DENNA FLUGIGA VÄRLD

EN LOGGBOK AV *LUDVIG NORDSTRÖM*

STOCKHOLM ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM *Alb. Bonniers boktryckeri 1941*

Teckningar av författaren

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna bok från 1941 av **Ludvig Nordström** (1882-1942) **har digitaliserats** 2015 av Göteborgs universitetsbibliotek, varifrån de scannade bilderna i augusti 2016 kopierades till Projekt Runeberg av Ralph E. och försågs med OCR-text för att kunna korrekturläsas.

When the sermon is good we need not much concern ourselves ahout the form of the pulpit.

Ruskin: The Stones of Venice.

TILL LÄSAREN

Efterföljande loggbok kom till våren 1939 under min färd längs Norrlandskusten med *Calle Möller* i hans *"Nuka Hiva"*.

Resultaten av de därunder gjorda sociala undersökningarna ha tidigare publicerats i de båda volymerna *"Sveriges Guldkust"* och *"Petter Svensk"*.

Men under en sjöfärd som denna har man gott om tid, medan man kuskar från plats till plats, och som jag aldrig förut haft en chans att föra någon dagbok under dessa mina undersökningsfärder, tänkte jag, att jag skulle passa på göra det, då ett tillfälle nu erbjöd sig, för att dels själv ha ett minne, dels kunna ge allmänheten en föreställning om, hur en dylik färd gestaltar sig — och så slutligen kunde det ju vara skojigt med en sjödagbok, som, såvitt jag vet, inte tidigare finns i svensk litteratur. Från hemvatten.

Att bara sitta och notera väder och vind skulle ju ha blivit lite enformigt, men jag behövde, märkte jag snart, inte sakna ämnen att skriva om, ty en hel värld av minnen strömmade över mig från dessa min barndoms och ungdoms kuster och förmälde sig med minnen från snart sagt hela jordklotet genom olika associationer, och så, utan att jag märkte det, hade till sist en bok blivit till.

Jag kände det hela tiden, som om jag varit på en avskedsvisit, ty föga troligt är det, att jag än en gång får återse dessa kuster. Så jag kände nog rätt. Men därmed blev det också som ett avsked till hela mitt föregående liv, och på det viset råkade dessa anteckningar bli ett stycke person- och tidshistoria.

Jag tänkte aldrig på någon komposition, jag skrev ner bara det, som föll mig in. Saker, som jag inte kunde verifiera ombord,där jag saknade tillgång till dagböcker och facklitteratur, kompletterade jag vid hemkomsten, men annars skrevs allting ner på platsen, medan båten slängde och gungade. *Calle* och *Jansson* skötte

navigeringen framme i styrhytten, mellan dem och mig hade jag pentryt, jag satt för mig själv akter ut i salongen.

Det var en härlig färd, maken får jag aldrig mer uppleva här på jorden. Calle var den idealiske färdkamraten, Jansson den idealiske medhjälparen, icke *ett* hårt ord sades under hela färden, och det är ganska ovanligt på sjön, sägs det, men vi va hyggliga karlar och trivdes fint ihop.

Jag har bifogat en del teckningar för att underlätta för läsaren att se, vad jag berättar om. De flesta rena minnesbilder.

Och så hoppas jag, att han skall få en känsla av frisk sjöluft och en stunds avspänning från den visserligen stora men samtidigt rätt slitsamma tid vi leva i, så att han — kanske till och med hon — med syrsatt blod efter läsningen kan återgå till sin dagliga gärning.

Stockholm febr. 41.

L. N. FÖRSTA KAPITLET

Stockholm—Öregrund.

14 maj. Söndag.

§ 1. Kl. 12.15 e. m.

Avfärd från Stockholm.

Jag säger med gamle Goethe:

— Wie froh bin ich, dass ich weg bin! (Gudskelov, att jag är ifrån hela eländet!)

Men det var upptakten till världslitteraturens antagligen tristaste historia. Här ligger det lite annorlunda till. Jag hoppas, att det här skall bli en i allo angenäm och lyckad färd. Hittills har ju allt gått väl i lås, och bättre färdkamrat än Calle Möller, som jag sen många år lärt värdera som en hedersman, kunde jag ju inte få.

Men i alla fall var det ljuvligt att komma i väg från Slussen. Där var packat med folk, tidningsmän, som intervjuade, och vad i Herrans namn ska man säga, då en resa börjar, de kunde väl ha väntat till återkomsten, men dina vägar äro icke mina vägar, säger Herren.

Det var filmfotografer och vanliga fotografer, det var att vända alla både upptänkliga och icke upptänkliga sidor till, och det var oljegubbar och bensingubbar och radioapparatgubbar, det langades och ropades och stuvades, och folket glodde som på ett resande cirkussällskap, men så kom till sist ett förlösande ord.

Sjöexpressen skulle just avgå från andra sidan pontonbryggan på en av sina turer "under Stockholms broar", den var full av

"Nuka Hiva", Calle Möllers motorbåt.

folk, och där satt också en liten parvel i sin mammas knä, han fick syn på mig i hela min voluminösa sjömundering, som har många utmärkta egenskaper men inte precis den att vara hov-fähig, den framhäver mest intrycket av ett ulligt klot.

Grabben upptäckte detta med det oförvillade barnasinnets skarpsyn, gjorde stora ögon, reste sig på mammans knä, pekade och ropade med ljudlig röst:

— Mamma! Titta en så tjock och lattjo farbror! Mamman, förtvivlad, tystade ner honom, men Sjöexpressen och pontonbryggan fingo liksom jag en högtidsstund, jag tackade pysen med en viftning från djupet av min själ, han försvann mot Skeppsholmen, blommor överräcktes från Fib till lilla fru Birgitta Möller och till Gunsan, Calle satte i gång motorn, vi backade ut, den ganska ampra blåsten började sticka i de vid sjöluft ännu ovana kinderna, och resan var startad!

Sjö-Stookholm, Galärvarvet.

§ 2. Vädret

är strålande, med klart solsken och hög luft, så pass torr som den kan vara denna tid på året. Vind NO.

§ 3. Stockholm

är i alla fall en underbar stad, det ser man bäst, om man är så här nere på vattnet. Redan på en skärgårdsångares däck är man för högt uppe för att kunna känna, hur det avgörande med Stockholm är något helt annat än det, som brukar anföras till dess karakteriserande.16.

Det avgörande med Stockholm är helt enkelt, att det är en stad, som flyter på vattnet mellan höga bergsstränder, alldeles som en vit blomma djupt ner i en glasskål.

Om man tar en tur med just precis Sjöexpressen, som Gunsan och jag gjorde en söndag förra sommarn, då skall man upptäcka detta. Man skall bli häpen över, hur mycket vatten denna stad verkligen rymmer, alldeles som man blir häpen, då man gör en världsomsegling, över att firma, hur det mesta av jordklotet verkligen är hav. Stockholm är en vattenstad som ingen annan i Sverige. Och få i världen.

Och vad den har vuxit och förändrats bara under den tid jag kan minnas tillbaka. Jag kom till Stockholm första gången en regnig och ruskig julidag 1895. Som jag minns staden då, var den mest av allt grå, med mulen uppsyn, låga nerrökta hus och gator, och verkade småstad. Det är den nya högbebyggelsen i vitt och ljusgult, som numera ger staden dess karaktär.

Men bäst i Stockholm är och förblir mitt kära Söder. Jag har varit stockholmare i olika repriser, men alla gånger utom den sista har jag bott norr om Strömmen och — följaktligen — alltid vantrivts, varför jag så småningom kom till den tron, att jag icke alls skulle kunna trivas i denna stad.

Och nu! Nu trivs jag, därför att jag bor på Söder, som jag aldrig trivts någonstans utom i barndomens Härnösand.

Orsaken förefaller mig utan vidare klar: jag kan inte med att bo och leva lågt, som man gör på Norr. Där ser folk visserligen rasande höga ut, men det gör bara låghetsintrycket så mycket mer framträdande! Nej, på Söder har man fri horisont och överblick, för att inte tala om bättre och högre luft än någon annanstans i stån, man är dock cirka 60 meter över havet uppe på Söderknallarna, och det är onekligen skojigare och hälsosammare att nosa på himlen än på den högst poetiska men ovedersägligen illaluktande Strömmen med dess massor av symboler för aktuell skönlitteratur i form av flytande gummivaror.STOCK HOLM—Ö REGRUN D

Sjö-Stockholm, utloppet, från Fjällgatan.

Jag undrar, om salig Johan Carl Kempe skulle under sådana poetiska förhållanden gett sig på ett sådant äventyr som det, vilket gjorde, att Sverige höll på att för alltid förlora denne sällsynt duktige man. Jag menar, när han som ung bokhållare här i Stockholm gav sig till att simma från Kastellholmen över till Söder, en sportshandling, så upprörande för ärans och hjältarnas folk från Gustav IV Adolfs tid, trots att denne konung ifört sig Karl XII: s stövlar och hela uniform för att höja den nationella moralen — men det var naturligtvis alldeles för mycket Bellman

1 den då som nu — att hans chef skrupensade upp honom, så att han sa adjö och återvände till Tyskland, och hade han inte fått det famösa brevet från gubben Wikner uppe i Ångermanälven, just då han gått ombord på postjakten i Ystad, och beslutat sig för att bli norrlänning, så skulle den norrländska trävaruindustrien kommit att sakna sitt praktiskt taget enda kulturella inslag.

18.

§ 4. Kl. 2.15 e. m.

Vaxholm.

Rolf Beskow kom ombord vid avfärden för att få en liten gratistripp till Vaxholm, och det fick han, så kunde han kon-vojera Gunsan tillbaka till Stockholm, och nu ha de viftat av oss. Färden fortsätter.

Svenska litteraturen består inte av vidare mycket sjömän, men det finns dock några, bland dem, av oss äldre, främst Sigge Siwertz och bland de yngre Sven Bartliel. Däremot ger jag inte mycket för Albert, jag har seglat med honom i Grisslehamn en gång i tiden. Men det gör ju mindre, hur han seglar, då han skrivit så pass bra om sjön i alla fall. Men Sigge kan segla. Jag kommer att tänka på en färd, som Tor Bonnier, han och jag gjorde i Tors "Saltkråkan" tidigt i juni år 1912, från Vaxholm ut till Sandhamn och sedan därifrån till Dalarö. Det var kallt och surt och regnigt och bitvis ganska frisk vind. Den gången såg jag, att Sigge hade rätta tagen inne. 1912! Det är 27 år sen dess. Herregud, vad tiden går!

Och Sigge har gjort en av de bästa skildringar, som finnas från Stockholms skärgård, en historia om en gammal vinddriven skådespelare. En sån sak gör man inte, om man inte sugit in sjön i blodet. Och speciellt Skärgården. Men det är också bara den han gjort så bra.

§ 5.

På Trälhavet.

Ja, nu börja vi stuva. Vi ha med oss en fotograf från "Telegrafbild", av någon mig obekant anledning, jag vet inte, vem som arrangerat saken. Han heter emellertid Bergvall och är en rasande hygglig ung man, sömnig av den starka sjö- och vårluften och allting, så nu ligger han på akterdäck bland kappsäckarna medSTOCK HOLM—Ö REGRUN D

ansiktet mot himlen och solar sig, halvsovande. Det känns, hur det syremättade blodet dunkar i tinningarna, så att man av ovana får lite huvudvärk och knappt vet, var man är. Men båten går som en klocka.

Rockar hängas upp, fru Birgitta Möller, som skall följa med till Öregrund och tjänstgöra som gast den biten, ordinarie gasten få vi i Öregrund — bogser-båtsskepparen Erland, Jansson — stuvar provianten, jag har städat här i salongen, skriver detta i min Walker's Loose Leaves, med häftet stött mot min än så länge — men det varar nog inte så länge — tomma dokumentväska.

På Saxarfjärden ska vi möta en god vän till Calle Möller, ingenjör Olof Hirsch, som väntar där ute med sin stora yott och skall bjuda på middag.

§ 6. Kl. 2.45 e. m. Sotarrännan.

Namn på Lindalssundet, som vi nu passera. Emedan så mycket sotarmästare bott och bo här.

§ 7. Kl. 6.05 e. m. Fortsättning.

Från Valöarna, där vi ätit middag på "Dejan" (vad kan det namnet betyda? Jag glömde fråga), ingenjör O. Hirsch. De två, Möllers, fotografen och undertecknad.

Utsikt från salongen mot akterdäck.20.

Menun :

Smör och bröd.

Ansjovisfileter, oliver.

Sillgratin.

Chateaubriand med korv, stekt potatis, ättiksgurka.

Ananas och päronkompott.

Brännvin, öl. Mouton, Sherry.

Kaffe och ett glas god Cognac.

Utomordentligt snälla människor och en charmant båt med salonger och alla slags agremanger. Används av ägaren i stor utsträckning som sommarnöje. De kunna bo ombord som i en liten sommarvåning. Badrum, w. c., sovrum, matsal, allt vad man vill. Och gast, en prima man, Fälldin, till allt annat även skicklig kock. Och Härnösandsbo!! Jo, jo!

För en färd som den vi nu börjat skulle '"Dejan" inte passa, inte heller är det den typ, man skulle vilja ha för riktiga sjöfärder, då vill man nog ha grövre doningar och på något sätt känna sig närmare vattnet, så att säga, men som "house boat", att ligga ute och arbeta i skulle den vara underbar.

Ejdergubbar passerade tätt över den stilla vattenytan på något avstånd hela tiden och gåvo en försmak av det som väntar oss ute i havsfriheten. Men det passerade också eleganta motorbåtar (mahogny!) ägda av specerihandlare och andra Stockholmslivets tongivare.

Det vi, väl komna ut på stora havsjön, skola slippa förtära!

§ 8. Kl. 9.55 e. m.

På väg ur Stockholms skärgård.

Vid rodret fr. kl. 6.50 e. m. Passerat först in i stora farleden från Saxaren, sedan upp genom den förbi Furusund mot Kapellskär. Här mellan Furusund och Sandhamn ligga underbara skärgårdar, som jag inte sett sen 1919, då jag härjade där med Skerfe på

vår väg upp till Öregrund. Särskilt minns jag Gälnan, Ljusterö-leden och komplexet Hemmö—Bockö—Storö.

Emellertid, när vi nu stucko ut mot Kapellskär, kom första svårigheten. En fyr om babord stämde ej med kortet, som var gammalt. Ett rött ljus över den låga skärförtoningen. Vi visste ej, om det var Kapellskär, trodde knappt, men Calle räknade ut, att så måste det vara, och det var så.

En Shellbåt kom efter oss, passerade tätt om styrbord, vi gingo — efter gungning —• in i hans kurs, följde akterlanternan och styra nu mot Arholma. Där kommer havet — äntligen!

Här börjar nu förkänslan av hav, fjärdarna vidga sig som ljusa väldiga flak, och de låga stränderna flyta ihop med sina egna svarta skuggor, så att alltsammans blir som en av himlens moln- och ljusvärldar, man börjar lyftas ur det vanliga livet upp i rymden in i det eviga, och det är just det, som är hemligheten i havets ständiga sugning. Ingenting annat är likt detta, därför kan ingenting ersätta havet, inte skogen, inte slätten, ty den är stelnad, inte fjällen, ingenting. Havet är urlivet och livets eviga urbild, där och endast där föds man ständigt på nytt. Av vad? Av den stora likgiltigheten, som kommer en att glömma sig själv och därmed att bli fri.

Fotografen och Calle sköta nu navigationen, jag skriver detta i salongen, där elektriska ljuset är tänt, på motsatt koj — Calles — ligger lilla fru Birgitta ("Gittan") under filt med röd toppluva på huvudet och läser "Nordvästpassagen", den moderna formen av vår ungdoms indianböcker. Nu går Cooper igen och har, via dessa epigoner, mottagits med artiga bugningar i den höglitterära societeten. Det är ett stycke från gamle Anatole France till "Nordvästpassagen"! Snart är man väl framme vid "Urskogens döttrar" om 3,000 sidor mord, som vi läste i min ungdom och som åstadkom, att den tidens Härnösand fick en egen privatmördare. Nu behövs ingen dylik uppfostran, vår tids värld är ju bara mord, för att inte fortsätta gamla Katekesens uppräkning: "mord, hor och skörlevnad". Och när man blivit less på det, kommer väl just

Katekesen till heders och på modet igen. Det torde inte dröja så länge, av många tecken att döma! Och så gott kan det vara, för fy tusan, sån värld vi nu leva i! Gudilov, att man får ge sig till havs. Åtminstone.

Mina fötter värka, men humöret går uppåt, jag vidgar näsborrarna som en kalv om våren.

Upp på däck igen, jag har ingen ro här nere, för jag ser, att det är blodröd västerhimmel, stilla speglande svarthav, vanliga mjölkgrå havshimlen mot natt.

Och havets isrena nattkyla smyger redan in hit i salongen och kallar ut, ut, ut!!

§ 9. Kl. 11.55 e. m.

Thalatta!

Vi ha just passerat Skomakaren, och nu äro vi ute på natthavet. Bakom oss suga och brusa de stjärnströdda svarta dyningarna kring de våta, skrovliga klipporna, ett geologiskt Kaos, som väcker minnen från tusen flydda existenser i själen. Här ute försvinner ens vanliga lilla liv i den s. k. civilisationen på samma sätt, som kontinenterna försvinna som små betydelselösa, overkliga prickar, då man kommer ut på de till synes ändlösa oceanerna.

Vi ha lagt ut kursen i kortet, vi ha ätit en smörgås, Calle har koj at, han har stått i som en slav sen tidigt i morse för att inte tala om hela den sista tiden, då han med forcerad fart klargjort båten, fått den i sjön från varvet, trimmat en ny motor, ordnat hela utrustningen, proviant, allting. Folk, som aldrig varit på sjön, vet inte, vad det vill säga att göra en båt sjöklar. Han sover nu här inne i salongen som ett snällt barn under sin filt, fotografen, som visat sig vara en duktig pojke och sjövan, står till rors.

Nu går jag ut och avlöser honom, jag har vakten upp till Svartklubbens fyr, där leden öppnar sig in till Öregrund och där Calle skall purras.STOCK HOLM—Ö REGRUN D

23

§ 1. Kl. 3.40 f. m.

15 maj. Måndag.

Vädret.

Solen har just gått upp. Stilla som i ett tempel, man nästan väntar, att änglars körer skola tona ner ur det överjordiska morgonljuset.

§ 2. Kl. 10.45 f. m.

Natten

övervann aldrig dagen fullt, ty ljuset stannade kvar längst uppe i norr, bidande, envist, segervisst och egendomligt hårt på något vis. Det stod där som en den sydligaste utposten för den norrländska sommarnattens ljus, den svepte med ett bistert leende kring de flämtande fyrljusen, liksom viskande till dem:

— Stackars mörkerslavar i den sydsvenska nattens dunkel, jag ser, hur trötta ni är efter den långa vintertjänstgöringen! Men nu kommer jag, och snart få ni semester och få vila era slitna, rödflammiga ögon.

Och det steg långsamt, majestätiskt över havet, så att de små människoskapta fyrflammorna försvunno i dess eld, drunknade i den, och då började de första morgonmåsarna komma svävande, som vanligt, liksom ur tomma intet, och innan man visste, hur det egentligen gått till, var det dag, och solen stod på horisonten, klarvaken, likgiltig, grym och högdragen.

Man säljer inne i städerna bärnstensstycken, som innehålla små förstelnade insekter. Så verkade hela kusten: infrusen i gul bärnsten.

Men inne sovo Calle och lilla frun på var sin soffa, medan fotografen och jag skötte navigeringen. Men så gled dörren till salongen ljudlöst upp, och där stod Gittan, det lilla livet, med sina vattenklara bruna fågelögon, log och

nickade:

— Calle sover!24.

Svartklubbens fyr från havet.

Det var, som om hon varit en av de morgontidiga måsarna, väckt av solen. Och när vi passerat Svartklubbens vårsyrenvita fyr, som tycktes stå på ett ben och sova i morgonljuset, purrade vi Calle. Han tornade ut på sitt ivriga, alltid lite artistfrånvarande sätt.

— Jaha! Svartklubben! sa han och tog ratten.

Och så ilade bålen, med motorn tickande som ett precisionsur, mellan skären: Gåsstens redd, Getryggen, Singö strand, Råstens udde; Roten och Skogsskär tonade om styrbord, längre bort Väs-sarö Garpen.

Tolvörsgrunds fyr, vars stålkonstruktion tidigare tjänstgjort som lotsutkik i Öregrund, steg upp om babord över Singöskogen, Dyngraden i inre farleden stack fram, Sladdarö brygga kom ut om styrbord, långt bort i förtoningen dök Kärringsundet fram, och där bakom skymtade Öregrunds udde och öppna havet mol Grepen och Gävlebukten — vi nalkades färdens första station, prologens slutpunkt, den verkliga färdens utgångspunkt: Öregrund, och i en glasstilla skärgård, till synes utan liv men badande i ett skimmer som av rosensnår och viol-äng gledo vi, tysta, utan att

Öregrund, inre .skärgårdstyp.

liksom våga tala, så högtidlig och ojordisk föreföll morgonen, in i Kullbådaviken, ankrade upp vid "De döda skeppens strand" och sjönko som förintade ner på våra kojer i medvetslös sömn. Då var klockan 4.30 f. m.

§ 3. En svan

låg och flöt här i viken, då jag tornade ut kl. 9.30 f. m. Calle tittade också ut och betraktade den, till synes häpen, undrande och dessutom högst ogillande.

— Fanns aldrig under min ungdom här i Öregrund! sa han. Och tillade, varmed hans ogillande blick fick sin förklaring:

— Underligt, vad djuren börjar bli närgångna!!26.

§ 4.

Ankarsättning

på ny kula kl. 10.30 f. m. Vi höllo på att driva i land, då förmiddagsbrisen vaknade upp. Ankaret var för lätt och hade draggat. Det blev en hel historia att klara saken, för ankarkättingen snärjde sig med förtjusning i alla gamla halvruttna bord och bjälkar av de uttjänta fartyg, som här blivit sänkta i den eviga sömnen. Till sist kommo vi dock klara, gingo över till motsatta eller norrsidan av viken och ligga nu här efter att ha angjort en brygga, där man håller på att lasta pappved i ett par slupar. Det är väl från Forsmarks rekognitionsskog här på Gräsön och skall väl ner till Hallstavik.

§ 5. Kl. 11.20 f. m.

Första kalla avrivningen!

Det smakade, vill jag lova. I den blå och soliga men isblåsiga havsluften. Huden knottrade sig av ovana — fast jag varje morgon hemma tar min iskalla dusch efter den heta, men där är det badrummets förvekligande varma luft, här komma nu himlens vindar och frottera gamkroppen. Så ska det vara, det är hälsan!

§ 6.

Förfäderna

möta mig här i Kullbådaviken. Det låter kanske lite underligt, då jag är norrlänning och inte alls Öregrundsbo. Calle, som är Öre-grundsbo borde däremot snarare möta sina, men det tror jag inte alls, att han gör.

Med mina förfäder förhåller det sig på det här sättet.

År 1636 avklippte den mäktige herr Axel Oxenstierna, som inte bara var en stor statsman utan också en stor privatekonom

Pråmar i Kullbådaviken vid Öregrund.

och som gynnade i främsta hand sina egna intressen och intressesfärer, de små hamnstäderna på ömse sidor Bottenhavet från all sjöförbindelse med yttervärlden, vilket medförde och innebar, att Norrlandsstäderna måste hämta alla sina importvaror från Stockholm. Detta tillstånd fortfor till 1765, då tvånget lättades, men full seglationsfrihet blev det inte förrän, om jag inte minns fel, år 1812. Från det ögonblick man åter började få segla på utlandet, alltså från 1765, blev Öregrund tullstation för Norrlandsskutorna, då de återvände utifrån. Och tullvågen var belägen just här på Kullbådan, man kan än i dag se spår efter husgrunder, och jag har då och då brukat gå där och småfantisera. Mina förfäder voro nämligen i generationer skeppare i Sundsvall och fraktade upp äldre tiders viktigaste nödvändighetsartikel: salt nerifrån Holländska, Spanska och Medelhavshamnar. De tullvisi-terades alltså här på Kullbådan, och det finns en gammal historia

i Öregrund, att, när en av dessa gubbar om vårarna ankrat upp här på "banken", som man sade då och bland de äldre alltjämt säger, lät han ro sig i land och åt en ordentlig middag med borgmästarn, och då sade den tidens öregrundare:

— Gubben Nordström har kommit. Nu är det vår!

Han måtte av vissa skäl att döma ha varit min farfars far, och jag har, efter undersökning, återfunnit honom i stadens hamn-böcker, på 1790-talet.

Jag kom hit på en motorbåtsfärd första gången den 1 september 1919, och som jag satte min fot i land, kände jag, att här hade jag i en tidigare tillvaro ofta varit, här var jag hemma, och under 15 år kom jag hit varje vår som förste sommargäst, med följd, att öregrundsborna sade:

— Nordström ha kommit. Nu är det vår!

Öregrund är för övrigt inte den minsta bland Juda städer.

En gång fick jag ett brev från England, på kuvertet stod mitt namn och sedan som adress bara Öregrund, men inget angivande av land.

Hur kunde det vara?

Såsom nästan öregrundare svarade jag:

—- Jo, det i hela världen berömda svenska järnet kallades i England aldrig annat än "Öregrund Iron". Därför visste man att Öregrund, det var Sverge!!

Inseglingsfyren till den nära tre mil långa Öregrundsgrepen, d. v. s. det öppna vattnet mellan fastlandet och den långa Gräsön, vilken fyr är placerad på norra spetsen av Örskäret, en holme, som bildar Gräsölandets norra ända, uppfördes år 1738 för medel från de norrländska hamnstäderna, och det är en av svenska kustens allra största och ståtligaste fyrar, som än i dag kastar sitt ljus långt ut över Gävlebuktens farliga vattenöken. För mig står denna höga, vita pelare i havet som det stolta och traditionsrika spänne, som förenar Norrland med Svealand och hela

övriga Sverge.Så här är onekligen rätta platsen att börja min undersökning av det moderna Norrland, här är den verkliga Norrlandsporten, och här stå förfäderna på vakt och hälsa mig välkommen med barska men vänliga och gillande ögon och strävt för vinden viftande skep-parkransar.

§ 7. Kl. 12 m.

Första lunch ombord.

Matjesill och potatis, eggs and bacon, snaps (Fy! Får ej förekomma annat än ordinarie snaps till middan!), pilsner (D:o!), kaffe.

Avåts på akterdäcket i strålande sol och blåfrisk vårbris, medan de små koketta vågorna kvittrade som talgoxar om båtsidorna och glittrade, så att man nästan blev bländad.

§ 8. Kl. 5 e. m.

Öregrund.

Strax före kl. 2 var allting klart ombord, och vi gingo tvärs över sundet in till Öregrund och lade oss vid Brobänken. Calle med lilla fru Birgitta marscherade till fadershemmet, och jag hit upp till hotellet och fick mitt gamla rum, N: o 17, som fru Johansson lovat. Per telefon.

Wallerstedt kom ropande efter mig, då jag stegade med mina

Örskärs monumentala fyr på nordspetsen av Gräsön.30. LUDVIG NORDSTRÖM

pinaler inom dörren till hotellet, han såg mig från matsalen, dörrarna stodo våröppna.

— Har du skinn? Fårskinn?

— Nej!

— Galen, gosse! Det är det enda som stoppar. Vi ska tala med Johansson.

Johansson (källarmästarn) småskrattade:

— Joo! Det kan jag ordna.

Och nu får jag en fäll i morgon till låns för resan. Det är nog nödvändigt. Det var svinkallt i natt, och vi ha inte kommit upp till isen ännu.

Jag gick sen ner till båten och träffade vår blivande gast, kapten Jansson, som just skulle embarkera.

— Har kapten Jansson fårskinn? frågade jag honom.

— Ja, en stor päls.

— Annars går det inte.

— Nej, det gör det inte, sa han. I detsamma kom Calle.

— Hör du, Nordström, sa han, jag har haft telefon . . .

— Jaså, sa jag, men huvudsaken är, att du skaffar dig en får-skinnspäls, du kan inte klara dig utan . ..

— Säger du det? Tänk, alla säger detsamma. Jaså. Jaha. Ja, jag får väl lov att skaffa då, förstås!

Men så fortsatte han:

— Jo, hör du, det var Bonniers, som ringde. Vecko-Revyn.

Kapten Erland Jansson, Öregrund, gast i "Nuka Hiva" under vårfärden längs Norrlandskusten 1939.STOCK HOLM—Ö REGRUN D

Dom ville, att jag skulle skriva korta reserapporter. Roliga! Hä hä! Va tror du Fib säger?

— Dom får väl ta det som reklam för sig. De är ju lika goda kålsupare, hela högen, vad namn dom har. Så skriv i Herrans namn, så tjänar du i alla fall en hacka . ..

— Ja visst! Visst! Alldeles vad jag tycker.

§ 9.

Kompassjustering

pågår nu. Akten utföres av överlotsen Boman, pensionerad från Härnösand, nu bosatt här. Han är född Öregrundsbo.

Så nu går "Nuka Hiva" och dillar fram och tillbaka ute på sundet, som om hon vore på snusen och inte visste, var hon hade vare sig fram eller bak eller kurs eller nånting. Ja, det är som i livet, man får irra mycket, innan man får kompassen klar — om man nånsin kommer så långt, vilket för de flesta aldrig inträffar.

§ 10.

Hur tidningsbilder komma till

Middag hos Calles föräldrar, gamle pensionerade fyrmästarn på "Västra Banken", kl. 7 e. m.

Fotografen återvände till Stockholm med eftermiddagsbussen, sen han tagit oss i alla möjliga positioner. Bl. a. skulle han ha mig sovande, så jag fick lura mig i en filt på en dyscha i ett av rummen här på hotellet, så ställde han sig över mig på en stol med kameran nedåtriktad, kommenderade:

— Sov!

Och jag slöt ögonen.

— Öppna mun lite!

Jag öppnade munnen lite.

— Briljant! Stilla!

Så knäppte det.

— Det blir alla tajders! Tack!!

Ja, det blev det! Jag fick se mästerverket sen i Vecko-Revyn, uppe i Umeå, och kunde konstatera, att jag låg där som en stucken gält, och bilden lär ha väckt jubel. Tror katten, det!

Man kan fråga, hur det kommer sig, att jag går med på dylikt gyckel. Svaret är enkelt. De flesta reagera, att säga det minsta, mot varje antydan till en löjlig bild av lilla jaget. Men jag har i många år varit tidningsman och vet, vilket strävsamt jobb detta fotograferande innebär, jag lånar mig gärna till en löjlig bild, helt enkelt av solidaritetskänsla, för att göra de slitna gossarna en tjänst, och det är för den, som varit med, ganska naturligt. Och man bör ju inte vara egenkär och tro, att man ser ut som Brummel!

§ 11. Kl. 10 e. m.

Arktisk vår

råder här i Öregrund. Här i rummet är temperaturen: -(-14.5° C. Ute: blek, disig, lite mjölkaktig luft.

Men vilken luft! Livselixir!!

Ja, nu gäller det se, om jag är för gammal för en isexpedition som denna.

§ 12.

Öregrundssomrarna.

Beskow, inte den, som var med till Vaxholm, utan en släkting till honom, det finns visst 100,000 Beskowiter, denne är bosatt här, tittade ut genom ett av fönstren i den gamla familjegården vid Sjötullsgatan och sade skrattande:

— Jag leker riktigt Öregrund! Jag städar övre botten att hyra ut till sommargäster.

-— Det var då förnuftigt! sa jag.

— Och vi ha börjat bada för en vecka sen. Men i går for Rudolf in till Stockholm på några dar.

— Gubben, då?

— Han har slutat gå ut.

De sista orden läto i mina

öron som avskedsklockorna över en hel epok i mitt liv.

Sen 1919, då jag första gången kom hit till Öregrund, har jag tillbragt en god del av året och i regel hela somrarna här, och vi ha varit ett tremannagäng. som därvid alltid hållit ihop:

1. Numera f. d. byråchefen i Kgl. Generaltullstyrelsen G uslaj Bergen-stjerna, f. 1859.

2. Numera f. d. direktören i Livförsäkringsaktiebolaget 'Thule" Rudolf Munter, f. 1879.

3. Numera f. d. allt möjligt Ludvig Nordström, f. 1882.

Gubben "B: stjerna", som jag brukar kalla honom, fyllde nu

på våren 80 år och är alltså, som han själv brukar säga, en gammal örn. Han trivs egentligen bara här, han är gotlänning, uppvuxen vid havet och älskar att sitta och se ut över de blå ytorna mot fri horisont. Detta har gett honom ett fritt och kärvt havslynne, och jag vet mig knappt ha råkat någon med mer utpräglad andlig gallionsbild. Gud vet, hur många gånger vi under de gångna 20 somrarnas lopp ha tagit Harald Söderman och låtit denne skjutsa oss ut i sin motorbåt "Vega" till havs, med en liten matsäck från hotellet. Så ha vi ankrat någonstans på utsidan, i mynningen av något sund och helst, om vind och väder

En gammal örn. F. byråchefen Gustaf Bergenstjerna.

tillåtit, så att vi haft fri sikt mot Understens vita fyrpelare ett par mil ute till havs i horisontdiset.

Söderman har packat upp matsäcken och ordnat den med duk och servetter och glas och porslin på en planka, lagd tvärsöver båten från reling till reling, längst akter ut, jag har klätt av mig och fått en simtur, medan gubben orolig och i högsta grad ogillande bevakat mig, beredd på, att jag i vilket ögonblick soin helst skall få kramp och slag och försvinna i djupet, men jag har lika oföränderligt kommit upp, pigg som en mört.

— Tokfan!! skrattar gubben och tillägger:

— Ja, var så god då och stig in i firman!

Höjer smörkniven, och agapen går av stapeln.

Måsar och trutar och tärnor hålla oss sällskap, solen flammar, sjön kluckar i klipporna, änder, skrak, svärtor, grisslor, lom ila som på expressbud över vattenytan, snedda upp över den taggiga, horisontala, låga skärgårdsskogen, solen driver väster ut, och himlen rodnar där borta, men i öster över havet mörknar den och blir

motsolsblå, och vi lätta, ta stora farleden (den, som vi kommo i morse), fjärdarna sträcka ut sig mot natten, större, dubbelt större, förefaller det, än om dagen, och efter båten orma sig svallvågorna i blodrött och guld och akvamarinblått och bensvart, och vi sitta högtidliga och stilla med groggarna framför oss, gubben berättar från sitt liv i Stockholm, ämbetsverkens,

Münter. I sjövilt tillstånd.

Öregrunds yttre skärgårdstyp.

Gubben B:stjerna och jag på havsutflykt i Öregrunds skärgård.

Stora farleden in till Öregrund från Svartklubben.

ordenslivets, hela det förgångna 1800-talets underliga småstads-Stockholm med dess intriger och kabaler, med figurer, från gamle kung Oscar i Frimurarna, prins Cail i den sociala barmhärtig-hetsverksamheten, gamle Carl Carlson Bonde i Arla Coldinu Orden, Lindman, Swartz, Vennersten (som gubben hyllar med binamnet "Kattuns-tryckaren"), Wallenbergarna, William Olsson, ja, ett ändlöst galleri av generaler, amiraler, generaldirektörer, bankdirektörer, byråchefer, av Serafimerriddare, Karl XII I-riddare, kommendörer med stora eller lilla korset, ty gubbens högsta liv, det är ordnar, och sen tullverkets personal: vaktmästare, gräns-ridare, bevakningsmanskap o. s. v., o. s. v., och i den allt rödare sommarkvällen åka vi hem till det stilla, sandljumma Öregrund, där det ligger på sina klippor, med sin vita 1400-talskyrka inbäddad bland yviga askar, det härdiga kustträdet, och utblommad syren, och sen sluta vi kvällen på "Fatburen" eller gubbens dalahäbbre, därifrån vi se Djurstens fyr tändas, varefter vi skiljas vid gubbens grind.

Men de senaste åren har gubben varit lite krasslig, fast han kämpat emot som ett lejon, och för närvarande ligger han till sängs. Jag vill inte gå och störa honom, och känner jag rätt denne krutgubbe, så kommer han, bara sommarvärmen sätter in, att resa sig igen, så att på hemvägen skall jag hälsa på honom.

Ja, det där är ju för resten bara vägen, som vi alla ska vandra, om vi inte dö i förtid, vilket på sätt och vis är det lyckligaste, men vad är det egentligen för världsordning, som ordnat det så, att tacken för ett långt, strävsamt liv är plågor och ensamhet och kval?

Jag talte nyss i telefon med Gunsan. Hemfärden från Vaxholm gick all right, för övrigt ingenting. Och nu sitter jag här med en solitär grogg, i mörkret och tystnaden, har tagit ett halvt Diemal och väntar på sömnen. Jag borde ju vara sömnig efter mer än 10 timmar till rors, men den starka havsluften har, som vanligt, till en början mera exciterat än kalmerat.

Jag sitter och tänker på gubben. Ja, man blir alltmera ensam, helt enkelt enligt naturens ordning, jag känner det själv, utan bitterhet, med ett ordinärt vemod.

Det är bara att gå vidare, tills man stupar.

ANDRA KAPITLET

Öregrund—Umeå.

16 maj. Tisdag.

§ 1. Kl. 8 f. ni. Vädret.

Som förut. Samma sol. Samma vind, kanske något friskare. Samma temperatur.

§ 2. Nattsömnen

blev trots allt dålig. Ständiga uppvaknanden, förvirrade drömmar, hetta i kroppen. Nu tungt huvud, svidande

ögon.

Men har man tagit fan i båten, får man ro honom i land, har man tagit ett steg, får man ta konsekvenserna.

§ 3. Utrustningen

skall nu kompletteras: film, tändstickor, apelsiner, bröstkarameller, dricksvatten etc. Ävenledes en fårskinnsfäll, som Calle fått låna av Beskow.

§ 4. Kl. 12.35 e. m.

Från Öregrund!!

Vi äro loss från Brobänken och under gång. Färden har börjat.

Nere på Brobänken voro: fyrmästar Möller, hamnkapten Ekström i uniform (dock icke till vår ära), en fiskarpojke i blå-42.

Utfarten mot Öregrundsgrepen, Gävlebukten och Bottenhavet, från Öregrund.

ställ, en grabb från stån, och lilla fru Birgitta. Hon sprang sen längs Strandpromenaden och viftade åt oss med sin röda luva. De blå byxorna och den vita blusen lyste i solen.

Så försvann Öregrund.

§ 5.

Väder och vind.

Bar.: 761. Temp.: +7.5° C. Vind: NN V., 3 sekundmeter.

Klart, solsken.

§ 6.

Komplettering.

Pågick från kl. 9 f. m. Olja skiftades, förråd av vatten och proviant påfylldes. Pälsar togos ombord, pinaler stuvades. Intresset för den vackra båten från stadsbornas sida var rätt ringa, alla hade sitt att syssla med. Båtar tjärades för sommaren. Spräng-

skott knallade, tulljagaren kom in, lastbåten till Gräsön klargjordes med last och bogserades över. Harald Söderman med passbåten gick fram och åter i trafik.

§ 7. Djursten.

Passeras kl. 12.50 e. m. Två fiskarbåtar före oss, med skum om bogen, stäva norr ut, mot Söderboda, Norrboda eller Örskär. Lunch ordnas.

§ 8. Gasten

är i full verksamhet.

§• 9.

Det känns redan

skönare, när vi nu kommit i gång, som vi ska vara, när skämtet är överstökat och arbetsuppgiften börjar. Vi kunna kanske beräkna att hinna upp mot Agon utanför Hudiksvall i morgon bitti, fortsätta vidare upp till Ulvön, där vi möjligen stanna. Sen är det ett dygn till Umeå. Ett dygn från Agö till Ulvön.

Jansson, som varit bogserbåtsskeppare och gått på Norrlandskusten, var senast i Ulvöhamn år 1918, jag år 1935.

Calle har aldrig varit norr om Öregrund. På kusten.

§ 10. Kl. 2.20 e. m. Grepen

tvärs styrbord kl. 1.48, Örskär kl. 2.12. Dessemellan mötte vi en Svealastbåt, av de nya. På avstånd.

§ 11. Kursen

nu: Björn, Eggegrund, Kusö kalv eller Stor jungfrun.44.

§ 12.

De blåa slätterna.

Nu äro vi ute på dem — som vita buskar här och där: vågfräs. Det har börjat rulla för NNO dyning. Vita molnband. Temp. gått ner till: +6° C.

Kl. 2.30 e. m.

Skärbådapricken eller officiellt: Gubbgrund, på babords kran-balk. Björn skymtar i horisonten. Också om babord.

§ 13.

Första lunchen:

Smör och bröd, böckling och ägg, skinka. Snaps (för att inleda verkliga färden!!), pilsner, kaffe och bagare Lundeborgs saffransfläta från Öregrund. Dyningen ökar.

§ 14. Kursen

ändrad till NNV, rättvisande men på vår kompass: N\ri/4V mot Västra Banken. För dyningens skull.

Därmed blir det yllre kurs, utanför Kusö kalv, och vi beräkna Agö i morgon bitti.

§ 15. Första haveri.

Den blombukett, som fru Birgitta fick, liksom Gunsan, vid avfärden från Stockholm, gick i durken, liksom brännvinsflaskan (som stod på durken), då vi ändrade kurs.

— Nubben gick också, men han höll! sa Jansson skinande, då överhalningen passerat.

-— Låt blommorna gå över bord! sa jag.

— Nja, ännu håller dorn!

Nu slänger hon rätt kraftigt.

— Jag ska bara lägga ut kurs, säger J. Sen dukar jag av.

Han har just lunchat, efter oss. Calle har nu rodret. Jag skriver

och vaktar bordet för olycka. Men det är nästan stilla på sjön. Bara gamla NO-dyningen.

§ 16.

Dött hav.

Inte en båt, inte en rök, inte en sjöfågel. Sett bara en grissla, som lyft.

Men det är ljust, tunt i luften som en dag strax före studenten, då det drar om ansiktet och man är trött och väntar på något kommande, medan världsalltet är komplett likgiltigt och suveränt obekymrat.

Tror man åtminstone!

Men Calle gav hela känslan, då vi började lunchen:

— Tänk, att det här är bara första dan! sa han. Och så här ska vi få sitta och äia i 30 dagar, i denna luft!!!

Frigivna fångar!

§ 17.

Otroligt!

Jag har sovit en törn, närmare bestämt en timme. När jag motvilligt slog upp ögonen, upptäckte jag Calle på motsatta britsen med armarna för ansiktet, sovande som en rödmosig nyföding (undrar, hur jag såg ut!).

Jag gick upp hit på akterdäck, och jag trodde inte mina ögon. En oändlig, stilla, böljande ljusblånad, längst bort en mörk, tunn rand, jag gick till bryggan och frågade Jansson:

— Vad är det?

— Där borta Björn och så slutet av Hållnäslandet mot Lövsla-buhten.46.

När jag passerade genom salongen tillbaka hit, blinkade Calle och småmumlade långt bort ur John Blunds land:

— Har du sovit?

— Ja, svarade jag. Men sov du!

— Ja, ser du, det är viktigt, mumlade han, att vi får sova, .så vi jur gott humör!

Och så lade han ut, för humörets skull, direkt in i John Blunds land igen.

Men här ute, där jag skriver detta med aftonsolen på bladen, är det, som det var på Söderhavet, då jag for med "Yngaren" mellan San Francisco och Australien. Hållnäslandet ser ut som Fidji-arkipelagen, men Söderhavsljugaren sover som ett gott barn, medan Söderhavet gungar honom till ro efter all möda han haft att roa Sverige. Sov, Calle, det är skönt inte blott för Wenner-bom att få sova utan även för ingenjörer och pianofabrikanter i facket.

Ja, det är otroligt! Sitta på havet, i fria luften, och skriva så här, den 16 maj. Medan det är isigt i land!

Jag sitter i sämskskinnsväst men ingen päls eller dylikt.

§ 18. Kl. 5.05 e. m.

"Västra Banken."

Vi siktade den kl. 4.45. Nu ser jag fyrskeppets röda färg. Vinden har skrotat över till S. Det är varmt!!!

Fabriksrök syns i väster. Den typiska gräddfärgen. Antagligen Skutskär. Men av Petres rabbar har jag ej sett spår.

Det var här, jag var ute för haveri för en del år sen och fick assistans just av "Västra Banken", en blåsig förhöstmorgon, sen spritsmugglare på natten gett sjutton i anropssignalerna. Snygga pojkar!

Här måtte gå strömming. Det är klarnor på vattnet, och grisslor ha börjat dyka upp bredvid båten.

§ 19.

Spritsmugglarna.

Ja, det där äventyret med spritsmugglarna är verkligen en historia och ett dokument om svensk kultur på 1930-talet.

Vi voro två man på väg i motorbåt upp till Sundsvall. Ägaren och föraren hade inköpt en ny strålkastare, ett s. k. sökarljus.

På höjden ungefär av Örskärssund passerade vi en tremastad slättoppare söderifrån, på norrgående liksom vi. Det var i slutet av augusti, så att det skymde redan vid åttatiden, och det här var ungefär i det draget.

— Vi ska ta och pröva sökarljuset! sa förarn och kopplade in apparaten och riktade ljuset mot slättopparn, just då vi med god fart närmade oss, belyste bordläggning, rigg, däckslast, som föreföll bestå av bensin- eller fotogenfat, allting, kort sagt, och ljuset visade sig fungera till full belåtenhet, varför det kopplades av, och vi fortsatte, lämnande slättopparn att sjunka i horisonten bakom oss, ty vi gjorde väsentligt högre fart än han.

Vi hade egentligen tänkt krypa efter strand, men som havet låg absolut blickstilla och himlen var fin, fattade vi det rätt vågsamma beslutet (ty det var en ganska liten båt) att sticka kurs på Sundsvall yttre vägen och styrde alltså rätt till havs.

Allting gick perfekt, råoljemotorn dunkade så förnöjt som aldrig det, och när vi mellan kl. J/2 12 och 12 nått upp till grunden innanför "Västra Bankens" fyrskepp, dukade vi fram en natt-vickning. Just då passerade "Västernorrland" på sydgående, han hägrade som en jättelik atlantångare i nattdiset med de gloende lanternorna, den spöklikt vita färgen och svallvågen om bogen. Så var han borta och försvann i en rökfläck akter ut.

Då hände det.

Det sa kling i motorn, och den började sakta av och fräsa.

— Det är snart kirrat! sa förarn, fick upp verktygslådan och grejor, men det var meningen, att vi skulle ha oss en läxa, den gången. Kortast sagt: förarn kunde inte få fason på motorn, den48.

Omgivna av hotfulla grund och klabbar, Gävlebukten.

var och förblev död. Det hela visade sig till sist röra tändstiftet, som måste ur, för att man skulle kunna skifta in ett nytt, men då upptäcktes det, att det utnötta blivit ingängat fel på ett varv och att ingen tillräckligt kraftig skiftnyckel fanns i verktygslådan.

Vi lågo och drevo, och med ens upptäckte jag, att liksom väldiga, mörka valryggar hade börjat dyka upp runtom i nattmörkret — vi hade av strömmen, som var, av allt att döma, nordlig, och av en nattvind, som börjat uppkomma, förts utåt, och jag förmodar, att vi kommit in bland Lövgrunds rabbar eller möjligen Petres d: o, jag minns inte nu. Allt nog, det var bara en sak att göra: stötta båten med en reservfock, som fanns tillgänglig, och signalera åt ett fartyg, vars lanternor glodde envist och till synes orörligt och på något vis på en gång osäkert och fräckt i södra horisonten. Till sist kom det fartyg, som bar ljuset, inom håll för signalering från oss, vi kopplade in det nya sökarljuset och svängde lampan över huvudet, så som lotsarna göra, då de "blossa".

Vi slava mot "Västra Banken" i gryningen.

Men fartyget fortsatte, och vad hände? Jo, när det kom tvärs, släcktes med ens allt ljus ombord. Samtidigt dök ett annat fartyg upp i norr, vi sågo även dess ljus slockna och vidare, hur båda två girade utåt havs, och samtidigt - dök i mörkret upp en motordriven slup eller kutter med satta segel, likaledes utan ett ljus. Den gjorde en lov, fullkomligt ljudlöst, runt oss, och satte därefter kurs utåt efter de två andra, och så var havet tomt men strömmen i vår motor också, och där lågo vi mittibland de svagt blänkande valryggarna, som bara tycktes vänta på oss. Men då såg jag ingen annan utväg än att söka med hjälp av den något ökande nattvinden nå inom synhåll i dagbräckningen för "Västra Bankens" fyrskepp, som låg och flämtade ute i horisonten. Ja, det var att söka hålla så högt som möjligt med focken och rodret för att inte strömmen och vinden, som gick runt kompassen men dock var övervägande frånlands, skulle driva oss söder ut förbi fyrskeppets sikt. Vi hade tur. När det ljusnade, friskade

det i, vi fingo lite styrfart, jag höll upp allt vad focken förmådde, och vi

Ett fyrbiträde från "Västra Banken" kommer till vår hjälp.

passerade cirka 30 meter akter om fyrskeppet, vakten fick syn på oss, gick i ekan, kom ombord, lät vårt ankare gå, ty här var inte mer än, vill jag minnas, en 25 meters djup, och sen vi konstaterat, att vi lågo för gott, rodde han så kvickt han orkade ombord till fyrskeppet, ty sjön ökade var minut, och länge skulle vi inte kunna ligga i den växande sjöhävningen, men han hann, vi fingo en ordentlig skiftnyckel, på ett par minuter var tändstiftet skiftat, opp med kroken, handslag med fyrbiträdet, motorn i gång, klockan var nu fem på morgonen och i frisk nordostlig kultje, med båten stöttad av focken satte vi kurs inåt kusten, närmast Trödjehällan, gingo in väster om Kusö och Kusö kalv, väster om Storjungfrun och Lilljungfrun, upp förbi Prästgrundet utanför Söderhamn, vidare upp till Hudiksvalls skärgård och in till Kugg-örarna, dit vi anlände på aftonen. Vädret höll sig klart medÖREGRUND—UMEÅ

jämn men svag vind hela dagen, och vi arbetade vakt om vakt, med följd att någon trölthet inte besvärade oss, och vi hunno upp till Sundsvall på fastställd tid, vilket var av vikt, då det gällde punktlig inställelse i arbete efter semesLer.

Men under resan hade vi god tid att diskutera de gåtfulla nattliga fartygens karaktär, och vi kunde inte finna någon annan förklaring än att det var spritsmugglare. Vi ansågo oss båda två vara säkra på, att det fartyg som kommit söderifrån, varit samma som vi prövat sökarljuset på nere vid Örskär. Han hade antagligen trott, att det låg något rackartyg bakom, och, när han så fick samma ljus mot sig ute på havet, höll han sig beredd genom att släcka, sen fick medhjälparna i kuttern lova omkring oss, och när de upptäckt, att vi voro manöverodugliga, återförenades kumpanerna och fortsatte genomförandet av sitt program utan alt vidare ta notis om oss. Vi voro ur spelet. Tur alt de inte sköto!

§ 20.

Kommendörkapten Ankarcrona.

Jag har också ett annat minne ungefär från dessa vatten men av helt annan art.

Sommaren 1906, jag vill minnas i augusti, följde jag flottan från Härnösand upp till Salmis, alltså Haparanda uthamn, och därifrån ner till Saltsjöbaden, som korrespondent för Dagens Nyheter. Jag var stationerad på pansarskeppet "Niord". Fartygschef var dåvarande kommendörkaptenen, sedermera amiralen Sten Ankarcrona, sekond var kapten Eneström, navigationsofficer var kapten Bernström, kadettofficer kapten Peyron, vidare minns jag en kapten Blom och en kapten af Klercker och fartygsläkaren doktor Gemmel, allesammans utmärkt behagliga människor.

Det hände för övrigt ett par lustiga episoder under färden.

När vi kommo till Piteå, sa Ankarcrona:

— Här skall jag passa på att köpa lite gråverk.

Vi gingo i land. Jag upptäckte till min häpnad gatskyltar av ett slag, som jag aldrig sett vare sig förr eller senare. Det var52.

inte bara namnet på gatan de upptogo utan dessutom en predikan i förkortning, t. ex. så här:

Strandgatan. Förtär icke spritdrycker.

Eller:

Kyrkogatan. Missbruka icke Guds namn.

På något vis verkade allting främmande på mig där uppe, det var första gången i mitt liv, som jag var norr om Ångermanland. För sörlänningar är ju "Norrland" en liten ort, där alla känna varandra, så lite vet man ännu söder ut om sitt eget land, för norrlänningen är Norrland en hel samling av inbördes ytterst olika länder, folk och riken. Jag kände vid den tiden icke mycket mer om södra, västra och norra Norrland än en stockholmare, så detta verkade på något vis lapska på mig.

Emellertid, vi kommo till en körsnärsbutik och Ankarcrona bad mannen bakom disken att få se på gråskinn.

— Tyvärr går det inte, blev svaret. Vi ha inte fått in från Stockholm ännu.

Vi fingo oss ett gott skratt och sade:

— Ja, där syns det hur lite vi veta om Norrland.

I Haparanda hände följande. Kapten Bernström var en kraftig sportsman. Chefen åkte i trilla in till Haparanda och bjöd mariningenjören och mig att följa med i åkdonet, men kapten B. sprang hela den en mil långa sträckan vid vagnens sida, med följd att när han kom fram till Haparanda, så var han dyvåt och tog först ett bad, kastade sig sen i en säng, efter att ha gett order, att hans underkläder skulle hängas till torkning. När vi så skulle återvända till fartyget och han skulle klä sig, bars kläderna in, men drypande av vatten. Man hade lytt order och hängt ut kläderna på gården men utan att ett ögonblick tänka på, att det hela tiden regnade, väl icke stritt men dugg.

Ja, B. fick sig en skopa faderligt ovett av Ankarcrona och kördes, väl återkommen ombord, i säng med order att sätta i sig en ordentlig het toddy. Han klarade sig dock undan sviter, fast han fick sitta dyvåt i trillan hela vägen till Salmis, blå om

näsan och skakande av köld, för det var till på köpet svinkallt den dagen.

Men den dagen just fick jag för min del för första gången i mitt liv se en ryss. Jag tog mig nämligen en promenad över den berömda "Handolinska bron" till Torneå och såg med en blandning av tjusning och rysning de ryska lökkupolerna över hustaken och erfor liksom doften av Asien, vilken doft ytterligare förstärktes, då jag såg en säkerligen högst fredlig kosack, som dock föreföll mig på alla sätt motbjudande. Hela barndomen hade jag, som alla Norrlandsbarn, skrämts med ropet:

— Akta dig! Ryssen kommer! Ryssen tar dig!

Den här skäggige gossen svarade precis mot min inre bild, och jag bevarade sen den dagen en obehaglig känsla av att ha dessa typer så nära oss. Och som jag senare vid olika tillfällen skrivit och sagt:

— Det är nere i Skåne och uppe i Haparanda och längs Torneälven, som känslan att vara svensk reser sig mest oemotståndligt stark inom en.

Och jag gladde mig, att det var till ett svenskt pansarskepp, jag fick återvända från denna för en svensk ruskiga syn.

Från Salmis gingo vi till Luleå, och därifrån följde jag en del av officerarna till Bodens fästning, d. v. s. undertecknad som civil och följaktligen riksvådlig person fick icke äran att inträda i templet utan fick sitta på en sten utanför. I Luleå kom order från Stockholm, alt vi skulle gå omedelbart till Saltsjöbaden och därifrån vidare ner till Göteborg för att möta en engelsk eskader, som skulle komma på visit.

Det var just under nerresan från Luleå, som det hände något, ungefär här utanför. Vi voro, om jag ej missminner mig, två pansarskepp i sällskap: "Niord" och "Manligheten", och vi hade sträckgått ner genom Bottenhavet, så pass långt ute, att vi icke sett kusten. Vi kommo på höjden av Gävlebukten mot kvällen, och jag kojade ungefär

vid 1 l-tiden men släckte inte utan låg och läste. Ungefär kl. 12 knackade en av officerarna på dörren54.

och hälsade från chefen att jag skulle komma upp på bryggan. Jag som en blixt i kläderna, förstås, och upp, nyfiken på, vad det kunde vara.

Det var en månljus augustinatt, och vi närmade oss den trånga passagen mellan Understen på svenska sidan och Märkets fyr på den finska. Det hade stått nordlig vind i veckor, men just vid midnatt hade vinden kantrat över på sydlig, och nu pekade Ankarcrona från bryggan ut mot en enastående tavla.

Segelfartygen voro ännu vid den tiden i farten, och en hel del av träet från Bottenhamnarna fraktades ännu med dem. Nu hade en hel eskader av barkar, briggar, skonare, galeaser och koffar legat och kryssat söder om det trånga Understensgattet utan att kunna mot vind och ström pressa sig igenom, men just denna välsignade månljusa midnatt hade de satt alla klutar och kommo som en ny Spansk Armada för god vind emot oss. Det var säkert ett hundratal, havet föreföll som fullt av spöken, vinden var svag, så att de bara gledo fram, långsamt och majestätiskt, månskenet glänste i riggarnas metallbeslag, i kajutfönster och på kappluckor, lanternornas röcla, gröna och vita ljusprickar skymtade blekt och fantastiskt, och under nära en timme passerade vi för minskad fart genom denna mörka och dödstysta klädtvätt på tork ute mitt i havet, en bland de egendomligaste syner, jag varit med om.

Sen bjöd mig den alltid lika vänlige Ankarcrona på en liten nattsupé i chefsmatsalongen, som var rikligt dekorerad med dyrbara konstsaker från Japan. Han hade varit, jag tror, i fransk örlogstjänst och därunder besökt Japan, från vilken tid han — för övrigt genom hela livet -— bevarat en stark fluga för allt japanskt.

Ja, det var en ståtlig natt, en av de mest minnesvärda i mitt liv.

Denna resa med "Niord" höll för övrigt på att orsaka min första utflykt i världen.

Från hösten 1906 till julen 1907 låg jag i Grisslehamn och skrev på en bok, som till sist blev över 1,000 sidor manuskript,

Armadan vid Understen, Uppland.-

vilka jag sommaren 1908 brände uppe hos Einar Ekman på Tjälls gård i Multrå, bredvid Pelle Molins barndomshem. Nå, det är en historia för sig! Men från Grisslehamn for jag några gånger in till Stockholm tillsammans med Albert för att få lite omsättning i blodet.

Vid ett sådant besök träffade jag kapten Eneström på gamla "Kronprinsen".

— Nej, förträfflig t, sa han. Nu ska herr Nordström följa med mig på "Fylgia", vi ska gå till Västindien. Sök upp mig i Långa Raden på Skeppsholmen, jag bor där, så ska vi ordna saken.

Men jag tänkte — idiot som vanligt på mitt manuskript, for tillbaka till Grisslehamn och skrev till honom och förklarade mig förhindrad. Tänk, om jag sagt ja. Då skulle mitt liv antagligen — ja, säg? . ..

Kanske hade jag då kommit att skriva om sjön, det var ju ursprungligen min mening att bli sjöofficer, men min närsynthet,56.

som satte in, då jag var tolv år, omintetgjorde den planen, då tyckte jag, att jag kunde bli vad smörja som helst, och så blev jag mycket riktigt "författare".

§ 21. Kl. 5.25 e. m.

Enstöring.

Så här trivs jag. Så här vill jag ha livet. Sitta för sig själv, långt från människorna, i läder och skinn, på ett däck

ute på havet, där ej kusten syns. Och fundera, som man vill, utan att någon stör en.

Nu syns "Västra Banken" tydligt. Det påminner mig om, då jag stävade ut mot "Almagrundet", till dess station utanför Sandhamn, där "Reserven" låg — just med Calles svåger, fyrmästare Ström, numera avliden, som befälhavare ombord, en ovanligt käck karl. Jag är för resten just nu iförd den kostym, jag lät göra till den expeditionen, av dubbelt grått ulstertyg. Det var hösten 1921, och kostymen håller ännu. Den har ändå följt mig jorden runt! Man skall ha respekt för och högakta sina kläder. Den lilla uppmärksamheten sätta de värde på och belöna.

Calle håller på att installera radion här på akterdäck. Den blir bra för väderleksunderrättelserna, för övrigt hoppas jag, vi få slippa den.

Kl. 5.45 e. m.

Passerat och hälsat fyrskeppet, gubbarna viftade av alla krafter. Kl. 6.10 e. m.

Fyrskeppet tonar bort, ett par svävande rökar breda sig i södra horisonten, vinden är upp och ner, dyningen nästan borta, under solnedgången i väster börjar den mjölkvita linje, som alltid följer stillhet på havet, att sträckas, som en svag silverdimma.

Calle håller på att montera bordet i salongen, som skall stå fast. Jag har tecknat fyrskeppet. Land syns ingenstans.

Kursen är nu omigen Agö.

Kvällsbris från land, från NV.ÖREGRUND—UMEÅ

57

Båten rullar fram, halvsovande, alldeles som "\ngaren" gjorde på Söderhavet. Men där gick jag naken, här i skinn.

Det börjar bli kyligt och dra om axlar och stjärt. Bra för min gamla reumatism och ischias!!!

Kl. 6.35 e. m.

Nej, kursen är: Oran, och håller det fina vädret, sticka vi direkt, sedan, på Härnö klubb.

Sälar ha börjat lyfta sina blanka skallar ur vattnet runt om oss. Här är strömming — framtida fiskeplatser! Som motorerna och de däckade båtarna ska möjliggöra.

Calle borrar hål i salongsgolvet, med borrsväng, stämjärn och hammare, Jansson sitter till rors och suger på en cigarrcigarrett, Calle suger på en cigarr, jag på en Caporal. Det börjar svida i ögonen av allt gloendet över det solblanka vattnet, och för kylans skull har jag dragit på tjocka bilrocken, men i styrhytten, där solen gassar, är det -f- 14° C.

Det tycks bli en stilla natt. Få se, om det blir dimma mot morgonen.

Kl. 7 e. m.

Hela stim av tumlare ha börjat uppträda. Precis som utanför Panama, den gången. Verkar alltmer Stilla hav!

I morse såg jag en havsörn, majestätisk och fräck, segla över Öregrund. Synd, att jag inte har den moderna djurväns- och naturreservatshobbyn! Men det är roligt ändå. Det borde bara komma en val, dylika förirra sig ju hit upp ibland.

I södra horisonten ha plötsligt uppträtt svarta rökar, vilka dras längs horisonten så snabbt, att det verkar, som om flottan vore ute och övade dimbildning.

Den typiskt riktiga havskänslan har satt in: att här kan allting hända.

Kl. 7.25 e. m.

En mås, en alldeles ensam mås i NO.

Och nu bryter som skuggor fram i diset i NV, mot solned-58

Tumlarna i Guldhavet.

gången, ett svagt rosafärgat pråmsläp: bogserare och tre pråmar på södergående. Enastående bogseringsväder.

Jansson sade inne i Öregrund:

— Vi få nog buckligt utanpå, så det är bäst stuva!

Men det blev kalasväder. Tills vidare.

Stäven på bogserarn, vänd mot solnedgången, glimmar som ett guldkorn.

Nu har Calle rodret. Kurs alltså (ty han har så mycket att samtidigt syssla med) som en slingrande orm, och då se vågorna i överkant ut som tumlare. Man får akta sig att ta miste!

Jansson kokar middag.

Det är helt olika känslor på olika båtar. I en liten enkelruffad båt, där man vistas bara i sittrummet, navigerar där, äter där — där har man föga känsla av "fartyg". Därtill fordras utrymme, däck att röra sig på, salong att sova i eller ta skydd i mot kylaÖREGRUND—UMEÅ

Pråmsläp i nattfallet, Norrlandskusten.

och regn, styrhytt, maskinrum, manskapsrum o. s. v. Det finns här, och därför har man känsla av fartyg, därför påminnes jag om "Yngaren", fastän den var 9,0()0 ton och "Nuka Hiva" kanske är 10. Den är 13 meter lång, med ett djupgående av 1.40 meter, en maximifart av 10 knop. Dess ekonomiska är 8.

Nu börjar läskpapperet bli fuktigt. Skissboken bulnar upp! Sjön! Snart är allting vått och buktigt!

Nu ha vi snart Storjungfrun tvärs, skymtar grått i väster.

Om 10 timmar öka vi farten. Det är ny motor, så att varvantalet till att börja med måste hållas nere.

Två lommar passera utåt havs, förbi stäven.

Kl. 8 e. m.

Solen står lågt vid horisonten. Bogseraren, som passerat, eldar för natten, så att en milslång kolsvart rökslöja, ja: röklinjal, snett60

uppåt, flyter efter honom. Djuren ha försvunnit. De ha gjort natt. Snart komma stjärnorna. Daggen faller, allt är dävet och vått. Havet är tegelfärgat, stilla, blankt, likgiltigt, högtidligt. På teckningen syns rökmolnet, som nu vrider utåt havs för kvällens bris från kusten. Jag ser en rök i land. Förmodligen Ljusne.

KL 8.10 e. m.

Nu ha vi Storjungfrun. Det jag trodde vara Ljusne var Norrsundet, men nu se vi Wallvik och Ljusne.

Kl. 9.50 e. m.

Agö siktad kl. 9.40 e. m.

Middag.

Kl. 10.30 e. m.

Kall nordlig vind. Någon gungning. Agö snart tvärs. Nu blåser en 4: a. Svart vatten, grönblå himmel.

Förmodligen bara nattbrisen. Bar. 756.

Jag törnar in om någon stund. Vi ligga i kläderna tills vidare. Sedan, då vi ta ordinarie natthamn, blir det att klä av sig.

Kl. 11.15 e. m.

Nu dansar hon riktigt galant. Jag ritar.

17 maj. Onsdag.

§ 1. KL 8.30 f. m.

Vädret.

Vind NV byig. Skvalpsjö. Temp. +7° C. Klart.

§ 2.

Natten.

Calle och jag tornade in vid l-tiden. Han hade sedan vakten kl. 4—6. Jag sov och vaknade om vartannat. Kl. 6 gick jag ut och avlöste honom. Då hade vi just passerat Bremön, och jag såg rökarna sväva upp ur Sundsvallsbuktens berg.

Det var gropigt, sidasjö. Åvikebuklen än värre, som alltid, Härnön reste sig blå.

När jag såg den kända konturen, fick jag, som alltid, en känsla av evighet, av att vara del av denna evighet.

Hemsöhatten dök upp, Lungö fyr, Nora- och Nordingråbergen. Jag var hemma än en gång. Jag tänkte på gumman mor, som —-i form av aska i en urna — väntar mig i Härnösand, där jag på nedresan, ensam, skall bisätta den kära i familjegraven och lägga en blomma till henne och gubben far från Hilding, Mary och mig själv.

§ 3.

Calle

ligger här mittemot mig på sin brits, i svart bask, med ett blommigt, skärt täcke upp till näsan.

Nu kryper jag ner under bilrocken på hundskinnsfällen (fårskinnet från Öregrund blev nämligen till sist en hundskinnsfäll) och söker sova en stund.

§ 4. Kl. 2.30 e. m.

Motorstopp.

Kl. 9.20 f. m. väcktes vi av Jansson:

— Motorn har stoppat!

Vi upp. Det var tanken, som var tom. En annan kopplades på, och vi fortsatte.

Vi lågo då strax norr om Lungö fyr och hade den majestätiska Hemsöhatten ungefär på babords kranbalk.

Här började nu snö att synas på bergens nordsidor. Blå molnskuggor, min ungdoms drakskepp, gledo över höjderna.

Så seglade hela Nordingråkusten upp, och Högbonden reste sig allt tvärare ur havet, för över, i horisonten.

Klippformationer, Ångermanlandskusten. Bröstsocker, sa Calle Möller.

— Titta, så underliga, sönderskurna berg! sa Calle. Såna block! Det ser alldeles ut som bröstsocker!

Och det stämmer. Calle kan se.

Vi sågo Gaviksfjärden, Barslaviken, Edsäterfjärden, så kom Ytternäsan, Ullånger fjärdens mörka bergvärld och så den röd-skodda Ulvön. Tordinular, grisslor, skrak och, jag tror, ejder samt lom surrade över vattnet.

Och Ulvöhamn öppnade sig. Vi gingo in Finnhålet.

§ 5.

Död hamn.

Calle och jag promenerade från Nätterlunds brygga, där vi angjort, norr ut genom hamnen och hälsade på Olga, min gamla tjänstekamrat från 1905.

— Finns inga karlar i hamna nu! sa hon. Dorn arbeta i gruva på Sörön. Och Nordström vet, dom ha täje opp en ny gruva vid Murresund.

Ulvöhamn från Lotsutkiken.

Murresund eller egentligen: Myresudden har många ehuru inte särskilt ljuva minnen för oss båda. Sommaren 1905 tjänade jag fiskardräng här i hamn hos en 70-årig fiskare, Erik Bergner, och hans likaledes 70-åriga gumma, kallad på gammaldags maner i Ångermanland: "moster" Bergner. Namnet uttalades av hamnborna: Bärner. Samtidigt med mig tjänade Olga sommarpiga, varförutom i gården fanns, som ordinarie "piga", deras fosterdotter Hanna, sedermera död i lungsot. Olga var förlovad med en duktig hamnpojke: Jacke Wigren, med vilken hon sedermera gifte sig. Efter gubben och gumman Bergners frånfälle övertogo Olga och Jacke gården, Jacke avled sedan i magsår.

Gubben Bergfter var född på fastlandet, i Sidensjö socken, var son till en fattig båtsman, hade tidigt måst ut i livet och tjäna sitt uppehälle och hade, ett egendomligt sammanträffande, tjänat timmerman under min farfar, som på 1850-talet var hamnkapten

i Sundsvall. Men hans håg stod, i synnerhet på gamla dar, till jordbruk. Han hade därför av en bonde uppe i byn arrenderat Myresudden, röjt den och med otrolig möda lagt den under kultur. Nu var det ont om hästar på ön, med följd att, när marken skulle plöjas om våren, så måste gubben hyra fiskarpojkar att dra plogen. Så kom det sig, att mina minnen från Murresund inneburo minnet av, att min rygg värkte och sved. Och för Olga voro minnena av ungefär samma slag.

Nå, emellertid, för att återgå till nuet! Hamnen såg tom och död ut. Inga båtar vid bryggorna, bara några få nät i gistvallarna.

Men uppe i skogen, högre än Flögstångsberget, låg en ny liten byggnad, och väg ledde ner från den genom skogen.

— Vad är det? frågade jag Olga.

— Nya reningsverket. Nordström vet, vi ha ju fått vattenledning och avlopp nu i hamna. Det kom till först för fisket, och då satts det in i alla bodar, för du vet, vattnet utanför bodarna gick int å använde länger, för all bensin å olja å smörje från motorbåtarna och från allt folke. Så först skulle vatten in i bodarna för läkningen (sköljningen av strömmingen). Så var det bestämt.

Ja, så pratade vi en stund på bron och återvände sedan hit till båten. Nu fylla vi på bensin och fortsätta sen till Umeå. Vi äro ganska trötta, det går runt i skallen, ögonlocken vilja falla ihop, och det känns svettigt och klibbigt. Nyss duggade det.

— Första sommardan! I år! sa Olga. Förr ha vi hatt kallt, värre!

Kl. 5 e. m.

Vi ligga här alltjämt. Calle har snickrat, vi ha fyllt bensin, och vi ha köpt strömming, det sista inte minst besvärligt, ty på 34 bodar fiska nu knappt 8, och för att få tillräcklig råvara för surströmmingen måste man ibland köpa färskslrömming ända från Sundsvall.

Detta berättade Nordqvist för mig, ordföranden i fiskförsäljningsorganisationen här, just nyss återkommen från fiskarmöten i Örnsköldsvik och Härnösand.

Bergners gård, Ulvöhamn, där jag tjänade fiskardräng 1905. Nuvarande ägare

Olga Wigren.

Här arbeta nu fiskrarna, som redan Olga berättat, i vanadin-gruvorna vid Marviksgrunna och Myresudden. Som N. och jag stodo på kajen och pratade, kom en båt med två man. Den, som rodde bakårorna, kände jag strax igen. Det var min gamle kumpan från Ulvötiden, Olgas svåger, Nicke Wigren.

— Nordström komma för sent i år till skäljakten! sa han. Men kom och hälsa på mig vid Murresund.

— Hur djupt ha ni gått ner? frågade jag.

— En 16 meter.

— Och hur bred är ådern?

— Ja, själva malmskiva är 1.20 meter och slutta neråt in mot ön, söat.

Senare kom en annan båt, fullastad med fiskare-gruvarbetare i mössa eller slokhatt, täckta liksom Nicke av grått mahndamm i ansiktet. De viftade glatt åt mig, hela högen, och jag åt dem.

Nordqvist, tel. 20, och jag kommo överens att råkas i Try-sunda, som nu tagit loven av Ulvöhamn som storfiskare, och där-

ifrån skulle vi gå hit, där jag skulle intervjua gamle Axel Söderberg, salterimannen, förste strömmingssalterimannen i Sverige. Jag skulle ringa från Umeå, Husum eller Örnsköldsvik.

Nu ska vi äta färsk stekt strömming, sen ta mer bensin och så ge oss i väg norr ut.

MITT gamla Ulvön är för länge sen förbi. Nu är här sommarbadort, industriplats, med hotell, pensionat, rum till uthyrning. Jag kan förstå sådana känsliga själar, som sörja, då deras värld försvinner. Jag är en främling här! Men — folket har fått det bättre och är vida vaknare än förr. Snygga hem med hygieniska anordningar, välskötta trädgårdstäppor, blommor, fruktträd: päron, äpplen etc. Tyvärr härja vattensorkar och äta bort rötterna, så att träden dö.

§ 6. Kl. 7.45 e. m.

Från Ulvön

kl. 7.20 e. m.

Togo bensin hos bröderna Dahlin. Georg Dahlbeck, också en gammal kumpan, var nere.

— Nej, se Georg!

— Känn Nordström igen mej ?

— Det kan du skriva opp! Kan du känna igen mig, som blivit så mager?

Jätteskratt av hela bryggan.

Ja, så skämtar man hemma!

18 maj. Torsdag.

§ 1. Kl. 0.10 f. m.

Vädret.

Mulnad himmel. 1 Ulvön sa man, att det skulle bli snö, enligt väderleksunderrättelserna. Men vi ha inte känt någon kyla.

§ 2.

Från Ulvön

kl. 7.20 i går e. m. Sedan vi först ätit middag — den färska strömmingen. Det delikataste jag smakat på länge. Vad stockholmare och stadsbor överhuvudtaget veta lite om, hur strömming verkligen smakar! För att få veta det måste man äta den direkt ur sjön som s. k. blodlakaströmming. Då finns ingen fisk, som i fin, mjäll smak överträffar den. Men den skall därtill vara väl till-lagad, och Jansson visade sig vara mästare.

Ja, jag hade gjort en första riklig blyertsteckning — av en sjöbod, modern typ — medan vi fyllde på bensin hos Dahlinarna, och när jag viftat farväl och vi stuckit ut genom Barkarhålet norr ut, ordnade jag mig med ritgrejor på akterdäck och tog ett par skisser.

Sen blev det navigation, som pågått till nu, då Jansson tornat ut. Calle håller på med avgasningsröret, som blivit rödglödgat. När han är klar, koja vi.

Här är det inte de klara vattnen mellan Sundsvall och Örnsköldsvik, här börja stenrösen igen, alldeles som i Söderhamnstrakten, och vi ha tillsammans hållit utkik efter alla fyrar från Skag över Husum, Storbådan,]ärnäs och Sydostbrotten till Bonden, som vi nu styra på. Vita, gröna och röda ljus, klipp och fast sken! Och vi ha räknat loggen och sjökort och kompass och klocka, kortet har legat på disken i pentryt med passaren på, med utspretade skänklar . . .

Nu törnar Calle in.

— Nu, tamej ... ska vi ha en smörgås! sa jag.

— Ja, tam ... en vickning! Det har du rätt i! Det är vi värda.

Nu står skinkan på bordet — sen sova i kläderna, orakade,

obadade, otvättade, eldröda av sol och luft och vind.

I morgon stor vask och rakning och allt möjligt civiliserat. I Umeå.

Uppresan är då klar. Och vi ...

— Ska vi ta en nubbe till maten . . . eller kanske utan . . .? Jag bara ler. God natt!

§ 3. Kl. 9.25 f. m. Umeå.

Det smakade gott, vi blevo sömniga och stöpo i säng. Kl. 4.10 f. m. voro vi framme här, vi ligga nu nedanför Shells upplag och Bobergs maskinfabrik.

Jag vaknade till vid angöringen, hörde Calle och Jansson prata och diskutera nånting, vände mig och somnade om.

TREDJE KAPITLET

Umeå—Örnsköldsvik

18 maj. Torsdag.

§ 1. Kl. 9.25 f. m.

Norrlands hämnd.

Det har kommit en skarp hagelskur, som piskar vattnet och smattrar mot salongskappen.

Jag tittar ut genom ventilen. Två pojkar stå på kajen, den ene i ny, fin, skäraktig sportdräkt (de kunna vara i 8—9-årsåldern) med korta strumpor och nakna knän. De hålla ut händerna och samla upp snökorn, som de slicka i sig.

Subarktiska nöjen!

Calle snarkar som en best under sitt rosentäcke.

Jag skriver, med boken på det hopfällda, smala bordet, det är som att skriva mot den vassa ryggen på en get.

Här ser grått ut, gråa snöfläckar ligga kvar på nipsluttningarna, träden ha knappt knoppats, men ett maskrosstånd lyser gult vid foten av ett plank.

Jag satt uppe en stund vid sextiden på akterdäck och tänkte bl. a. på Döbeln under 1808—09 års krig, när han kommenderade här och, barsk som vanligt, beordrade en handlande att få i väg proviantskutor inom viss tid, med hot att annars låta hänga honom. Karln blev så rädd, att han gnodde som en blixt och hängde sig själv.

Här uppe ha vi nu Sävar och Ratan, sorgliga i åminnelse. Det var det enda, som nämndes om Norrland i min ungdoms svensk-70

historia. Därför blev jag så arg, att jag struntade i svenskhistorien och kastade mig ut i världshistorien i stället, och så blev jag totalist.

Norrlands hämnd!

Bör noteras i Umeå.

§ 2. Kl. 5.20 e. m.

Heligt.

Det är ju "heligt" i dag, för att använda fyrskeppsjournalens vackra formulering för "helg". Det är Kristi himmelsfärdsdag. Men himlen är jämngrå med cyklon- eller trombhotande moln-slamsor. Det blåser isigt, temp.: -|-4.9° C. ute. Inne här: -†-13° C. Bar. visar 758.

Vi ha städat och gjort snyggt, så det verkar riktigt helg, och allt är tyst. Jag har tvätLat av mig det värsta, men jag har inte varit ur kläderna sen tisdag morse, och nu ha vi torsdag morgon. Smutsen värmer, sa man förr i världen. Det var väl därför man frös om helgerna.

Vi ha haft besök ombord. Direktör Unander-Scharin var här tidigt i morse och bjöd, vänligt, på middag, som vi emellertid tacksamt avböjde. Invitationerna äro på dessa resor det värsta. De komma av vänlighet, men man har ej tid till umgänge och nöjen, varje stund måste utnyttjas till arbete eller vila — dessutom avskyr jag ju sällskapsliv, bör kanske tilläggas.

Så var det tidningarna. Det gick smärtfritt. Så var det hamnkapten, en hjärtans man, ångermanlänning eller medelpading, skulle jag tro. Han förde en gång i tiden en passagerarbåt mellan Härnösand och Sundsvall, och jag for ibland med den. Kände väl igen honom.

— Jag tycker om själva stån, Umeå, sa han, men när man är van vid ångermanländska naturen, tycker man det är fult med den flacka bygden här omkring.

Jag frågade om älven. Vattnets fart.

Utsikt från vår hamnplats, Umeå,

— Ja, nu är den väl knappt 1/, knop. När det är vårflod, kan den vara 4 1j2. Då går vattnet ända upp till 2 meter över kajerna.

— Hur är det med hamnen och sjöfarten, då? Framåt eller stilla?

— Framåt. Hela tiden jag varit här. Men vi ha också våra problem. Vi ska ha en bro över älven. Det blev beslutat att lägga den ovanför ångbåtskajen, utanför den är det djupmuddrat på 160 meters längd. Men nu ha myndigheterna bestämt, att den ska läggas nedanför kajen. Det betyder, att ångbåtskajen måste flyttas antingen längre ner i älven eller ner till kusten vid Obbola eller Holmsund.

— Borde inte hela stån egentligen ligga där?

— Jo, naturligtvis. Det är obegripligt, att den lagts här.

Så fiskade jag upp en första liten problemställning — och inte så liten heller!

Calle har varit uppe i stån och telefonerat hem för oss båda. Kom tillbaka nyss. Det är så pass kallt, att han gick upp i stora skinntröjan men med S. S. S.-mössa på huvut.

En gubbe i skinnpäls med uppdragen krage men filthatt for nyss förbi i motorbåt. Han såg frusen ut. Kanske hade han rakat och tvättat sig och var helig!

§ 3.

Skrattmås

finns här gott om, ser jag. Det överraskar mig. Jag trodde inte. den fanns norr om Öregrund. Dit kom den bara för en 6—7 år sen. Först, en sommar, ett ensamt par, sommarn därpå några flera hushåll, och nu representerar skrattmåsen säkert 50 procent av sjöfågelsbeståndet på platsen. Om hösten försvinner han. Det uppges, att han är emigrant från Mälaren, där det skall vara överbefolkat av sorten. Men varifrån kommer han här?

I min barndom fanns det inte tärnor i Härnösand. Jag såg de första i mitt liv i Grisslehamn år 1906. Sen i Öregrund. Men häromåret, på en motorbåtsfärd, konstaterade jag tärnor kring Härnöns sydspets, Storholmen.

Kajor funnos inte i min barndom i Härnösand. Nu äro de där.

Vad beror dessa migrationer på?

§ 4. Kl. 9.35 e. m.

Gubbarna dyka upp.

Som jag sitter här och ritar, dyker första intervjuoffret upp, ordföranden i fiskarföreningen här, folkskollärare G. Skoglund. en livlig, hygglig man.

Vi överenskomma, att han, hushållningssällskapets sekreterare, Granström, som jag känner från jordbruksresan 1930, riksdagsman Lindberg, R. L. F.-veteranen, lantbrukaren Viktor Johansson j Västerhiske, och jag ska råkas i morgon kl. 10.30 f. m. på

Hushållningssällskapet. Det var verkligen utomordentligt hyggligt av Skoglund. Han är för övrigt son till fiskeriinstruktören i Gävleborgs län, Hj. Skoglund.

Man får respekt för svenska folket på dessa resor, för dess demokratiska och på personligt initiativ, personlig insats baserade varjedags-insats. Och det är det bästa i mitt liv att ha fått möta män som dessa och titta in i deras verksamhet.

Ja, nu börjar det alltså! Jag är nog ganska trött och duven ännu av vinterns arbete, men bara saken kommit i gång,

ska det nog gå lättare.

§ 5.

Värme.

Calle har hängt upp en fotogenkamin här i salongen, den pendlar i en koppartråd från en krok i taket och värmer fint. Men i natt får den stå i pentryt, vi låta dörren dit vara öppen och lämna en luftspringa i dörren till akterdäck, så få vi både värine och ventilation.

Ordnandet av diverse grejor pågår alltjämt, Calle och Jansson äro i full fart, medan jag ritar. Under tiden vanka åskådare fram och tillbaka på flottbryggan, vid vilken vi ligga förtöjda, och då och då smyga ungdomar ombord och tigga autografer, motsvarighet nu till min skoltids frimärkssamlande.

Jag är sömnig. Vi ska höra väderleken i radion kl. 10. Sen sova!

§ 6. Kl. 10.30 e. m.

Tur!

Vi ha haft tur! Del blåser NO frisk kultje, efter hela Norrlandskusten. NO 8 vid Agö och utanför här vid Holmön.

Få se, om vi kan gå till Norrby skär i morgon, jag menar för jobbet, och vad det då är för vindstyrka. Norrbyskär är stenigt och besvärligt i infarten, säger Jansson.74

LUDVIG .NORDSTRÖM

19 maj. Fredag.

§ 1. Kl. 7.30 f. m.

Vädret.

-|- 3° C. i styrhytten. REGN!! Vad harometern och salongstermometern visa, kan jag ej säga. Calle sover, och de hänga över hans huvud, under hans skinntröja. Jag vill inte väcka honom.

§ 2.

Dyster morgon.

Det var en dyster morgon! Det värsta jag vet är regn. Detta betyder dessutom antagligen regntjocka i sjön, och i så fall blir det tji med att gå till Norrbyskären i kväll. Vi få väl kvarligga i Holmsund. Besvärligt blir det också att rita.

Natten har varit ganska si och så. Sängkläderna ha glidit i golvet, men jag hade lagt hundskinnsfällen från Öregrund över underlakanet och låg på den med en part uppvikt mot ryggstödet på soffan och hade det skönt i alla fall. Fällen räcker från skulderbladet till vristen ungefär. Calle ligger på en bilfilt av schaggtypen, som också värmer bra.

Han slog just nu upp ögonen och log:

— Si på ... Arbetar?

— Har du sovit bra?

— Utmärkt! Vaknat nångång då och då. Bara fint, så känner man, hur bra man har det.

— Ute regn och tre grader.

— Tre grader! Det var inte mycket.

— Det blir nog tji med att gå till Norrbyskären i afton. Men det är bra väder för bönderna.

— Ja, man får trösta sig med det.

Och somnade om. Nu snusar och småsnarkar han.

Man håller på att resa ett magasin här ovanför kajen. Jag hör röster, yxhugg, sågande och hammarslag. Och skrattmåsarna föra oväsen. Jansson berättade i går, att i Danmark och även i Skåne

gör man propaganda för att äta mås. De ha börjat bli en landsplåga som kaninerna i Australien.

Få djurskyddare och naturreservatister hållas, så få våra barnbarn gå omkring, beväpnade med gevär mot vilda djur och yxor att hugga sig fram genom manshög vass på Stockholms gator.

Nu ska jag raka mig. Det är också en kamp mot avguden Naturen.

§ 3. KL 2 e. m.

Första intervjuerna.

Kl. J/2 11—1/2 1 med sekr. Granström, folkskollärare G. Skoglund och lantbrukaren Viktor Johansson uppe på Hushållningssällskapets lokal, i sekreterarens rum.

Det var en gentil, fullt modern lokal, full av fruntimmer och glasrutor, som det ska vara på ett modernt kontor.

Bra gubbar. Granström lika trygg och med samma glimt i ögat, som då jag samarbetade med honom sommaren 1930. Skoglund påminde mig, lustigt nog, om Raoul Nordling, vår generalkonsul i Paris, son till gamle generalkonsuln, som var studentkamrat till gubben far och född medelpading, medan Raoul var min lärjunge 1902 i Härnösand (jag lärde honom svenska, han kunde bara franska), men Skoglund var livligare. Johansson påminde i sin tur om Janne Molin i Tjäll, Multrå, Pelle Molins bror.

Det är underligt med dessa intervjuexpeditioner. När man skriver ner de första intervjuerna, har man känslan, att man står i svarta natten .. .

Nu kommer tunnpannkakor!!!

KL 3.30 e. m.

Temp. ute: -|- 7° C. Inne: i salongen: -|- 13° C. Bar.: 757 mm.

Nu äro pannkakorna ätna! Pius ärter och fläsk. Och kaffe efter. Jag återgår till intervjuerna.

I början, alltså, känner man sig precis i svarta natten, så ger ett ord ifrån sig en blixt, ett annat likaså, det är som fyrsken över horisonten, vita, röda, gröna blixtar, och man börjar se

kursen, lägga in den i kortet och går vidare. Till sist har man en kartbild, i regel en helt annan än den man tänkt sig — därför att verkligheten alltid är något belt annat än det man tänkt. Det är därför sådana här resor äro så nyttiga, att icke säga nödvändiga och åtminstone för mig ha en sådan tjusning, att de t. o. m. besegra en mångårig, växande arbetströtthet.

Ja, så var det fråga om att jag skulle träffa landshövding Rosén, som ju är en enligt uppgift duktig karl. Men jag vill inte ha ämbetsmannasynpunkter, jag vill ha folket själv, deras begränsade synpunkter. Det är dem det gäller. Allt det andra kan jag få ändå. Men människorna bakom ämbetsberättelserna är, vad jag har att söka rätt på.

Jag fick glimtar i dag och adresser.

§ 4.

Till Holmsund.

Calle har låtit en skräddare el. dyl. göra gardiner för öppna sidoutrymmena på kommandobryggan. De hålla på att monteras. Jansson diskar. På bryggan, jag menar flottbryggan, vid vilken vi äro förtöjda, nyfikna och autografhungriga skolpojkar som vanligt.

Jag är klar att gå. Har avtalat möte i Holmsund med kamrern — disponent Enström är i Stockholm på bolagsstämma. Så är det alltid — och en arbetare.

Jag lutar mig under väntan på avgång. '"Ställer mig på kant"", som bryggar Bjurholm sa.

§ 5. Kl. 6.05 e. m.

Från Umeå.

Kl. 5.58 e. m. i grådis. Men icke kallt. Här inne i salongen: -j- 13° C. med fotogenkamin på och kappluckan öppen.

Här ser ruskigt ut kring stränderna. Högar av sågmåra och

svartnade träkajer efter döda sågverk. Buskar ha vuxit upp, där brädgårdar en gång lyste gult över älven.

Vattnet i älven är brunt, myrvatten uppifrån Lappland. Scharin-verken inge mig vemod: de ägas icke längre av svenskar utan av engelsmän. De gamla ägarna äro tjänstemän. Det är något av döende kraft och brist på fosterlandskänsla i detta.

Man får koloni-intryck av dylikt, och koloni-draget känns vida starkare här än t. ex. i Ängermanälven. Därtill bidra de skräpiga stränderna.

— Men! sade sekreterare Granström, gudilov. Vi neka absolut till att kallas koloni åt Syd- och Mellansverige. Vi äro i full gång att bli självförsörjande. Man får räkna med, att Norrland haft kortare tid att utveckla sig än de båda andra.

Och Viktor Johansson log bistert och talade om "koncentrationsläger" i Lycksele för dem, som tjänat förmögenheter i landsändan men sedan rymma den! Så ser man här på herrarna av Guldkusten.

Det är i alla fall en pampig älv och en rik bygd, ett starkt och sunt och klokt folk, och den dagen kommer, då här skall växa gyllene skördar och då man ej skall kunna fatta talet en gång om: "Kolonien Norrland".

Den tiden får jag aldrig se, och det är den enda sorgen i mitt liv.

§ 6. Kl. 6.30 e. m.

En upplevelse

att få se denna älvs nedre lopp, genom flackland, med vidsträckta sandrevlar. Det verkar infarten i Panamakanalen från Karibiska havet, med de täta lövskogarna ända ner i vattnet eller, om man ser utåt sandrevlarna, uppfarten till Brisbane eller från Spencer Gulf till Port Pirrie i Australien. Här sväva just nu moln av tranor över sandrevlarna, de påminna i gråluften om "The Shags" i Spencer Gulfen. Det hela är olikt, vad man i regel tänker sig

Tranorna söka nattkvarter, vid Holmsund, Västerbotten. Strandad ångare.

som Norrland. Den vedertagna bilden är skapad av den höga och stolta Ångermanlandskusten med dess vulkanliknande pikberg. Men här har man ett annat, än större Norrland, det flacka, sandiga Övre Norrland, vars bild också måste inpräntas i nationens medvetande.

§ 7. Kl. 8.50 e. m.

Holmsund.

Hit kl. 7. Härifrån kl. 8.40 e. m.

Holmsund bildar med Sandvik, till vilket det gränsar, och Obbola, som ligger mittöver den breda älvmynningen, ett municipalsamhälle om, enligt uppgift, cirka 5,000 invånare. Platsens läge är bland de vackraste, fabrikerna,

med deras väldiga kranar, brädgårdar och skorstenar, imponera.

Det var fullt med arbetare på kajen, då vi kommo, liksom då vi gingo. De viftade av oss men voro annars tysta.

En ung man blev min vägvisare till kamrer Revera, som bodde rätt långt borta. Denne yngling och jag kommo genast in på Sandviksproblemet.

— Här går alla slags rykten i luften, sa han. Ena dagen sägs det, att Bala ska bygga skofabrik här, andra dagen är det tal oin flygmaskinsfabrik.

— Vad vill folket själv? Vill dom, att Cellulosabolaget ska ta Sandvik? Eller staten?

— Dom tycker inte särskilt om, att staten skulle ta verket, men dom är rädda för Cellulosabolaget också, för det uppges, att, medan arbetarna få 500 i pension på Sandvik, skulle Holmsund ge bara 300. Men annars är nog allmännaste meningen, att, om Holmsund kan garantera fortsatt drift med tryggat arbete, så borde det få överta. Annars borde staten få göra't för Sandvik är ju alldeles modernt, och man tycker det vore orätt att lägga ner ett så fint verk.

§ 8. Kl. 9.10 e. m.

Bredskärs lotsplats.

Hit kl. 9.05 e. m. Hålla nu på att förtöja. Denna plats ligger just i havskanten, ett sund mellan två låga granbevuxna skär, med fri sikt mot det grå havet. Den första riktiga havsankarplatsen hittills på färden.

En pigg lots (kanske lärling) hjälpte oss med fastgöringen. Här är man fri den enerverande folkskockningen i LTmeå och Holmsund. Inga autografjägare!!

— Han står tjock ute, säger Jansson.

Vi ligga här över natten — nu stoppades motorn. Skönt! Fridfullt! — och starta tidigt i morgon bitti, oin vädret tillåter, till Norrbyskären. Dit beräknas cirka 3 timmar.

§ 9. Ett möte.

Som jag stigit i land på kajen i Holmsund, trängde sig fram till mig en man, kortväxt, slätrakad, godmodig, rund i ansiktet, i blå regnrock och filthatt.

— Känner herr Nordström igen mig? Forsman från Alma-grundet.

— Ja, visst! Är herr Forsman här numera?

— Ja, jag är på Sydostbrotten. Nu är jag här på semester. Den glade maskinisten på Almagrundets fyrskepp, julen 1921.

Nu var han gift här.

Det var roligt. Vi klappade varann på axlarna.

§ 10. Tranorna.

Kamrer Revera, som jag frågade om tranorna jag sett vid nedfarten för Umeälven, sade:

— Dom var i Olojsjors i går och hade slagit ner på en äng i fullkomligt klar svinfylking, och dorn brydde sig inte ens om, att folk gick och tittade på dom. Antagligen uttröttade. Nu sökte dom tydligen nattplats.

20 maj. Lördag.

§ 1. Kl. 8.50 f. m. Vädret.

Hällregn!! 7° C. I salongen, med fotogenkamin: -(-19° C. Föga vind.

§ 2. Natten

varit stilla. Jag klädde icke av mig utan låg påklädd med sofföverdraget som täcke och lyckades på efternatten och mot mor-UMEÅ—ÖRNSKÖLDSV IK

81

gonen få rätt hygglig sömn, i all synnerhet sedan jag stoppat in en "antifon" mot Calles underbara snarkningar. Jag snarkar, enligt honom, jämnare. Han exploderar som leksaksballonger.

Man trodde, då vi foro, jag menar i pressen, att han skulle berätta roliga historier och jag köra med allvarliga resonemang. Det är alldeles tvärtom, i verkligheten. Men som mina historier äro tråkiga och hans allvarliga resonemang synnerligen roliga, så trodde man rätt i alla fall.

§ 3. Stämningen

förefaller i dag alt vara lite syrlig och något irritabel. Man har skäl undra, hur det gestaltade sig i Noaks ark, då det regnade så förtvivlat. Tänk, om vi till råga på regnet haft lite doftande getter och kacklande höns ombord, för att inte tala om kalla snokar, loppor och löss!!!

§ 4. Kl. 11 f. m. Vi lämna

Bredskär och sätta kurs på Norrbyskär. Duggregn. Jag målar. Kl. 11.06 f. m.

Vi ligga och rulla i sjön. Motorn krånglar. Nu är det stopp. Kl. 11.10 f. m.

Åter i gång. Men motorn verkar lite hektisk. Kl. 11.20 f. m.

Nu sätter och slänger hon ordentligt. Allting stuvas. Vi ha sjön på låringen, babord, men det är tydligen korssjö, hon rullar.

§ 5. Kl. 1.30 e. m. Norrbyskären.

Angjorde kajen här kl. 1.25 e. m. efter en ganska besvärlig passage i sjö och växande regntjocka.

fi Nordström, Flugig/1 viirld82

LUDVIG .NORDSTRÖM

Det var lögn att hitta en dubbelballong, vi togo fel på ett skär. måste sakta ner farten och vända ut mot Bonden för att få pejling, fingo så rättvisande kurs och styrde rakt hitin.

Men det hade varit en del labrage ute i sjön, och det brakade och slamrade en hel del. Så slänger hon rent fördömt.

Skäret vi togo fel på var Vaplan. Vi togo det för Snöan.

— Att komma här i snötjocka och mista kursen, det är att bli stannande! sa Jansson.

Han och Calle hade en ganska het dag i dag och skötte sig som karlar. Jag fick nöja mig med den anspråkslösa rollen av gäspande åskådare. Inte kunde jag skriva, inte rita, ingenting.

§ 6.

. Söderhavsarkipelag.

Fantastisk plats, detta! I dimman verkade det hela rena Söderhavsskärgården, vid Tonga, trakten kring Nukualofa. Samma låga öar, knappt höjande sig över vattnet, med risig skog och så kolonialbebyggelse. Sverige verkar det inte.

Underlig idé att lägga en industri så här mitt ute i havet. Det vill säga, så långt ute är det ju inte, fastlandet ligger intill, Hörnejors-iabrikens skorstenar reste sig styrbord ön: oss i dimman, vid infarten.

Jag förstår Calle Kempe bättre, sen jag sett det här, hans frilufts- och självständighetsväsen. Att ha vuxit upp på

denna och på andra ensliga, stora industriplatser, på skär och på kust, med rikt djurliv, långt från städernas vanor, det måste ge något av trapper- och mohikansjäl.

Att folkel här skall ha svårt att flytta till andra orter, varom kamrer Revera berättade mig en del i går, på tal om Holmsund, det förstår jag mer än väl. Jag behöver bara tänka på, hur omöjligt det är för mig att acklimatiseras i Stockholm. Efter mer än 30 års frånvaro från Norrland är jag lika rotbunden där, och

Utanför Bretlskär, TJmeälvens mynning, Västerbotten.

Öregrund är (eller har snarare, kanske, varit I för mig en kompromiss.

Nu ska vi skaffa. Vi fingo i oss en kopp te och en smörgås kl. 9 i morse, och det var rått och kallt ute på sjön. Det kommer att smaka med en sup.

§ 7. Kl. 2.30 e. m. Tre flottabåtar

ha gått in här på sundet och ligga för ankar med sitt väldiga timmerlass. De kunde icke gå för sjöhävningen. Det säger ju något.

Nu steker Jansson sill, det doftar himmelskt. Ute regnar det. Fotogenkaminen hänger här bredvid bordet i sin koppartråd, pendlar och värmer med sin blå låga, ute står dimman vit, här

inne är det -(- 14° C. Calle jobbar i maskin, jag med mina teckningar.

På bryggan äro nyfikna ungar samlade, regnet till trots.

Förvaltare Lindström har varit nere och inviterat oss till middag kl. 6.30 e. m. Här kunna vi acceptera, ty vi måste ligga kvar för tjocka.

§ 8. Kl. 11.45 e. m.

Svenska folket.

Njutning över alla njutningar! Jag ligger i en bäddad säng i ett rum jör mig själv!!! Jag kan inte sova i samma rum som någon annan. Därför kan jag inte sova ombord — fast naturligtvis sover jag i verkligheten i alla fall, ehuru mera fläckvis! För att övervinna denna svårighet klär jag inte av mig utan tar "frivakter", i stället för "nätter", sover en stund, arbetar för övrigt, men det är lite svårt, jag vill inte väcka Calle, som behöver all sömn, han kan få.

Nu får jag vara för mig själv, och då hoppas jag kunna sova.

Jag ligger alltså för mig själv. På Norrbyskären, i ett av för-valtarbostadens gästrum. Det är som en relikt av min ungdoms Norrland, Sågverks-Norrland, vars död jag nu är ute alt studera.

Samma känsla av gästfrihet — obegränsad — av ljusa rum, enslighet, natur.

Och så svenska folket!

Rop, skrän, skrik i lördagsnatten. Ur dimman. Genom öppna fönstret. Vart man kommer i Sverige, alltid detsamma! (Man sade mig sedan, att det måtte ha varit sjömän från ett fartyg av utländsk nationalitet, som skränat, då platsen var allmänt känd för stillsamhet. Jag hoppas, det var så.) Varför kan inte svensken vara glad utan oljud? Och här? Under den kanske mest civili-cerade och kultiverade bolagsledning, Sverige haft. Det är ett hårduppfostrat folk!

Men tack, käre Carolus, för denna säng, denna vila, som du här berett mig! Hedersman!

Bogserbåtar i dimma, Norrbyskären, Västerbotten.

21 maj. Söndag.

§ 1. Kl. 8.15 f. m.

Vädret.

Blåaste, glittrande havssolsken! Men frisk SV. Timmerbätarna ligga alltjämt kvar, kan jag se genom parkens trädgaller. Tänk, här äro träden knappast knoppade och gräsmattorna vintergrå. Undrar, om vi ska kunna fortsätta härifrån i dag. Jag är rädd, att sjön ökat.

Om en stund ska jag få ett had! Det är på dagen en vecka sen sist. Gud, vad det ska smaka!!

Sängen gungar. Det är varmt här inne, morgonsolen skiner in genom det stora fönstret med fyra lufter, in i det stora ljusa rummet med dess vita möbler. Det är ett sådant där ljust rum, i vitt, där man känner sig ung eller minns sin ungdom, dess drömmar och spontana glädje att leva.

Tänk, världen före världskriget! Då det militära var vaktparader och dans på krigsfartygens akterdäck!

Och nu!

Och då Sågverks-Norrland var så gyllene som det grova timmer, som nu börjar tryta!

Nog har min generation fått se åtskilligt!

Jag tycker fortfarande, det är förbaskat roligt att leva. Fast ibland känner man ju, att det skall bli skönt att få lägga sig och göra paus ett tag till nästa liv. Det är väl det, att jag är och alltid varit övertygad om ett evigt liv, som gör, att jag tycker så mycket om livet i alla dess former. Tron på ett evigt liv är kanske bara ett annat uttryck för kärleken till livet och optimismen bara ett annat uttryck för tron på och glädjen över Gud.

Det här blev ju en riktig liten betraktelse på söndagsmorgonen, och den skriver jag, sittande i sängen i hoppets ljusblårandiga pyjamas, med de nakna fötterna dinglande mot golvet.

§ 2. Kl. 3.50 e. m.

Från Norrbyskären. Kl. 3.35 e. m. Bar.: 756 mm. Vind: SSV frisk. Temp.: +9° C.

§ 3. Kl. 4 e. m.

Vikingar!

Det är skönt att komma i land, men det är ändå skönare att komma ut på sjön igen. Nu sitter jag åter här i Nuka Hiva vid det rangliga salongsbordet, iförd stora skinnvästen och med mössa på, med skinnet nervikt, och skriver detta, medan hon slänger och hoppar och dansar. Det är lite svårt att skriva, då allt darrar och vickar, men man vänjer sig.

Jag hade intervjuer med förvaltar Lindström, med en arbetare. Lindberg, med en 79-årig f. d. folkskollärare, Sjödin, i Oran, Sörbyn, Hörnefors socken, en bit inåt landet, samt med bogser-båtsskeppare Pettersson på bogserångaren "Mo", alla hjärtans karlar.

Det roar mig alltid att ta reda på, varifrån människor komma. Förvaltar Lindström är Sundsvallsbo. närmare bestämt frän Skön,

Lindberg är Norrbyskärs-bo, skollärare Sjödin är född i Kramfors och var först skollärare på Hemsön (norr om Härnösand), där han, som jag förstår, kom i kontakt med Frans Kempe, vilken hade sitt sommarresidens på Sanna, en gång ägt av den förste landshövdingen i Härnösand, baron Cail Bunge, som, då han år 1797 blev

pensionsmässig, inköpte stället, emedan han trivdes så gott i Norrland. Men, säga skrifterna, hans friherrinna "trivdes ej i ensligheten, och för hennes skull flyttade han söder ut". Farligt med fruntimmer, då man skall bygga land och rike! Det skulle kunna skrivas en för svenska kvinnokönet skäligen otrevlig bok om, vad könet i fråga har på sitt samvete med hänsyn till bl. a. Norrlands fördröjda utveckling — och del överflödar därvid av material från vår egen tid. Vad den förträffliga kvinnorörelsen här i landet nerlagt arbete på, inte har det varit på att utbygga Sverige. Nånting mer pliklförgätet än könets uppträdande på den punkten får man nog leta efter. Men — domen kommer väl förr eller senare.

För att återgå till hedersmannen Sjödin, så kom han från Hemsö till Vicksjö socken, ett par mil väster om Härnösand (där för övrigt Helmer Stén, Sv. Handelsbankens chef, är född, hans far var förvaltare på Västanå bruk där uppe), och där stannade

Bogserbåtsskeppare, Ångermanland.

han i 9 år. Så en dag mötte han Frans Kempe på en gata i Härnösand, och denne, på sitt vanliga impulsiva sätt, sade:

— Nu har jag en bra plats för herr Sjödin. På Norrbyskär!

Då hade Kempe just börjat bygga sågen och tog nu dit Sjödin

som lärare, och Sjödin blev inte bara hans medhjälpare utan också en högst myndig man på skäret.

Kapten Pettersson är född i Husum, fiskarpojke.

— Ja, sa jag, 1894 var jag första gången i Husum. Och brukade vara hos Ohlssons, disponenten . . .

-—• Jaha, August! Som blev vinhandlare sen i Stockholm . . .

ä 4. Kl. 4.20 e. m.

Timmerbåtarna,

som jag såg lätta i morse vid J/2 9-liden från Norrbyskären, ligga här vid fastlandet. De ha ankrat upp, ha ej vågat sig längre, för gropigt. Distansen hit är kanske 8 minuter, d. v. s. cirka 1 1/2 mil. Det ger en föreställning om bogseringens karaktär och svårigheter. Dagen är fin, luften hög och klar, havet blått med små koketta vita mustascher — men de få ligga! Våga ej riskera lasset, som ej tål den påkänning, sjön redan nu erbjuder.

Kl. 4.35 e. m.

Vi ha just passerat Tjäruskärssund och släva nu mot]arnäs klubb, sjön har blivit grov och krabb, hon, d. v. s. "Nuka Hiva", sätter i korta språng. Hoppas vi ej behöva få sjön från sidan, för då blir det både dans och skrammelmusik. Nu går det inte att skriva längre.

§ 5. Kl. 5.40 e. m Jarnäs klubb.

Angjorde lotsbryggan här kl. 5.35 e. m.

Det var den gropigaste biten hittills, från Tjäruskärssund och hit. Det blåste en 7—8 sekundmeter, och vi måste minska ner farten, för hon satte så våldsamt, att hon tycktes stupa rätt ner och ta

Timmerbogserare, Norrlandskusten.

hela havet över sig. Ett tag var jag faktiskt rädd. När man stod framme i styrhytten och sjöarna slogo över, hade man vatten runtom och över sig. Men hon arbetade väl, och när jag gick till akterdäck, fann jag det torrt. Men fotogenkaminen, som ställts ut där, slog ideligen omkull vid rullningen och fotogen strömmade över däcket. Bordet dansade över styr liksom en av karm-stolarna, men sen jag stuvat dem, höllo de sig lugna.

Vi sökte en remmare ute i sjön. Först när vi kommo alldeles inpå, upptäckte vi att han sjunkit, så att bara huvut stod över vattnet och därför ideligen försvann i vågdalarna. Först trodde jag det var en säl, som stod upp ur sjön — en ovanligt kraftig best visserligen! Svart och ondskefull, liksom väntande rov.

Här inne i Järnäs hamn är stilla och fint. Jag hör någon såga ved i land och ett barn, som sjunger. En slup ligger här också vid lotsbryggan: "Iris Sund", var den nu kan höra hemma (visade sig vara "Iris, Sundsvall". Syntes på motsatta sidas namnbricka).

Här skall jag ha tag i fiskaren Emil Sjöström och mästerlotsen Lydig.

Nu kan jag inte skriva mer. handen måste vila, den är halvt förlamad av att jag måste hålla mig fast under rullningen, som dansade oss runt, då vi vänt ur sydkursen och länsade in hit, västvart, för fräsande låringssjö.

22 maj. Lördag.

§ 1. Kl. 10 f. m.

Vädret.

Fint solsken. Vind västlig, rätt svag. Temp.: 13.5° C. Bar.: 765. "Iris" spårlöst försvunnen.

§ 2.

Lotsar.

Hade lotsförman och lotsen Åström här på en — misslyckad — romtoddy. Vattnet var nämligen från Norrbyskär, där det är starkt salthaltigt. Den misslyckade toddyn, som kom ansiktena att se litet långdragna ut, utbyttes mot ett par massiva whiskygroggar, varmed ett fullt naturligt ansiktsuttryck återinträdde. Detta var i går kväll. De sutto till halv ett, och vi gingo igenom en hel massa ämnen.

De uppgåvo bland annat, att fiskläget här skulle vara grundat av en f. d. Härnösandsrådman, Häggström, för cirka 150 år sedan.

De berättade också, att Norrbyskären förr i världen skulle varit ett veritabelt lusbo, men Kemparna hade rensat upp.

— Om det finns någon enda lus kvar i någon enda arbetarbostad nu, så ska det vara allt. Nej, där är fint hållet!

§ 3.

Detta är

utan jämförelse det bråkigaste arbetsrum, jag haft. Nu håller Calle på att spika band i sin säng, att hålla fast madrassen med. Det smäller i öronen. Så pågår arbete av skilda slag, snickeri etc. ständigt. Det är sjöliv.

Den sjunkna remmaren utanför Järnäs klubb, Västerbotten.

§ 4. Fiskrarna

här hoppar jag över. Jag koncentrerar mig på Ulvö- och Hudiksvallsområdena för fiskets del.

§ 5.

Fortsättning på gårdagens § 3.

Jag återtar min avbrutna berättelse om kapten Pettersson på "Mo".

—- Nej, sa jag. Inte August. Utan gamle Ohlsson, hans far.

— Jaså, gamlen! Ja, det var fyra pojkar, tror jag...

— Ja, det var Adolf, August, Hans och Ernst, som jag minns. Och så två döttrar, Amanda och en yngre. Om jag inte misstar mig.

— Ja, det var många barn,

— jag bodde hos en kvinnlig släkting, som förestod telegrafstationen . . .

— Oppe i Husbyn . . .

— Just det. Och jag hade en skolkamrat där, Segerström . . .

— Ja, herregud, son till länsman, ja!

— Och min släkting red, och jag fick också rida. Jag minns, att vi red till Gommersta gästgivargård . . .

— Jaha, Gommersta, ja!

— Och Dombäcksmark . . .

— Ja, visst, visst! Dombäcksmark!

Vi tittade på varann med lysande ögon. Det var, som om vi med ens upptäckt, att vi voro släkt!

Vad förvaltar Lindström beträffar, så visade det sig, att även vi hade gamla kontaktpunkter. På ett bord upptäckte jag porträtt av en officer i utländsk uniform, översållad med ordnar, ett markerat, fyrkantigt ansikte, liten näsa och hopknipt mun.

— Är det inte Göring? sa Calle.

— Nej, det är inin svåger, sa förvaltarn.

— Men, herregud, det är ju Gösta Boithon! sa jag. Min gode vän från Härnösands-gymnasisternas besök i Sundsvall hos gymnasisterna där på 90-talet.

— Ja, det är min svåger, det.

— Då är det Belgiska Kongouniformen, han bär?

— Visst!

— Var är han nu?

— 1 Bryssel eller i Kongo.

Boithon hade varit en av Sundsvalls-gymnasisternas ledare på den tiden, en vildbasare och ett briljant huvud (med alldeles speciell begåvning för matematik, konstigt för övrigt, att mina bästa vänner i regel varit utpräglade matematiska begåvningar, medan jag alltid varit omöjlig i matematik!), och han blev efter en fin studentexamen militär, närmare bestämt artilleriofficer, samt övergick, då han fann militärlivet i Sverige föga givande, i Belgiska Kongoarméns tjänst, utmärkte sig (som svenskar i regel, bara de komma ut och få tillfälle att visa, vad de duga till. och

få verkliga uppgifter att brottas med och inte hållas tillbaka av all ynkedomen här hemma med dess bug- och bocksystem) och hade, enligt vad jag hört, avancerat till höga poster.

Och här mötte jag honom nu belt oförhappandes ute på detta skär. Ja, livet är verkligen konstigt!

Så blev detta Norrbyskär ett litet norrländskt minnesgalleri för mig.

Men även kontakter med sydligare Sverige funnos där. Jag upptäckte modernistiska tavlor på väggarna.

— Vem har gjort dem? frågade jag.

— Notarien Kyhlberg.

— Ja, det påminner om målaren Carl Kyhlberg, med den väsentliga skillnaden och det väsentliga pluset, att man kan se, vad det föreställer. Men samma färger i alla skiftningar av rått-grått, som nu kallas för ljus- och färgfanfar.

— Det är hans bror. Han bor här och sköter tullen. Han har just haft utställning i Umeå och sålde 22 dukar.

Ja, det var en liten kulturbild från ett skär vid Västerbotlens-kusten!

§ 6. Kl. 10.48 f. m.

Vi lämna

jarnäs klubb. Fullt med sängkläder på akterdäck till vädring och solning.

Kl. 11 f. m.

— Härligt väder! Stilig sikt! säger Jansson.

Det är den praktiska människans syn på världen. Hon säger inte:

-— Härligt väder! Blå himmel!!

Där förvärvsarbetet och förvärvskampen slutar, där slutar den levande människan. Sedan framträder den döda människan, den estetiska, den speglande i stället för skapande.94

5 7. Kl. 12.15 e. m.

Timmerbåtarna.

1 morse vid 1/2 9-tiden såg jag dem från Järnäs klubb, söder ut. i horisonten. Nu ha vi just passerat dem. Vi ha dem mellan oss och kusten, som här åter börjar stiga, med blånande fjärrberg bakom.

Vi återkomma till klippkusten Örnsköldsvik—Sundsvall och lämna sandkusten och de långsluttande strandmoränerna bakom oss.

Sjön har börjat öka, endast med svårighet kan jag skriva detta. Det är kryssjö, så att hon vaggar som en anka. Havet är svart-blått. I horisonten en hundraelva på norrgående, stöttad med sina gaffelsegel. I morse gick en annan hundraelva söder ut förbi Järnäs klubb, på lätten.

I dag fryser jag. Det känns kallare söder ut.

§ 8. Kl. 7.20 e. m.

Husum.

Hit kl. 1.56 e. m.

Härifrån kl. 7.10 e. m.

§ 9. Kl. 10.11 e. m.

Örnsköldsvik.

Kl. 10.04 e. m.

Efter en fin färd. Vildgäss, uttröttade, på en klippa strax utanför Husum. Fiskarbåtar, 2 st., på havet utanför Skags fyr, de gingo sedan in till Skeppsmalens fiskläge.

Berg- och högkusten börjar i alla fall söder om Skags udde, och i kväll såg jag för första gång på många år de ametistfärgade, glasaktigt genomlysande kustbergen, som för mig är Ångerman-UMEÅ—ÖRNSKÖLDSV IK

land, d. v. s. dess ena sida; den andra är de glidande molnskuggorna över berglandskapet, vilka göra detta likt ett fläckigt urtidsdjur.

Örnsköldsvik är säkerligen Norrlands mest utpräglat norrländska hamn, en kil in i en hög ost. Men osten är svart, dess sidor spegla sig i blodrött nattvatten, rökar stiga från fabriker — och jag förstår att Torparen från Bräms, Bramstorparen alltså, skånska godsägarplöjaren i platta myllan, svart som levrat blod och dåligt samvete, aldrig kan förstå, att här gör Gud skördar tio gånger så kvickt och så bra, som Fan på hundra år i svinmvlla. FJÄRDE KAPITLET

Örnsköldsvik—Härnösand

22 maj. Tisdag.

§ 1. Kl. 10.20 f. m.

Vädret.

Örnsköldsvik är en het stad. Den ligger omgiven av höga berg och klättrar upp mot dem i branta stigningar, och är det stilla i luften, står hettan och kokar i denna trånga bergkittel. Det är just en dylik stilla dag i dag, hamnens vatten ligger orörligt som tjock olja, det bubblar ut en likaledes tjock gråbrun välling ur kloaken nedanför Stadshotellet och sprider sig utåt hamnen, luktande den mest äkta moderna civilisation och kultur, så man knappt kan .andas, det är, som om hela den aktuella världspolitiken här hade sitt utlopp.

Himlen är komplett molnfri. Barometern visar 774 mm., termometern -)- 14° C.

§ 2.

Filmning.

Innan vi lämnade Stockholm, hade det ordnats, att Svensk Film. skulle möta oss här uppe i krokarna någonstans. Gunnar Skoglund skulle ringa mig den 22, då jag beräknade, att han skulle kunna nå oss i Husum. Han ringde också mycket riktigt i går och sa, att han skulle inträffa i Örnsköldsvik som i dag kl. 7.38 f. m., och — hast Du mir gesehen! — han kom! Annars trodde jag av viss erfarenhet, att filmare aldrig kommo. Såsom den yngsta konsten har filmen blivit den mest bortskämda och

Infarten till Trysunda, Ångermanland.

därmed den mest på en gång jäktade och bortfjäskade med följd, att den upptagit alla de äldre konsternas olater och höga fasoner. Så mycket angenämare att kunna konstatera, att Skoglund inte var av den ullen utan en klart businesslike chap.

Han har med sin fotograf Rudling, såvitt jag kan fatta av Calles tilltal, kallad "gossen Ruda", namnet lånat från "Grönköpings Veckoblad", också en lugn och bra typ.

De ha med sig en hcl uppsättning underliga grejor, tunga och åbäkiga, som de fått knoga ner från järnvägsstationen i den bedövande morgonhettan. Det förefaller att inte precis vara något latmansgöra, det här med filmning! Bara resan hit är ju rätt besvärlig, och man vet, vad det vill säga att hastigt byta luft under arbete. Nu förefalla de också att vara lite duvna. Tacka för det! I går Stockholmsluften, full vår, så det kvava nattåget, så i dag på morgonen den friska Norrlandsluften, ganska bitande, och så den stickande hettan här i stån, oförmedlad och brutal, och så

nu slutligen sjöluften, ty vi lämnade Örnsköldsvik kl. 9.40 f. m., sen vi fått in proviantförstärkning: bensin, vattenledningsvatten, kolsyrat vatten, pilsner, kött och bröd — fisk, d. v. s. strömming få vi ju ute i hamnarna. Potatis ha vi, så det räcker ännu en stund, liksom smör o. d.

Calle, som är steward, har en hel del att tänka på, vi bli fem man nu i stället för tre, alla med frisk aptit. Det är ju faktiskt ett helt backlag.

Vi ha nu närmast kurs på Trysunda fiskläge, 2 mil norr om Ulvön ute i havet. Där ska vi filma i dag, sen fortsätta vi ner till Ulvön och filma där i morgon, varefter de båda gubbarna kasta sig på tåget och återvända till den mer eller mindre kungliga huvudstaden. Det är inga långa kärlekshistorier, inte!

Gossen Ruda har fått ta hand om rodret, som han tycks sätta värde på, han har på sin tid varit i flottan. Skoglund sitter på akterdäck i mörkblå bask och presenterar sitt ursvenska, blonda ansikte blundande för vårsolen. Han är uppenbarligen så nära sömn en filmregissör eller människa överhuvudtaget kan vara.

§ 3.

Husum.

Jag skall passa på att under tiden notera ett par saker, som jag vill fästa i minnet.

Det gäller Husums sulfatfabrik, som jag alltså gjorde i går men inte haft tid att notera något om ännu.

Alltså!

Verket är ju Kemparnas, och Carl Kempe har utvidgat fabriken till 90,000 tons kapacitet men samtidigt tillsett, att den större fabriksbyggnaden blivit snygg, rent arkitektoniskt. Problemet är bra löst, med den moderat funktionalistiska formen. Jag vet knappt någon fabrik, soin ligger så vackert och så egendomligt inkomponerad i naturen som denna.

Själva fabrikskomplexet är spritt över en bergudde, mellan Husåns och Gidälvens utlopp å ena sidan, en havsvik på den andra.

Bakom detta komplex kommer sedan samhället med bostäder, butiker, samlingslokaler etc. och så på en djärv bergskägla bakom detta i sin tur chefsbostaden, seende ned från denna höjd inte bara över bela samhället utan över hela anläggningen och långt utåt den tomma horisonten och i sin tur vida synlig från havet.

Lindström på Norrbyskär hade sagt:

— Lägg märke till nya chefsbostaden i Husum! Det är något att se. Den kommer herrarna att upptäcka på långt håll ute i sjön.

Och mycket riktigt, långt ute sågo vi den som ett vitt fäste uppe bland molnen med flaggan som en rem för vinden till vår ära, ty Olsson, chefen, och jag äro gamla vänner och bekanta, och han ville på detta sätt skaka hand med mig ända ute till havs, där jag kröp fram, medan han residerade som en gud uppe i de Homeriska molnen.

Han väntade oss nere på kajen och förde oss i bil upp till sin Olymp längs en elegant rundad, bred väg.

Det är det roliga med Kemparna, att de alltid gjort, vad de gjort, gediget och så vackert som omständigheterna tillåtit. Så det här var bara lydnad för familjetraditionens bud.

Och där uppe hade nu Olsson och jag ett långt och allvarligt samtal, sen han först visat mig en del nyheter i fabriken och detacherat en ingenjör att demonstrera det hela för Calle.

Han visade mig speciellt sodahuset, de gamla sulfatfabrikernas helvete, bolmande gulgrön, stinkande, förgiftande rök ur ugnar, vilka fladdrade av små lågor som av dödande ormtungor i ett Dantes helvete.

— I alla andra svenska och de flesta utländska fabriker står man, som han uttryckte sig, på en, tekniskt sett, medeltida utvecklingsgrad. Arbetarna röra sig i illaluktande och hälsovådliga, giftigt gulgröna ångor. Här finns inte en rökpust, ingen lukt. Inom väggarna av ett väldigt aggregat sker hela processen, som några man reglera med ett par enkla grepp, alldeles som maskinister. Vad som händer i ugnarna avläses på elektriskt drivna

apparater: manometrar, som på rutigt papper skriva in färgade kurvor etc.100

Det hela visade "rationaliseringen" ur socialhygienisk synpunkt och pekade mot en tid. då nuets fabriker komma att ha dött bort som fantastiskt lågtstående tekniska organismer.

Olsson var ganska pessimistisk för massaindustriens framtid. Därom är han sannerligen inte ensam. En av de stora industriledarna i landet sa mig en dag, strax innan jag for ut på den här expeditionen:

—- Vi går mot svåra tider, men svenskarna äro nu en gång så skapta, att dom vill inte se sanningen i ansiktet. Så mycket obehagligare kommer uppvaknandet att bli. Vad vi, som "leda" industrien, som det så vackert heter, men som i verkligheten ha fasligt lite att säga till om, inom oss själva tänka om Sveriges framtid, det är bäst att inte säga.

Jag drog mig dessa ord till minnes, när jag nu hörde Olle med barskt rynkad panna säga:

— Jag ser mörkt på framtiden! Det är inte folk med tillräckligt stora vyer här i landet. De, som kontrollera industrien, finansen alltså. Och så anslås för lite medel av statsmakterna till teknisk forskning. Om man tänker på, att U. S. A. anslår 20 gånger mer per individ åt dylik forskning än Sverige, så förstår man. Nej, här har det varit korta affärer med snabba vinster. Det är det enda man brytt sig om i Sverige. Men framtiden —!! Och vad det gäller i den nu förtvivlade konkurrensen, det är inte att hålla takten utan att vara jore! Annars är man såld! Det har man inte sinne för i Sverige, och därför ser jag mörkt på framtiden.

§ 5.

Arbetaresteticismen

är också ett i mina ögon högst allvarligt kapitel. En arbetare, som var platsombud i Husum, till Nya Norrland, sade:

— Det värsta är, att man inte är säker om, att man kan formulera riktigt. ..

—- Å, sa jag, det går nog ...ÖRNSKÖLDSVIK -HÄRNÖSAND

— Ja, se, när man arbetar i grottekvarnen ...

Han menade inget särskilt eller ont med de orden. Men när arbetet betraktas som en grottekvarn, då är det röta i folkroten, och här föreligger just en röta, som faktiskt håller på att sprida sig inom nationen. Semestern är en utmärkt sak, men semester-själen är en fara. Skall nationen gå framåt, måste arbelssjälen bli det avgörande. Men dit ha vi inte hunnit. Det måste påpekas och med allvar. Även om det värker som salt i surt öga på många.

§ 6. Kl. 11.45 f. m.

Trysunda.

Angjort vid kajen kl. 11.40 f. m. Kl. 2.35 e. m.

Bilddag. Filmarna ha fotograferat, jag ritat.

Trysunda är en ovanligt tjusig hamn, mer homogen och bibehållen numera än Ulvöhamn och ledande inom fisket i detta distrikt. Förr hade hamnen, har jag hört, tre inlopp, men nu äro två igengrundade.

Nu står fotografen i solskenet och halsar en "Grappo", om en stund ska vi gå.

Folket här är öppet, vänligt, lättpratat, alldeles som det var i Ulvöhamn för 34 år sedan. Trysunda är mer likt den tidens Ulvöhamn, än Ulvöhamn nu är. Ändå bo även här sommargäster, och här har man till på köpet D. D. K. K. Högheter Prins Wilhelm och mina gamla vänner Hedbergs på Köpmanholmen.

Men inte ens det har bitit. Man har förblivit sig själv, fostrad av havet, ensamheten och fisket.

§ 7. Kl. 2.50 e. m.

Avgång

härifrån till Ulvöhamn,102

Ångermanländsk skärgårdstyp.

§ 8. Kl. 3.50 e. m.

Filmning.

Vi ha gått från Trysunda, där vi först gjorde en runda kring hamnen, som filmades, till Skrubbans fågelberg, som sedan togs, varefter vi nyss togo Sandvikens förfallna fiskläge på norra Ulvön, med husen nersjunkna i sanden, och nu äro vi på väg norr om Ronön till Mjältön, där vi planera att ta Fäbodviken, som alltid var högkvarter för "Dynäs", då Jolin Ekman jagade och jag följde, i tiden.

Dagen är utan moln, havet slätt, en lätt sydostlig bris.

— Är det bra filmväder? frågar jag fotografen.

— Å ja!

— Inte mer?

— Cumulus är alltid bäst, Det blir inte så svarta skuggor, och man får så vacker himmel.

Baggviken, Mjältön, Ångermanland, i bakgrunden Norra Ulvön.

§ 9. Kl. 6.30 e. m. Till Ulvöhamn

kl. 5.50 e. m., sedan vi filmat Mjältöpiggen från Fäbodviken.

Därifrån direkt hit, där Skoglund och fotografen fått rum hos Olga.

24 maj. Onsdag.

§ 1. Kl. 9.35 f. m. Vädret.

Som i går. Bar. 782. Temp.: +12° C. inne, +15° C. ute. Vind SV.

§ 2. Filmningen.

Nu har jag blivit filmskådespelare också till allt annat här på jorden.

Väcktes av Nordqvist kl. 1/2 5. Både Calle och jag hade legat i kläderna. Det blev sent i går kväll. Nordqvist kom efter middan,104

så att vi voro 6 personer. Calle sjöng och berättade, vi andra tjöto av skratt, och det dracks grogg och pratades, i synnerhet det senare. Krigsoperationerna för i dag bestämdes.

Så drogo sig Skoglund och fotograf Rudling till Olgas stuga, där de fått hyra ett rum. Dessutom har hon en gruvarbetare att väcka, som också bor där, han skall väckas och ha kaffe kl. */2 4. Filmarna purrades kl. 1/2 5.

Då var solen uppe, och sundet låg glasblankt. Vi skulle ut och ta upp Olgas och Gottfrids (hennes brors) skötlang i Pinnhålet, alltså just i södra utloppet, ett par, trehundra meter härifrån bryggan. Olga och jag skulle dra upp. Jag fick på mig Calles gummistövlar och fick låna Axelinas vaxduksförkläde, genom Nordqvist, och för övrigt är jag så orakad, som jag förmodligen aldrig varit förut i mitt liv.

Först fick Olgas båt, med henne, mig, Gottfrid och vid rodret Gottfrids pojke, gå för full maskin längs bodraden ut ur hamn, sen drogo Olga och jag de två skötarna, och på dem var det cirka 25 strömmingar, så togos närbilder, så bar det i väg in till Gottfrids brygga, där Olga spelade att hon skakade ur strömmingen, och jag halade upp näten på bryggan. Och så slutligen fotograferades vi, drickande kaffe inne i Olgas kök.

Sen bar det i väg för filmarna upp till Lotsutkiken — men jag tornade in, fick av mig stövlarna och kröp under täcket. När jag vaknade klockan en kvart över nio, såg jag Calles blåa skjort-rygg på andra britsen. Han hade jobbat i maskin och också blivit trött och tornat in.

Nu kommo filmarna ner från Lotsberget för en stund sen och hålla för närvarande på med att filma tillverkning av surströmmingskaggar (trä-, för hand), Jansson steker strömming, och det lider mot frukost.

Sen bär det i väg direkt till Örnsköldsvik, och filmarna ta natttåget till Stockholm. Vi få telefon inmonterad i båten från "Mo-älvens träsliperi" nere i hamnen och ska ringa våra respektive hem. Jag skall dessutom ordna med sammanträffanden. Calle skall upp i stån och i sin tur ordna med sin pianoagent. Sen blir

Detalj av Ulvöhamns fiskläge, Ångermanland.

det på nytt ut till Trysunda, där Nordqvist möter, och hit, där vi ha middag för honom, Axelina, Olga, Gottfrid och Georg Dahl-beck, d. v. s. mina kvarlevande kamrater från drängtiden. Och så vidare söder ut.

§ 3. Kl. 12.30 e. m. Filmningen

fortsätter efter lunch på delikat färsk strömming. 90 st. på 5 man. Inte illa gjort!! Nu börjar motorn surra. Båten skall filmas. Sedan interiörer från den.

§ 4. Från Ulvön

kl. 1.05 e. m.

§ 5. Kl. 3.45 e. m. Till Örnsköldsvik kl. 3.40 e. m. efter en sista avskedsviftning i Finnhålet och en färd över stilla vatten genom en redan lite vemodigt sommardisig och skär skärgård.

Calle och filmarna ha suttit på akterdäck och pratat, jag har sovit och ritat. Sällskapsliv tröttar mig som alltid, jag har bara en sak att göra: dra mig tillbaka.

Det ser inte ut att bli något av med telefonen, vi kunna inte ligga vid den kajen för sjöns skull.

§ 6. Kl. 8.25 e. m.

Filmarna resa

tillbaka till Stockholm kl. 9 i kväll, d. v. s. om en halvtimme. De ha redan gett sig i väg — just nu återkom Skoglund för att hämta en skinntröja, han glömt.

— Konstig stad det här, sa han. Järnvägsstationen är stängd, jag träffade en funktionär och sa, att jag ville hämta min sovvagnsbiljett, som jag beställt från Ulvön. Den finns på busstation, sa han. Ja, men, sa jag, där vet dom ingenting. Jo, det är en järnvägstjänsteman, som följer med bussen, sa han. Ja, nu får man se ...

— Ja, dom är tokiga här i Norrland! sa då Calle. Det finns varken organisation eller precision på nånting. Allting tycks gå på en slump. Hinner man inte med ett tåg, får man ta nästa.

Jag noterar detta, därför att det stämmer. Åtminstone mer än önskligt. Och just nu, då det gäller att rycka upp de goda norrlänningarna, får den saken inte glömmas bort.

Friden och arbetsroll börja återkomma, nu, då filmarna resl. Snällare, hyggligare, finare människor kan inte tänkas, och det hela var ett nöje — men jag är obotlig! Jag kan inte vara tillsammans med människor. En blytyngd faller över ögonen, magen börjar värka, jag får faktiskt självmordsfantasier (som jag visserligen fullt

känner värdet eller ovärdet av), och jag kan inte arbeta. Det är som att ha inte bara för trånga kläder utan kläder, som varv efter varv skruvas till. Nej, mitt vanliga hemliv: tidigt i säng, tidigt upp, aldrig en människa mer än vi två, det är min form av liv.

§ 7. Kl. 8.45 e. m.

Norrlandskväll.

Fullt dagsljus! I Stockholm äro gatlyktorna tända vid denna lid. Vi ligga bakom Moälvens Träsliperis magasinsbyggnad, dolda för alla promenerande. Genom salongsdörren ser jag dess stora transportör, den forslar massabuntar, och det gnisslar, absolut som en modernistisk symfoni, vidare hör jag en cirkelsåg skära, lugnt och regelbundet, horisonten över västra bergen är rosafärgad, och jag vet, att fjärden är alldeles blank. Vid Alfredshem mittöver vattnet ligger en stor engelsk tankbåt, som lossar bensin. Allt är som en spegling i en diamant. Svalt men inte kallt, stillhet men fylld av arbete, natur men som livgivare till arbetsliv.

En riktig Norrlandskväll. — Vid kusten! Sveriges Guldkust — trots allt!

Jag finner för övrigt ingen pessimism här uppe. Man tar det hela med ro. Man är van sedan sekler att ha det knappt, man är van att ha konjunkturkriser, man kommer alltid igenom.

Det är Norrlands, det primitivas, styrka. Men om Sverige i längden är betjänt med detta, det är en annan sak, och det är just det, som är det nya och aktuella Norrlandsproblemet, som Sverige inte förstår. Jämför överingenjör Olssons ord i gårdagens § 3.

§ 8. Kl. 9.15 e. m.

Örnsköldsvik

är en livskraftig och pigg stad, kanske mer än någon annan i Norrland just nu. Östersund, Umeå och Skellefteå äro också framåtgående, medan de sydnorrländska städerna stå och stampa eller sacka bakåt.

Emellertid! Örnsköldsvik som stad har inemot 6,000 invånare, men själva stadsområdet är litet, och enligt uppgift av en tidningsman, som intervjuade mig i dag, skulle det inte finnas byggnadstomter för alla, som vilja bygga i stån, varför de måste söka

sig utom stadsgränsen. Men räknar man ihop alla dessa, skulle Örnsköldsvik ha gått om Härnösand, som har mellan 12,000 och 13,000 invånare. Detta berättade han jublande! Inför mig som gammal Ilärnösandsbo. Tyskland och England i smått! Konkurrens och konkurrens! Vart man sig i världen vänder, har man svansen bak! Men det är i alla fall så, världen går framåt.

25 maj. Torsdag.

§ 1. Kl. 2.05 e. m.

Vädret.

Temp. -j- 18° C. Bar. 774. SV 2 sek.-meter. Klart. Men vissa vita slöjor i östra horisonten se lite hotfulla ut. Vi ha pingsten i faggorna och ha väl att vänta den i dessa trakter klassiska r"pingstanolan"' (pingstnordan).

§ 2.

Avgång

från Örnsköldsvik. Vi hålla nu på, efter just intagen korvlunch, att åka ut ur båthamnen invid "Moälvens träsliperiaktb.".

Kl. 2.10 e. m.

Från Örnsköldsvik.

§ 3.

No rdför skjutningen.

Hela Norrlands historia skulle kunna sammanfattas under ovanstående rubrik. Allt som här finns har varit och är en förskjutning allt längre mot norr av föremål, nyttigheter, färdigheter etc. söderifrån. Och inte minst har jag kunnat konstatera detta fenomen under den här resan på ett alldeles speciellt område: bogser-båtarnas.

Jag mötte fenomenet först i Holmsund. Där lågo två gamla stolta bogserare från Kubikenborg vid Sundsvall under Enhörnings tider. Och nu här!!

Som vi lämnade, pekade Jansson:

— Ja, där har vi gamla "Hövding"!

- Den med gula skorstenen? "Hövding"' från Kubikenborg!

— Precis!

— Som man en gång i sin barndom betraktade som ett underverk av storhet och kraft. Och nu verkar den ingenting!

— Nä-e, då! In-gen-ting!

Tidernas förvandling. En gång gingo utrangerade hjulbåtar från Tyskland och Danmark till södra Sverige, därifrån till mellersta Sverige, därifrån till södra och mellersta Norrland, därifrån till övre Norrland och så äntligen till Finland.

Ja, nu är det bogserbåtarnas tur. I deras vandring och förflyttning kan det aktuella Norrlands historia avläsas.

§ 4.

Telefon.

Vi fingo i alla fall telefon, som utlovats, ombord i kväll, tack vare den verkligt vänlige kapten Timell. Jag tycker om såna karlar. Folk, som lovar allt mellan himmel och jord, har jag haft nog av i Stockholm, där det ingår i s. k. "fint sätt" att vara förekommande, "affabel", att omfamna, klappa på axlarna, lägga bort titlarna, lova alla slags tjänster, d. v. s. om man råkar mötas i ett "fint" hus, där man under inverkan av en delikat middag och prima årgångar känner sig tillhöra samma "privilegierade" gäng, så länge årgångarna verka, men där allting är bortglömt i nästa minut, helt enkelt därför att alltsammans bara är apspel utan mening. Därför tror varje människa i Stockholm också, att allting är bluff och humbug, vilket det mycket riktigt är. I Stockholm, speciellt på Östermalm. Ännu har inte "kulturen" hunnit genomsyra svenska landsorten, i alla händelser tydligen inte Örn-

sköldsvik, och så fingo vi telefonen — ty kapten Timell hade lovat. Och här håller man än så länge, vad man lovar.

Jag var inne och tackade honom för hans stora vänlighet, i dag före avgången, och tittade på, hur han ordnat för sina arbetare, med tvätt-, avklädnings-, dusch- och matrum. Verkligen bra.

— Och, sade han, arbetarnas hustrur äro belåtna att få hem gubbarna rena och fina. Det är ju inte alltid, man har varmt vatten till hands hemma, och så slipper man åtgång på handdukar och lakan.

Det är glädjande att se dylika steg framåt!

Intressant för övrigt med en karriär som kapten Timells och ingen oäven bild av vår tid.

Jag frågade honom:

— Hur kom kapten egentligen in på detta industriella?

— Ja, svarade han, jag är ju egentligen artilleriofficer. Så gick jag igenom artillerihögskolan för att utbilda mig till krutofficer vid Åkers styckebruk. Så fick jag se en annons om om-budsmannaskap i pappersmasseföreningen, sökte och fick, tack vare Christian Storjohann i Sä/jle, alltså med verksamhet i Stockholm. Men så fick jag se, att skogsägarna, d. v. s. bönderna, här uppe i norra Ångermanland skulle bilda en organisation, och jag kom hit och genomförde den.

Ja, nu ha vi cirka 80 arbetare, ha en produktionskapacitet på 65,000 tons slipmassa, arbetarna ha allesammans aktier i företaget, från 10 till 20 stycken. Jag är själv son till en fattig arbetare, och mitt livs största ögonblick var, när jag kunde utbetala första utdelningen till mina arbetare på deras aktier.

Det är, som sagt, mycket av det moderna Sverige i den historien.

Temperaturen har redan gått ner till -j- 15° C., rapporterar Calle från styrhytten, medan Jansson slamrar med disken, som han plockar in i husgerådsskåpet här i salongen, bringande bordet i sådan gungning, att jag måste sluta skriva.

Nu är arbetet i gång igen. Vi stäva mot Trysunda.

§ 5. Kl. 4 e. m.

Trysunda.

Kl. 3.55 e. m.

Från: kl. 6.12 e. in.

§ 6. Kl. 6.20 e. m.

En hamnfogde.

Här har jag nu äntligen känslan att komma till verkliga fiskare, och som en prima representant för dem stod hamnfogden här, Lilius Lundström, en 63 års man. Han sade skrattande:

— Jag har fem flickor i Stockholm. Ja, tre är gift, två har plats. En på Pub, eller van'e het, det ä nån slags servering, och en på Konstnärshuse. Ja, hon ska slute nu och gifte sej. Men når dom komma hem, hit, så säj dom: ja, Herregud, så fint! För, si, dom trivs int i Stockholm.

Där har man en av de hundratusentals trådarna från landets olika provinser till det människoslukande Stockholm. Jag undrar alllid, då jag ser kypare och servitriser på Stockholms restauranger, expediter i butikerna, ungdomar på kontor, chaufförer, poliser, arbetare i olika branscher, hembiträden o. s. v.

Varifrån komma de? Var ha de vuxit upp? Vad ha de för slags landskap innerst i hjärnan? Vad ha de för slags första urtyp av människor i hjärtat?

Och när tillfälle erbjuder sig, brukar jag alltid och undantagslöst fråga alla om deras härstamning. Jag kan inte låta bli. Det är, som om jag inte finge ro annars.

Här såg jag nu Pub och Konstnärshuset från denna fiskehamn långt uppe i Norrland. Och genom Linus Lundströms ord kunde jag se en liten flik av de själsrörelser, som virvlade omkring i dessa två etablissemangs damm- eller rökuppfyllda atmosfär.

Ja, du gamla svenska folk, vad du har för ett grepp om min egen själ! Hur jag ständigt levt med dig i tankarna! Ju äldre jag blivit, desto mer har jag själv försvunnit, desto mer har jag

blivit du. Det har blivit min form av andlig frälsning och befrielse. Den gamla äckliga "Lubbe", som jag för länge sen är ur-led på, har förintats, jag har i stället upptagit hela Svenska Folket i mig, jag har verkligen blivit Petter Svensk. Det har varit en lång väg. Först upptäckte jag Svenska Nationen och sökte skildra den, men så räckte inte det. Jag gav mig på huvut in i denna "nation", denna enorma gåta, och till sist tvang den mig att bryta med hela mitt föregående liv, som det står i Bibeln: ge sitt liv för att vinna det. Man förstod det inte, det gjorde inte jag heller, det, som verkligen händer, förstår man aldrig, medan det pågår, det är för stora makter med i spelet.

Men jag vann mitt liv, jag vann det jag, osalig, sen ungdomen sett hägra och aldrig förstått, och så kom äntligen friden även i min oroliga själ.

Ja, nu sutto vi ett par timmar på akterdäck i den sjunkande solen, Linus och jag, och han lade upp problemen här, medan jag skrev. Det är 22 fiskare i hamn, och de producera per år cirka 100,000 kg. strömming, färsk, och 20,000 burkar sur. Under en 2,000 kr. i årsförtjänst, brutto, klara de sig inte, kunna inte klara sig. • -i

Nu börjar man även här gå ut på havsfiske, 1 timmes och 10 minuters gång till en bank. Och bygga större båtar med "egna hem", ruffade, vill säga.

— Ta ni dem från Hälsingland? frågade jag.

Linus skrattade.

—- Näe! Vi bygg dom själv!

Då kände jag igen mitt folk.

§ 7. Kl. 7.32 e. m.

Ulvöhamn.

Hit kl. 7.17 e. m. Dyning i sjön, sydlig. Skall bli oväder, hotas det med. Temp. nedgått till + 10° C. Stilla.

Stekt strömming från Trysunda till middagen, som serveras nu.

§ 1. Kl. 11.10 f. m.

Vädret.

Stilla. Hett. Något överdragen himmel. Bar. 767. Temp.: + 16.5° C.

§ 2.

Ulvöprästen.

I dag är prostvisitation här, och efter förhör i kyrkan ger prästen middag i prästgården uppe i byn för ett femtiotal personer från ön. Bland andra skall Nordqvist med härifrån hanmen.

Efter middan i går var prästen, pastor Manbert Persson, ombord här ett par timmar. Ehuru han hade mycket att ordna med hemma, hade han cyklat ner hit till hamnen, bara för att söka gagna sina kära öbor. Det är en man i fyrtioårsåldern, smärt och med en ynglings utseende, med djupblå, levande ögon, glad, öppen, saklig, vad man ibland brukar kalla en praktisk idealist, i samma stil som pastor Madison på Gräsön utanför Öregrund. Kort och gott: den ideale prästen.

Han hade en stor skinnportfölj med sig, och den var full av annotationsblock, fullskrivna.

— Vad inte pastorn vet om Ulvön, det är inte värt att veta! sa ingenjör Kempe på Alfredshem.

Och jag fick hela ö-problemet klart och överskådligt upplagt, pius en del siffror om de ekonomiska förhållandena här i skärgården, som tack vare treårigt felslaget fiske varit och äro svåra.

Vad som kommit som en tillfällig räddning är gruvdriften här på södra Ulvön.

Vi skildes med ett hjärtligt handslag i den dagsljusa vårkvällen.

— Jag har funnit, sade han, att, om jag skulle grävt ner mig i böcker här ute, skulle jag blivit tokig, och för att nå in till folkets andliga liv måste jag känna dess materiella.

§ 3.

Från TJlvöliamn

kl. 11.18 f. m. Nu stäva vi ut ur hamnen på väg; till Marviks-grunna och gruvan.

§ 4.

Nordqvist

och jag hade så ett samtal nu på morgonen, under vilket högst intressanta upplysningar också framkommo. Han är en klar skalle och en energisk man.

Vad som mer och mer stadfäster sig hos mig är den bestämda uppfattningen, dels att det överallt, där jag far fram och hör mig för, är en klar brytningstid, dels att den innebär yrkesspecialisering, därmed differentiering av det förut odifferentierade folkmaterialet, och att målet för alla: industri, jordbruk, fiske, stads-mannanäringar, är: kvalitetsjörhöjning.

Norrland är på marsch!

§ 5. Kl. 2.55 e. m.

Norrfällsviken.

Hit kl. 12.50 e. m.

Härifrån kl. 2.50 e. m.

Det har mulnat ner och ser hotfullt ut för regn. Från Ulvöhamn gingo vi alltså till Marviksgrunna, angjorde bryggan, men vinden hade skrotat över till nordlig och låg på, så att vi fruktade att komma upp på stenarna. Vi vågade ej stanna. Mycket riktigt! Då vi kastade loss, sutto vi fast, men jag gick från akterdäck till styrhytten, och då lossnade hon. Det kan vara bra ibland att ha full vikt!

Jag kunde i kikarn se malmslagget, som kärrats ut ur schaktet och låg i hög på stranden.

Från Marviksgrunna fiskläge, Ulvün, Ångermanland.

Rätt mycket sjöfågel surrade över vattnet, mest grisslor och svärtor som vanligt, så skrak, lom och något lite ej der. I Norr-fällsviken fällde svärtor i rader.

Det var en illa förfallen hamn, men jag fick en intervju med ett par duktiga pojkar, Törnsten och Melinder, och vi gingo igenom programmet. Problemet börjar ljusna för min inre blick.

Nu stäva vi mot Edsäterfjärden, som jag inte sett sen sommaren 1903. då jag med Abba Särenholm gjorde en färd Härnösand—Ulvöhamn—Ullånger och tillbaka i Figge Ramslröms "Yrhättan".

Då lågo vi där en eldröd julikväll.

Norrfällsviken har jag aldrig förr besökt.

Denna färd 1903 såg jag för första gången Ulvöhamn och "Moster Bergner".

§ 6. Fruarna

bila upp i morgon kl. 12 m. från Stockholm för att hälsa på oss i Härnösand. Jag fruktar regn och fulväder. Synd, vi tänkte ta ut dem på en liten sjöfärd.

§ 7. Kylan,

som vi väntade oss och som man skrämde oss med. ha vi haft så gott som ingen känning av. De tjocka kläderna och skorna ha vi föga behövt använda, och nu är det sommarväder i dag, nästan åskkvavt!

§ 8. Kl. 4.25 e. m. Rävsöviken.

Hit, efter att ha gjort en titt in i Edsäterfjärden kl. 4.03 e. m. Härifrån kl. 4.27 e. m.

Det var, ser jag nu, här i Rävsöviken jag var 1903, inte i Edsäterfjärden. Den är vacker, norsk. Den här viken är mer bohuslänsk och roligare.

Nu gå vi till Högbonden.

§ 9. Kl. 6 e. m. Ringkallen.

Vi passera just Gaviksfjärden. Vi försökte komma i land på Högbonden, både på insidan och på utsidan, men sjöhävningen var för stark. Dessutom är tiden knapp.

Nu har jag suttit på akterdäck och tittat på det berömda Ringkalleberget här på Gaviksfjärdens norra sida — genom kikare.

Herregud, det är ju en fullständigt söndervittrande ruin, verkar som en fallfärdig sjöbod i jätteformat. Högar av sten, som ut-

Högbonden, Ångermanland.

kastade ur ett gruvschakt, ligga nerrasade mot vattnet, och bergssidan består av en samling till synes fristående pyloner, som man tror skola dråsa omkull. Det var underligt.

Denna del av Ångermanlandskusten är ju den mest berömda, och här är vackert, speciellt i detaljutformningen, men jag kan icke finna, att Gaviksfjärden går upp mot Ullångerfjärden med Mjältöpiggen, Värns- och S/f«/e-bergen på norra sidan, Mjällom-massivet på södra, och någon förtoning, svarande mot den från Ullångerfjärdens mynning bortåt Ålgön och Balus finns inte här.

Vad som finns här, det är en känsla av urtid.

Jag är för sömnig att orka känna eller tänka mer just nu. Ullångerfjärden har alltid stimulerat mig, Gaviksfjärden aldrig. Varför vet jag ej.

Nu köra vi in till turistparadiset Häggviken. Jag måste upp på däck.

Kl. 6.15 e. m.

Jag kan lämna ångermanländska kusten ined bibehållen självaktning, vi ha gjort turen in i Häggviken och Calle liar sagt;

— Här är vackert!

— Ja, den här utsikten är mycket uppskattad.

— Det förstår jag. Men vi har bara 2 meter vatten i sundet. Det står 2 1/2 i kortet, men nu är det ju lågvatten.

Vi ha satt full fart.

Vad som intresserat mig här är sjöbodarna högt uppe på stranden i gröngräset, om babord, då man närmar sig inloppet till Häggviken, platsen förefaller heta Ryd, att döma av kortet. Varför stå de så där? Äro de så gamla, att

det är landhöjningen, som här illustreras?

Nu gå vi att ta nattkvarter på en vida bättre och vackrare plats än här: Prästhushamn på Hemsön, mittunder Hemsöhatten på öns ostsida, mot havet.

§ 10. Kl. 8.23 e. m.

Sundhamn. Lungön.

Nyss ankrat i den spegelblanka viken. Vi togo denna hamn i stället för Prästhushamn för att eventuellt få telefonförbindelse med Stockholm. Calle vill ringa hem. Och höra om affärerna.

Storjjärden, d. v. s. Ångermanälvens utlopp mellan Noralandet i norr och Hemsön i söder, säger mig mer än den instängda Gaviksfjärden, inte minst tack vare de monumentala, egendomliga Hemsöhöjderna. Norasidan i norr med dess bistra berg är ju scenen för "Stora Vredens" inledande händelser, och det förefaller en, som om Rike-Mates och lians hustru, med all deras hårdhet, ännu där framlevde sina dagar.

Ja, apropå det! Under den glänsande fest, som Jolin Ekman gav på IVäija vid sin femtioårsdag i juli 1929, berättade mig gamle förvaltare Petter Sjödin i Sollejteå, som bor om somrarna i detta Nora, att där säger sig folket än i dag, vid oväder, höra den snåle Rike-Mates' och hans lika snåla hustrus jämmer i vindens och trädens brus. Det är ändå lätt egendomligt: Olle Högberg kom av en gammal Hemsösläkt, som sedermera, om jag ej missminner mig, flyttade över till Högsjö socken på motsatta,ö RN SKÖLDSVI K—HÄ KNÖS A N D

Från norra sidan av S[örfjärden, där "Stora Vreden" börjar. Ångermanälvens

nordligare utlopp.

alltså södra, sidan av älven. Därifrån flyttade så Olles föräldrar till Säbrå, en mil sydväst om Härnösand, och där växte Olle upp. Hans föräldrar tillhörde, enligt vad han själv meddelat, en gammal berömd berättare- eller, som man sade här uppe, "ljugare-släkt". När jag nu hörde Petter Sjödin tala om, att man ännu i våra dagar i Norabygden har traditionen om Rike-Mates så levande, fick med ens "Stora Vreden" ett djupare perspektiv för min inre blick än förut, den reste sig för mig som alltjämt levande folksägner om en förgången verklighet, ångermanländska motsvarigheter till de isländska sagorna.

Norrlänningarna äro då också ena veritabla syltfötter! Det finns norrlänningar, som i Uppsala studera litteraturhistoria. Men har någon av dem brytt sig om att söka frilägga den historiska grunden till detta Ångermanlands och hela Norrlands klassiska epos? Nej, de ha trampat på i de gamla litteraturspåren, de ha120

rotat i de mellansvenska slotts- och salongs- och krogpoeternas rimmerier, de ha pillat i Dalins hovkabaler, i Kellgrens spring efter Stockholms dåtida hembiträden . . . men det egna folkets, den egna hembygdens sägenskatter, dem ha de föraktat. Jag tänker på, hur ensam en man som Johan Nordlander fick arbeta, vilka skatter av upplysning om Norrlands och det äldre Sveriges historia, denne fattige, lame, av ingen understödde forskare grävt fram ur arkivens gömmor. Han fick sina små uppsatser tryckta i de mest olikartade, ofta obskyra publikationer, och när vi, några stycken, med professor H. Geijer och lektor Wilhelm Carlgren som drivande krafter, skulle samla pengar till och och subskri-henter på en stor enhetlig upplaga av hans "Samlingar", ja, då fanns det varken pengar eller subskribenter att driva upp, i alla händelser inte i den omfattning, som verket krävde. Ibland är jag så urless på detta slöa folk, att jag retar mig över alla de år jag offrat på att söka väcka det — med skämt, med allvar, med gyckel, med utskällning. Det är som att killa en gråsten.

Nej, det är, som jag alltid sagt, till deras utomordentliga ilska: skicka upp 50,000 skåningar, 50,000 smålänningar och 50,000 västgötar att ta hand om Norrland, så blir det äntligen nånting gjort, men förbaska mig, inte förr heller! För det, som verkligen blivit gjort i Norrland, det har i regel blivit gjort av inflyttade. Men få norrlänningarna ledning, så kunna även de en dag bli nånting — kanhända!

Emellertid! Jag drar mig till minnes en annan liten episod från den berörda Wäijafesten. Där var bland andra också kyrkoherden, fil. doktor Erik Modin i Multrå, en forskare i Johan Nordlanders stil och författare till klassiska verk om Tåsjöbygden i nordligaste Ångermanland samt om Härjedalen.

Vi hade ett längre samtal just om "Stora Vreden" och Olle Högberg. Det finns i "Vreden" speciellt en sak, som jag undrat mycket över, bokens kanske mest intrikata problem: "Mäster-Sara", alltså bokens hjältinna, prästdottern, som är hjältens ständige medhjälpare, stundom medbrottsling, och som slutligen blir hans. alltså den sagoonispunne "Svarte Mickels", maka. sedan

han väl knäckt landets urgamla t) ränner, prästerna, vilka förföljt dem båda och till och med sökt bringa dem om livet.

Nu berättade Modin, som visst varit någorlunda samtidig med Olle i Härnösands gymnasium, att denne skulle ha som ung varit djupt förälskad just i en prästdotter men ha blivit skymfligt avvisad och behandlad av hennes far. Olle kunde aldrig glömma en oförrätt, och. enligt Modin, dock att märka själv präst och illa berörd av, hur Olle framställt prästerna i "Vreden", skulle denna upplevelse i ungdomen vara det frö, ur vilket fabeln slutligen skulle ha spirat upp och vuxit till det gigantiska träd, som är "Stora Vreden".

Jag frågade Olle många gånger, vem han egentligen i Norrlands eller Ångermanlands gångna historia åsyftat med "Mäster-Sara"'. Jag kände inte någon historisk figur, som passade in, och ville ha upp åtminstone ett spår. Men det var lögn. Olle betedde sig som alltid, då han inte ville ut med en sak: han knep ihop läpparna hårt, till dess att han började skratta inom dessa slutna läppar, så att han hoppade. Det betydde, att han njöt av den olösliga gåta, han gett en.

Men det fanns en händelse, som gav Modins tes åtminstone ett visst stöd. Nyårsnatten mellan 1904 och 1905 tillbragte Olle och jag tillsammans. I Sundsvall. Det var antagligen hans svåraste tid. Han hade fått sparken ur Sundsvalls-Posten, där ban dittills uppburit en blygsam lön, närmast som korrekturläsare, han bodde i ett, enligt vad det uppgavs, oeldat rum, och det antyddes, att han t. o. m. svalt. Vad som höll honom uppe var förmodligen, att han äntligen förmått sig att sända manuskriptet till "Vreden" till sin gamle vän, Emil Svensén, historikern. Denne inlämnade det, utan Olles vetskap, till Iduns då pågående litterära pristävlan, men Olle, som alltså icke visste något om detta, levde antagligen på hoppet, att Svensén bara, i alldaglig ordning, skulle skaffa honom förläggare, så att han inte skulle behöva svälta ihjäl — ty alla möjligheter voro, av skilda anledningar, just då stängda för honom,

Jag hyrde ett litet iskallt rum långt uppe på det s. k. Södermalm, och där sutto vi för oss själva hela kvällen. Jag hade det också uselt ställt, ekonomiskt, d. v. s. jag hade att utföra konststycket att existera på 50 kr. i månaden.

Vi hade köpt en flaska billig glögg, lite billig tobak och, av någon anledning, kritpipor. Vi blåeldade i kakelugnen, jag vill minnas, att det var upp mot — 30° C. ute, och vi sutto där pratande till långt inpå natten.

Den nyårsnatten berättade Olle hela sitt ungdomsliv för mig. Antagligen kände han sig så övergiven, att det, som tyngde mest på hans hjärta, tvingade sig fram, utan att han orkade hindra det. Det var en på samma gång fullständigt fantastisk och hemsk historia, men där förekom ingen prästdotter. Väl däremot en vuxen, gift kvinna, som drog in skolpojken i förvecklingar, vilka mycket riktigt stodo i samband med prästerskapet och resulterade i sådan nesa för Olle, alt han till och med fördrevs från hemmet, sen han lidit kroppslig aga.

I Modins historia fanns alltså tydligen något, som hade med en viss faktisk händelse i Olles ungdomsliv att göra, men sambandet mellan denna händelse och "Mäster-Sara" kunde varken han eller jag klara upp, "Mäster-Sara" har förblivit en olöst gåta. Dock är jag böjd för att tro, att mellan Modins historia om Olles försmådda ungdomskärlek och Olles egen ruskiga historia om sin ungdoms nesa, den nyårsnatten, går någon icke yppad förbindelseled, som, ifall den bleve känd, skulle ge oss gåtans lösning.

Summan av kardemumman är i alla händelser, att det, som knyter ihop "Stora Vredens" sagovärld, tydligen är någon djupt ingripande händelse i Olles ungdom.

Denna bok är alltså icke bara sägner, den är, som all stor konst, personlig bikt och dikt.

Kunde inte det vara ett problem att söka lösa —• lika mycket värt en norrländsk litteraturhistorikers mödor som de mer eller mindre uttröskade problem, vilka i Uppsala fortsätta att leva sitt sorgsna spökliv?

Ja, det var Olle, det,

Men om jag nu skulle återgå till färden från Gaviksfjärden och hit.

Solnedgången sken borta i väster över Ångermanälvens berg och speglades i Storfjärden. Det såg öppet och ljust ut, och Hemsö-massivets gråblå massor flöto majestätiskt i aftonrymden.

Vi passerade Stor ön, som ligger likt en hög, raggig vågbrytare mittför den stolta fjärdens mynning. Olle liknar den i "Vreden" på ett storslaget sätt och fullt riktigt vid en "jätteödla, ett oerhört havsvidunder, simmande mot norr med vilt uppspärrrade halstaggar och en kantig stjärtfena, vars trappformiga avsatser på långt håll förråda den vågrätt lagrade bergmassan".

Ja, Storön är det verkliga taffelberget. I miniatyr.

— Det påminner om Färöarna! sa Jansson.

— Stämmer!

Just precis samma stämning av bottenlös, urtida havs- och rymdenslighet. Mycket just av det, som svävar kring "Vredens" scener och gestalter.

Calle låg inne på sin brits och sov. Jag hade sovit tidigare, en stund.

Det har varit en duven dag. Hård arbetsdag i går, med två intervjuer i Örnsköldsvik, en i Trysunda och en i Ulvöhamn. På det en dålig natt, jag somnade inte förrän vid femtiden, var uppe sen och ritade kl. 8, hade så intervju med Nordqvist, sen i väg, så intervju i Norrfällsviken, ritning och gång in i fjärdar och sund.

Vi frösö och måste dra på skinnvästarna.

Nu ordnar Jansson middag, strömming och stekt potatis, Calle har satt i gång radion, och en karl jämrar nånting, som verkar operasångare vid en generaldirektörsbegravning.

Nu lyser det till genom malvafärgade strimmor av kvällsmoln ...

Jag har flyttat ut på däck för att se på solnedgången (och slippa begravningssångaren). Det ser hotfullt ut. Mässingsgul sol-nedgång som emot storm med tung molnrymd över,

Mitt framför mig har jag en rad urgamla, grå, förfallna sjöbodar på en vit mjuk sandstrand, över deras tak Lungö vita kapell med rött tegeltak, av allt att döma nytt, och lilla torn. Där bakom skogen. Till höger utloppet mot havet, rök svävar ljusbrun över Bönskär i norr från en vit Sveaångare, passagerarbåt, som passerat på väg norr ut.

Havet är stilla. Det sjåsar och kluckar i stranden, några röster

höras i land. Det är en underbar kväll. Ännu underbarare vore

«

det, om vi finge äta här ute på däck, men Calle är frusen i dag.

Ja, nu är jag alltså i ungdomens farvatten. På Bönskär grundlade jag min reumatism i augusti 1<>92, skulle jag tro, då jag seglade dit med Ernst Cederlund och Per Otto Sylwan, i den förres "Elma", en halvdäckad blekingseka.

(Nu kom Calle.

— Om vi skulle sitta på däck?

Han tittade en stund på mig.

— Det vore kanske tjusigt?

— Om...!!

— Ja, det vore det. Det gör vi.

Nu sitter lian här med filt om benen.)

§ 11. Kl. 11.35 e. m.

"Elma."

Jag fortsätter. Just som jag skrivit klamret, i föregående kom Jansson och dukade på däcket, och jag måste sluta.

"Elma" var alltså en halvdäckad blekingseka, och den hade någon sorts kojplatser på sidorna under däck. I en sådan koj fick jag ligga, medan farbröderna drucko punsch och sedan gingo i land på äventyr, icke närmare specificerade. Till min bekvämlighet hade man där placerat hö. Det var duggregn, ganska kallt och jag kojade fullt påklädd. När jag vaknade, låg jag till hakan i vatten och hö, farbröderna kommo just ombord, rödögda och ganska sömniga, och man undrade, om jag kunde navigera båten hem,

Från Sundhamn, Lungön, norr om Härnösand.

Kunde!!! Jag var 10 år! Och sjön var mitt allt!

Så fick jag sitta till rors i fyra timmar, medan blekingsekan skallrade tänder av farbrödernas snarkningar och min frossa, det gick som en lus på en tjärasticka, som det heter i Ångermanland (kanske på andra håll också), och jag minns, att, när vi angjorde sommarställets brygga, så låg dimma över hamrar och lägdor, kornhässjorna voro svartgarnerade av morgonkråkor, världen var som en självmördarkyrkogård, jag hade is i märgen och grunden lagd till hela mitt livs reumatism, som nu sätter knölar på alla fingrar, brosk i lederna men för övrigt är mig likgiltig (sa jag den kvällen, ja, sen har jag fått pröva på annat!).

§ 12.

"Källan."

Vi ha skiftat ankarplats från Sundhamn till en annan vik, västligare, på samma ö, kallad Källan, uppenbarligen en sommargästvik. Här är säkrare, ty skulle NO blåsa upp, hade vi varit sålda i förra viken. Vilket Calle rapporterade från land, sedan han varit där i jöllen och telefonerat.

Sverige stockholmiseras snabbt. Här verkar nu Saltsjöbaden. Jag förmodar, det är sommargäster från Härnösand.

"Ack, mitt beskedliga Härnösand!" utropade, "med smärtsam känsla", som det står i gamla papper, den förste landshövdingen

i stån. Bunge, som jag visst omnämnt tidigare. Orden fälldes av honom, sen han flyttat söder ut och vid något tillfälle fått höra talas om, som det heter i papperen "den fåfänga och den flärd, som spritt sig i hans forna residensstad under den s. k. officerstiden 1808—09, "då svenska trupper lågo där — på väg till de storslagna daterna vid Sävar och Ratan, för vilka man värdigt och väl förberedde sig genom ett glatt liv i Härnösand. Det heter i pappiren: "Såväl generaler som officerare förde ett ganska muntert liv med festligheter, spel, dans och kärleksäventyr."

Krönikören tillägger kort och distinkt:

"Se kyrkböckerna!"

Vad skulle den gode Bunge säga nu, om han finge se, att stadsborna gripits av sådan flärd, att de byggt sommarvillor nästan mittemot K. Bfhdes eget fina ställe på Hemsön tvärsöver det underbara Lungösundet?

God natt! Nu pumpar Calle båten läns, sen han först, om babord, utfört samma nyttiga procedur med sig själv. Människopumpen sitter nämligen om babord, båtpumpen om styrbord.

27 maj. Lördag.

§ 1. Kl. 11.30 f. m.

Vädret.

Svag bris SO. Temp.: -)-16° C. Bar. 761.

§ 2.

Minnen.

Skutan putsas. Jag sitter på akterdäck, tittar ut över land och vatten och minns. Allting här är bilder ur min ungdom.

Bara ett exempel. När jag tittar ut mot den del av Ångermanälven, som skymtar i synfältet, minns jag en alldeles speciell upplevelse men utan någon sådan vikt, som tycks kunna förklara, att den genom hela livet förblivit ständigt närvarande i mitt medvetande och vid de mest oförmodade tillfällen har dykt upp.

Sandö glasbruk i Ängernianälven på 1890-talet. Bakom skymta till vänster Lunde tullplats, till höger Strömnäs sågverk bakom Svanö.

Lnder några av sina senare år skötte gubben far, jämte gamle snälle disponent Lewerenlz, Sandö anrika glasbruk, och jag brukade rätt ofta vara där uppe, en sommar vikarierade jag t. o. m. som bokhållare och skötte avlöningarna, det var nu också en sommar, så trist har jag sällan haft, och inte var det någon affär att tala om heller. Lönen för hela sommarens jobb blev summa 50 riksdaleros. Att icke förglömma allt det ovett, jag fick av gubben, då jag glömde fukta kopieplånen — det fanns inte skrivmaskin och genomslagskopior på den tiden — utan man hade tjocka böcker med tunt silkespapper. Dessa papper lades slätt över breven, och över papperet lades så ett vått plån, som i sin tur isolerades från nästa brev genom ett tjockt, torrt plån. Sen klämdes det hela ihop i en stadig s. k. kopiepress av gjutjärn. Kopieplånen lågo i en särskild plåtlåda, där de höllos fuktiga genom att man på kvällen strök över dem med en våt, platt pensel. Det ålåg mig att sköta om detta jobb, men jag hade ju mycket annat att tänka på, jag skulle ut på sjön o. s. v. och svek ofta min plikt. När så gubben far tog fram kopieboken och det inte syntes mer av brevkopian än några otydliga krumelurer, ungefär som på en tusenårig palimpsest, då kunde han inte inne på kontoret uttrycka sina känslor rörande den avkomma, han bragt till världen, utan måste ta mig ut i farstun, men där lämnade han inga som helst

illusioner kvar i min ungdomliga själ. Det var en sabla gubbe att vara het, och svenska kunde han dessutom tala, så att man till punkt och pricka förstod, vad han menade. Ja, det var faktiskt en prima gubbe.

Så en sommarmorgon reste jag från Sandö ner till slan med ordinarie passbåten, vilken av dem det nu kan ha varit. Det var då, det hände. Vi hade lämnat Rö brygga bakom oss — den ligger just här mittöver älven — jag satt morgonsömnig på övre däck, klockan var väl ungefär 9 på morgonen, det var, skulle jag tro, i augusti, mot månadens slut, och luften var solig men samtidigt fylld av dis från havet, som ju här ligger alldeles utanför uddarna.

När jag nu sitter där och stirrar sömnigt rätt ut i solfåran, som nästan bländade mig, får jag plötsligt se en

underlig syn, det föreföll mig som om det regnade — men inte vatten — utan eld- eller, kanske snarast, smälta blydroppar. Jag såg, hur de studsade mot vattenytan, precis som vattendroppar, d. v. s. när de träffade vattenytan, studsade de upp igen, så att hela solfåran såg raggig ut. Det var just det, som var det besynnerliga. Jag fick en ögonblicklig känsla av, att världen var helt annorlunda konstruerad, än man lärde oss i skolan, jag fick en känsla av, att solskenet i själva verket var ett bombardemang mot jorden alldeles som störtregnet.

Redan på den tiden ritade jag, fast jag lika lite då som senare tog några lektioner — jag har aldrig kunnat uthärda med lektioner, jag har velat finna ut saker och ting för mig själv, det är det, jag funnit vara livets mening, endast så kan man få sin egen värld, den enda, man verkligen kan någorlunda trivas i — alltså, redan då ritade jag, och nu hade jag gjort en upptäckt, som anslöt sig till två, som jag tidigare gjort.

N: o 1.

En förhöstdag 1897, det var för övrigt den dag, då hela Sverige firade konung Oscar II :s tjugufemårsjubileum som regent och skolan hade lov, var hela familjen ute, men jag var av någon

Ängermanülven vid Rö.

anledning hemma. Det var en underbar, solig, hög, lätt förhöstdag, och jag kommer in i ett av rummen, där en djupröd tulpan stod ensam för sig själv i en kruka, omvirad med grönt gauffrerat papper. Som jag såg denna tulpan, blev jag som träffad av blixten. Det var som 0111 hela världsalltet varit samlat i denna röda tulpan, jag fick så häftig svindel, att jag höll på att falla omkull, men sen fylldes jag av en glädje — märk, icke lycka, nej, glädje, upptäckarglädje — som för mig lyfte hela dagen högt över det vanliga livet, och den dröjde länge kvar. Det var därför jag ännu, efter 42 ar, minns denna dag fullkomligt tydligt.

N: o 2.

Jag kom en sommardag, då jag var i samma ålder, Norra Kyrkogatan i Härnösand gående i riktning mot norr och hade hunnit just förbi nuvarande biskopshuset. Där uppe på höger hand lågo, åtminstone vid den tiden, några gamla rödmålade längor, innehållande varumagasin för affärer nere i stån, en gammal trampmangel m. m. Det var en glödhet dag med molnfri himmel. Jag minns inte, att jag tänkte på någonting särskilt. Men på en gång slår denna röda väggyta till som ett skott för min blick, det är, som om det röda fått liv och kastat sig genom

ögonen in i mig och helt och hållet uppfyllt mig — och jag ser inte längre detta röda, jag uppfattar det som en dallring i hela min kropp, genom hela min kropp, som en elektrisk ström genom hela mitt nervsystem: färgen är inte längre färg, den är rörelse, den är liv, den är ett slags eld, som genomdallrar mig.

Det var dessa två tidigare erfarenheter, som nu på ångbåtsdäcket utanför Rö brygga sammansmälte med solbombardemanget över vattnet.

På detta sätt var det, jag här i min hembygd drevs att börja rita och måla, alldeles för mig själv. Därvidlag gick det inte att ta lektioner, det jag sökte var allt detta, som gång efter annan på samma mystiska sätt genomströmmade mig, och det var detta mystiska något, jag ville ha fram. Hur det skulle gå till kunde ingen teckningslärare tala om för mig, och så var det för mig bara att söka lista ut saken själv.

Ja! Allt detta och mycket mer är det nu, jag sitter och jag kan knappast säga tänker på utan snarare ser framför mig, här på "Nuka Hivas" akterdäck denna blåsiga junimorgon. Efter så många år.

§ 3.

Fruarna.

Vägarna äro omöjliga, så aft någon bilfärd blir det inte av för fruarna upp till Härnösand. Det är för ansträngande

för dessa ungdomar. I stället kommer Gunsan i kväll till Härnösand med tåg, visserligen också en ganska besvärlig resa, men så kan hon få lite sjöluft i morgon.

ßåtputsningen pågår. I Örnsköldsvik var det värre, smutsigare vatten än t. o. m. i Stockholm, då där är som värst, med följd, att en bred grå rand, fet och äcklig, fastnade i vattenlinjen. Nu har Jansson med trassel gnuggat bort detta elände. Vidare putsas all metall och skuras ruffkappen etc., så, när vi komma till Härnösand, kommer hon att lysa som en liljekonvalje.

§ 4.

Primitivitet.

Det ligger några hus här på stranden och ett par bryggor. Stranden är en låg sand och grön äng med skog runt. I skogskanten ligger en röd villa, det är telefonstationen. Jag gick dit, knackade på och kom in i ett kök, där en flicka om en 17 år höll på att baka kaffebröd, mjukt. På ena väggen hängde telefoncentralen, nedanför låg en gul spets (hund), på en träsoffa intill jamade en nyfödd svart kattunge. Jag visades in i rummet intill: glasbetsad gröngrå snickarmöbel, ottoman — den demokratiska nutidens "imperialsäng", alla ungdomars dröm och Myrdalsreligionens högaltare — rökbord, lite tavlor, tidningar, det hela folkhems-"herrskapsmässigt", kort sagt: typiskt för inredningen i hundratusentals svenska hem, levererade per 3 månaders omsättning fram till ålderdomshemmet eller graven, av landets mellan 1,000—2,000 möbelfabriker. Det är något på samma gång rörande och hjälplöst i dessa tafatta moderna inredningar, där ingen fast tradition hunnit framstabilisera en stil och det hela därför ännu verkar snubblande experiment, med bara en linje fullt klart skönjbar: att ge intryck av "överklass". Del är det verkligt stora moderna monumentet över den klassiska svenska "ståndscirkulationen". Men huvudsaken är, att i denna nya ståndskänsla ingår som grundval: hygien. Det hela är propert, annars räknas det inte för fint, och den grunden håller.

Utanför stugan: stenrös med trädgårdsväxter inplanterade. Gud vet, vem det var, som bodde där. Men trädgårdskulturen är också en av det nya Sveriges utmärkta grundstenar.

Emellertid, jag frågade flickan, sen jag betalt samtalet:

— Vad heter deri här platsen?

— Stället här?

— Nej, by eller vad det är?

Döm om min häpnad, då hon svarade:

— Ja, det vet jag inte. Jag har så nyss kommit hit.

Det var bland det starkaste jag varit med om.

§ 5.

Då jag rymde.

Här ute på utsidan av ön, på sydspetsen, ligger Lungö fyr.

Nyåret 190(3, efter min vistelse som fiskardräng på Ulvön och då jag slutat min ordinarie journalisttjänstgöring, åtminstone tills vidare, och, gubevars, skulle bli "författare", gav jag mig ut till denna fyr för att ligga där i fullkomlig avskildhet och skriva på en bok. Jag hade hela havet framför mig, det sjasade och böljade i den disiga solen, med krossis i spektrums alla färger, och när fyren tändes, bländades sjöfågeln, flög med dunsar mot lanterninens rutor och föll bedövad ner på de snöiga klipporna.

Jag hade ett litet, kallt rum. Det skulle jag kanske kunnat klara, men snart upptäckte jag en annan sak, som visade

sig omöjlig, och det var fyrmästarns kolossala fru. Jag fick inte vara i fred fem minuter i sträck, hon stod som limmad i dörren och skulle prata. Folk ute på ensamma stationer bli ju ofta konstiga, och när jag så upptäckte den grånade fyrmästarn på vakt med bössa i hand, då började det hela verka mystiskt.

Så kom jag, uppe i fyren, i samtal med fyrlärlingen, och ban började viska. Och ruska på huvut.

— Näe, sa han till sist, jag har vari på sjön, och det tyckte jag va besvärligt, därför börja jag här, men nu är det jag, som sticker i väg härifrån, för nu ha jag fått igen inskrivningsboken, först ville gubben inte ge tillbaka den, men nu sticker jag i natt.

— Då följer jag med! sa jag. För här kan jag inte stanna.

— Det kan ingen! sa han. Här vet man inte, hur det slutar.

Så skyllde jag på, att jag måste in till stån över en dag för

att hämta lite grejor, och klockan tre på natten stucko lärlingen och jag i väg med sparkstötting i blekt, disigt månsken, passerade just över den här platsen, skulle jag tro, gingo över Ångermanälvens snötäckta is, klättrade uppför Juviks-backarna här mittemot på Vägnö-landet, gingo över Vägnö-skogen, kommo ner på Norra Sundets is ungefär vid Önskans källa och hade då bara det isflaket, om en knapp halvmil, skulle jag tro, att passera. Solen

hade så småningom kommit upp, röd och rimfrostig, det var havsdyning, och isen rörde sig i långa, vita böljningar, det suckade och knakade i den, och vi skyndade på, för här var det alltid stark strömsättning, och det kunde på ett par minuter bryta upp och bli vak under fötterna på oss, men vi kommo undan.

Den natten var bland de ödsligaste stunderna i mitt liv.

Ja, gud, vad man har varit med om mycket olika saker i sitt liv, när man börjar tänka efter. Fast egentligen bara småkrafs!

§ 6.

Kors!

Vad upptäcker jag, då jag tittar rätt över älven mot Juviken och Lus- eller Lustholmarna (de äro tre stycken: Lusen, Loppan och Gneten, som de av folkhumorn döpts till) utanför Fäg//ö-landet eller den s. k. Strinningen. Jo, en ny, stor, flott sommarvilla av sten med signalmast och allting — på Lus (t) holmen. Där gubben far lät spränga i berget för koppar under förra hälften av 1890-talet.

Det är "historiska" platser, det här! För mig! De äro bl. a. oupplösligt förenade med minnet av Axel Ringvall, den store operettskådespelaren. Gubben far var ju tokig i musik, som ung hade han ju egen orkester, och ännu inom den tid, jag kan minnas, samlade han musikmänniskor hemma, och där spelades för fulla muggar. Men inte högtidlig musik, Beethoven och den odräglige Chopin o. d. utan lätt, glad musik: valser, operetter och så: studentsång. Gubben hade till allt annat också varit sångare. Familjen var musikalisk, det hörde nästan till grundfordringarna på den s. k. över- eller herrskapsklassen under 1800-talet. Det var lika nödvändigt för en kavaljer på den tiden att kunna sjunga eller spela piano, liksom för en dam, som i våra dar att kunna spela bridge, dansa inagdans och dricka cock-tail. Då drucko herrarna toddy, damerna smuttade på ett glas punsch, om vintern med nötter och ibland russin i. Naturligtvis drucko

herrarna också punsch — men i så fall dracks det också, jag menar ordentligt, smuttades inte. Fem "halvor" punsch på en kväll per man var ingenting att finna konstbesynnerligt! Men de mer stabila gubbarna tyckte, att punschen var till för mindre vederhäftigt folk — som en sågverksgubbe sade en gång:

— Punsch, det är en drängadryck!

Vad min ärade fader beträffar, var han på den punkten mycket försiktig, närmast nykterist.

Nej, musik, det var hans likör! Och så kom det sig, att en sommar bjöd han Axel Ringvall och hans undersköna maka, fru Bertha och deras vilddjur till son, Nisse, sedermera, tror jag, sjökapten, att tillbringa sommarferierna hos oss på Vägnön. Av henne fick jag för övrigt mitt livs första kyss. "Farbror Ringvall" hade den vanan eller i mina unga ögon snarare ovanan att efter middan pussa sin söta fru. Strängt engelskt uppfostrad av min victorianska moder fann jag detta allt annat än på sin plats och gav vid något tillfälle, genom en gest eller min eller något ord, uttryck för denna moraliska uppfattning. Men det skulle jag aldrig ha gjort! "Farbror Ringvall" upptäckte det och skrek jublande:

— Lubbe ska kyssa Bertha!

Jag i väg som ett skott. Men vad halp det? Naturen har skapat mig som en tax med en helsikes lång rygg och ben så korta som på en likkista. Så att i den vilda jakt, som ögonblickligen sattes i gång, infångades jag hastigt, bars fram till den sköna "tant Bertha", som försökte pressa sina rosenläppar mot min hopknipta mun. Jag sparkade och fäktade, men till sist lyckades attentatet. Jag har en känsla av, att från denna händelse daterar min outrotliga skepsis mot det kvinnliga könet. Jag betraktade nämligen kyssen i fråga som ett uttryck av bristande "fair play" mot inte mindre än två manliga individer: Axel Ringvall och mig.

Men för att återgå till Lustholmarna. Man tyckte mycket om fiske på den tiden. Nu arrenderade min fader hela Vägnö hemman av Härnösands stad, som var dess ägare. Och han var absolut

biten av fiskflugan. Han drog sålunda gäddrag varje sommarafton, efter hemkomsten från stån, och hela Vägnö strandområde var indelat i olika fisken. På västsidan, i hemvattnen, hade han stångkrok utplanterade i vassarna, och där roddes gäddrag längs stränderna. På sydsidan hade han laxfiske i form av s. k. staka-gård, alltså stängnät, uppgillrade på i botten förankrade stänger, och där drevs dessutom fiske på harr med s. k. utterbräde. På ostsidan slutligen, d. v. s. just kring Lustholmarna (jag säger Lustholmarna, ty så kallade vi dem, rätta namnet känner jag icke) drevs fiske med långrev, och där var "farbror Ringvalls" huvudslagfält. Bland annat därför, att där var ett underbart badvatten. Han var storbadare, simmagister och allting. Han lärde mig simma, d. v. s. han kastade ut mig på djupt vatten, och därmed var den saken klar.

Men vad jag särskilt nu minns och tänker på, det var de låga, hala, slemmiga strandklipporna vid Strinningen. Jag kan se honom, lik en skär Buddha, med det klotrunda huvut, flintis, hårsnaggad intill svålen, den likaledes klotformiga bålen, en kopia i större format av huvut, och alltsammans ett enda jätteleende. Vad han älskade över allt annat var att på svansen åka rutschbana nerför de slemmiga långsluttande klipporna långt ut i sjön, så att vattnet yrde om honom, till dess att han uppslöks av djupet och sen dök frustande och skinande upp igen som en säl.

Det är för resten honom, jag har att tacka för, att det äckliga "Lubbe" kommit ut i svängen. Han var nämligen god vän med "Bon Soir", den på sin tid berömde kåsören i N. D. A., och när denne skulle, under den stormiga "Landsorts-Boheme"-\\åen, avhyvla mig, började han köra med detta min ungdoms öknamn, och sen var det färdigt.

Ja, här passera minnena revy! Jag ser framför mig mitt sista möte med "farbror Ringvall". Då var jag redan över 40 år och han en figur bland de klassiska i Sveriges teaterhistoria. Men borta ur repertoaren. Han hade stupat, d. v. s. han hade haft hjärnblödning och måst lägga upp efter en popularitet som få. Nå, jag kommer en dag lill Sabbatsberg för att hälsa på Erik

Hedén, som också låg där, väntande på döden, och stiger in i fel rum. Vad får jag till min obeskrivliga häpnad se? Jo, "farbror Ringvall" — sittande upprätt i sängen, denna gång precis lik en Buddha, med en släckt, upp- och

nedvänd cigarr i handen. Alldeles borta från denna världen.

Vägnön och de lyckliga dagarna hade för länge sen gått min fader ur händerna, själv låg han sen länge uppe i familjegraven i Härnösand efter att ha dött utfattig, och här satt den ljusaste figuren från de lyckliga dagarna, berövad minne och allt, som är liv.

Jag tyckte, jag såg hela det döda 1800-talet i denna syn!

Och nu? Nu väntar gumman mor i en kopparurna en bit härifrån, inne i samma gamla Härnösand på, att jag skall sänka även henne i familjegraven ner till gubben far, efter ett oroligt, föga lyckligt men i sin enkelhet heroiskt liv.

Ja, så går det till på den här konstiga och obegripliga planeten!

§ 7.

Från Källan

kl. 3.30 e. m. till Härnösand.

§ 8.

Nu

äro vi tvärs Strömskalens fyr (där Härnölotsarna förliste en höst. Också ett ungdomsminne!) och ha bela inloppet om babord. Om styrbord inom ett ögonblick Margit, Vägnöns sydudde, som man enligt gammal tradition alltid skall lyfta på mössan för, då man passerar, och rätt för ut mitt gamla Härnösand.

Kl. 4 e. m.

Framme i Härnösand,

§ 9. Kl. 9.50 e. m.

Fuit!

Aftonen åtgick till diverse kompletteringsarbeten ombord, en elektriker kom och hjälpte Calle montera upp sirenen på masten. Det tog rätt lång tid.

Proviantering skulle ske här, men butikerna stängde redan kl. 4, så vi kammade noll. Jansson lyckades få fatt i tre kalvkotletter och lite potatis, det var allt.

Jag för min del gick till barberaren. Jag såg ut som Lady Macbeth eller någon annan tragisk Shakespeare-kärring med de smutsiga hårtestarna fladdrande om den rödbrända flinten. Jag blev klippt och — "o, ljuvliglieters ljuvlighet och krona", för att ge Karlfeldt en chans i verkliga livet — champonerad. Vattnet blev som förut berörda vatten i Örnsköldsviks hamn, och jag reste mig ur handfatet som ett fartyg med slagsida, befriat från däckslasten. Det var bensin, olja, damm, vilka alla tillsammans bilda den s. k. motorkulturen.

Kl. 7.30 e. m. var allt klart: jag klippt och champonerad, sirenen uppmonterad, maten instuvad, och för att slippa den nyfikna folkmassan på kajen stucko vi över Norra Sundets blanka solnedgångsvatten bort till Vägnöviken, alltså min barndoms stränder.

Mittför bryggan ute på djupt vatten ankrade vi upp och åto middag av smörgås, underbar antagligen Norapotatis och burk-kallops.

Badhuset, som gubben far byggt, där Friedel läger, min tyske svåger, genom fullständig cirkusakrobatik, visade oss pojkar, hur man utbildades i tyska armén, han var "fältväbel", det imponerade ohyggligt på oss, ja, det var nu borta alltsammans. En av sjöbodarna var borta. Landstället, där det låg högst uppe på toppen av backen med den underbara utsikten, var förvandlat till en vanlig bondgård, trädgården, som gubben far lagt ner så

mycket pengar på, var borta. Tänk, de underbara gurkbänkarna, de stora jordgubbslanden, grönsakssängarna, rabarberraderna, fruktträden, blommorna! Borta! Nu var det bondland upp till knutarna. Ja, bönder, bönder, bönder!

Jag tänkte på min ungdoms älsklingspoet, Heine:

"Was vergangen kehrt nicht wieder. aber ging es leuchtend nieder, leuchtet länge es zuriick . .."

Jag såg Aunt Samways, gumman mors gamla stela engelska faster, som gästade oss sommarn 1893 samtidigt med Ringvalls och som jag sen inte skulle återse förrän under brinnande världskrig, i Birmingham, nyåret 1918, jag såg Uncle Louis, min mors ende kvarlevande bror — ja, det var också en typ! Han var liksom fadern ingenjör och uppfinnare och hade bl. a. som mariningenjör i engelska flottan kuskat runt större delen av den här smutskulan. Så gästade han oss en sommar. När han på hemvägen passerade Stockholm, fann han bara en plats, som han riktigt gillade: ångslupen mellan Gustav III: s staty och Nationalmuseum. Varje tur kostade ett öre. Han gav en krona och åkte fram och tillbaka, så länge kronan räckte. Sen återvände han nöjd och belåten till England.

När gumman mor sände honom min första bok, tackade han och tillade de kloka och tänkvärda orden:

"The chief aim of man is to make money." (här = tjäna sitt bröd I.

Honom ser jag; vidare harpspelare, fiolspelare, Holst, som blåste esskornett i gubben fars orkester, systrarna i blommiga sommarklänningar, den elegante Richard Hägglöj, som sen blev bankir i Stockholm, de snälla gummorna von Rosen, grevinnan Rudenschöld med sina cigarrettgula fingrar och hennes odåga till son, som gifte sig till ostronbankar i Amerika — ja, hela det brokiga galleriet från min barndom, nu bara minnen och skuggor, som jag snart själv skall vara.

Vårt sommarställe på Vägnön, förra |]alf|en av 1890-talet.

Blev jag rörd av dessa minnen? Nej, det kan jag inte säga. Jag blev förbaskad på bondtjyven, som fördärvat ett fint ställe, och ägnade gubben far en förståelsens och sympatiens tanke, då Calle sagt sitt rituella:

— Ja, välkomna då!

Och jag förde den immande och pärlande supen till mina sjö-svidande läppar.

Och det var kallt i kväll om stjärten som bara den.

Nu sitter jag på Stadt och väntar på Gunsan, och innan jag kryper i säng, skall jag ha ett hett bad, som skall komplettera champoneringen.

30 maj. Tisdag.

S 1. KL 9.45 f. m.

Vädret.

Klart, soligt. Frisk NV.

§ 2.

Pingsten

passerad i frid. Till stor del under sömn, som var synnerligen välbehövlig. Inte minst var det skönt med en riktig säng, och här på "Stadt" rum N: o 1 är min säng förstklassig. Bad var också skönt liksom att få röra lite på benen. Men hela tiden gungar världen, som alltid då man vistats någon tid på sjön och kommer i land.

Nu håller jag på med telefonerande till höger och vänster, fisk-försäljningsföreståndaren, hamnstyrelsens

ordförande, arbetslöshetskonsulenten, ordföranden i hjälpkommittén och så till sist: pastorsexpeditionen för att få rätt att gräva ner mammas aska i familjegraven. Allt är för övrigt klart med den saken, dödgrävaren väntar uppe på kyrkogården, jag skall bara köpa blommor.

Så börjar det för fullt igen, efter helgens gäspande. Det är katten, vad jag är för storartad gäspare, det måtte vara ett arv från England, engelsmannen, när han sitter i sin "lounge" är ju ouppnåelig på området — men jag tror inte, jag kommer långt efter!

I natt ska vi antagligen ligga i Prästhushamn.

§ 3. Kl. 5.40 e. m.

Från

Kanaludden, Södra Sundet, och kl. 5.47 från Kronholmsbron.

§ 4.

Prästhushamn

kl. 6.46 e. m.

§ 5. Kl. 9.50 e. m.

Gumman mor.

I morse kl. 10 ringde jag alltså pastorsexpeditionen i Härnösand och bad att få anmäla, att jag önskade bisätta min fram-

lidna moder, änkefru Marie Sarah Nordström, f. Parjitt, tidigare jordfäst och bränd i Stockholm, enligt från vederbörande begravningsbyrå i samma stad på sin tid översända handlingar.

Jo, allt var i laga ordning, svarade man mycket vänligt, och jag gick till närmaste blomsterhandel, i gamla s. k. Versteeghska huset just ovanför nuvarande Bilstationen, förr i världen Sundsvallskajen.

Det var på denna plats, som en gång i världen det s. k. Holmbergska huset låg, ägt, om jag ej misstar mig, av gamle Sven Holmberg, som jag minns från min barndom, då han, om jag fortfarande inte misstar mig, ägde och bebodde Stenhammars egendom utanför stån, uppbyggd av biskop Nordin, Gustav III:s Göring, för att ta en jämförelse från vår tid, och längre fram ägd av professor Norberg, orientalisten, som Tegnér tillägnade sin "Axel" med den ståtliga dedikationen.

På detta Stenhammar bodde även min familj en kort tid, 1902—03, men då ägdes det av en bonde.

Sven Holmberg kallades emellertid "Sven i Helvete", alldeles som gamle general Sven Lagerberg i Stockholm, men av vilket skäl vet jag icke. Möjligen skulle man kunna finna en förklaring i följande.

Någon gång i februari år 1877 nedbrunno 7 boningshus och en del magasin i Härnösand, och branden började just i det Holmbergska huset. Hur? Ja, eftervärlden har påstått, att branden anlagts — av hämnd. En arbetskarl skulle samma dags morgon ha fått en åthutning av husägaren -— Sven i Helvete — för att han sölat så med vedhuggning, varvid han skulle ha mumlat något, som senare tytts som hot om hämnd, och hämnden skulle bestått i, att han tuttat eld på gården.

1906 på julen eller 1907 på nyåret träffade jag på fru Kitzings pensionat: "Borgen" i Grisslehamn en gammal handelsresande, som i hela sitt liv rest på Norrland. Han berättade, att han just den natten bott på det s. k. Lilla Hotellet, som varit inrymt i Holmbergska huset, och att han måst rädda sig över hustaken. Och att det varit något mystiskt med denna brand, det hade också

han klart för sig, men att det skulle varit mordbrand och pä ovan angivna grunder, det fick jag veta först många

år senare av min gamle vän Torsten Hèrnod, som var släkt på mödernet med Sven i Helvete.

Min gamle ritlärare, Mankell. som på den tiden brukade göra illustrationer i Ny Illustrerad Tidning, avbildade branden i nämnda blad. Det fick jag veta först många år efteråt, vi pojkar anade inte, att gubben var artist, vi tyckte bara, han var en snäll, tråkig och löjlig figur, med långa vita lockar som Mommsen, och vi visste, att det enda, han egentligen brydde sig om, så var det musik, speciellt fiol. Hans son, Henning, en av de finaste människor jag träffat, musikanmälare i Stockholms-Tidningen, blev ju också en av förelöparna för den modernistiska musiken här i Sverige, den, som låter, som om man tappat bort nånting och jämrar sig över att inte kunna hitta igen, vad det var.

I samband med denna eldsvåda, som bland annat medförde, att stån skaffade sig, vad som sedan blev alla stadspojkars stolthet, nämligen: ångspruta, inträffade emellertid en händelse, i och för sig berömvärd men ännu mer genom dess minnesruna berömd och i allo värd åminnelse.

Dokumentet återfinnes i det nummer av Härnösands-Posten för är 1877 som utkom omedelbart efter branden och lyder i Guds namn på följande sätt:

"Rådighet av en sjöman.

Innan vi lämna denna del av stridsskådeplatsen, kunna vi ej underlåta att omnämna ett prov på rådighet, som ådagalades av en sjöman. En av adjutanterna beordrades att skaffa folk med vatten och brandsprutor upp i herr Mathiesens vind för att i födseln kväva den eld, som kunde yppas genom gnistor från det brinnande uthuset. Det dröjde emellertid några minuter, innan det med räddning av lösegendom sysselsatta husfolket kom sig för att anskaffa handsprutor och vatten. Under tiden befunno sig adjutanten och den nämnde sjömannen ensamma i en del av

vinden, som vette åt uthuset, samt märkte med oro en glimmande eld i väggen med synbar tendens att vidga sig. Ögonblicken voro dyra. Sjömannen fann emellertid på den utvägen att fukta en trasa med sådant vatten, vartill hans egen kropp beredde tillgång, och att därmed badda det glödande stället, tills handsprutor hunno upp, varefter man med lätthet blev herre över faran."

Detta är det finbildade, klassiskt formulerande "Norrlands Athen" i all dess glans.

Ära vare en sådan stad och en sådan formuleringskonst.

Ära vare också en sådan sjöman!

Han fick sedan i hela sitt liv bära det stolta hedersnamnet: "Piss-Karlsson".

§ 6.

Fortsättning.

Detta var alltså, vad man skulle kunna kalla blomsterbutikens och kanske i någon mån även gumman mors historiska bakgrund, ty sådant var det Härnösand, till vilket hon soin tjuguåring anlände utifrån Europa år 1880, föga anande, vilka öden som väntade henne i denna lilla halvarktiska stad.

Mitt eget första minne av denna blomsterbutik var, att där öppnade en charkuterihandlare vid namn Mann eller Manus, antagligen av tysk extraktion, en speceri- och charkuterihandel, vartill man aldrig förut i denna stad hade sett maken och utanför vars delikata skyltfönster stadsborna trängdes med rinnande mungipor.

Nu var där bröllops-, kalas- och begravningsblommor att köpa, och jag köpte ett fång röda tulpaner, steg i en bil vid drosk-stationen och åkte upp till den plats, där vi till sist alla ska församlas.

Där mötte kyrkogårdsvaktmästaren. En grop var grävd, klädd med granris.

— Jag ska hämta urnan, sa vaktmästarn, en ung, ljus man i blåställ.

Förr hade dessa dödens funktionärer svart långrock, vit hals-

duk och hög hatt, men även döden har numera blivit funkis. Så kom han med ett litet fyrkantigt wellpapp-paket. Från gravkapellet, som jag var så rädd för i min barndom. Den rädslan har försvunnit med åren, den gör det, döden blir så småningom en gammal vänligt och lite raljant småleende farbror.

Ja, detta lilla fyrkantiga wellpapp-paket, det var alltså mamma! En handfull aska — knappt en handfull, föreföll det mig.

Medan vaktmästarn var borta, tittade jag mig omkring, det var nu rätt längesen jag varit här uppe på denna sällsynt vackra, välvårdade och högt belägna kyrkogård, där jag själv en dag hoppas få vila ut, bredvid gubben och gumman och alla de övriga. Vi ha fått fint sällskap där uppe, såg jag, vi kan spöka i gott kompani, det är två gentila grosshandlar-gravar i samma gång, fast på motsatt sida, Hussarna och Kemparna. Där var en plakett av Pelle Huss, dispaschören, studentkamrat till gubben, och en metallhistoria över Frans Kempe.

Det är, som sagt, en vacker kyrkogård. Jag vet bara en i Sverige, som jag tycker är vackrare, och det är sjömanskyrkogården i Viken nere i Skåne. Det är den vackraste jag sett.

Ja, så skar jag upp snöret på postpaketet med min pennkniv, och vaktmästarn halade upp en liten kopparbunke, precis likadan som de man fordom hade kärnmjölk i här uppe.

— Ska jag sätta ner den? frågade han.

— Visst! sa jag, och han steg ner i graven med den och placerade den på bottnen.

Där nere lågo nu pappa, farfar, farmor, gubbens första hustru och en rad barn samt benrester av förfäder, en hel lår full.

Blommorna hade jag lagt på kanten av Kemparnas grav jämte gummisnodden och en knappnål, som hållit ihop papperet och som jag artigt skänkte vaktmästarn.

Medan han placerade urnan, tänkte jag:

Undrar, vad gumman tänker, om hon nu sitter och tittar på det här? Känner jag henne rätt, så skrattar hon hjärtligt.

Ja, så lyfte jag på sportmössan för henne, gick tillbaka till bilen och susade i väg ner till Domkapitlets hus, där gubben tog

Prästhushamns fiskläge, Hemsön, Ångermanland.

studenten år 1868, tillsammans med Pelle Huss — och nu ligga de där uppe, vilket allt jag tänkte på, då jag gick in genom dörren och började dagens jobb på Företagareföreningens kontor.

§ 6.

Dagens arbete.

Sedan blev det en kopp te på hotellrummet, så fiskförsäljnings-föreståndaren, hamnstyrelsens ordförande, arbetslöshetsundersökningens sekreterare, assessor Svedberg, och så ombord, dit jag stämt R. L. F:s representant, jordbrukaren G. Nordstrand från Hemsön, som följde oss hit och åt middag med oss. Under middagen resonemang.

Sedan har jag ritat denna förfallna hamn, och nu ta vi väderleksrapporten.

— Väst och sydväst! säger Jansson. Och fortsätter:

-—- Alltid klarar vi oss till Härnösand, och sen kryper vi genom kanalen.

Fotogenkaminen pendlar.

— Hur har du det här? tittar Calle in och frågar. Fryser du?

— "Gran" hade syd 8! säger Jansson. Det brukar vi anse som maximum för pråmar.

-- Det är inte dåligt, hör jag Calle.

•—- Timmer, då räcker det med 4! säger Jansson.

Vi äro beredda på hård vind här uppe, den här tiden på året: pinsta-nolan.

Ja, få se, vad morgondagen ger!

31 maj. Onsdag.

§ 1. Kl. 8.20 f. m.

Vädret.

+ 18° C. i salongen, +13° C. ute. Bar. 760. Vind NV, frisk kuling, brytande sjö. Solsken.

§ 2.

Ankarskiftning.

Det har blåst upp under natten, och det ser ut, som om vi skulle ha draggat, åtminstone något. Aktern har kommit i riskabel närhet av sjöbodraden och båtstängerna och grunt vatten, varför vi nu ska hala upp och skifta över till motsatta stranden för att komma mer i lä.

§ 3.

Sommarn

är nu här, den första, skira. Löven på björkarna låta de vita grenarna lysa igenom ännu och äro honungsgula i det gröna.

.§ 4. Kl. 8.55 f. m.

Ankarskif tningen

klar! Vi ligga nu mitt under Hemsöhatten, i sydvästra bukten av hamnen, cirka ett par km. från bodarna, och här är lä.

§ 5. Kl. 10.30 f. m.

Sjöklara.

Ja, nu är vi sjöklara igen! Jag bar skiftat kläder. Iført mig tjocka underkläder, gulspräcklig sjömansskjorta från Grolls, hela stassen. Men nu börjar den riggen kännas rätt varm, det är ju sommarväder.

Dock blåser det i dag en rykande NV, och när den drar genom båten, i dess längdriktning, känns det svalt nog om ben och underliv, så bäst vara försiktig.

Vi lätta, motorn i gång.

§ 6.

Från Prästhushamn

kl. 10.31 f. m. Kl. 10.50 f. m.

Grov sydlig dyning, den grövsta vi haft, mötte oss, då vi rundat uddarna och kommit ut i rum sjö. Det är dyning, så att stora fartyg skulle känt den. En ångare syntes i den solbrinnande horisonten i söder, våldsamt rullande. När den kom närmare, urskilde vi, att det var "Gävle", lotsångaren, på väg norr ut. Jag har varit ute i den några gånger, första gången våren 1905 uppe på Ulvön, då jag följde lotslöjtnant Liljekvist och satte prickar pä utsidan. Redan då var den för liten och otillräcklig för sitt tunga och livsfarliga jobb. Sen var jag ute med Jacobsson, då ban var lotskapten i Nedre Norra, d. v. s. i Gävledistriktet. Vi satte en prick den gången borta åt Märkets fyr på finska sidan, det var efter världskriget, och det var en höst.

Jag minns egyptiska statens loisångare, som jag såg nere i Röda havet, i september 1931. Det var fartyg, det!

— Och tänka sig, sa Oscarsson, skepparn på "Yngaren", vilka vatten och kuster vi har i Sverige. Det är bland de värsta i världen. Men att vi skulle få riktiga, sjödugliga fartyg åt lotsarna i Sverige, nej, si, det! Det kan aldrig komma i frågan, det, inte! Utan där får dom riskera sina liv i våra usla stackare till båtar, som varje resa håller på alt gå runt för de tunga bojar och annan materiel, dom ska frakta i snart sagt vad väder som helst.

Kl. 10.45 f. m. blåste "storluckan" av, d. v. s. främre skylightet på motorruffen, styrbordssidan, träet bräcktes, det tjocka glaset spräcktes, luckan blåste ner i babord, och det var på ett hår, att den skulle gått i sjön.

Nu kryper vi i lä av Bönskär in mol Lungösund. Svärmar av-sjöfågel.

Calle kliver ur pyjamasen och klär sig.

— Vi måste köpa kall-lim och skruvar! säger han och är nu naken. Vi måste laga luckan med en gång i Härnösand. Det går inte annat, får vi sjö, dansar det in i motorn.

Nu står han i blå skjorta och drar på sig Grolls kalsonger.

§ 7.

Lustholmen.

Jag hörde av Nordstrand i går, att huset på Lustholmen helt enkelt är Härnösands Segelsällskaps klubbhus.

Det ha ni gjort bra, Härnösandsbor!

Tänk, när fi jalmar Kempe och Christian Thiis lågo här ute en sommarnatt med "Ettan" och hade en vacker flicka från Ju-viken som gast — klädd i byxor!

Då höll stån på att få dåndimpen! Nu skulle man få dån-dimpen, om dylikt inte hände.

Men hur är man då klädd nuförtiden i Klubbhuset?

Ja, kanske man har något gammalt torrt, skrynkligt fikonalöv, som man fått köpa för en billig penning hos Carl I. Isaksson inne i stån. Jag vill minnas, att han importerade kolonialvaror

Härnösand från Gådeåbacken. Innan nya bron över till Kronholmen hade kommit. I fonden till vänster Margits udde på Vägnön. I mitten Hemsöhatten.

— och dit får man väl räkna den österländska fikonaiövsmoralen. Men nu har ju det lilla lövet vissnat, nu går man direkt på fikona! Ack, gamle landshövding Bunge!

§ 8.

Härnösand.

Överhuvudtaget framstod mitt gamla "beskedliga Härnösand" i ovanligt fördelaktig dager denna gång. Det har kommit nytt och ungt folk till stån med mera ruter i sig än de gamla snus-mumrikarna, som förr i världen gick och såsade på kajen eller satt på Bäckmans, Logen och, om somrarna, på Rosenbäck och trumfade vira.

Man har börjat rensa upp och planera i stån, som länge verkat vanvårdad och förfallen. Särskilt har man tagit itu med att söka

skapa ett City i centrum, genom att riva bort en hel del urgamla träkåkar och ersätta dem med moderna stenhus i modifierad funkis.

Vad som i allra högsta grad ryckt upp stån är nya bron över till Kronholmen. Den har för Härnösand haft samma betydelse som nya Slussen för Stockholm. Men man har naturligtvis — Härnösand är väl Härnösand i Herrans namn! — målat det snygga räcket grönt, som om det vore ett trädgårdsstaket!!! Det skulle naturligtvis vara knallblått och därmed binda och samla uppmärksamheten.

Jag sa det åt en intervjuare i fjol vår, då jag passerade här, mitt nöt! Jag skulle naturligtvis ha föreslagit: GULT, så skulle man ha målat det blått, bara för att visa sin självständighet!!!!

Så vacker luft som Härnösand vet jag icke, att någon annan svensk stad äger. Stån är så öppen, som om den låg uppe i himlen, det är som ett skimmer av evighet över den.

Ja, det är en märkvärdig stad! Jag går här som en främling. Som en död, första dagen på andra sidan, häpnande, gripen, lycklig — än kortare sagt: salig.

Det är därför jag inte får stanna där. Jag måste ner i dyn först ett tag.

§ 9.

Tjugu sekundmeter

rapporterar Calle. Det blåser nånting otroligt. Jag vet sen gammalt. Nordvästen här på fjärdarna, det är vildkattor i luften!

Ja, här kan blåsa. Jag minns när, jag skulle tro, i augusti 1897, Gustaf Tynelius, då redan gammal student, samt Pippi Särenholm och jag lågo ute här i Gunnar Lénströms "Mignou", en liten oruffad stackare om 0.9 i mätningstal, präktig båt för resten, ritad av Nygren, och skulle stagvända vid Murbergsudden. Hon vände ju som blixten i vanliga fall och på en ettöring. Men den dagen blåste det orkan med grov, brytande sjö, och först tredje gången lyckades det oss alt komma runt. Vi måste, för revade segel, som vi förde, gå undan för halv vind uppåt älven, just där

vi nu ska passera, och stucko i väg ända upp till Rö, där gubben far då tillfälligtvis vistades, vi kommo fram dyvåta, gubben höll naturligtvis på att få slag.

Det fanns en älvbåt i stån på den tiden, som hette "Victoria", förd av gamle gubben Palmqvist, en hedersman. Den hade den grova sjön drivit upp på Vägnölandet vid Margit, där den stod på och högg, då vi susade förbi. Man lyckades emellertid få den loss, men jag minns, att det såg rasande fult ut, just då vi passerade.

§ 10.

Till Härnösand kl. 11.43 f. m. Ilsken sjö. Klar NV-luft. Kajen alldeles tom.

§ 11.

Calle

är arg och svär.

— Det här är ju en fullkomligt medeltida stad.

— Hur så?

— Det finns inte så mycket som en bensinkärra. Varken här eller i Örnsköldsvik. I Öregrund, som är en så liten

stad, där har dom. Anmärk det, Nordström! Anmärk på, att din förbannade hemstad är 500 år efter sin tid! Glöm inte det! Lova, att du inte glömmer det!

Och vad är det för sand, som yr omkring här i stån? Titta, det finns inte ett hål eller en springa, där det inte har blåst in! Det finns sand i Öregrund också och blåser väl så skarpt som här, men inte fan biter sig sanden i Öregrund fast! Vad fan är det för stad du är född i? Va? Kan du säga det? Skriv opp, att det är en förbannad medeltids- och ökenstad, va! Glöm inte det! Lova, att du inte glömmer det!

Det är förskräckligt med lokalpatriotism!

Inte skryter jag på detta sätt med Norrland eller Öbacka, har aldrig gjort det, eller hur??? Fast Calle och Jansson påstå, att norrlänningar skryta med sitt mer än andra. Ja, dessa sörlänningar!

Nu fordra de att få skryta mer än vi, också! Dom vill då ta ifrån oss allting ända till vårt sista falliga lilla lamm.

Men vi, norrlänningar, äro nu en gång rättvisa! Så för att få frid — skaffa bensinkärra, Härnösand! Vad är det för resten för djäkla sätt att inte ha bensinkärra, va? Ge hugg på sig på detta sätt? Ser och hör du nu, gamla envisa, högfärdiga, urusla morrhoppa till stad, att jag har rätt, när jag på mitt smeksamma och vänliga sätt viskar en liten påminnelse om din dödlighet i dina gamla fördömda åsneöron, va??? Här hör du nu, hur det låter, när en onoslig sörlänning sjunger ut! Passar galoscherna, va???

Så jag säger bara: var så full i fan och skaffa bensinkärra, och det ögonkrök ändå! Begripet? Då lovar jag å min sida att utverka av Calle, alt han inte gör en nidvisa eller berättar nedsättande skojhistorier om dig, gamla sötnos! Det vore han i sin fulla rätt att göra, ty du skall veta: han är från den stora staden Öregrund!!

Och låt vattentunnan gå över gatorna och alldeles särskilt över Kronholmen och i synnerhet Kr onholmst orgel!

Ja, det blåser verkligen ökenstorm i dag, och sanden sveper i långa moln ut över det fräsande, svartblå, vittoppiga Norra Sundet.

Stån heter inte Härnösand för inte. Det är nästan som i Röda havel, där vattnet för övrigt är lika blått som här. Kl. 1 e. m.

Calle har varit i land.

— Jag måste sätta ny remskiva på generatorn, säger han. Den gamla blir alldeles glödhet, och det kan hända något. Det är bättre skifta här, innan vi kommer ut i vädret. Jansson kan göra i ordning mat, så äter vi här.

Det blåser ocli stormar. Hon hugger i kajen. Det är pingsta-nolan, vi nu ha över oss. Men inte med regn som i min barndom, regn och snö, som det då brukade vara, utan med sand och glöd-hetta. Klimatet har förändrats, snart är här tydligen som i Söderhavet och Calle kan bosätta sig här.

Då blir det bensinkärra men knappast förr, om jag känner stån rätt. Ty sån är Calle.

Han kommer att sätta i gång med ett helt dussin och tjäna en förmögenhet på det.

Och då kommer Härnösand att gapa. Ty sån är inte den stån. Tyvärr.

Tjänis!

§ 12. Kl. 1.45 e. m.

Ei blot til Lyst!

Som torde framgå av dessa anteckningar, är en sån här resa inte bara att åka rullskridsko på bonat golv. Man är beroende av vind, sjö, luftens kvalitet, motor, folks upptagenhet, humör, sömn, hälsotillstånd och tusen andra saker. Man kan aldrig riktigt glömma maskineriet: ankaret kan dragga, så man driver på land, sjö kan växa upp på ett par timmar, så man endast med möda kan pressa sig fram, man får alltid vara beredd på små haverier, en

sjö kan svepa över båten och fördärva ritblock (som just har hänt på denna resa), den starka luften gör en sömnig o. s. v.

Härtill kommer det vanliga vid dessa undersökningar: intervjuföremålen äro inte alltid de lämpligaste. De kanske kunna sina saker och även tänka, men de kunna ha svårt att finna de rätta orden eller överhuvudtaget ord. Somliga måste dras upp, och tid förspilles. Andra äro bortresta, åter andra upptagna o. s. v.

Varje sån här resa är i själva verket en enda fortlöpande improvisation, man måste i varje stund vara beredd på allting och kunna på ett ögonblick totalt omkasta alla planer. Man måste kunna hastigt avgöra, vad slags människa man har framför sig, var man skall sätta in den förlösande frågan, var den springande punkten ligger. Man måste vakta sig för godtrogenhet, alltid vara kritisk och — last but not least: alltid vara på gott humör.

Pennan och anteckningsboken äro goda instrument. Det är märkvärdigt, hur de vidlyftigaste och bergsäkraste nyktra till.154

då de instrumenten komma fram och vederbörande förstå, att de måste svara för vad de säga, som jag ordagrant skriver ner under fortlöpande kontroll — genom frågor eller uppläsning av det antecknade, där dylikt kan vara lämpligt. — Så blir anteckningsboken som ett domstols- och förhörsprotokoll, de intervjuades namn och adress finnas inskrivna där, och man vet, att man måste stå för vad man sagt.

Nu ligga vi här och dunsa mot stenkajen, alldeles nedanför Stadshotellet, Jansson steker biff, det luktar himmelskt, Calle håller på med generatorn, jag har ritat, fröken från Boström & Bergqvist har varit nere med Calles film. Åtta rullar, men bara två bilder ha lyckats, det tycks vara något fel med kameran — där ha vi en ny handicap: den har antagligen blivit våt på något sätt.

Sen, när den arbetsfyllda och ansträngande färden är slut, kommer omedelbart skrivbordet. Min dokumentväska har fyllts av maskinskrivna rapporter, andra ha sänts hem och vänta där, mina blyertsteckningar ska fullbordas hemma, fotografierna ordnas, brev växlas med de intervjuade för närmare upplysning i dunkla punkter, telefon måste i stor utsträckning användas, tidningsartiklar ska klippas o. s. v.

Sen kommer boken, recensionerna (jag ser aldrig andra än i mina egna tidningar), missnöjet, bråket — och så rullar det vidare. Någon nytta har dock till sist blivit gjord, lite ljus har kastats över förhållanden, som allmänheten tidigare icke haft kännedom om, bingarna med brev dansa ner, böner, att man skall komma och titta, råda, hjälpa, hålla föredrag.

Till sist värker både kropp och själ, och man flyr någonstans, äter Diemal och söker sova, tills nästa färd törnar upp och förberedelserna börja på nytt. Ja, så har det rullat på nu, i år efter år.

Folk tror, att man nyser dessa böcker ur näsan!

Jo, jag tackar!

Är det tråkigt med allt detta? Nej. Roligt? Ja, annars gjorde man det väl inte. Det är samma drift som hos upptäcktsresande. Man kan inte låta bli. Det är väl summan av kardemumman.ÖRNSKÖLDSVIK—HÄRNÖSAND

I dag, på 16: e dagen av färden, har jag 26 teckningar, 80 sidor intervjuer och 201 sidor loggbok. Det är cirka 17 sidor om dagen, inte fullt, och inte fullt 2 teckningar. Det ger en föreställning om arbetstakten.

D. v. s. en dag gick bort i Öregrund, en i Umeå och två nu här i pingst, så effektiva arbetsdagar ha varit 12, arbetstakten alltså lite mer intensiv, än föregående genomsnittssiffror antyda.

§ 13. Kl. 3 e. m.

Efter lunch.

Så fick vi lunch: limpa, Snoilsky-kavring (tänk, när vi få Wirsén-whisky, Heidenstam-Bjälbo, Per Hallström-Brus och Österling-spettekaka!), enrisrökt böckling från Prästhushamn, biff från Härnösand, potatis från Bollsta uppe i älven, den bästa, mjöligaste, någon av oss smakat på länge — det är, min själ, inte lätt att få bra potatis nuförtiden — ja, och så snapsen förstås, kron, pilsner, Hernö, den är bra, och sen kaffe och "Rio", den enda rökbara svenska cigarrcigarretten, den är ju en "Brasil"' i miniatyr, och "Flor de Brasil" är verkligen en bra arbetscigarr.

Solen sken in genom kappluckan och stekte mitt reumatiskt värkande vänstra ben, båten dansade och dunsade, och till kaffet berättade Calle och Jansson frälsningsarme-historier från forna dagars Öregrund —- här ombord i denna roslagsskuta skall man inte komma med Norrlands-historier, och dessutom har jag inga längre.

Så smälte vi då maten med hjälp av kaffe, brännvin och religion i lämpliga proportioner ungefär som en kaffekask.

Det var ju avsikten från början, att det skulle bli nyktert, värre, här ombord, men — sjön!! Det går inte. Visserligen riskerar jag att få de nykteristiska vattengudarna som ur en duschkanna över flinten, om jag säger, att till sjön hör brännvin, men det kan inte hjälpas, jag säger det ändå. Jag säger inte, att det behöver vara så för alla, jag säger bara, alt så vill jag ha det.

Jag tog med förtjusning en sup till middan vid högtidligare

tillfällen i yngre dar, men jag var 40 år, innan jag började ta den regelbundet till middan, och då gjorde jag det på ordination av läkare och till på köpet en framstående dylik, och det har jag funnit mig väl utav.

Men sprit före middagsmålet, t. ex. till lunch, det har jag aldrig förstått mig på. Lunchdrycken för mig har alltid varit en kopp te liksom lunchrätten: två löskokta ägg.

Får man en kopp te med ett par skorpor på morgonen, två ägg och te till lunch, en slät kopp te kl. 1/2 4, hårt bröd, smör, lite kall strömming, lite Ålbergaost och under hösten en skiva rättika och till det en sup, och fullvuxen ska han vara, så vanlig enkel men vällagad husmanskost och som dryck lite Vin blanc ordi-naire med kolsyrat vatten, på det en kopp kaffe och en cigarr, ja, då har man fått ungefär, vad man behöver för dagen — vill säga i land och under ordinarie förhållanden.

Jag har alltid förvånat mig, då jag någon enstaka gång i Stockholm måst luncha ute, över alla dessa ämbets- och tjänstemän, som kommit inramlande, slagit sig ner och svept sin snaps och pilsner. Hur, har jag frågat mig, kan dom egentligen arbeta sen, efter lunchen? Men kanske... nej, det kan för resten vara detsamma, vad jag i det sammanhanget har tänkt. Bara en sak: snapsen skall vara belöningen efter en lång sammanhängande arbetsdag. Då får den sin mening och sitt skimmer. Men till lunch — det verkar så upp och nervänt på mig som att gå på händerna och sätta höga hatten på fötterna!

Men på sjön ställer det sig annorlunda.

Vi ha sålunda hela tiden här ombord tagit snapsen både till lunch och middag, och det har känts som ett behov och, när vi fått den, som en kraftpåfyllnad. Måltiderna ha varit oregelbundna, ibland har middan kommit kl. 4, ibland kl. 6, ibland kl. 8, ibland kl. 10 — 11 — 12, ja, det har hänt, kl. 1 på natten. Det har så gott som hela tiden varit sjö, vind, rullning, ibland dimma, stundom regn och hagel, ibland svinkalit (fast mycket mindre av det slaget, än vi väntat I och alltid intensivt arbete. Och så friska luften!

Nej, tack, gode Gud, för snapsen! Jag säger med Chesterlon: Man skall visa sin religion genom att dricka en god Bourgogne men i synnerhet genom att inte dricka för mycket av den.

Ja, nu beror det bara på, vad som menas med för mycket. Jag åt middag en gång i London under kriget med honom och några till, Arnold Bennett, vill jag minnas, bland andra, men kanske var han inte med den gången.

Nå, i alla fall, jag är inte säker på, att man kunde säga, att Chesterton egentligen tog lite Bourgogne, men mot bakgrunden av hans jättekropp verkade det inte mer än normalt, vilket inte hindrar, att, om t. ex. Per Hallström eller någon annan mindre — jag menar naturligtvis till volymen — mindre författare skulle tagit samma kvantitet, så skulle han blivit så eterisk som en osynlig ånga, hoppoms från Kasta-lias källa.

Här ombord ha vi hållit oss till ett svenskt lagom.

Ja, detta om detta.

Planen var, att vi skulle gå till Solum på sydsidan av Härnön, men västliga vinden gör det omöjligt att ankra där, så vi gå i stället direkt på Svenskär, en mil cirka, söder om Härnön, och därifrån till Barsviken, nere i Åvikebukten, sydligaste fiskläget inom Härnösands-räjongen.

Ja, här ser man nu det oberäkneliga med allting på färder som dessa.

Vid den här tiden skulle vi ha varit i Barsviken, om inte rentav vid Tynderö — Åstholmen, första station i Sundsvalls-räjongen.

Men motorn bestämde annat.

§ 14.

Från Härnösand

kl. 4.45 e. m.

]onke Nyberg var nere och skakade tass. Han pekade på en lastångare ute på redden.

— Han måste vända för sjö! sa han.

— Hur stor?

— Tja! 2,000 ton.

Hm! Så nu få vi se.

Nu passera vi ut från Kanalen och Södra Sundet mot södra utloppet.

Ja, gamla Södra Sundet, aj, aj, aj! Min barndom ser jag mot fond av Norra Sundets fräsande vågor, vinterns vita snötäcke, svart höstis eller rosenröda solnedgångar om våren, men min ungdom ser jag mot fond av det glittrande Södra Sundet, med Vårdkasen, resande sig 175 meter över vattnen, bortom de sandiga Stenhammar-backama och den evigt gröna granskogen mot en lätt och spelande havshimmel.

Norra Sundets Härnösand, det är för mig bruset i barndomens poppel- och hägg- och björkkronor på hemmets gård högst på Norra Kyrkogatsbacken med den dåtida fria utsikten över vatten och fjärran blåa bergåsar, det är hela Norrstan med gamla sjömän, lotsar, fiskare, hantverkare, inackorderingsfruar, buspojkar, med springlekar, hoppande vindsnurror längs de tillfrusna höstgatorna med rödkindade småpojkar efter dem i fullt sken, med snöfästningar, med slagsmål — hela det vaknande pojklivets underbara värld, oförglömligt, evigt saknat, en aldrig stillad längtan tillbaka djupast ner i själen, den tid, då man levde så självklart, som då man drack en skopa friskt vatten ur pumpen, när man var varm av spring och ras. Ja, finns poesien någonstans i mitt liv, så är det där uppe på Norrstan, den riktiga poesien, som värker i själen som en platonsk hemlängtan till uridén.

Södra Sundets Härnösand däremot, det är för mig pubertetens vårbrytning i min själs rymder, första förälskelsen i röda snösmältningsaftnar, uppblandad med religionsgrubbel, ångest för framtiden, första kontakt med penningbekymmer, utdrivandet ur barndomshimlen, hela den kaotiska ungdomen. Men också första introduktionen i de äldres mystiska, imponerande och farliga liv.

Ja, jag har många gånger senare i livet tänkt på det i mina ögon nästan obegripliga, att jag lyckades komma någorlunda helskinnad ur den första kontakten, och kanske är det först numera, då jag börjar nå upp till de sextio,

som jag riktigt klart kan se, vilka farliga rev jag på den tiden ständigt kryssade ibland.

Södra Sundet var "farbrödernas" sälla jaktmarker. Här hade de sina segelbåtar och "kuttrar" förtöjda under veckans dagar, här hissade de segel på lördagseftermiddagarna eller söndags-mornarna, då det ringde samman i domkyrkotornet, som reste sig över stans vajande trädkronor, här hoppade de på huvut i söndagarnas vilda äventyr!

Allt detta har jag gett en snabb och, må det sägas, förskönad och poetiserad liten konturteckning av i "De tolv söndagarna"'.

Det var en period i mitt ungdomsliv, som täckte åren 1896— 1903, en period alltså, som betecknade slutet på trävaruindustrins och Norrlands-hamnstädernas glansdagar, redan lite hotfulla genom förkänningar av, vad som komma skulle i form av strejker, driftsomläggningar, kapitalkoncentrationer o. d., men allt dylikt brydde sig inte de glada farbröderna om, de levde sitt Bellmansliv, tills de sjönko bort i mörkret.

Jag tänker på dem nu, då jag passerar dessa inin ungdoms farligaste vatten, liksom jag ofta, när jag är långt härifrån, tänker på dem och på hur underligt livet ändå kan gestalta sig.

Nu äro de alla döda. En hängde sig. En dog i dille. En dog utomlands, sedan han först bestulit sin chef, en sällsynt fin man, som gett honom hela sitt förtroende. Han fick gå, utan att denne chef lät straffa honom, han fortsatte i Stockholm ett liv av laster och bedrägerier, polisen satte efter honom, han rymde landet, omgiven av depraverade, perversa ynglingar och dog långt från detta ' beskedliga" sund, för att än en gång citera gamle baron Bunge.

Denne "farbror" var det första effektiva exemplet i mitt liv på skillnaden mellan "sken" och "verklighet". Han var den mest elegante, putsade, artige och älskvärde lille gentleman, som kunde tänkas, han var närmast den typ, som fransmännen åtminstone förr i världen brukade karakterisera med orden "Tiré à quatre épingles". På svenska, kanske närmast: "en kammarduksnål". Och tänka sig, att en sådan farbror skulle kunna vara tjuv, försking-rare, homosexuell, att han skulle bli eftersatt av polisen och dö i landsflykt och vanära. Nej, det var för tokigt!

Det dröjde långt fram i livet, innan hela sammanhanget gick

upp för mig. Jag minns, att ännu så sent som 1910—12 hände det, att vi stötte samman på Stockholms gator, och jag minns särskilt en gång, då jag mötte honom på Hamngatan vid Berzelii park. Jag promenerade med Arvid Ödman, som då var gammal och, om jag ej missminner mig, hade slutat vid Operan.

Jag kände Ödman lite grann. Hösten 1895 hade jag gått i Östermalms läroverk och varit klasskamrat och god vän med en hans son, som sedermera blev officer och tog livet av sig under tragiska omständigheter.

Vi voro några, som höllo lite grann samman: Daniel Poppius, som hade en mycket vacker syster, sedermera gift med Calle Cederström, och en bror, som var sjökadett' och av mig oerhört beundrad, därför att han ritade så underbara kustförtoningar, vidare Carl Filip Strauss, klassens stora ljus, sedermera lärare och guvernör för kronprinsens söner, om jag ej misstar mig, han fick också ett tragiskt slut. Vi höllo tillsammans en del under min korta Uppsalatid. Vidare var det Nils Evert Taube, dotterson till Gunnar Wennerberg, som var läroverkets inspektor och då och då kom upp och följde undervisningen i vår klass, förmodligen för dottersonens skull.

Ja, här strömma minnena över mig. Jag minns en dag, vi skulle få tillbaka våra svenska skripta. De lågo i en hög i ett av fönstren, och just dit gick Wennerberg, då ban kom in i klassen, jättelång, med bistra drag, svallande grå man och de långa hängmustascherna. Han började titta i böckerna, och jag ser från min plats, att han får upp min. Jag minns den än i dag, den var grön och flammig som zinkplåt. De övriga böckerna hade han bara lätt ögnat i, men mitt skriptum tycktes han studera. Jag blev is av skräck. V ad kan jag nu ha skrivit för galenskaper, tänkte

jag. Så såg han upp men inte ovänligt, tyckte jag, och sa med sin djupa, allvarliga röst:

-—- Finns det någon gosse här i klassen, som heter Ludvig Nordström?

Jag reste mig och svarade:

— Ja!

•— Kom fram! sa lian då, och jag marscherade fram, och jag var inte längre rädd, d. v. s. jag tillät mig inte att vara rädd.

Saken var nämligen, att i denna skola hade jag första gången upptäckt, att jag inte var svensk utan bara — norrlänning. Det var i denna skola jag blev norrländsk nationalist. Pojkarna hade samlats omkring mig ute på skolgården om rasterna och sökt ge mig nybakarstut, under sjungande av den något omotiverade smädesången: "Du, skåning, du, skåning, i morron får du mjölk och gröt, och doppa den i honung, så blir du tjock och fet . . ."

Redan detta, att dessa stackars stockholmare inte kunde skilja på Skåne och Norrland fyllde mig med förakt för dem. Jag ställde mig mot skolväggen, fast besluten att förr ge mitt blod, om det behövdes, än ta smörj, och den förste, som närmade sig, smällde jag till. Då höllo de sig på avstånd, gjorde några ytterligare attacker, men då även dessa ögonblickligen slogos tillbaka på samma sätt, tappade de småningom lusten, övergingo till smädelser, som jag dock var klok nog att icke besvara, varefter det hela ebbade bort.

Men jag hade för första gången känt mig försvara någonting, och denna erfarenhet på skolgården i Stockholm blev avgörande för mitt liv. Tidigare hade jag aldrig brytt mig om skolundervisningen, nu satte jag i med att läsa, och jag minns, att Nils Evert Taube, som var en förtjusande pojke och som blev min gode vän, och jag tävlade om högsta betyget i historia. Det säger sig själv, att ban avgick med segern. Men jag hade fått innehåll i mitt liv genom denna kamp för Norrland, som nu börjat för att aldrig mer sluta.

Alltså! När jag nu stegade fram till den väldige Gunnar Wennerberg, var det inte som den likgiltige Ludvig Nordström utan som norrlänning och förkämpe för mitt hemland, och det gällde att genom ett värdigt uppträdande hedra detta hemland. Dessutom var det på något vis, som om den väldige gubben efter den första chocken inte längre skulle ha skrämt mig. Jag tyckte mig ha upptäckt en vänlig glimt under de nerhängande ögonbrynen, och jag

har alltid tyckt om och haft tumme med gubbar, har tyckt om att lyssna på dem och resonera med dem. Sånt känns i luften.

Och nu sa han:

— Är det du, som har skrivit den här uppsatsen?

— Ja, svarade jag.

— Kan du då förklara för mig, fortsatte han, varför du har använt bakåtlutande vänsterstil på första sidan, rätt uppstående på den andra och framåtlutande högerstil på den tredje?

Detta var en fullkomligt oförutsedd situation, och jag hade bara att säga som det var, så jag svarade:

— Nej!

Då lade gubben handen faderligt på min hjässa och sa:

— Då ska jag ge dig ett gott råd. Använd hädanefter bara en stilsort genom hela uppsatsen!

Varefter han klappade mig vänligt och jag fick återvända till min bänk.

Jag visste inte riktigt, vad jag skulle tro, om jag skulle få anmärkning eller hur det skulle komma att gestalta sig, men när terminen var slut och min mor anmälde till rektor, den stränge gamle Elmqvist, far till sedermera överståthållaren, att jag skulle sluta i läroverket, därför att familjen skulle återflytta till Härnösand, sade denne:

— Jag beklagar det. Gossen har varit en heder för skolan.

Den dagen lyste gumman mors ansikte.

Och jag var nöjd: jag hade klarat mitt första Norrlandsproblem! Men nu ha vi kommit en bra bit från Arvid Ödman och min "farbror" härifrån Södra Sundet. Jag måste ha med allt det här, det liksom förklarar, varför jag kände och tyckte om Ödman. Han tyckte också om mig, och orsaken var mycket enkel: han fick tala med mig om den bortgångne sonen, han ville höra mig berätta om honom, och då runnö tårar nerför kinderna på honom, och det var inga operatårar utan absolut tvättäkta.

Jag minns sista gången jag var tillsammans med honom. Det var vintern 1914, alltså strax före världskriget, då allting var som en kokande gryta inte bara ute i världen utan lika mycket

i Sverige: Staaff, bondetåget, Herrans signade F-båt och allt det där.

Då kom jag en dyster söndagsafton på Drottninggatan. Det var lite snöfall, och vem kommer vandrande, ensam och frånvarande, bland snöflingorna om inte Ödman.

— God dag, Arvid, sa jag, vart ska du gå?

— Jag? sa han med sin oförlikneligt melodiska röst. Ingenstans.

— Kom med mig på "Kronprinsen" och ät en bit mat! sa jag.

— Inte! Inte! sa han.

— Det ska du! sa jag. Det kommer att pigga upp dig, en sån här dyster afton.

— Ja, visst är den dyster, kära du! Visst är den dyster! sa han.

— Ja, kom nu bara! sa jag. Jag såg, att han ville så gärna som han levde, men ban var en fin och försynt gammal herre.

— Ja, men .. .! sa han och drog upp ärmen på vinteröverrocken lite grann. Jag har så skitiga manschetter!

— Ä, prat! sa jag. Kom nu bara. Vi går opp i stora matsalen, där får vi vara i fred för oss själva.

Vi stodo just utanför "Kronprinsen", som ju på den tiden låg nere vid Drottninggatan. Och han följde mig upp.

Vi fingo oss en liten god middag, i en av avbalkningarna, vi talade om gamla tider, om sonen, och till sist började han sjunga. Han sjöng länge och under tårar.

Det var sista gången vi träffades. Fjorton dagar senare var ban död.

Nå, emellertid!

Den gången jag sammanträffade med "farbrodern" härifrån Södra Sundet på Hamngatan i Stockholm, promenerade jag alltså med Ödman, då "farbrodern" kom gående. Han stannade och skakade hand med oss bägge — det var första och för övrigt även sista gången, jag såg honom på detta sätt i kontakt med någon mer "känd" person. Jag mindes mycket väl, att ban under sina glansdagar här uppe på Södra Sundet ofta talade om Operan, men då gällde det alltid dansöserna, inte operasångarna — jag bör kanske tillägga, att han hela vintrarna hade sitt arbete för-

lagt till Stockholm. Denna gång kunde jag i alla fall konstatera, att han icke farit med lögn, då han fordom talat om sitt Stockholmsliv -—- man är ju annars så van vid dessa, som känna den och den och äro tjänis med alla

möjliga berömdheter. När det kommer till kritan, ha de kanske på sin höjd råkat stå på samma spårvagn som vederbörande.

Men denna gång lade jag också märke till något annat, och det var kanske det, som första gången kom mig att undra lite, hur del egentligen stod till: den fordom alltid så elegante "farbrodern"' såg betänkligt luggsliten ut, och detta på ett alldeles särskilt sätt. Allting i hans klädsel var perfekt snyggt och propert, men det hade något över sig, något odefinierbart, som kom mig att minnas en av mitt livs ruskigaste figurer, också härifrån Härnösand, en hovkapellist i en orkester, som gubben far anställt på Stadskällaren, då han ägde den. Den typen var lika petig, doftade eau de cologne och ännu mer dålig parfym. Han var onanist och ville förleda till denna snygga konst. Det var nu något i klädseln hos farbrodern, som sjunkit ner till denna nivå. Det var det, som väckte mig.

Ett par år efteråt fick jag hela "farbroderns" historia framlagd för mig, och därmed förstod jag alltsammans från detta möte på Hamngatan. Det var för övrigt sista gången jag såg honom

Ja, det är de minnen, som här stiga upp inom mig, och de äro så ruskiga, att Södra Sundet blivit som en motsvarighet i mitt liv till Strindbergs Skamsund, medan Norra Sundet med dess ljusa, rena barndomsminnen är mitt Fagervik.

Det är ruskigt att bara tänka på, hur gamla människor på detta sätt kunna söla ner landskap och förgifta minnen för aningslösa barn.

Det var alltså minnena, det!

Nu till vad som sedan kommit. När jag sitter här och tittar runt stränderna, kan jag konstatera, genom jämförelse med hur här såg ut i min ungdom, i vilken utsträckning friluftslivet sen dess har erövrat svenskarna.

I min ungdom funnos här längs det cirka en mil långa sundet summa summarum 2 sommarvillor, utanför den s. k. Kattans udde. Nu! Är det sommarstuga vid sommarstuga. Vi ha nu Solum tvärs. Det var på min tid ett ensligt fiskläge, nu äro stränderna även här prickade av sommarstugor.

Dylika stugor, campingplatser, bilar, motorbåtar, segeljotter, kanoter, det är det aktuella Sverige! Sport, friluftsliv, bio, dans. Vad livet har förändrats, och vad explosionsmotorn har gjort för underverk!

Här var det vi lågo och kaj kade för 35—40 år sen i våra segelbåtar och kuttrar av Cowes-typ. "Stella", som jag seglade gast i, var ritad, vill jag minnas, av en kommendörkapten Smith och byggd på Neglingevarvet, förde storsegel, utom bom, topp vid lagom vind och ett försegel, klyvarn, uthalad på klyvarbom, som stack ut för om den raka stäven. Akterstäven var inåtfallande. Båten var däckad, med sittrum och en liten ruff utan kojplatser, bara rum för reservsegel och matsäck.

1896 eller 1897 kom första moderna kuttern hit, "Mignon", ritad av Nygren, som var det stora namnet på den tiden. Den följdes av "Bylgia" och sedan "Aphrodite", den sistnämnda ritad, tror jag, av Schubert, ett annat stort namn. Motorbåtar funnos ej men däremot inom sjöfarten några gamla hjulångare alltjämt i trafik, jag minns bl. a. "Ådalen", ja, jag tror, att t. o. m. gamla "El/kungen" ännu var i gång, en tung träkloss, som, sitt stolta namn till trots, inte kunde gå mer än en liten bit i taget, sen gick "kungen" sönder.

Men här ute i Solum, vid Storholmen, lågo vi om söndagarna med båtstävarna uppdragna på den kritvita sandstranden, det var precis som i en indian- eller annan äventyrsbok, och inte ens "infödingar", som spejade ur bakhåll saknades, ty i snårskogen av martall, smågran och en, krypande i blåbärs- och lingonriset bevakade fattiga, gråklädda fiskarungar från läget intill de i skogskanten ovanför sandstranden på filtar utspridda båtlagen, där de hade kaffepannan på elden, medan de mumsade kyckling, kotletter, biffar, smultron och grädde, jordgubbar och melon, och

drucko brännvin, pilsner, rödvin, champagne, portvin, sherry, madeira, sedan kaffe och konjak och punsch och whisky och sodavatten — all världens häpnadsväckande läckerheter, som dessa gråmansungar annars aldrig fingo skåda och vilkas namn de inte ens anade. Knappt hade vi stuckit ut från land, förrän de försiktigt ålade sig fram ur buskarna och ner på sanden, där man kunde se dem, som Söderhavets vildar på Captain C o oks första färder, girigt undersöka varje fläck för att om möjligt hitta en glömd eller bortkastad mjukbrödsskiva, ett icke fullt avgnagt kycklingben, kanske några spillda jordgubbar eller en skiva melon.

Ja, om det livet nu visades på film, skulle våra rika och motori-serade dagars Härnösandsbor icke tro sina ögon, de skulle tro, att det var en film från snart sagt Gustav Vasas dagar — så oerhört har livet i Sverige förvandlats, tack vare tekniken, på ett halvsekel. FEMTE KAPITLET

Härnösand—Sundsvall

§ 1. Kl. 5.15 e. m.

Svenskär.

Nu är jag äntligen ute ur Härnösands-rayonen med dess otal av minnen för mig. Hade jag tid, skulle jag kunna sitta så här och berätta för mig själv, jag tror i åratal, så klart och tydligt och levande står allting för mig. Det är, som om det höll på just nu och i evighet skulle hålla på att hända.

Och kanske sätter jag mig helt sonika och berättar bela faderullan, sen jag blivit klar med det här jobbet. Reumatismen plågar mig så kraftigt, att jag antagligast aldrig mer kan ge mig ut på såna här expeditioner, och jag börjar bli gammal och allt mer likgiltig för nuet och dess bråk och vansinnigheter, jag har ju i alla fall min uppfattning om utvecklingens framtida obönhörliga gång fullt klar i totalismen, och vem vet, hur länge jag lever, så pass likgiltig som jag alltmer blivit för denna tillvaro, sen jag löst min ekvation. Jag har faktiskt lust att sätta mig ner och berätta, det är en bel del, som skulle kunna vara av intresse för eftervärlden.

Nå, man får se. Jag har aldrig fått bestämma själv. Men kanske händer det nånting, som jag inte nu vet nånting om.

Nu stäva vi mot Svenskärs fiskläge, en mil söder om Härnön.

Det är fint väder, vinden har mojnat ur, det skiner på ångares vita sidor ute i horisonten, och ett bogserlass är på väg där ute ner till Sundsvall.168

LUDVIG .NORDSTRÖM

§ 2. Kl. 7.55 e. m.

Gubben Björk.

Till Svenskär kl. 5.35 e. m. Därifrån kl. 7.55 e. ni.

Det är första gången jag varit i denna hamn. Jag har farit här förbi otaliga gånger, genom det smala, korta sundet, vid vars västra sida fiskläget ligger uppkrupet bland stenblocken med en rad sjöbodar längs stranden, men jag har aldrig tidigare varit i land. Det var på den tiden, då man for med båt mellan Härnösand och Sundsvall och det var full servering och restauration på alla båtar. Då åt man middag nere i matsalongen och drack sedan kaffe och punsch på däck, nere på mellandäck drack "folket" pilsner, men vare sig det var punsch eller pilsner, på mellandäck eller på övre däck, i gungan blevo alla. Det verkar ofattbart längesen.

På den tiden sände fiskrarna in sin strömming till städerna med dessa båtar. I stora kålfat. Dessa återsändes sedan tomma av fiskhandlarn i stån, och när båten passerade lägena, kastades kålfaten helt enkelt överbord, och man rodde ut från bodarna och drog upp dem ur sjön.

Det här är en liten utomordentligt vacker, prydlig och solig fiskarhamn. Man har mot norr en helt enkelt enastående utsikt upp mot Härnön. som hägrar violblå över havet, fullkomligt italienskt, hela Ångermanlandskusten är ju, på ett nästan mystiskt sätt, Medelhavsbetonad, och Gud vet, om jag nånsin sett det

så klart och tydligt som just i dag.

Emellertid, här bo nu 7 strömmingsfiskare med familjer i de vanliga låga, grå stugorna. Här har man ännu inte hunnit få in de förbannade brutna taken, som förpesta snart sagt hela svenska landsbygden och dessutom städernas utkanter och göra vårt gamla Sverige till ett av världens fulast bebyggda länder — och det vill inte säga lite. Här har man ännu kvar den klassiska svenska parstugutypen från 1700-talet, med dess vackra proportionering av byggnadsytorna och inte minst dess fina avvägning av tak-

Ångermanlandskusten från havet.

vinklar och takhöjd. Allt detta gör, att även den mest anspråkslösa byggnad gör ett intryck av kultur, d. v. s. ändamålsenlighet och trevnad. Det är detta, som orsakar, att man strax trivs i dessa lägen. Här finns ingenting, som inte fyller en bestämd funktion, därmed blir det hela som en enda levande organism, vartill kommer det underbara samspelet mellan terräng och bebyggelse. Den senare smyger sig efter den förra som en passande klädnad, man bokstavligen känner, hur de inbördes trivas med varandra, och det är denna harmoni, som återspeglas i ens eget inre och förklarar, att man känner sig så egendomligt lugn och lätt och lycklig i dessa fisklägen — alldeles som i de gamla katedralerna, palatsen och historiskt, organiskt uppvuxna städerna nere i Medelhavsländerna. Dessa norrländska fisklägen äro eller voro fordom i all sin yttre anspråkslöshet av samma ädla karaktär, de voro kulturskapelser, vilket besökare aldrig tänkt på och,

vad värre är, inte ens kunna förstå, därför att ordet kultur kommit att beteckna konstgjorda antikviteter, som man köper för att visa, att man gjort lyckade affärer, är rik och kan ha det lika "fint" som en gammal greve på sitt slott, fyllt av gamla "fina" saker. Men vad det är i det gamla slottets samlingar, som konstituerar det "fina", det har man aldrig vare sig tänkt på eller kommit underfund om. Stackars "fina" människor!

Här råkade jag nu den tjusigaste fiskartypen hittills under färden: O. A. Björk, född i Härnösand 1866, alltså 73 år gammal. Han var på pricken en av de typer, jag mindes från gamla Packar -laven nedanför Stora Torget och gamla landsstatshuset inne i stån, där fiskrarna lågo med sina båtar. Så här sågo de ut med sina "bussaroner", sina yviga mustascher, sina trohjärtade blå ögon och sin höga bestämda röst.

Ända hit ut sträckte sig min barndoms Härnösand, och när gubben frågat, vem jag var och jag redogjort för det, då blev det som ett möte mellan två fränder, som i decennier varit skilda åt och i början inte känt igen varann, men när själarna väl fått titta på och känna igen varandra, då . ..

— Jaså! Han ä son till Gam-kamrer Nordström! Ja, herregud! Han, som bodde på Norra Kyrkogatan. Ja, nog minns jag han. Ja ja män, då! För det var en snäll och trevlig karl, och kvick och rolig var ban med! Ja, herregud, Gam-Nordströmmen norr på stån. Tänk, han gick aldrig, han hadde'nt tin, näe då, han sprang han, för jämnan! Ja, ja! Tin gå. Så det ä son då, det här, ska vara.

Vi sutto i gubbens stuga, där var så lågt i tak, att jag, som dock är kort, utan svårighet skulle kunnat ta i taket. Jag skrev upp i min anteckningsbok, vad han berättade, och gubben tittade på mig.

Utanför dörren växte ett par rönnar, och där var en liten "kryddgård", som man sade förr i världen.

—• Ja, sa gubben, det ha jag plantere och ordna till, det val jussom mer hemvant och trivsamt då.

Vad dessa människor ute i fisklägena rörde och grepo mig.

)

Exempel på ödslig plats i havet: Björns fyr, norra Uppland. Observera: klipporna alldeles kala. Se vidare nästa

bild, som visar kuhursträvandena

på dylika platser.

Det talas så mycket just 0111 "kultur" i våra dagar, det dräller som ohyra av konstdoktorer, de sitta i "salongerna" och tala visdom, så man får ont i magen att höra på allt dravlet, om Delacroix och El Greco och Cézanne och Van Gogh och Matisse och van Dongen och Utrillo och allt vad de heta, även om de patenterade svenska gudarna av olika årgångar — den kultur, som med hårda, valkiga händer långsamt spränger bort urberg, mockar ihop lite mager jord och planterar en rönn, en handfull reseda, astrar, penséer, lövkojor, ringblommor, ute i havet på ett vindpinat skär:

— För att det val jussom mer hemvant och trivsamt då! Den har man aldrig sett, aldrig tänkt på, de rönnarnas, de enkla blommornas kulturpredikan, deras vittnesbörd om människoandens gåtfulla längtan, allt detta, som dock är den urmylla,

Kryddgård. Björns fyr. Jorden förd i kålfat från land. Odlingen, som synes, skyddat! med plank mot blåsten.

utan vilken ingen nationell kultur skulle få något att rota sig i, det — del finns inte till för "kulturkretsarna".

Gud, vilken kultur! Nej, det är ingen levande kultur. Det är snobberi. Det är kall karriär. Det är barbari.

Jag har också en gång levi mitt i allt delta. Det fastnade mig till sist i halsen, jag stod inte ut, jag vände alltsammans ryggen, jag bröt sönder hela mitt föregående liv, jag blev fri, jag kunde åter andas som levande människa, jag kom hit ut till dem, som skapa kultur, från dem, som nöja sig med att bara njuta den.

Min hand och mitt hjärta, gamle Björk på Svenskär! Tack! Det var du och dina likar, sotn vaknade i min själ, drogo mig till er och räddade mig.

§ 16. Kl. 8.36 e. m.

Barsviken.

Hit kl. 8.34 e. m.

Temperaturen har gått ner till -f- 10° C. Bar. har stigit till 767. Det har varit hård vind, storm, delvis orkan på Norrlandskusten

Utanför Barsviken, Ångermanland.

i dag, 35 sekundmeler vid Luleå, och eldsvådor och skogseldar från Tynderö, Sundsvall, i söder, över Örnsköldsvik—Husum till Luleå i norr, orsakade av den långa torkan och den hårda blåsten, enligt vad som meddelades i aftonens radio.

Färden hit gick runt nakna, ödsliga, ogästvänliga, att icke säga rent ut ovänliga klippuddar, i en råkall, gredelinröd solnedgång, som kom en att huttra och känna sig ensam på jorden, slängande och gungande i kvällsdyningen, som hävde sig likt långa suckar upp mot de kopparbruna klipporna. Det hela påminte mig om den dystraste delen av min världsomsegling: färden från Sydney, i storm utan uppehåll, ner till Sydaustralien, speciellt biten kring Cape Howe och Wilson Promontory, där ödsligheten nådde maximum. Det är underligt med sån där dysterhet på sjön. Man tycker, att både vatten och land äro liksom gråtfärdiga, att de för ett ögonblick kommit underfund om, att deras ständiga inbördes strid är komplett lönlös och i grund och botten idiotisk, de förefalla önska fred, att få komma ifrån alltsammans, men

som om de samtidigt insåge, att denna önskan är hopplös. Jag förmodar, att oändliga generationer av sjömän upplevt denna underliga känsla på haven, i all synnerhet längs de stora kontinenternas kuster, där bränningarna

ständigt bryta och sucka som osaliga andar — kanske är det dessa upplevelser av oceanernas innersta själ av kval, meningslöshet och hopplöshet, som långsamt förtätats till Flygande Holländarens hastigt skymtande ödesfigur i havsdimmorna.

Typiskt nog: man känner aldrig denna havsdysterhet, då man ser kusterna lysa vitt av bebyggelse, om dagen, eller tindra av glittrande ljusramper, om natten. Något ödsligare än Norges atlantkust finns väl knappt i Europa — där syns inte ett hus, det är bara gråa, skyhöga urfjället, som står spöklikt upp ur det lika grå atlantvattnet. Även Medelhavet i regn och dimma, då man är nog långt ute att inte se land, är dystert, men då finns det knappt en ljuvare känsla än att komma i skymningen in i Messinasundet och se ljusramperna på ömse sidor. Men det kanske hemskaste jag ändå upplevat, tror jag, är Pitt Strait, någonstans i Moluckerna, där jag passerade på hemvägen från Nya Guinea till Europa. Inga fyrar, men brinnande vulkaner direkt ur havet, några djonker på avstånd, som liknade försiktigt kringstrykande rovdjur, plötsliga regnbyar, på något vis asiatiskt självhärskar-suveränt, och så kinesiskt snedögt, plötsligt solsken mitt i detta.

Så kommo vi in i ett smalt sund, på ena sidan skyhöga berg, veritabla fjäll med en skog, vars make jag aldrig skådat, en skog, som gav en aning om all Asiens omätliga rikedom: jätteträn, liknande cypresser, med svindlande, smärta, solröda stammar ända upp mot himlen — och så på andra sidan sundet en lägre skog, som slutade i en platt, kritvit sandstrand och, skymtande fram mellan röda trädstammar, små byar, rader av strå- eller bladhyddor, på stranden uppdragna kanoter och så infödingar rusande ner till stranden, svängande nånting, som åtminstone liknade spjut. Det var människodjuret, naturens egen bottenlösa vildhet och grymhet, och detta över det hela: det fyrlösa havet, de brin-

nande, rykande vulkanerna, alltings jätteproportioner, skogarnas högmodiga stolthet, de blixtsnabba väderleksförändringarna, uttryck, föreföll det en, för samma asiatiska tyranndespotism och bestialiskt grymma och av grymheten njutande brist på behärskning och måtta.

Här lärde jag mig skatta Europa med alla dess fel, kulturen nied alla dess brister. I den fanns dock en god vilja. Här utstrålade allting ondska, och man hade känslan, att det bela låg på lur som dessa infödingar i jätteträdens skugga för att, bara de i luften nosade närheten av en människa, rusa upp med lyfta spjut och vilda käftar för att slita sönder, tjuta, döda, riva åt sig, äta upp och sedan berusade av blod dansa kring som spöken: markens, skogens, bergens motsvarighet till den — i jämförelse med dem — oändligt milde Flygande Holländaren. Ja!

Hur kom jag att tänka på allt detta så här i en hast? Kvällshavets övergivenhet kring dessa nakna, rödbruna klippuddar, förmodar jag.

Det slår mig med ens, att jag har ju rest ganska mycket i min dar, jag har sett ganska mycket av denna jorden, och kanske är det detta, som gör, att jag överallt ser så mycket likheter. Jag lever på det viset egentligen alltid överallt på jordklotet, del var kanske det, jag anade skulle komma, då jag som barn kiev upp på taket hemma i Härnösand, tittade ut mot rymden, bort över de blå bergen och längtade, jag visste inte efter vad, bara ut, bort, och som gjorde, att jag senare, då jag stod utan ett öre, beredde mig att till fots vandra ut i världen — då en hjälpande hand som ur själva himlen räckte mig respengar, och jag började mitt livs långa odyssé. Nu ligger alltsammans bakom mig, och nu lever jag alllid överallt. Ja, det var nog meningen sen tidernas begynnelse, alt detta skulle bli mitt öde, jag var av evighet dömd att bli totalist. Det är, som om jag skulle känt del i afton just här, där mina sjömansfäder för länge sen farit kring stränderna — kanske är det dem, jag alltid har sökt på denna

kust? Kanske är det de, som just nu svävat ett ögonblick kring mitt huvud! Det är så underligt, alltsammans, så man kan tro, vad man vill — och det gör man också, när man väl börjar bli gammal och har sett tillräckligt mycket av denna konstiga värld.

Igen med minnesgluggen! Nu gäller det allt det påtagliga omkring mig.

Vi kommo alltså in genom ett ganska marigt inlopp, med grynnor och sten, gingo ytterst försiktigt in på en rätt vid hamnfjärd och höllo ner babord hän, d. v. s. väster ut, eftersom vinden stod på västlig, och kunde äntligen få en ända i land vid en sjöbod längst in, där det var lä, och där ligga vi nu.

I den här hamnen har jag aldrig varit, har aldrig sett den på avstånd eller från sjön, som fallet varit med Svenskär. Den här ligger så väl gömd inne bland klipporna, att man inte kan se den från havet, inte ens från Åvikebukten här utanför. Jag hörde i yngre dar ofta talas om den, men jag kunde aldrig få en riktig uppgift om dess exakta läge. Så det är en upplevelse för mig att äntligen ha fått komma hit liksom till Norrfällsviken uppe på norra Nordingrålandet. Intressanta bekantskaper båda två.

Här är bebyggelsen mera spridd än på andra håll, i tre grupper, 7 bodar på en strand, en på motsatta stranden i samma vik och så en 4—5 i en vik längre väster ut, där vi nu ligga. Större kapell än på andra håll och rödmålat.

Det känns inte riktigt som fiskläge här, det är för splittrat, på andra håll ligga stugorna tillsammans i samhällsform, här ligga de utkastade planlöst, det hela verkar därför mera bondby. Man skulle faktiskt tro, att det vore en by, om man kom in här på viken och inte på förhand visste, vad det var.

Kvällen är kall och blåsig och självständig, ger oss sjutton, bryr sig inte om att tjusa, en blek, nästan osynlig fullmåne är klistrad på österhimlen, molnen äro rosafärgade och laddade med vind och kyla. Vi ha att vänta en blåsdag i morgon också, enligt radion.

§ 17.

Minnen av Soliuii.

Gubben Björk i Svenskär påminte till storlek och bredd om framlidne Olle Bylund i Solum.

— Vi fiska i lag i Solum, då jag va pojke! sa Björk. Far min och Bylundarnas far fiska ihop.

Vad dessa fisklägen här i hembygden betytt för mig kan jag helt enkelt knappast mäta, och alltsammans utgår just från Solums hamn på södra spetsen av Härnön. Det är egentligen två hamnar: Inner-Solum, som är både sommar- och vinterhamn, och Ytter-Solum, som bara är sommarhamn. Så var det åtminstone på min tid. Nu har det kanske, med den ökade bebyggelsen, blivit annorlunda, men det skulle jag knappast tro.

Bylundarna voro tre bröder: Olle, en jätte, Jonas tror jag den andre hette, och så slutligen Erke. Äldersförhållandet mellan de tre har jag glömt. De bodde emellertid i Ytter-Solum, d. v. s. de voro där ute endast för sommarn. Om vintern hade de sitt hem längre inåt stån, på den s. k. Kattan, en låg, albeväxt udde på Härnön strax utanför stadsgränsen. Den stugan hyrde de ut, medan de bodde på Solum, åt sommargäster.

Sommaren 1896, då jag började "på sjön", d. v. s. som gast på "Stella", upptäckte jag för första gången Solum, eftersom ju alla "farbröderna" så gott som undantagslöst åto sin matsäcksmiddag på Storholmen, som inte var en holme men väl en gång i tiden hade varit det. Nu bildade den en halvö, förbunden med det strax intill belägna Ytter-Solum. När man låg på Storholmens sandstrand, såg man över till Ytter-Solums lilla bergknalle med dess små röda och grå stugor och delvis hopbyggda sjöbodar, båtbryggor, gistvallar och — stenblock. Detta var mitt livs första fiskläge, och från första stund jag såg det, var jag fast för alltid. Och jag har sedan aldrig funnit något, som kunnat detronisera dessa ångermanländska lägen, än i dag stå de för mig som det trivsammaste på jorden. En gång under min tid på Ulvön som

fiskardräng tänkte jag på allvar slunga livet i "kulturen" och själv bli fiskare, men jag har aldrig nånsin här i livet fått följa min egen vilja, i regel har nödvändigheten tvingat mig att göra just precis motsatsen till det, jag velat.

Emellertid, jag började ju ganska tidigt att rita och kludda med färg, och hela vintrarna drömde jag om att få vara

en tid i fred för mig själv i Solum och bara måla. Slutligen kom den efterlängtade stunden, det var min andra studentsommar. Då låg jag där ute ett par veckor med några vänner. Min vän sen tidigaste barndomen, Ejnar Ekman, sedermera stor pamp inom jordbruket, min Uppsalakamrat "Fröbba" alias A. Einar Fröberg, romanist, sedermera slavofil, urradikal och slutligen bolsjevik, innan han avled våren 1908 i lungsot efter att ha varit lärare vid Hola folkhögskola, där han biträtt vår gemensamme vän från gymnasiitiden, Sandler. Så var det till sist gamle "Kisj" naturligtvis, min vän genom alla år, alias Ernst Fahlrnan, studerande vid Tekniska Högskolan i Stockholm och vid Uppsala universitet, där han blev fil. kand., varefter han på grund av tbc måste avbryta studierna och lägga sig i Schweiz, där han blev relativt botad, men studievägen var stängd. Han blev Stockholmssystemets matematiker och fick sedan på egen begäran platsen som chef för Spritbolaget i Härnösand.

Vid den här berörda tiden eller sensommaren 1902 voro vi bara unga ettårsstudenter, d. v. s. Ekman eller "Ek", som vi kort och gott kallade honom, var nybakad.

Vi lågo där ute en gudomlig vecka, jag vill minnas, det var den sista i augusti, soliga höga dagar med blått oändligt glitterhav, långa dagar ute på en udde i lä med böcker och målar-grejor. Tänk, vad man läste för saker på den tiden! Vi hade fluga på latinsk poesi och hade med oss Lucrelius: "De rerum natura", Propertius, Marlialis. Horatius. Vad Lucretius beträffar, så var det Levertin, som låg bakom, hans artiklar i Sv. Dagbladet, som ju på den tiden inte bara var ett börsjobbarnas organ utan, åtminstone så länge Levertin levde, även det mest utpräglade

uttryck för andligt liv, som svenska pressen antagligen någonsin har haft. Han hade skrivit oni lektor Felirs Lucreliustolkningar, som väckt vår entusiasm, och stans bokhandel fick ända från Tyskland beställa specialupplagor av den dystre epikureiske filosofpoeten. Vi höllo på att göra den hederlige gubben Lundqvist, bokhandlarn, snurrig pä bela denna speciallitteratur av och om Lucretius.

Men det var mer än det, det var Shakespeare och Goethe (lika evigt och oföränderligt tråkig, "le triomphe de la banalité" för att tala med fransmännen, och alla skolfuxars självklara avgud och oupphinneliga ideal!), det var Heine, om vilken vi hos Nietzsche läst, att han var den ende tysk, som kunde skriva, vilket man inte minst numera har skäl att besinna, det var till och med de komplett odrägliga engelska poeterna, en Shelley, en Keats, oj, oj, oj, bara att kunna deklamera:

A thing of beauty is a joy for ever, its loveliness increases, it will never pass into nothingness, but still vvill keep a bower quiet for us, and a sleep . ..

Jo, det vill jag lova! Vi somnade som lyckliga barn där ute på klipporna över alla dessa skalder, medan havet skimrade så blått som i den antik, vilken bara finns i drömmen, allra helst om den drömmen dröms långt uppe i Norden. Och så vaknade vi och tittade med sömndruckna pojkögon ut över havet. Det lockade oemotståndligt, av med kläderna och ut längs de hala klipporna i det friska vattnet, men se upp för dyningens sug utåt — bolsjeviken Fröbba var närsynt och sögs bort, höll på att slås till blodpudding bland de på en gång hala och vassa stenarna, och endast med förenade ansträngningar och efter många farliga manövrer lyckades vi dra den ymnigt blödande, som alla revolutionärer komplett världsfrämmande, bolsjeviken tillbaka upp på gamla terra kotta. Ja, dessa bolsjeviker, de passa inte för

denna världen, de må söka damma ner sig med l. o. m. en Goethe så mycket som helst.

Skriandet av måsar, trutar och annan sjöfågel, svalkan mot natten, de onaturligt stora stjärnorna, bröderna Bylunds historier om kvällen kring öppna spisen, sömnen uppe i bryggstugans lilla kammare, där hela stjärnhimlen trängdes i fönstren, mornarnas uppvaknande, getternas bräkande, slamret av fiskredskap nere i bodarna, friheten för några dagar från att behöva grubbla på vad man skulle bli i livet för att lyckas krångla sig förbi fattighuset, ja, bara detta att få andas i fred, DET VAR HIMMELRIKET!!!

I detta Solum utformades jag, såvitt jag nu själv efteråt kan döma, till den frihetsperson, som jag sedan i hela mitt liv förblivit — hopplöst omöjlig för vanligt samliv i städerna och därför i anda och sanning levande, bara då jag är ute på såna här expeditioner.

Och nu, då jag börjar bli gammal och reumatismen av allt att döma snart kommer att sätta stopp för det livet, njuter jag inte minst av att för mig själv, medan det kluckar och småpratar utanför båtsidan, få sitta och pilla ner såna här minnen, inte minst just nu, då Calle ligger på motsatta britsen och sover så tyst och så gott som ett litet oskyldigt barn, alldeles som vi en gång för evigheter sen i Solums hamn.

Skall jag nånsin få se dig mer, gamla Solum? Om ej, tack ska du ha, du, som trofast följt mig genom hela livet. Eller skall jag säga, att jag troget har följt dig?

God natt!

1 juni. Torsdag.

§ 1. Kl. 9.55 f. m.

Vädret.

Temp. -j- 9° C. Bar. 772. Vind NV, byig. Sol, men stora, mörka moln.

§ 2.

Denna hamn

förefaller att vara den modernaste hittills. Stora, rymliga, ordentliga bodar, stora, sj osäkra båtar med stävrulle (men utan hus) och i allmänhet ett intryck, utifrån sett, av modernitet. Ju längre söder ut mot Hälsingland man kommer, desto bättre blir utseendet på lägena.

§ 3. Kl. 2.50 e. m.

Verkligheten

ställer sig, som alltid, helt annorlunda än intrycket utifrån. Jag har varit uppe och talat med ett par familjer, och jag har fått de hittills bästa och mest realistiska upplysningarna här.

Hustrun i ena hushållet var östgötska, från Tjällmo, där jag hade åtskilligt att hämta i fjol under bostadsresan. Här stötte jag nu också på bostadsfrågan. Det är upprörande, hur hela denna fiskarbefolkning bor och måste bo.

Om det är någonting, som definitivt öppnat mina ögon för "folket", så är det fjolårets bostadsresa. Ända sen tidiga barndomen har jag visserligen haft ett på sätt och vis oförklarligt intresse för denna fråga, men det har dock aldrig fallit mig in att på allvar ge mig i kast med den, helt enkelt därför att jag inte haft ekonomiska möjligheter att företa en sådan riksinventering, som var nödvändig och som nu av en slump blev möjlig. Jag måste ju säga: av en slump, eftersom det ursprungligen inte alls var meningen, att jag skulle göra undersökningen i fråga, utan Gustaf Näsström. Så fick han då det Bonnierska uppdraget att beresa landet för att göra en modernt upplagd kulturhistorisk skildring av Sverige, vilket både roade och passade honom mycket bättre, och så ringde han mig och fick mig, i början mycket mot min vilja, att överta jobbet från honom. Jag erkänner gärna, att det därvidlag var lite högfärd med i spelet. Jag fann det inte riktigt välsmakande att rycka in som hastigt tillkallad reserv så

ilär i ett nödläge, jag ansåg mig dock ha gjort Radiotjänst så pass stora tjänster under årens lopp, att man kunde ha vänt sig direkt till mig. Nu kände jag det snarast, som om den hederlige Näsström förhyrt mig som en annan stackars underhuggare, då ett "finare" uppdrag tillfallit honom. Men, herregud! Här var en chans att för en gångs skull på allvar få titta in hos svenska folket och se, hur man verkligen hade det ställt. Det kunde jag inte motstå. En sådan chans, det förstod jag, skulle aldrig återkomma, och så förbaskat dum är jag ändå inte, att jag låter den

idiotiska högfärden bestämma mina handlingar, så jag accepterade.

Det enda, som in i det sista höll mig lite tillbaka, var min gamla reumatism och minnena för att icke tala om sviterna av jordbruksresan 1930 och för övrigt av fyrskeppsvistelsen hösten 1921—nyåret 1922.

På fyrskeppet halkade jag nämligen en stormnatt och slog sönder nånting i bäckenet, som så småningom resulterade i, att jag blev lam i högra benet och hade ett helsikes snickeri att bli bra igen, sen jag förgäves av olika specialister röntgats, betittats med grubblande, stirrande ögon som på trogna, lessna och circiter passus medelintelligenta hundar. Så se ofta läkare ut, har jag under ett rätt långt livs praktik kommit underfund om. Jag fick ligga i gips, men när jag kom ur dödsmasken, var enda skillnaden mot förr den, att foten blivit sned och vind, därför att man surrat in den snett. Ja, så fick jag gå på kryckor, så jag åkte kana och dråsade ner i hörnen på alla rum. Till sist blev jag arg och sökte en kvackare, till sitt egentliga yrke trädgårdsmästare. Där låg halva Stockholms grevinnor och friherrinnor bakom ridåer. Gubben var in och killade på gummorna, så det hickade runtom, men inte botade det mig. Så till sist blev jag allvarligt arg, och då var det vår, jag hade flyttat ut för sommarn till Öregrund. Jag steg utan vidare ner i det iskalla vattnet. Då kände jag som en blixt från den gamla knäcken i ryggen ner till högra foten, där det onda lokaliserat sig, och:

Huit! Djädrar! tänkte jag. Där har vi ägget!

Så nästa dag sa jag åt massörn:

—- Sätt den där fördömda elektricitetsmaskinen på svansen i stället för på foten! Och ta sen och sätt in knytnävarna för fullt i korsryggen!

Han var Härnösandspojke, så han förstod mig fullständigt, jag hade för övrigt känt hans pappa. Denne var full av de dödas ben, han sålde gamla ryggbrutna, utklassade skonare och briggar till Finland och lurade finnjockarna, vilket väckte detta verkliga sportfolks vilda förljusning i en sådan grad, att när de kommo med sina skutor över till Härnösand och fingo se honom på kajen, ropade de jublande:

— Fertinant! Fertinant!

Så den massörn kunde jag fullt lila på.

Han gjorde, som jag sa, lade halva Norrland i sina väldiga nävar, det svartnade för ögonen på mig, och så kände jag, hur det small till.

Följande dag kunde jag lyfta mig på tårna. Efter tre dar kunde jag gå som en snobb, i den mån det är möjligt med mina taxben.

Vad var det med mig egentligen? Ja, sen fick jag höra, att mina älskliga vänner spritt ut, att det var syfilis. Jag blev både rörd och smickrad över en sån artighet, jag har allt sen ungdomen haft den uppfattningen, att bara verkligt förmögna och de högsta samhällsposter beklädande personer ha nog råd och bildning att veta sig fullt berättigade till denna kungliga sjukdom. En läkare i Italien anvisade mig emellertid en rang, mer överensstämmande med min mer anspråkslösa status. Han förklarade, att jag vrickat svansen. Vi, stackars människor, ha ju, utom vårt själsliv förstås, det gemensamt med hundar, rävar, vargar, möss etc., att vi ha svans, fast instoppad i kroppen som i ett par mollskinnsbyxor, och nu hade jag, när jag dråsade omkull på fyrskeppet, vrickat mitt exemplar och därvid — nu kommer själva fina q — gillrat upp en nerv. När så vännen i Öregrund satte in sina Norrlands-nävar med full fart, hoppade nerven av, och jag steg upp som Lazarus, tog min nerv och gack!

Så enkelt är det här i världen, bara man träffar dem, som veta, och att den italienska eskulapen visste, därom kunde inte råda minsta tvekan, han var nämligen fascist, t. o. m. chef i distriktet, och fascisternas lilla specialitet är ju att vricka hela världens svans till rätta, och den här gubben var så in i helsike fascistisk, att han inte ens

accepterade något annat språk än italienskan, som jag inte har mycket aning om, men så där under hand lade han in ett och annat franskt ord, fast med stor och tydlig motvilja, och på det viset var det, som jag äntligen kom till klarhet och mina vänners syfilitiska storhetsdröm för mitt vidkommande sjönk ihop till en liten svansvrickning. Men när allt kommer omkring, är det om inte så fint dock mera sällsynt, till och med i de allra finaste kretsar.

Men böta spåren av en svansvrickning, på det går uppenbarligen även fascismen bet, för dem har jag haft gott av alltsen händelsen ägde rum, ryggen låser sig på mig, och det var det, som nu gjorde mig lite betänksam att göra de par tusen mil, som en undersökningsfärd runt Sverige innebar.

Härtill kommo så slutligen följderna av jordbruksresan 1930. Saken var den, att, när jag den gången klarat södra Sverige och skulle sticka upp i mellersta, passade jag på att gästa min vän från Konstantinopel, Gunnar Andersson, som gjort upp affären med turkarna om det stora svensk-danska järnvägsbygget i Mindre Asien. Vi hade kamperat i Konstantinopel eller Istanbul, som det då började kallas, våren 1928, och han var en karl helt och hållet i min smak, med stora men praktiska vyer, fantasi och samtidigt klart räknande förstånd, dessutom en okuvlig energi, djärvhet och uthållighet. Den mannen har gjort Sverige och det svenska namnet ovärderliga tjänster. Gamle Wallenberg, ministern där nere, sade, när han sammanförde oss vid en första lunch på legationen, pekande på den alltid lika trygge Gunnar:

— Det där är Sveriges störste handelsresande!

Och det var en stor och berättigad komplimang.

Nu satt Gunnar på sitt slott Skagersholm vid sjön Skagern uppe i kilén mellan Värmland, Västergötland och Närke, och vi hade

åtskilligt att prata om. När jag så kom in i det bekväma gästrum, som jag fått mig anvisat — det var en hel del andra gäster där också, mest utlänningar — och krupit i säng, tog jag Svenska Dagbladet för att se, vad som hänt i världen, jag hade under dagen inte haft tid att läsa några tidningar, men nu var det snart gjort, den nämnda tidningen brukar ju inte speciellt pigga upp livsandarna, och jag sträckte på mig, dels för att skaka av mig Sv. D.-dammet, dels för att värdigt och väl bereda mig till sömnen, då . ..

— Kors i jössu namen ...!!!!

Som en blixt hade något slagit ner i högra vadmuskeln, och, när jag efter en god stund lyckats genom den ytterligaste försiktighet och utriggandet av fingertopparna så långt från övriga kroppkakan som möjligt, nå fram till det i kramp fastlåsta benet, upptäckte jag till min outsägliga häpnad, att jag på en sekund delvis förändrat form och strandkontur. En ny förtoning hade gjort sitt inträde i min geografi, en knöl, så stor ungefär som en tomat av det större formatet, hade skjutit upp som en vulkan på vaden. Tja, där låg jag! Det var naturligtvis det fördömda Svenska Dagbladet! Men vem kunde ana, att detta blad hade någon makt! Det hade jag aldrig räknat med, och det här var första och sista gången jag märkte den, den var i stil med allt det övriga!

Nå, efter ett par timmars behandling av olika slag hade jag fått ner svullnaden så pass, att jag hann få mig en liten snark före nästa arbetsdag, men sen fick jag linka genom hela resten av Sverige, och sen blev det massage i månader i sträck och efterbehandling varje år. Och när jag kom hem, kunde jag inte med vänstra ögat se mer än lite grums. Ja, det var att stega upp till en ögonspecialist och sitta med strumpstickor instoppade i ögonvrårna, i ett mörkt rum, ta blodprov för herr Syphilis igen, Wassermann:

— Skadar aldrig! sa specialisten, jag fick ett intryck, att hela världen till sist bara var syffe. Men jag var i alla händelser fri — men från min gamla syn på vänstra ögat också! Synnerven22 I.

var spräckt, sa specialisten. Av allt det bländande solskenet på resan, som jag i 9 veckor suttit och glott i. Och sen den dagen har jag som ett spindelnät för vänstra ögat, fast jag fick "tvätta" blodet genom att i några veckor dricka

jod. Gud, vilken törst! Jag trodde jag skulle dricka upp all svart vinbärssaft i Sverige.

Så jag hade alltså mina skäl att tänka mig för, innan jag sa ja till Näsström, men till sist tog min obotliga nyfikenhet överhanden, jag kunde inte hålla mig, det fick gå med pastoratet som det ville! Och jag for, kom hem, och nu är jag lam i vänstra armen, kan inte röra vänstra tummen utan att gny eller svära och kan inte stöda på vänster knä. Det fick jag för att jag sparkade grisen! Och hur alla de här äventyren komma att sluta till sist, det får jag nog i tidens fullbordan se, men om den synen blir så särskilt skojig, det blir en annan femma.

Emellertid! Jag ångrar mig inte ett ögonblick.

Bostadsresan gjorde mig definitivt till en annan människa. Jag hade länge befunnit mig på glid från mina gamla positioner, jag hade sett tillräckligt mycket bakom kulisserna för att inte vara nöjd med ställningar ocb förhållanden i landet, men jag hade inte ännu fått en klar överblick. Det var den, jag fick genom vad bostadsresan visade mig. Sverige levde i en dröm. Alla drömde — utom det verkliga s. k. folket. Det, d. v. s. folket hade jag, trots min drängtid och allt det där pjollret, aldrig kommit riktigt in på livet. Man hade spelat teater för mig. Nu spelade man inte längre. Jag fick svenska folkets hjärta i min näve, dallrande som ett litet halvt förfruset, förskrämt, hopplöst fågelhjärta.

Den känslan går aldrig mer ur mina nerver, ur min själ.

Folkhemmet? Pah!

Nu lurar mig ingen längre.

Nu ser jag därför också förhållandena här på kusten i helt annat ljus än förr, det är inte längre idyller, det är ett liv på gränsen till nöd, och när jag då tänker på överflödet i Stockholm, ja, för resten i stort sett överallt inne i städerna, när jag vidare tänker på de välmående bondgårdarna i t. ex. Skåne eller Östergötland, som jag ser dem framför min inre blick från jord-HÄRNÖSAND -SUNDSVALL

bruksresan 1930, och när jag slutligen tänker på, hur dessa förmögna och välsituerade yrkesutövare i riksdagen genom sina ombud inte bara skydda utan stadigt befästa sin trygghet, och detta i stor utsträckning just genom att hälla de fattiga och svaga nere och kvar i deras elände, då blir det rött för ögonen på mig.

Hela min världsbild har kalvat. Jag har på gränsen till ålderdomen fått se verkligheten i all dess vederstygglighet —- men även något annat, det man kallat: de ringes rikedomar. Jag har kommit det primitivt mänskliga inpå livet, den där känslan av förskrämt fågelhjärta släpper mig icke mer. Jag minns på den tiden jag läste Michelets "Franska Revolutionen', som ju numera anses föråldrad, men som kom mitt hjärta att brinna, då undrade jag i alla fall, hur ban kunde på detta sätt framställa "folket" som något "gudomligt", det föreföll mig lite starkt och som en konstruktion i samband med hans poetiska livsåskådning, men sen jag sett in i svenska "folkets" intimaste liv, förstår jag honom. Det ligger i "folkets" själ en tysthetens och tålamodets och den naturliga inbördes hjälpsamhetens heroism, som totalt blåser bort uppe på samhällets "höjder", den klyfta, som går mellan detta "folk" och dem, som erövrat köttgrytorna, är icke bara av ekonomisk natur, den klyftan är, skulle jag nästan vilja säga, klyftan mellan ande och materia. Ju högre upp man kommer i samhället, desto mer är den mänskliga anden försvunnen och ersatt med intellektuell och social teknik, som vi låta lura oss av utider namn av humanitet, men som mest är en skyddande förklädnad för bestialitet. Det heter: rör vid ryssen, och asiaten kommer fram. På samma sätt kan man säga: rör vid den humane rikmannens intressen, och vilddjuret kommer fram.

Man förstår och uppfylls av Kristus i våra dar, endast oin man får nåden att lyckas tränga ner till folket, men det är som att göra en verklig djupdykning och en långvarig — man måste vara tränad, och man måste kunna hålla andan och se i vattnens och djupens fantastiska värld utan att förfasas eller förvirras.

Efter vad jag hört här i dag, efter alla de senaste årens erfarenheter. . ., ja, ibland frågar jag mig: är hela detta liv bara22 I.

en prövning, är det i sig själv komplett meningslöst, får det, endast sett i ljuset av en fortsättning, sin verkliga mening? Det har nu alltid varit min syn på saken, och därför har jag inte kunnat ta det på allvar, men nu har jag lärt att göra det, jag har känt nånting, som jag inte kan uttrycka i ord, jag kan bara säga, att jag har blivit gripen. Och det får räcka.

§ 4. Kl. 3.07 e. m.

Från Barsviken

kl. 3.05 e. m.

Det förefaller ha mojnat, och vinden har gått mera över på västlig, stora vita moln sväva sommarslott, på denna sommarens första officiella dag, i rymden, som näckrosor i en vitblå glasskål, och den försenade pingsta-nolan tycks ha blåst halsen av sig.

Nu ha vi kvar Skeppshamn på Ästholmens norra sida, invid fyren. * >

Alla barn i hamnen voro nere, när vi gåvo oss av. De hade fått karameller och diverse och kommo nu med en knippa färskt, doftande björklöv till farväl. När jag såg dessa fattiga ungars friska, rödblommiga kinder och glittrande blå ögon, ja, då... Även föräldrarna voro nere och viftade av oss, mössorna svängde, händerna fladdrade.

En fiskarhustru sade, med tårar i ögonen och blicken på de små, klädda i föräldrarnas sönderklippta och omsydda kläder:

— Vi ville så gärna tacka, men vi ha bara lite löv ...

Kunde man se vackrare och mer rörande — särskilt mot bakgrund av vad jag tidigare i dag hört och sett av alla deras bekymmer och svårigheter?

Sen, om jag berättar, vad jag sett och hört, i radio eller i bok, så regnar det brev över mig:

— Djävla lögn från början till slut! Försök inte inbilla oss! Du är mutad, din djävul! Packet gör aldrig annat än ljuger! Dom har det briljant! Skäll ut dom djävlarna, det är det enda, som biter på dom!

Jag tänker då på kvarnstenen i bibeln.

Nu börjar sjön. hon rullar så pass. alt jag inte kan skriva mer. Jag måste stuva. Kl. 3.25 e. m.

Hård rullning. Vacker dag. Ett timmersläp på väg söder ut är i alla fall ute. Lastångare i horisonten, norrgående, på lätten, södergående, gula av trä och djuplastade. Det märks, att det är skeppningssäsong, som börjat. När vi gingo upp, var havet tomt, nu se vi båtar ständigt.

Hela tiden över Åvikebukten ha vi passerat skötlang, markerade av flagga och korkboj: bandgarnsfiske, flottafiske.

Här en bild ur dessa fattiga människors liv:

Det var stum dysterhet över hamnen i morse. En fiskare i Barsviken hade förlorat sitt garn på natten och gav sig ut att söka det. Ännu, när vi lämnade hamnen, hade han inte kommit tillbaka. 1 fjol hade samme fiskare varit ute för samma olycka. Men när han återvände från sitt sökande ute på havet, fann han näten i hamnen. De hade drivits in dit av sjön.

§ 5.

Skeppshamn.

Kl. 3.58 e. m. .

§ 6. Kl. 5.10 e. m.

Dessa fisklägen

verka över lag järnåldersminnen, i regel övervägande grå, med fallfärdiga, lutande, delvis hoprasade bodar, där de utnötta, stundom ett par tum tjocka golvplankorna ligga lösa och spela som tangenter under fötterna. Kokhusen äro likaledes i regel förfallna, en del ha reparerats och salts i stånd, en del nybyggnader ha tillkommit, och, där så skett, försvinner fisklägeskaraktären och landssamhälles-karaktären kommer i stället.

I de flesta hamnar har man kapell sen 1700-talet -— i regel stängda och icke mer använda, stundom restaurerade och bibehållna som kuriositeter för turister och trävaruöverklass. 1 som-22 I.

liga hamnar har man alltjämt kokhusen hopbyggda med sjöbodarna och den gamla gatan eller hamnvägen bibehållen, i andra ligga kokhusen isolerade. Rester av syrenbersåer kunna synas liksom av gamla kryddgårdar. Man kan se en rostig lie med ljusblått skaft på en vägg, men tittar man genom ett fönster in i en förstuga, kan man få se en gammal motorbåtspropeller, ett oljefat eller dylikt, det hela är en planlös sammanblandning av gammalt och nytt, och det är huvudintrycket av alltsammans.

Här skulle jag råka en gammal fiskare, Kalle Rost, men han fanns inte längre här, alla ha flyttat härifrån, hamnen är obebodd. Vi fortsätta in till Sundsvall.

Jag satt och ritade gamla kapellet här nyss, och jag undrade för mig själv, om möjligen någon av mina förfäder fiskat här. De voro ju ursprungligen fiskare och borgare i Sundsvall, senare, på 1700-talet skeppare, vid 1800-talets inbrott bl. a. under Vivsta-varv. Kanske har jag i en tidigare tillvaro burits av dem kring dessa bergknallar.

Jag har just pratat med en fiskare, som står i sin båt här intill och stenar sina skotar. Han är den ende, som nu fiskar här, men han bor en halv mil härifrån, vid "Färjan' och åker ner — det är typiskt för nya tider — på cykel morgon och kväll.

Han säger detsamma som alla andra jag talat med tidigare:

— Del är bra med fiskeförsäljningsföreningen. Man får åtminstone betalt för det lilla man får.

§ 7.

Från Skeppshamn

kl. 6.18 e. m.

Det har börjat mulna.

Kl. 6.30 e. m.

Ästholmsuddens fyr tvärs om styrbord. Skötlangens fanor speta upp ur havet runtom som topparna av en sänkt lansiärarmé. Härnö klubb tonar bort i norr, sjunker i havet, Bremön reser sig i söder ur sin blånad, och Medelpads höga, långsträckta bergvall

har nu definitivt avlöst Ångermanlands majestätiska kupolberg. Snart är hela denna höga kust borta vid horisonten och än en gång blott ett minne.

De vitblå rökarna från Sundsvallsbuktens industrier sväva i väster mot solnedgången, och en liten bogserare drar ett långt timmerlass rakt in i ett bländande guldfält, som solnedgången lagt tvärs över Klingerfjärdens inlopp.

Det låga Sverige börjar snart. Jag känner mig trist och hemlös igen — hemlös som alltid! På denna ruskiga planet. Kl. 7.10 e. m.

Utanför Rödön kom tulljagaren upp emot oss, vände genom vinden och har nu hållit sig en stund i vårt kölvatten men vände nyss och gick norr ut. Vi hoppades, han skulle övervinna sin betänksamhet och häkta oss som

spritsmugglare.

—- Han tittade naturligtvis på namnet, Nuka Hiva, och trodde, det var finska! sa Calle.

Men vi ha svenska flaggan uppe.

Kanske gjorde det saken än tner misstänkt.

Emellertid stäva vi nu, och guppa lite, utan konvoj, in mot Sundsvall.

Ja. här var det alltså jag startade i livet! Jag kan se mig själv gå ensam till fots en grönblek marsafton över den frusna Klinger fjärdens is, åtföljd bara av en svart lurvig pudel, Jimblom Pudelkvist Esq., som jag fått i present av det dåtida glada Sundsvalls rolighetsminister, Sven Nilsson, till yrket fotograf. På den tiden voro fotograferna mer eller mindre tokiga och uppehöllo de forna glada och lättsinniga artistbohemernas ärorika traditioner. Artisterna hade redan börjat stadga sig och bli grosshandlare, och nu äro både artister och fotografer allvarliga som döden, liksom hela livet.

Jag hade haft det fattigt och ohyggligt trist i Sundsvall och lämnade stån med lättnad. Det skedde för övrigt på ett ganska dramatiskt sätt, och därmed inleddes ett liv, som med tiden skulle fä ganska mycket av både yttre och inre just drama över sig, fast det har jag föredragit att hålla för mig själv.22 I.

Här kan jag ju gärna dra början, medan vi dallra in mot stån. Hösten 1904 utspelades här inne i Klingerfjärden den s. k. Sörvikskonjlikten. Det var under strejkernas, under Äkarpslagens och under socialdemokratiens kamp- och genombrottstider — det var just ingen affär eller någon rekommendation att vara "sosse" på den tiden, så det syntes inte några professorer, generaldirektörer, borgmästare, rådmän eller överhuvudtaget något "herrskapsfolk" på den socialdemokratiska horisonten i de dagarna, inte, de stucko försiktigt upp masttopparna, sen de röda fanorna i spetsen för de svarta arbetartågen nått fram till samhällsportarna och mässingsfanfarerna med "Internationalen" fått Jerikos murar att falla. Då kommo de smygande i riksdagsnätten, sen det inte längre var nödvändigt att visa sig öppet på första maj med "busarna".

Jo, man har hunnit se en del i alla fall av den här snygga världen, när man börjar gå på de 60.

Emellertid! Vid Sörviks sågverk hade varit lång konflikt, och ledningen hade till sist anskaffat strejkbrytare från Finland. Det jäste i de ordinarie arbetarna, och så en vacker afton väntade de ut strejkbrytarna och gav dem smörj.

Jag skall väl aldrig glömma den dag och stund, då underrättelsen om det skedda nådde in till Sundsvall. Jag var i den liberala Sundsvalls Tidning, vars politik på den tiden leddes av en gammal Verdandist eller kanske snarare av två, dels tidningens redaktionssekreterare Gustaf Petrus Österdahl, en sällsynt karaktär, som för alltid inristat sitt namn i det norrländska frisinnets historia, dels hans intime vän från Uppsalatiden, Karl Petter Leffler, av den kända släkten, en musikbegåvning av Guds nåde, den tidens ende sakkunnige teater- och musikkritiker i Norrland, sedermera utgivare jämte den kände Nils Andersson i Lund av svenska folk- och spelmanslåtar, upptecknade från folkets mun.

K. P., som hans signatur tecknades, var fruktad och älskad av alla kringresande musik- och teatersällskap i landet. Han var samtidigt tidningens ledarskribent. För ledarnas material och innehåll svarade Österdahl, för deras syftning svarade ett förberedande, ofta ganska stormigt resonemang mellan honom och K. P., och

Min start i livet. Tillsammans med min svarta pudel på marsch över Klinger-

fjiirdens is.

för själva utformningen svarade K. P., som hade en s. k. finskuren penna. Och den här dagen var S. T:s redaktion

en sjudande och dånande vulkan — jag gav mig ut på reportage.

Då råkade jag på gatan min ständige kamrat på notis- och reportagejakterna, "Nicke" i Sundsvalls Posten. Han var hallänning och hade börjat sin bana hos den på den tiden vittberömde Victor Larsson i Hallands Posten men var inte speciellt politiskt intresserad och hade hamnat i den stockkonservativa S. P. Men han hade i alla fall konkurrentavisans skadeglädje, dä det gick medtävlaren illa, och nu nickade han dystert och menande:

— Jo, nu få ni det allt trevligt på Tidningen! Va säjer Österdahl ? Han svär väl, så redaktionen rämnar.

Det blev ett herrans liv, de månaderna skall jag aldrig glömma. Vi hade alla tiders rättegångsreferat, gamle trygge "Häger" alias Oscar Hägerstrand — alla dessa äro nu döda, och nu är S. T, en vanlig tidningsaffär under ledning av en skicklig landsortstidningskung.

Den gången var det annat, då gällde del idéer, livsåskådningars kamp på liv och död, och striden fördes vid detta tillfälle inför rätta, uppe på Cellfängelset, därifrån "Hägers", endast för en sättare läsbara, hieroglyfer runnö ner till officinen i en oavbruten ström. Men så en sen kväll var han sjuk. och jag fick i uppdrag att i hans ställe sköta rättegången.

Försvarsadvokat för arbetarna var en man, som ett tiotal år senare vann en kort berömmelse som förfatlare till den bitvis dokumentariskt förträffliga boken "Firman Åbergsson", under signaturen Erik Fahlman. Hans vanliga borgerliga namn var Sigurd Dahlbäck. Den kvällen skulle han i ett stort slutdiktamen till protokollet sammanfatta hela sitt försvar för arbetarna. Jag har ofta i minnet framför mig sett den lille grådaskige, till synes obetydlige mannen, där han stod vid domarbordet inför den fete, myndige domaren, skåning av den bredspåriga typen, som jag minns honom, och egentligen specialist i vattenrättsfrågor, om jag inte missminner mig. Dahlbäck hade gjort till sin uppgift att riva sönder allmänna åklagarens påstående, att det rörde sig orn ett planlagt överfall, han ville visa, alt det var fråga om ett vanligt slagsmål, som uppståtl av överilning under ett gräl. Till den ändan gällde det för honom att få klarlagt, att arbetarna icke kunde ha stått på lur bakom en pråm, som låg fastfrusen i isen. Han hade noga undersökt platsen, och vad de noggranna tidsbestämmelser, som han framlade, kunde betyda, det har i ett annat fall, det s. k. Östervålamordet, Eliel Löfgren visat, som kan studeras i hans lysande bok: "Klockorna i Östervåla".

Men domaren hade tydligen inget sinne för denna exakta försvarsteknik, han blev nervös och avbröt Dahlbäck med en brysk uppmaning att hålla sig till saken. Det blev om möjligt än tystare än förut i den skumma fängelsesalen, allas blickar riklades mot den lille oansenlige advokaten, som, lugnt och stillsamt och utan att låta rubba sig, med sin låga röst svarade:

Tillåter rättens ordförande, att jag gör mitt diktamen eller

icke?

Ingen vågade andas. Då sade domaren efter en sekunds tydligen häpen tystnad:

— Var så god!

När jag gick från fängelset tillbaka till redaktionen den kvällen, hade jag fullständigt klart för mig, vad som menades med politiska domar, advokaten hade totalt rivit sönder den förebragta bevisföringen, men del var ingen, som ett ögonblick tvivlade på, att detta var betydelselöst. Här gällde inte annat än att få fast maktlösa varelser för att skrämma från efterföljd och dymedels skydda en liten social grupp på andra gruppers bekostnad. Det var det kanske ohyggligaste skådespel jag bevittnat. Det var icke mord på kroppar, det var värre: det var kallt mord på själar.

I den snöiga, mörka kvällen grät jag för mig själv på vägen tillbaka till stån, då ingen kunde se mig, men på natten skrev jag en artikel, som skulle komma att avgöra mitt öde.

Föregående sommar hade det varit stor hembygds- och sommarfest ute på Alnön, som vi just nu stäva in mot, och jag hade varit referent. Högtidstalare var Ruben G:son Berg, som jag myckel väl mindes från Uppsala. Bävande närmade jag mig honom, och del var särskilt en viss sak det gällde, jag ville ha fram en del frågor om Pelle Molin, som man från några håll belt mig ombesörja. Berg sade:

— Skicka bara till mig, så skall jag ordna, att det kommer in i Dagens Nyheter.

Jag hade skrivit, sänt honom, och det hade kommit in i 1). N. och väckt hallå runt landet. Jag blev, som vanligt, redan denna första gång jag framträdde, ordentligt nerskälld.

Nu skickade jag den nya artikeln också till Berg, men den här gången vågade inte D. N. — nu gällde det allvar, inte, som D. N. tyckte så mycket om, lite personligt tjafs! Men i stället ringde ingen mindre än Branting en kväll, och artikeln inflöt med stor rubrik i Soc.-Dem. Jag var inte alls sosse, och det kändes lite konstigt för en figur, som i grund och botten aldrig haft -— och sedan för övrigt heller aldrig kunnat få — något verkligt intresse för politikens rävspel, men detsamma var det, jag måste22 I.

ut med det ruskiga jag sett och varna för följderna av dylik ohederlighet. Att det blev ny skandal, att S. P. förespådde mig, att jag skulle sluta i galgen, om jag fortsatte på denna väg, rörde mig inte i ryggen.

Jag hade vaknat.

Strax efter denna artikel kom Ragnar Fehr upp hit till Sundsvall för Frisinnade Klubbens räkning. Han skulle undersöka bela Sörviksaffären. Bara hans namn fyllde mig med en otrolig respekt. Han ansågs som ett första klassens geni. Han hade tagit studenten ett par år före 111ig och i skrivningarna avlevererat en bitande kritik på vers av alla de uppsatta ämnena. Det gällde två utvägar för kollegiet, antingen: relegation ur skolan eller — laudatur. Det blev laudatur! Och hans namn flög ut över landet. Nu skulle jag få se detta snille.

Och vad hände?

Han, just denne avundsvärde och avgudade, hade min befrielse ur Sundsvallstidens förnedring i sin hand. Han kom med hälsningar från Zweigbergk, Branting och Hedlund i "Handelstidningen", att deras spalter stodo öppna för mig, och när Fehr, med vilken jag under ett par veckor tillbragt kvällarna, då jag var fri från arbetet, i ett rus av intellektuell lycka, jag fick alla kretsar i Stockholm avtecknade för mig, jag fick skildringar från hans resor ute i Europa, han tände en eld i min själ, han frigjorde mig från den förlamande känslan att vara dömd till långsam död i detta fasornas Sundsvall, där jag icke hade en människa att tala med, när han for, följde jag honom till tåget, och just som det satte i gång, ropade han ut över perrongen och dess folkhopar:

— Gör en bra skandal nu, Nordström!!

Tokfan! Jag visste inte, var jag skulle göra av mig, där jag stod kvarlämnad ensam. Men sedan har jag kanske uppfyllt hans önskan i överkant, fast lika lite avsiktligt i fortsättningen som vid dessa första tillfällen. Det har råkat bli så, det är allt, och det har inte alltid varit så angenämt, jag är dock människa, jag

också, och tycker om lite frid och sympati — men det faller ju, enligt tingens ordning, helt naturligt, inte en "bråkmakare" till del.

Jag tog emellertid min chans till ett större och andligt värdefullare liv, sade upp min plats i tidningen, och, som jag icke hade råd att kosta på mig skjuts till hemmet i Härnösand, gick jag till fots de sex milen.

Det var mig själv på denna min promenad ur fångenskapen ut i livet över Klingerfjärdens frusna och vita isfält, som jag nyss såg för min inre blick, när jag tittade bort över dess solbelysta vatten.

Kl. 7.25 e. m.

Bar. oförändrad. Termom. -j- 11° C., alltså 2 gr. mer än i morse, men under dagen stod den högre än -)- 11, hur mycket kan jag inte säga. Det är i alla händelser järngrått vatten och brungrå sjuklig himmel med mörka moln.

§ 3.

Sundsvalls skärgård

och inlopp äro prickade av små sommarstugor, som fallet var i Örnsköldsvik och Härnösand. Det är naturligtvis likadant i hela Sverige.

Vi ha suttit pä akterdäck, i skinnvästarna och med yllehalsduk om halsen. Så pass friskt är del, och så pass ha vi inte varit inpackade sen rusket vid Norrbyskären.

Calle ville också ta farväl av den höga kusten och känner det också lite trist att lämna de storartade scenerierna.

Inloppet öppnar sig.

Jag kan aldrig nalkas här utan all tänka pä stora branden midsommaren 1888, dä många förlorade men vissa grundlade sin förmögenhet. Ja, här finns historier i luften mellan dessa två höga stadsberg.

Bara den om kungatelegrammet, dä stån brann, t. ex.22 I.

Den, som då var borgmästare i stån, hette, uppges del. Björk och skall ha varit en mycket fin och hygglig man men inte precis någon örn.

Stån börjar brinna, han telegraferar upp Lill landshövdingen i Härnösand, som då var Ryding, en rasande duktig karl, den siste riktige landshövding vi haft i länet.[1] Men han var inte speciellt gynnad av naturen, vad utseende beträffar, och så hade han ett utvecklat sinne för Bacchus, ett drag, vilket, som bekant, inte var främmande för den tidens högre ämbetsmän, som sågo Jerusalems tempel närmast i Hasselbacken, där de också firade täta gudstjänster, med följd bl. a., att de i regel fingo, med tiden, samma färg i ansiktet som de röda fårskinn, som de tempelbärare satte på sig, vilka buro den heliga arken, för att skydda sig mot innanmätets förgörande kraft — man liar ju i våra tekniska dagar trott, att arkens innehåll var radium, men de svenska 1800-talsämbetsmännens innehåll torde bättre karakteriseras med ordet: Konfonium, som var mycket omtyckt på den tiden, både ordet och saken.

I samband med denna lilla karakteristik av bemälde ämbetsmän bör inle heller förgätas, att en stark motsättning av gammalt datum existerade mellan de statliga och de kommunala ämbetsmännen, och den var på Rydings tid särskilt påfallande just i Härnösand, som regerades för att inte säga ägdes av sin myndige borgmästare, mångmillionären C. A. Fröberg, ett första klassens original. Han ansåg sig först och främst utan synd, vilket gjorde, att han aldrig kom i domkyrkans högmässogudstjänst förrän syndabekännelsen var läst, och fann han då, alt man satt sig på den plats, som under den stränga "bänkläggningens" förgångna tider varit förbehållen stadens borgmäslare, ställde han sig demonstrativt i gången just utanför den bänken. Och blev stående där till högmässans slut.

Han kunde icke vistas i samma rum som länets hövding och att bjuda dessa två matadorer till samma fest var olänkbart. Så

1 Skrivet 1939! Nu ha vi äntligen fått en bra hövding igen, i Arthur Engberg.

en vacker dag avled landshövdingen, och nian underrättade borgmästarn. Då sade denne på sin utpräglade Ängermanlandsdialekl och på sitt ryckiga sätt:

— Ja, si. . . tänk! Jag . . . Jag . . . hadde en dräng, jag, som . . . som söp ihjäl sig!

Punkt och slut. Det blev hela kommentaren.

Nå, Sundsvall brinner alltså. Ryding skyndar dit, å dragande kall och ämbetets vägnar, och Björk, som alldeles tappat huvut, telegraferar till kungen:

"Staden i lågor, landshövdingen ankommen, en förfärlig anblick."

Just nu passerade en racer för fullt och vräkte upp sjö alldeles inpå oss. Det är inget fint sätt, men det är typiskt Sundsvall — det är. som om han vetat, att jag var ombord, jag eller någon annan Härnösandsbo, det är ju en gammal, det förefaller outslitlig fiendskap mellan de två städerna. Härnösand ser ner på Sundsvall från sin klassiska bildnings svindlande höjder, Sundsvall på Härnösand från sina staplar av pengar, men det är nog ganska knalt nuförtiden både med det klassiska i Härnösand och med penningstaplarna i Sundsvall, så jag tycker de båda kumpanerna borde kunna räcka varandra handen.

Kubiken borgs-området, som vi just nu passera, ser ruskigt ut, en ruin, och lika ruskigt är det att se de nakna skorstenarna i rad inåt Alnösundet efter nerlagda sågverk. Men låt oss hoppas, att det bara innebär, att ormen byter skinn och att nya, än större arbetsuppgifter förberedas och stunda, vad tiden lider.

Vi ha just passerat Tjuvholmen. Jag pekade på den och sa till Calle:

Den där holmen ägde min farfar på sin tid.

— Jaså, sa den oförbrännelige rospiggen. Har du tjyvar i släkten också!

Det var precis en replik för infarten hit.

Fy tusan, vad det är kallt, fingrarna äro stelfrusna. Kl. 8.15 e. m.

Sundsvalls hamn, Selångersån.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

2 juni. Fredag.

§ 1. Kl. 12.35 natten.

Sundsvall.

När den siste tidningsmannen gått, strax fore 12, började en gitarr klinga från kajen. En skåning ville hylla Calle, kamrat i en sångare-sammanslutning, och — kanhända även ha en nattgrogg ombord, men vi äro allvarliga herrar, och Calle avstyrde med roslagisk tysthelsdialektik det, som kunde fått katastrofala följder för morgondagens arbete, och nu lägga vi oss lugnt, trötta av dagens många spännande inre och yttre upplevelser och med samvetet så rent som på små oskyldiga barn.

§ 2. Kl. 10.45 f. m.

Vädret.

+ 13° C. Bar. 765. Grått. Svag NV.

§ 3.

Helvetet.

Vi ligga i Selångersån, vid Tivolibron, och här har varit full trafik från före sex i morse.

I går kväll hade vi först Nya Samhällets och sedan Sundsvalls Tidnings representanter här, den senare vid 12-tideii, sä det blev sent.

Nu på morgonen har Giovanni Lindeberg tittat hit men återvänt till sitt skolarbete. Sen kom Axel Eriksson, hamnarbetare och ledamot av stadsfullmäktige, en präktig, stabil man. Han tillhörde de på förhand från Folket i Bild underrättade. Han har just återgått till sitt arbete men återkommer kl. 1 till lunch, då vi få resonera om arbetslöshetsproblemet här i stån och orten. Nu ska jag upp till fiskeförsäljningsföreningen.

Kl. 4.10 e. in.

Det blev en lång dag. Här få vi bara ligga och vänta. Vänta! Det mest avskyvärda jag vet. Om jag skall föreställa mig helvetet,HÄRNÖSAN D—SUN DS V A LL 201

så inte tänker jag mig några så idylliska och poetiska plågor, som dem den gode gossen Dante lyckades väcka sin samtids strålande förtjusning med. Nej, helvetet för mig, det är att sitta i evigheters evighet och förgäves vänta samtal i en telejonhytt.

Det, som i våra dagar betecknar det verkliga skiljestrecket mellan de rika och de fattiga och som gör de förra till verkliga jämlikar med Medeltidens "milsoudier" eller millionär, det är en enda sak: clen, som är rik, behöver inte vänta. Han behärskar det reala, det enda reala kapitalel i våra dar: sin tid eller kort och gott tiden. Den fattige måste stå i kö vid biljettluckan, på spår-vägsrefugen, vid busshållplatsen, han får vänta i lotteri- och systembolagskön, i konsumkön, i kön på postkontoret, vid skärgårdsbåtens landgång, på dansbanan, kort sagt varhelst han rör sig. Ingenstans får han röra sig fritt efter stundens och ögonblickets ingivelse, han är inte själv herre över sin tid, och därför är han i verkligheten inte heller det, han i sitt demokratiska högmod eller, säg kanske snarare, i sin naiva inbillning, att all demokrati är = frihet, tror, att han är eller just: fri. Oj, oj, oj! Han är en slav, ty han är inte herre över sin egen tid, d. v. s. över sina egna rörelser en gång.

Det är däremot den verkligt rike. Hans lyxbil, hans chaufför, hans snabbgående motorbåt och dess mekaniker, hans flygmaskin och dess pilot, hans enskilda rum på restaurangen med speciell betjäning, hans checkbok, hans tjänarstab, hela denna apparatur har bara en uppgift: att ur samhällets massa av bunden tid frigöra tillräckligt mycket frihet från detta slavok åt honom, för att han skall känna sig och även vara, inom gränserna av teknikens nuvarande utveckling, egen herre över sin tid, eller som det heter, fast man aldrig tänker på vad det innebär, sin egen eller oberoende.

Det är hemligheten på bottnen av vår tid, här är förklaringen till vad man kallar fartens tjusning, det är i sista hand ingenting annat än tjusningen av att kunna på ett ögonblick befria sig från känslan att, som de andra, vara slav, alt vara sin egen herre eller kort och gott: herre.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

Här sitter jag nu och är allt annat än herre, jag känner mig i allra högsta grad som en typisk slav, i samma fördömelse som massan av mina stackars samtida.

Jag har varit upp och hälsat på Oscar Knausl i hans lilla kontorslya mellan matsalen och kassan. Lika glad, lika vänlig som vanligt och lika nervös, lika upptagen:

— Stor middag, förstår du, kära Lubbe! I festvåningen. Hundrafemti personer. Dans och baluns. Hela programmet fulltecknat. Kan jag hjälpa dig med nånting? Allting, vad du vill ha, säg bara till: bensin, bilar, motorbåt, segelbåt, chaufför, allting kan ordnas utom sprit, det serveras numera bara i hemmen, av eleganta damer i smoking, sminkade både där det syns och inte syns, för du förstår, man vet aldrig i dessa opp- och nervända lider, vad det blir som syns eller inte syns till sist. Men på krogen! Sprit!!?? Aldrig, min gosse! Där serveras te och små sockerpullor! Fantastiskt, min bror, men sant. Det är den s. k. tidsandan, förstår du . . . Nej, för höge fan, här står jag och pratar bort en dyrbar tid... Amalia! Hon, du! Amalia! Hon varken hör, ser eller fattar och har lika förbannat i sin ungdoms och krafts dagar haft lika många kärlekshistorier, som det är gäster på bela Knausl numera under loppet av ett halvt år. Det var tider, det, ack, vi, arma stackare! Amalia! Hon hör inte... Tjing, gamle gosse, plikten kallar sin slav!

Och borta är han soin vinden . . . men i fjärran hör jag som ett eko över en stilla skogstjärn eller som ekot från det fjärran 1800-talet:

— Amalia! Amalia! Flickor, var fan är Amalia? Var är silvret, linnet, porslin . . .

Och en kör:

— Här, källarmästarn! Här! Hon är här!

Ja, maken lill Oscar finns inte söder om polcirkeln, nej, knappast norr om ekvatorn. Och så Helga, då, hans hustru! Henne beundrar jag. Den trygga, evigt orubbliga tallen ytterst på den evigt lika stormompiskade klippudde, som är Oscars liv! Jag var en gång kär i Helgas syster, del var samma kärnvirke, ochHÄRNÖSAND - SUNDSVALL

hon är del enda vackra minne, jag har från Sundsvall, och hade inte den förbaskade Sörvikskonflikten kommit emellan och Ragnar Fehr och Zweigbergk, Branting och Henrik Hedlund, så vete gudarna, hur det gått, kanske hade jag nu varit chefredaktör för "Tidningen" och kommunalpamp och riksdagsman och allt sånt, som man ska vara, då man inte snurrar omkring i livet, som jag har gjort. Men jag passar varken till chefredaktör eller till riksdagsman, det är inte den skärvan jag har i ögat.

Men detta svenska folk, detta svenska folk!

Jag var inne i busstationens väntsal här i hamnen, det här uppges ju vara Sveriges största busstad. Efter det besöket skulle jag vara frestad att sätta bindestreck mellan de två s-en i ordet, alltså: bus-stad.

Det var förskräckliga typer. Vilka fysionomier, vilka röster, vilka skrämmande kötteder mellan vartenda ord. Jag svär understundom, fast jag faktiskt inte får svära hemma, det halkar med ibland i hastigheten, men det är dock inte mer än på sin höjd en och annan korint i kakan. Här var det bara korinter, och vilka!

Detta kapitel med svordomarna är faktiskt värt mer uppmärksamhet, än man ägnar det.

Det är ett par saker, som därvidlag först och främst chockerar mig, och det är den utsträckning, i vilken damer svära och vidare högt bildade mäns kötteder. Det är självklart hopplöst att söka fä en ändring till det bättre inom "folkets" kretsar, så länge man inte kan peka på, att det bland bildade och tongivande personer aldrig förekommer exempel på denna fula och smaklösa ovana, som är en kvarleva från råare förhållanden.

Det är naturligtvis med svärandet som med sexualkulten i våra dar. Den är ett typiskt tecken på, att vi befinna oss i en stor världsåskådningskris utan fasta normer för liv och uppförande. Det har i historien alltid varit sä, att, da ett intellektuellt system nötts ut, så har själen som en sten sjunkit ner till livets botten-funktioner för alt börja om från början och steg för steg mödosamt arbeta sig upp till andens högre regioner. Det senaste seklet22 I.

har varit en dylik upplösningsprocess, under vilken det sexuella därför också ständigt vuxit i styrka för att slutligen framstå som tillvarons enda fullt säkra värde. Men därmed har hela den forna överbyggnaden av lagar och normer vissnat bort, och allt elände i nutidens värld är ingenting annat än ett logiskt uttryck för sexualitetens numera ohämmade makt över mänskligheten, sexualitet då fattad i sin vidaste bemärkelse som förvärvsbegär, förvärv av njutning i alla former, ty sexualiteten är icke, som folk tror, en, så att säga, lokal kroppsfunktion, den är en företeelse, som, då den släpps lös, omfattar och behärskar hela själslivet och inriktar och bestämmer alla handlingar.

Jag har i mitt minnesgalleri en bild på detla område, som jag aldrig kunnat frigöra mig från. Den går jämnt 30 är tillbaka. Det var, då jag först gjorde mitt inträde i den kulturella Stock-holmssocieteten. Det var en lunch på Rosenbad, två gifta par, två skilda damer och undertecknad. De båda paren och de skilda voro alla mer eller mindre tongivande personer och ytterst representativa för det dåtida Stockholm, en av herrarna kom med tiden att spela en mycket framträdande roll i landets liv.

Samtalet gled nästan ögonblickligen in på erotik, och där förblev det fastlåst som förhäxat. Huvudintresset kom att ägnas en, som jag förstod, kardinal social fråga, nämligen kvinnans absoluta rätt all vid samlag erfara njutning. Eller, som de sade: spasm.

Jag deltog icke i diskussionen, det föreföll mig dels, att cletta var en fråga, sotn respektive parter lämpligast borde göra upp i enrum, dels, att det var osmakligt att inför en person, som för första gången befann sig i kretsen,

diskutera dylika i mina ögon ytterst sekundära frågor. Det fyllde mig kortast sagt med ett bottenlöst äckel, som jag sedan aldrig mer kunde övervinna. Del förstärktes än mer, då jag så småningom märkte och förstod, att hela diskussionen i grund och botten var ett förtäckt rätt "hångel", ett slags sexualitetens "satisfactio vicaria".

Jag miste fullkomligt aptiten och sökte finna någon förevändning att lämna sällskapet men kunde inte ulan måste stanna. Den lunchen grundlade ett förakt för dessa kretsar, som jag aldrig

sedan kunde frigöra mig från och som, i lidens fullbordan, då det fått mogna, bulnade ut i, att jag bröt med hela detta liv.

Skall jag döma efter litteraturen och efter domstolsprotokoll och muntliga berättelser, har utvecklingen sen de dagarna fortsatt i den redan då klart angivna riktningen, och nu är sexualiteten allenarådande.

Nu har det emellertid alllid varit så, att det, som konstituerat den ledande eller s. k. "överklassen", har varit det sexuellas behärskande genom viljan och dess påbud, vilka sedan blivit normer och mer eller mindre absoluta bud för de ledda skikten av samhället eller den s. k. "underklassen". Överklassen har med andra ord innehaft sin ställning på grund av disciplinering av just precis sexualiteten, endast genom denna förmåga av disciplin, syftande till ett andligt liv, d. v. s. ett liv av högre organisation med fullare tillfredsställelse, har denna överklass möjliggjort sin dominerande ställning i samhället. 1 samma stund den fallit offer för sexualitetens lockelser, har dess ledarställning börjat förlora sin bärande inre kraft och därmed sitt berättigande, upplösningen har börjat sitt verk, och därmed har samhällets inre konstruktionsstomme rasat, det intellektuella och andliga livet har upplösts, och sexualiteten ensam har stått kvar.

Men därmed har följt ett annat fenomen. Man skulle kunna måla vad som händer, allra bäst genom all säga, att samhället har kalvat som ett underifrån uppfrätt isberg, så att bottensatsen kommit överst. Det vill säga: underklassen, som förr letts av överklassen enligt strängt viljebetonade normer, tar nu i sin tur ledningen över den maktlösa f. d. överklassen och gör sexualiteten till enda norm.

Det är på den punkten vi stå just nu!

Den viljefrämmande och genom sin sexualbestämda livsinriktning i sista hand till sitt väsen destruktiva underklassen ger det aktuella samhället dess upplösningskaraktär, livsvanor och alla andra vanor få sin karaktär nerifrån, överklassen svär som busar och busarna vråla som djur, deras enda form av artikulerade ljud är kötteder.

Jag har suttit uppe på däcket, medan jag gäspat och väntat, att våra passagerare skulle komma, och fördrivit tiden ined att tänka på dessa elementära sociologiska fakta.

Och nu kommer gubbarna, gudilov, så vi få ge oss i väg och jag befrias från dessa dystra tidsbetraktelser. Jag säger närmast som karln till flickan:

— Gråt inte! Det är djäkligl nog ändå!

En sån liten piruett får man kanske tillåta sig.

Fast det borde man ju egentligen inte!

SJÄTTE KAPITLET

Sundsvall—Hudiksvall

§ 1. Kl. 6.24 e. 111.

Sundsvall klart.

Ja, det var alltså gamla skojaren Sundsvall, det!

Nu är det klart, vi äro loss, motorn sätts i gång. Obeskrivligt skönt.

§ 2. Kl. 8.12 e. m.

Lörudden.

Och nu ha vi Lörudden, mittemot Rremön. Just anlända hit efter en blåsig färd, bland vittoppiga, fräsande vågor.

Kl. 8.42 e. m.

Som passagerare hit hade vi fiskeriinstruktör Olsson, ordföranden i Sundsvalls fiskeförsäljningsförening, T. Sällstedt, och ingenjör Jonsson i Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, som sysslar med byggandet av fiskehamnar här.

Det blåste frisk NV kuling, och vi fingo rulla lite för lårings-sjö. Stormvarning var utfärdad för kuststräckan Hudiksvall— Haparanda. Himlen var mörk och lömsk i horisonten, om babord över Tynderölandet klar men fräknig av små ilskna moln, och när vi rundade udden in till hamnen, lyste molnbankar över varandra ovan Sundsvallsbergen, som sträckte sig genomskinliga och ambrafärgade med gul solrök, i vida fjärran. Det var vackert men kallt och ovänligt.

Dagen hade gått med intervjuer, först med instruktör Olsson, som gav mig värdefulla upplysningar om allmänna förhållanden i fisket, sedan med Eriksson, vid lunchen, som gav mig dito om22 I.

arbetslösheten, och slutligen med ordföranden i Alnö arbetslöshetskommitté, Gunnar Krigsman, en trygg, blåögd, allvarlig man, som kunde allt om Alnön.

Så ringde jag hem uppifrån Knaust, ordnade med pengar, satt sen och filosoferade ombord, till dess gubbarna kommo, och så startade vi i rykande blåst hitut.

Här ha vi nu en modern fiskarhamn i Norrland, en modell-hamn, som jag i morgon skall studera, och upplysningar skall jag ta från en fiskare Johan Simonsson.

Men nu kokar Jansson potatis och steker strömming. Calle är uppe och telefonerar, och jag är ganska trött efter en kort natt och en lång dag.

3 juni. Lördag.

§ 1. Kl. 4.35 e. m.

Vädret.

Varm dag, mojnande vind. Sol, något disig. -|- 12.5° C. Bar. 763.

§ 2.

Min själs landskap.

Här skulle jag kunna säga, att min själ har sin sydgräns. Dess norra gräns går vid Husum i norra Ångermanland. Det beror på, att så pass omfattande är omkretsen av min barndoms och ungdoms minnen.

Vad Lörudden angår, så förhåller det sig helt enkelt så, att gubben far brukade berätta om en sin studentkamrat, sedermera amiralitetsrådet, eller något i den stilen, Dahlin, en fattig pojke, som efter att ha tagit studenten i Härnösand, tillbragte sommaren här ute i detta fiskläge som något slags sominarpräst. För det uppbar han en viss kvantitet strömming, som han sålde i Sundsvall, och på de pengar, den inbragte, klarade han sedan en termin eller ett läsår, jag minns inte vilketdera, i Uppsala. På något vis påminner mig den berättelsen om Louis de Geer, då han som ung exiraordinarie måste springa ut på gatan och titla på ettSUNDSVALL- HUDIKSVALL

kyrktorn i närheten för att få veta liden — han hade ingen klocka själv.

Det var det gamla fattiga Sverige. Mot den bakgrunden tecknade sig ett samtal mellan två unga män här på kajen bredvid oss som en rätt bra avståndsmätare mellan våra dagars Sverige och samma land för hundra år sen.

Den ene av de två håller på. att fattigdomen är lika stor nu som i hans ungdom, men den andre svarar:

— När jag var barn, då va dom så fattiga, så dom fick, förbanna mig (observera svordomarna i ett kör, en svensk utan svordomar är lika hjälplös som en krympling utan kryckor, det är tydligt!) så dom fick inte så mycket som kaffe och brö, men nu får dom fattiga också kaffe och brö, och det ä samma folk. Så inte fan ska man klaga nu!

Havet börjar kavla ut sig, luften har stillnat, och, så snart Calle slutat laga bordet från akterdäck, som ban lyft i land och nu sandpapprar, medan han girigt avlyssnar samtalet mellan de båda karlarna, sticka vi i väg vidare söder ut, få se, om det blir till Grans fyrplats eller till Mellanfjärdens fiskläge i Jättendal, första station på Hälsingekusten.

§ 3.

Från Löran

kl. 4.55 e. m.

Detta fiskläge — som nedbrann helt och hållet med undantag för några bodar, år 1910 — gör icke intryck av fiskarhamn på samma sätt som hamnarna i Ångermanland. Hus med brutna tak och klädda med spontade bräder, strukna med engelskt rött, i sommarville- och kåktyp ge det hela karaktär av Hagalund, medan den moderniserade hamnen ger inlryck av Västkust. Brytningen mellan gammalt och nytt och avsaknaden av färdig ny form ha därför här varit mer påtagliga än på något håll tidigare.

Jag tänker på, vilka verkligt vackra samhällen, som skulle kunna pryda denna kust, om de under den här resan omdebatterade centrala fiskehamnarna en dag skulle bli realitet. I så fall syns

det mig vara det största, viktigaste och samtidigt svåraste problemet att förena fiskarbefolkningens krav på praktiska anordningar, svarande mot vad generationers erfarenheter lärt, med de icke mindre viktiga kraven på tillfredsställande stil.

"Stil" är nu ett utnött ord, under vilket snart sagt vad som helst kan stoppas in, och jag tar det endast motvilligt i pennan, men för ögonblicket hittar jag inte något annat eller bättre. Jag har emellertid under denna färd hunnit se, hur den moderna tidens inmarsch i fisklägena ackompanjerats av ett sorgligt byggnadsförfall. Tänk t. ex. på det nya Ulvöhamn, ja, även i Järnäs uppe i Västerbotten såg jag samma fenomen, och jag väntar mig ytterligare exempel, allteftersom resan fortskrider. Det är särskilt två saker jag i detta sammanhang tänker på, dels de brutna taken och dels den spontade väggbeklädnaden.

De brutna taken äro en allvarlig historia inte bara för fisklägena utan för hela landet. Bakom den "stilen" ligger en felkalkyl. Man tror, att man genom att bygga på det sättet vinner mera utrymme. Professor Sundahl, vilken, som K. F:s arkitekt-chef i många år, haft tillfälle skaffa sig en säker och omfattande erfarenhet, har klart visat, att denna uppfattning vilar på ett fullständigt missförstånd och i sista hand bottnar i okunnighet i byggnadskonst. Man uppnår, enligt honom, precis lika bra och dessutom mycket mer ekonomiska utrymmen — tänk t. ex. bara på svårigheten att uppvärma den stora luftkubiken under de brutna taken, vilket därför i regel medför, att dessa utrymmen i form av "vindar" bli kallrum, som om vintern bli ett extra kors för dem, som bo i huset, och som för större delen av året göra dessa utrymmen komplett oanvändbara — alltså, inan uppnår bättre effekt med vanliga tak. Vad det gäller är alls inte något trolleri med taken utan helt enkelt en klok planlösning, ordnandet av rummen på sådant sätt, att de ur både ekonomisk och trevnadssynpunkt ge största möjliga valuta. Det är på den punkten det alltid brister, då "folket" bygger själv. Det har vuxit upp i det s. k. "finrumssystemet", d. v. s. med endast köket som varm-rum om vintern, allt annat avstängt, oeldal och iskallt.

Jag minns från ungdomen, då man levde på skidor och använde varje chans, som fanns, att komma lit i skogen och bland bergen. Då var det en tjusning utan like att komma till de små torp-eller bondstugorna och se

rimfrosten på alla fönster, hela rut-kvadraterna falla, och så där intill de immande köksfönstren. Det var en bild på en och samma gång av den bitande kyla man lämnade och den sköna värme, man län-gtade till och nu skulle få stiga in i.

"Folket" har fram till våra dar funnit detta system inte bara riktigt utan så att säga av själva naturen anvisat. Det har gjort, att man aldrig egentligen räknat med värmeproblemet, man har bara tänkt på utrymmena. Barnen ha vuxit upp, och den nya tiden har fordrat större individuell frihet och svängrum för dem, ja, då har det enklaste varit att lyfta lite på taket genom att bryta det och smälla in ett eller ett par vindsrum, och så har den saken varit kirrad, på enklaste sätt. I värsta fall har man satt in en kamin, och då har man tyckt sig ha det riktigt "herr-skapsmässigl".

Och vad exteriören beträffar, så har man antingen inte alls tänkt på den, eller så har man följt en modell från "stån", eller kanske från något "samhälle" och i samma stund varit rasande stolt över att ha fått det lika "fint", som man har där.

Det är med andra ord nödvändigt både ur praktiska och "estetiska" synpunkter, att denna bebyggelse ställs under en sakkunnig kontroll i helt annan utsträckning, än nu är fallet. Man får vänja sig att utgå från den engelska synpunkten, att bostadens inre bestämmes av ägaren, men att dess exteriör i viss mån är samhällets angelägenhet.

Jag minns en "villa" i Ångermanlands kustbygd för några år sen, den hade alla en s. k. "snickarglädjes" olika agremanger: brutet tak, spontade väggar, plåttorn som det kära upp och nervända brännvinsglaset, veranda, alltsammans — men i sin yrande byggnadsglädje hade man glömt trappan upp till övre botten! Men vad gjorde det? Rummen skulle ju ändå vara kallrum: man22 I.

smällde upp en trappa utanpå huset, mitt i spenaten, d. v. s. mitt på väggen. Den "villan" borde ha sparats på ett hembygds-museum till eftervärlden som ett monument över vår tids byggnadskultur på Sveriges landsbygd.

Man får emellertid inte släppa arkitekterna fritt och utrustade med absolut maktfullkomlighet på detta lockande grönbete. Då kan det gå lika illa åt andra hållet! Jag tänker på, vad Simonsson nyss inne i Lörudden berättade om, hur Väg och Vatten byggt den nya hamnen där — så att bryggorna blivit för höga, varigenom onödigt besvär och vantrivsel i arbetet blivit följden. Och detta trots protest från fiskrarna, medan arbetet pågick. Få arkitekterna för stor makt, så är det fara värt, att de söka realisera vissa stela standardidéer utan alt ta hänsyn till varje hamns individuella egenheter.

Utgångspunkten måste vara folkets och arbetels behov, hamnarnas traditioner och fiskrarnas samlade individuella erfarenheter. Man får inte rusa, och man bör se till atl behålla så mycket som möjligt av det, som redan under gångna perioder experimenterats fram, ty vad som nu i form av allmän stilförskämning håller på att ske, det är ett oorganiskt avbrott just i traditionen, vad en klok övervakning främst har att göra är atl rädda traditionen, d. v. s. dyrbara erfarenheter, från att, till fiskrarnas egen ofärd, gå förlorad.

Planen att bygga nya, centrala fiskehamnar är med ändlut ord en krävande uppgift, det är, vad jag redan nu ganska klart och tydligt ser framför mig.

Ja, det var det, det! Det är elt av de resultat, jag uppnått här i mina egna områden. Nu överskrider jag deras sydgräns, och redan här börjar jag känna det sydligare, mer formalistiska Sveriges första utstrålning. Jag är inte längre:

— Noschström!

Eller:

— Noschströmmen!

Jag är — fy tusan:

— "Doktor" Nordström!SUNDSVALL- HUDIKSVALL

Nu stäva vi mol Jättendal i jämn, sövande akterlig dyning. Jag skall ställa mig på kant en stund, det har varit en rätt arbetsam vecka.

Kl. 6 e. m.

Det var skönt!

Nu dansar hon igen. Och! Nu känner jag mig tillhaka i Egentliga Sverige, Sydsverige.

Bremön, just, är för mig gränsen. Söder om den falla bergen ihop i sina fack som fällknivar, människorna också, och mitt Norrland är slut.

Det har grånat också i luften och känns kyligt. Bra, att vi startade, himlen ser lite osäker ut, och barometern sjunker.

Kl. 6.07 e. in.

Vi ha Gran för om tvärs, babord, och Norrfjärden dito, styrbord. Vitörarna och Jättholmarna tona fram ur horisonten.

Det har vuxit upp sydlig sjö och vind, vindrutan på kommandobryggan är besprutad, och frågan är nu, hur det ställer sig med hamnförhållandena i Jättendal. Jag har aldrig varit där, Jansson för länge sen. Kortet visar grunt stenigt vatten och inget skydd för sydlig. I värsta fall få vi gå på Kuggörarna, där är prima hamn, men jag vill inte gärna försaka Jättendal, eftersom en viss dragkamp i laxfisket uppstått mellan norra Hälsingland och Medelpad. Jag vill höra lite om den.

Calle fernissar borden på akterdäck. Jag känner mig lealös. Cigarren hänger i munnen på honom. Hela dagen. Liksom cigarrcigarretten i mun på Jansson och cigarretten, cigarrcigarretten eller cigarren i mun på mig. Det är sjöliv.

S 4. Kl. 6.55 e. m.

Hälsingekust.

Tvärs Vitörarna. En rödmålad stuga och en samling grå på norra nakna sandspetsen av ön. Det syns, hur sydliga sjön slänger runt om udden och bryter över stenar i vattnet.

Det är femte — om inte sjätte — gången jag passerar här i22 I.

motorbåt. Varje gäng liar jag velat gå i land och rita detta ödsliga, övergivna fiskläge, varje gång har det varit för sjöigt.

Det är en otäck kust bela vägen ner från norra Hälsingegränsen och till Öregrund. Liksom från Skags fyr, strax norr 0111 Örnsköldsvik, upp genom bela Kvarken.

Här är det väldiga, långsluttande, blygrå strandmoräner, som sträcka sig långt upp i skogarna, och i strandkanten ligga enorma isolerade flyttblock och inte bara där, de ligga också ute i sjön, delvis uppe i dagen, delvis under vattenytan. Man är aldrig säker på denna kust, och till på köpet bar den dåliga hamnar. Del ligger ett dylikt block väst om Prästgrundet i gattet mellan det och Söderhamnslandet, och hela vattnet innanför Storjungfrun, mellan Kusön och Kusö kalv å ena sidan och fastlandet å den andra är bara sandbankar, med farleden som en kanal i ett deltaland.

Det är bara Medelpad, särskilt norr oin Sundsvall, och Ångermanland upp till Skag, som ha rent vatten, på hela Norrlandskusten, men så är väl också denna kuststräcka om cirka 1 7—18 mil den finaste i hela Sverige, ur navigationssynpunkt — liksom ur alla andra, naturligtvis!!

Underligt, att inte lustbåtar av olika slag: motorbåtar, segelkuttrar, upptäckt detta paradisiska hav, denna

paradisiska kust. Lika bra kan det ju ur många synpunkter vara, för resten. Men annars förvånar man sig, speciellt då man tänker pä, att klimatet under sommarn icke är sämre utan snarare bättre än i t. ex. Stockholms skärgård. Det är något av småborgerlig bekvämlighet och bristande företagsamhet, avsaknad av äventyrssinne, i detta.

§ 5. Kl. 7.40 e. m.

Ändrad kurs.

Temp. har gått ner till -f- 9° C. Bar. oförändrad. Korssjö. Grå himmel, regndiger med blekskär, oviss klarna i östra horisonten.

Vi ha hafl skeppsråd och därefter lagt ut kursen till Kugg-örarna i stället för till Jättendal. Rodin| lades om kl. 7.20 e. m.

Moränkust vid Jättendal, Hälsingland.

Del ser sä pass osäkert ut, att man inte är försvarad med all la risken att bli fast för den otäcka sträckan på denna kust, den otäckaste av dem alla: Hornslandet. Därför gå vi upp och lägga oss vid Kuggörarna, för att, om något händer, kunna sticka runt Hornslandet och gå in i Kråkö. Dessutom har jag en hel del att explorera i Hudiksvallsområdet, varför jag offrar Jättendal, så mycket mer som Sällstedt i Sundsvall redan gett mig det väsentligaste av det, jag i Jättendal skulle inhämta.

Vi ha nu bara 1 '/2 vecka på oss, så det är ej försvarligt att ta några risker.

§ 6.

Olika skärbenämningar.

I Ångermanland kallar man ett litet skär utanför ett större för en "flase", till exempel Äskärsflasen utanför Ulvöhamn.

I Hälsingland och södra Medelpad säger man "kalv" t. ex. Bremökalven utanför Sundsvall, Kusö kalv mellan Söderhamn och Gävle.

I Uppland säger man "båda" t. ex. Svartbådan utanför Gräsön vid Öregrund.

Värst vad hon slänger nu igen!

Calle var inte riktigt livad för kursändringen.

— Man är så förbaskat hungrig! sa han.

— Ta en smörgås! sa jag.

— Ja, visst. Det har du rätt i! sa han.

Han gjorde sig en hård smörgås med ättikströmming på och med en sup till, och drog på stora skinnvästen, för det har blivit rått och grått och kallt, och nu har ban avlöst Jansson, som just står i pentryt och käkar på en smörgås i sin tur. Jag är inte hungrig än, jag spar till Kuggörarna. Kl. 8 e. m.

Ha passerat Stocka och ha Ströms Bruks svartrykande jätteskorsten över skogskanten akter 0111 tvärs.

Det ser ut, som om det skulle regna inåt landet. Vore en välsignelse, bela Sverige ryker av torka.

— Fan, va det ä kallt! säger Jansson. Det är bäst att lägga in, annars kan "han" dingla i durken.

Han menar brännvinsbuteljen, som han lägger in i isskåpet.

Egendomligt är, att ju längre vi komma söder ut, desto ruffigare och kallare blir det. Luften tjock och tung,

himlen låg, vädret olustigt.

§ 7. Kl. 9.25 e. m.

Kuggörarna.

Hit kl. 9.20 e. m.

Vi frysa. Alla blå i synen. +8° C. Grått, dött.

Jag sade lite om Hälsingekusten. Vad händer? Vi komma för nästan ingen fart in mot bryggan, där vi nu ligga förtöjda, vattnet svart, djupt, ingen botten synlig. Så ser jag med ens om babord, två fot från båtsidan, ett jätteblock med överkant cirka en fot

under vattenytan. Himlens nåd hade räddat oss. Det skulle blivit en stöt, om vi kommit tre fot mera babord. Close om styrbord hade vi en timmerläns att akta oss för.

Nu ha vi lokaliserat stenen och veta, tills vi gå ut.

Men det var välkomst på Hälsingekusten!

Det har aldrig känts så kallt ombord som i kväll.

§ 8. Säl

eller tumlare vid inloppet hit. Grå kullrig rygg. Föreföll för stor vta att vara säl och tycktes spinna runt på tumlarmaner. Försvann.

§ 9. Kl. 10.10 e. in.

Denna hamn

består av stenblock och dass emellan dem. Det förefaller, som om alla konstipationer i Sverige samlats här för att botas.

Med blicken ut mot havshorisonten stå dessa små hus och titta melankoliskt och vänligt. Blocken resa sig över deras öppna gap som av häpnad förstenade jättedjur.

Det är en ödslig plats, fordom fiskläge, nu sommargästort. Och i kväll är här fullständigt utdött, medan regn börjar falla, kallt, kallt, trist.

Väderleksrapporten meddelar just temperaturen. Det är varmare i Härnösand än i Stockholm. Ja, det känns. Vi stäva ner mot kylan.

4 juni. Söndag.

§ 1. Kl. 10.30 f. m.

Vädret.

-f- 6.5° C. Bar. 700. Grått, jämnmulet, efter regn i går kväll och någon blåst i natt.

§ 2.

Kains land.

Denna hamn verkar på en gång fanlaslisk och hemsk. Det har den alltid verkat på mig. Allt är prydligt och fint, och platsen består av dockskåpssmå, pyntade hus, röda, nymålade, med vita knutar, prydliga gardiner i fönstren, öskar ordentligt uppspetat på brunnen, sump vid bryggan — men inte en människa! Inte ens en katt!! Ingen kafferök. Bara seglande måsar och ilsket skrikande tärnor.

Och så det rastlöst rullande metallgrå havet utanför, tom evighet, så långt blicken når. Och sjåset av vågbrotten, då de falla ihop i bullerstensstranden, man tycker, man hör, hur stenblocken rulla omkring och mullra nere på havsbottnen. Aldrig en sekunds ro. Det är som alt malas i själva evighetens långsamma, obönhörliga Purgatorie-kvarn mellan kvarnstenar, som äro fjärran världar innerst inne i en själv.

Här mumlar forntid!

Namnet Kuggörarna har jag sett uppges vara av holländskt ursprung. Ordstammen skulle vara densamma som i ordet "kogg'\ alltså namnet på en typ av holländsk segelskuta. Och man har förklarat den holländska stammen i Kuggörarna med, att pä denna kust skulle friser eller befolkningen i det nuvarande Holland — ungefär — en gång i världen, före del svenska rikets tillkomst, ha haft kolonier, handelsstationer, alldeles som de stora kolonialmakterna i våra dar ha motsvarigheter t. ex. nere i Söderhavet.

Jag brukar för mig själv fantisera om de tiderna och om dem, som ligga ännu längre tillbaka, då man kan tänka sig hela Sverige som jungfrulig mark: bara skog och skog och skog och väldiga älvar, kolsvarta, speglande, i mil efter mil, men så med ens liksom vilda, stegrande sig och med brak och dån störtande i skum över hällar och block och till sist mynnande ut i fjärdar, vilkas majestät vi inte ens kunna föreställa oss.

Och sjöar av samma proportioner! Stilla, väldiga, likgiltiga, oberörda. Och bäckar i oändlighet. Skogarna fulla av björnar,SUNDSVALL- HUDIKSVALL

Yttersl i havet. Krän Kuggörarnas idylliska fiskläge, Hudiksvalls skärgård.

Hälsingland.

vargar, bävrar, uttrar, älgar, lodjur, rävar; harar så tätt som loppor; ekorrar så tätt som mygg; lax i ändlösa stim som en skur av vassa pilar mot de skummande forsarna; laxöring, jättegädda, forell, harr, abborre, sik, mört, löja, ål och bland granarna och tallarna tjäder, orre, järpe, ripa i oändlighet, skogsduva, trast och stare — och högt i rymden över skogarnas brandrök örnar, glador, falkar, hökar, vråkar.

Ja, jungfruligt land.

Och så mitt i detta: skinnklädda män, spejande ut över sjöarna, nordiska bröder till Chingachgook, Uncas, Falköga, Winnetou, herrar över allt detta, och så nere vid kusten: små klumpiga skepp med nyfikna och giriga typer nerifrån Europa, från Medelhavet, där män som bronsgestalter samtidigt skrida värdigt omkring i marmorstäder, som lysa mot en blåklintsblå himmel, och22 I.

dit de dyrbara pälsverken från detta jungfruliga land skola föras, dit Jungfrulandets skatter av vilt, fisk och annan härlighet skola fraktas för att bli tilltugg till vinet och de söta frukterna.

Ja, sannerligen, i hela min tidigare ungdom svävade ofta den synen för min inre blick, jag hörde de tidernas skogssus och havsdån i själen, och de människor, som kommo hit och byggde landet, blevo för min tanke utbölingar, alldeles som äventyrarna i vår tids jungfruländer, jag såg dem som Kain, de voro för mig av Kains stam, Kainiler, det var det, som låg bakom rubriken på min första och enda, nu alldeles bortglömda versbok: "Kains land".

Vad jag har längtat tillbaka till den världen! Jag antar, att denna längtan väcktes hos mig i den tidiga barndomen, då man här uppe i Norrland ännu levde isolerad om vintrarna från yttervärlden, och det var nästan årets bästa tid. Då kände man sig på något vis i fred, hemma, suverän, havsisarnas dån och kanonskott under bländvita månskensnätter fyllde blodet med en blandning av fasa och andakt, underliga urtidsminnen svepte som norrsken genom själen. Höststormarna, då alla träd i staden jämrade och man långt upp på gårdarna kunde höra vågorna dundra och slå och plaska nere mot stockarna i kajen i hamnen, vårarna, då hela rymden spelade och porlade av bruset från bäckarna runt staden, plötsligt stigande till likhet i ljud med ett väldigt snöskred, då vinden låg på.

Och så sensommarns tidiga morgondimmor, som dolde husen, gårdarna, byarna och bara lät skogar, klippor, sandstränder framträda, speglande sig i vattnens orörliga svarta djup —- då upplevde barnasjälen landets urtid. Och vad är för mig i sista hand Norrland om inte min längtan tillbaka till den världen i min själ!

Något av allt detta känner jag den här gången just här i Kuggörarna, i deras övergivenhet — det är, som om övergivenheten i min egen själ funne gensvar.

Egentligen skulle jag alltså vara "romantiker", enligt den gängse nomenklaturen. Ja, äro vi inte det, alla, då man skrapar på oss lite grann och kommer in till kärnan, den platonske romantikern:

Höstkvällar i min barndom, Norrstan, Härnösand.

mannen i grottan, som inte ser annat än skuggbilden men som vill se ljuskällan, som längtar tillbaka till alla minnens urhem.

Jag skall inte skriva mer om den saken, jag blir bara sentimental och gråtfärdig, men på något besynnerligt sätt är hela denna färd som en avskedsfärd för mig, jag tar farväl av allting. Punkt.

Det är underligt med landskap för resten. Sverige ska vi inte tala om, det har ju sin plats för sig, men andra länder. Hur kommer det sig till exempel, att jag aldrig kunnat med Tyskland? Jag liksom känner mig hemma, så fort jag kommer förbi Tyskland, vare sig det är åt norr, söder, öster eller väster: Danmark. Holland, Belgien, England. Frankrike, Italien, Östeuropa. Men inte Tyskland!

Förr, då jag reste ganska mycket, läste, blundade eller sov jag genom Tyskland. Jag uthärdade inte anblicken av vare sig

landet eller folkel. Landet föreföll mig "banalt", utan karaktär, arkitekturen motbjudande — jag avskyr gotiken — människorna förfärliga. Varför? Ja, varför har jag inte kunnat med den tyska litteraturen, varför har jag funnit den tyska filosofien vara en form av vanvett, av den mest motbjudande narcissism? Säg det! Jag tror, Tyskland är det enda, jag kan säga, att jag aldrig kunnat i någon form förlika mig med, ja, för att citera dess egen vokabulär skulle jag vilja säga, att det på mig verkat som: das radikale Bose. Men det är naturligtvis fel!

Och vad jag tyckt bäst om har varit Medelhavskusten. Det är ju lika underligt. Ä ena sidan Sverige, å den andra Medelhavet. Det är som totalisten och individualisten, vilka tillsammans bilda mitt väsen och med sin inbördes ständiga strid gett mitt liv dess ständiga spänning.

Det egendomliga är också, att jag aldrig kunnat få någon känsla för protestantismen men väl däremot för katolicismen. Protestantiska uppbyggelseböcker har jag sökt läsa men förgäves, de ha alltid på mig verkat bond- och brännvinsadvokatyr inför Vår Herre, och vad som naturligtvis från början grundlade en outrotlig motvilja mot hela det protestantiska prat- och tjatsystemet, var den obligatoriska kyrkogången under skoltiden, detta andliga martyrium, då man tvangs gå i kyrkan och höra på en bondpräst, som skrek om helvetet och om Guds vrede och ilska, som om Gud vore en girig bondgubbe, som blivit lurad på en revers och nu hade öppnat rättegång och stämt till tinget. Man hade under dessa vintersöndagar varit tidigt ute på skidor, i skogen, uppåt bergen, hjärtat hade svällt i bröstet på en, där man susat fram i morgonsolen mellan de brinnande tall- och granstammarna, och hela ens väsen hade varit ett Guds lov i naturen — men mitt i all ljuvligheten hade man måst kasta om skidorna och skynda hein till kyrkan, för där satt en lärare, härsken och halvsovande efter punschen på S:l Petri-logeii föregående kväll, och räknade, alt alla pojkarna voro där, och var man inte där, blev det anmärkning, och tre anmärkningar betydde nedsatt sedebetyg.

Vad skedde? Jo, pojkarna hade läxböcker med sig och passade

|>å att avverka måndagsläxorna under gudstjänsten — vilken uppfostran till religion! Vilken kärlek till det berömda "templet", som detta grundlade!

Det var en precis motsvarighet till ens introducerande i svenska poesiens värld, som började ined att man fick ta ut satsdelarna i Runebergs "Älgskyttarna" och "Kung Fjalar".

Det blev, för mig åtminstone, protestantism. Och vad det för övrigt må ha varit eller icke varit, en sak var det med absolut säkerhet: ett monument över svenskt psykologiskt förstånd.

När så religionen blev ens stora problem, ja, då var det varken Luther eller Cornelii "Kyrkohistoria" med striderna om Homousion och Homoiusion eller Ullmans "Dogmatik", som hade något alt ge den oroliga själen —- det blev Thomas a Kempis med "Kristi efterföljelse", den milda mänskliga rösten, inte den skriande svavelpredikanten i kyrkan eller den trätorre kyrkohistorikern eller den geometriske dogmatikern, vilka båda två gjorde religion till samma hj ärteangelägenhet som regula de tri!

Därför blev också mitt första möte med katolicismen så pass överväldigande som det blev.

I London med gamle skämtaren Ingram och hans två döttrar, nyårsmorgonen 1918 i Westminster Cathedral. Ingram var läkare och irländare, gammal god vän till min vän Oscar Lundberg, järnmannen liksom Ernst B. Westman, den store hedersmannen och patrioten, bror till arkitekten, som ritat Stockholms rådhus.

Jag tillbragte nyårsaftonen hos Lundberg tillsammans med Ingram.

— Och nu, min gubbe lille, sa Ingram, så går du med mig och mina flickor i morgonmässan i morgon i katedralen. Du kan behöva en liten uppborslning på årets första morgon, det behöver vi lite var, my dear Oscar.

— Cerlainly, my dear Ingram, log Lundberg på sitt milda sätt. but you know . ..

— Yes, I know, old humbug! Those dam* feet of yours...! skrattade den alltid lika glade irländaren. Lundberg hade fått nånting i fötterna och kunde inte gå.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

Men jag lovade komma, fast jag nästan tyckte, det kändes lite kusligt — så djupt satt ändå gamle Luther i mig.

Det blev en morgon. Hela den mörka katedralen full av folk, det enorma korset, som hängde ner ur korets dunkel, korgossarna, den avlägset tonande sången, rökelsekaren, rökelsedoften, prästerna i olikfärgade mässhakar, och så:

— Fall på knä nu! viskade Ingram, och mellan honom och hans ena dotter, efter en sekunds inre protestantisk högfärdsstrid, som ville hålla mig rak och knak som en annan Guds like all icke säga teologiske överman, föll jag på knä, så vällde sången över mig, Ingram stack en liten bok i handen på mig, där jag kunde följa de latinska ord, som fyllde luften, till dess att jag inte längre såg för tårar.

Jag flöt ihop med församlingen, och när jag skildes från Ingram och hans barn efter att med dem ha gått runt i Westminster Ab-bey's "Quadrarils", tror jag det hette, och kom hem till mitt hotellrum, kändes det, som om en assyrisk stridsvagn hade gått över mig och jag för första gången fått mitt högmodiga protestantiska hjärta grundligt söndermalt. Jag kastade mig på sängen och somnade ögonblickligen, med tårar ännu sipprande ner mellan ögonfransarna.

Sen kom Italien hösten 1922, jag tror en av de betydelsefullaste höstarna i mitt liv. Jag har ibland den dystra misstanken, all den bidrog till Erik Hedéns död. Vi voro de intimaste vänner, aldrig har jag mött den mannens like här på jorden. Hans liv var ju Antiken, hela Medelhavskulturen, och han had mig skriva långa, utförliga, detaljerade skildringar till honom: Rom med hela dess ruin- och minnesvärld, Pompeji med dess aska och stelnade liv, det italienska landskapet, Campagnan, Apenninerna, kusterna, havet, de klassiska öarna, Capri, Ischia, ja, hela repertoaren, kort sagt.

Och jag skrev! Ja, jag skrev! Till vem kunde jag mer oförbehållsamt skriva allt, vad jag kände, vem kunde bättre

förstå den himmel, jag såg öppen framför mig?

Då kunde Hedén inte längre behärska sitt livs längtan. Ett år

Draghällans fyr utanför Sundsvall. 1 cn fyrblixt.

senare reste han ner först till Rom, sen till sitt älskade Hellas, den resan tog hans sista krafter, dödsmärkt kom han hem, en kulen höstdag 1924 togo vi avsked av varandra uppe i hans lilla rum på Villagatan, jag följde hans kista till katafalken i Engel-brektskyrkans krypta, hans begravningsdag kämpade jag mig i vinande snöstorm på en övergiven lastbåt uppför denna evinner-liga Norrlandskust, vi höllo på att få ligga och hålla i stormen och tjockan här uppe strax norr om Lörudden innanför Rremö fyr, men så sprack snörymden ett ögonblick, vi fingo pejling på Draghällans fyr, hade därmed kursen in till Sundsvall klar, och när vi kommo in på redden, lyste den enorma fullmånen från en himmel, så klar och ovärldslig som diktad av Viktor Rydberg.

Men Italien?

Ja, det finns saker, man tycker om med hjärnan, andra, man

tycker om med hjärtat, och så slutligen dem, man tycker om med blodet, det vill säga, med själva kärnan i sitt väsen, på något obegripligt och fullkomligt oförklarligt sätt. det är väl det, man vill åt, då man talar om: kärlek vid första ögonkastet.

Så var det med mig och Italien, och jag är ju därvidlag bara en bland millioner.

Men det är just det, som är det besynnerliga. Vad beror detta fenomen på? Ett exempel. Jag kände, när jag såg det lilla oansenliga Pantheon, hur det bara motståndslöst gled in i mig, som luften själv, det var själen, som andades in det, det var, som om jag hade känt delta tempel i evighet. Men så Peterskyrkan? Nej. Kupolen är ju bra, berömd och allting, och den svävar elegant över stadskonturen, men, men, men! Den är dock icke självklar som ett träd eller ett himlens moln eller en strandkontur, så som Pantheon däremot är.

På det sättet är hela Italien som landskap självklart för själen, ett med människoanden, och där ande finns, där svarar den med kärlek vid första ögonkastet.

Kanske är det något likartat med katolicismen. Jag tillhör ju en mycket gammal protestantisk släkt på min mors sida. Så långt jag kan följa min fars släkt. d. v. s. i största allmänhet och utan individuell visshet är det likadant. Den skall, enligt uppgift, ha varit bosatt i Sundsvall åtminstone från slutet av 1600-talet, och under hela denna tid har ju Sverige varit lutherskt. Alltså: där finns bara protestantism på den sidan.

Vad så min mors släkt beträffar, uppges den vara av franskt ursprung och, så långt man kan följa den, ävenledes icke-katolsk. Gumman var ju född Parfitt, men släkten härstammade från Frankrike, och dess franska namn var Parfait, det låter ungefär, som om vederbörande haft att göra med kokkonst eller varit likörbryggare, men de voro i själva verket helt prosaiskt klädesvävare och hugenotter, som efter Bartolomeinatten emigrerade, som så många andra reformerta fransmän, över till England.

Det finns med andra ord icke en droppe katolskt blod i mina ådror, jag är uppfostrad som protestant, och vad sker?

Jag kommer i kontakt med katolicismen så smått genom Thomas a Kempis, och han, ensam bland alla uppbyggelseförfattare, förmår ge min oroliga själ lite om också bara tillfällig ro. Jag kominer med Ingram i nyårsmässan, mitt lutherska andliga högmod får en grundknäck — någon gång skulle jag vilja belysa, vad dessa erfarenheter liksom senare studiet av kardinal Newman betytt för totalismen — jag kommer till Italien, jag går i romersk-katolska kyrkor, dock utan att aktivt deltaga i gudstjänsten, och Luther och hela protestantismen faller

av mig, så enkelt och självklart och smärtfritt som efter ett kallbad vattendropparna försvinna från huden för det enkla naturliga solskenet.

Pantheon, Isola Tiberina, mina favoritnummer i Rom, Monte Cassino, som reser sig över järnvägen på resan mellan Rom och Neapel, Katakomberna och till sist som krönet, det svindlande krönet på alltsammans, det mystiska Assisi, den segrande Golgala-kullen mot himlen höljd av doftande oliv.

Jag ser ännu framför mig en fattig pilgrimsniunk från fjärran i sina slitna sandaler och sin trasiga kåpa med knäppta händer som i extas skåda högt över denna världen upp mot katedralen med Franciscus' grav, mumlande på bruten italienska:

— Fratello! Piccolo fratello!

Denna gråa, kalla, regniga söndagsmorgon vid det brunklippiga bottniska ödehavet stiger plötsligt allt detta för min inre blick — varför?

Och jag ryser. Ryser över de ännu av anden icke erövrade och ny- och omskapade länderna, där Luthers skogshjärta ur björnarnas och vargarnas rike har sitt hemvist.

Det här: jätteblocken, de ilsket skriande tärnorna, det färglösa, mullrande havet, urtidsminnena, det är protestantismen, det är vår lilla stackars själ eller vår fruktansvärda brisl på själ och vår ännu ordlösa längtan till själen och till befrielsen.

Men som det nu en gång är, älska vi det.

Det blev vårt.

Och det innebär en uppgift att ge vårt liv.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

§ 3. Kl. 12.05 e. m.

Från Kuggörarna

kl. 12 m.

Hon börjar rulla för nordlig dyning. Ingen vind, vi ha ett pråmsläp framför oss. Ett par människor syntes i hamnen, innan vi lättade, de tittade fram bakom ett par husknutar, liksom skyggt och misstänksamt, det förstärkte ytterligare det dolska och mystiska över denna hamn.

Nu resa sig de höga, gråskära, bruna, grönsvarta eller vita blocken mot utsidan, underliga former: kvadratiska, som uthuggna av skickliga stenarbetare, veckade som ryggtaggar på urtidsödlor, flata som offerhällar, ja, kvarglömd offerplats från en hisnande avlägsen urtid är nog, vad platsen allra mest liknar, och man tycker sig se skymten av små skinnklädda, dvärglika varelser, som smugit hit efter den stora nedisningens slut för att fiska i de forsande vattendragen och jaga längs stränderna, försiktigt och djur-likt vigt krypande fram mellan blocken.

Havet håller sig lugnt, det är närmast ostrongrönt, och det är, som bekant, en ganska död färg, nånting av att titta ner i en såp-kagge, grönsåpa naturligtvis. Stranden övergår alltmer i långsluttande, av vågorna sen långa tider i mjuka böljningar modellerade grus- och klapperstensfält, skiftande i grågrönt, ljungbrunt och rostrött, det är de för denna kust typiska strandmoränerna, och ovan dem den låga, lavsirade, täta granskogen, en evinnerlig rand av taggar, vassa som på en sticksåg.

Och så havet!

Ett par kvastar och en slät. En klock- och ljudboj. Den rullar i dyningen, morrar och rosslar till lite grann då och då, för sig själv, det förefaller med en ondskefull blick ur ett litet ilsket havsdjupsöga, liksom arg att ha blivit störd i ett hemlighetsfullt samtal med dyningen, som suckar och också morrar lågt och hotfullt kring stranden och uddarna — allt i en tung, gnejsgrå luft, som när som helst kan utlösa regn. Vi ha rundat Hornslandet och stäva

De underliga stenformationerna, Kuggörarnas fiskläge utanför Hudiksvall.

nu in mot Höllik, kombinerad lots- och fiskarhamn vid infarten till Hudiksvall och dess industriområde, d. v. s. egentligen Iggesund.

Här öppna sig väldiga fjärdar, veritabla små innanhav. Det finns något i stämningen här, som påminner mig om den kaliforniska kusten på höjden av San Francisco. Där är det också ett stort timmerdistrikt, med "redwood" som specialitet, och man möter på den kusten ideligen tegelröda plankor, som skvalpa omkring i sjön. Det ger samma känsla av primitivitet som denna gran- och furukust, även här ligger virke och skvalpar i vattnet, men skillnaden är, att, medan det är plankor på California-kusten, så är det osågat timmer på den här kusten. Dock är det stor skillnad på nu och förr. I gamla dagar kunde man möta hela strimmor av timmer i rad, det såg ut som en rad tumlare eller som väldiga storsjöodjur med pucklar och hela apparaturen, nu — är det en och annan ensam stock,22 I.

som ser dyster och övergiven ut, liksom snyftande och pipande i dyningen, då han sticker upp den våta nosen, gul som mungiporna på en fågelunge:

— Var är dorn andra? Vart har dorn tagit vägen? Var är pappa? Och mamma? Och syskonen? Och alla kusinerna? Och farbror Malmtall? Och tant Tre tum nio?

Och så suckar den stackarn vidare för att en stormdag sköljas ensam opp på en grå bullerstensstrand och till sist befrias ur sin ensamhet av en fiskare, som bilar honom till en stock i sjöbodväggen, och där får han för det nva umgänget, gamla gråskäggiga knuttimmer, som veta kustens historia i forna tider, berätta om allt, som hänt, sen de kommo ur skogen, och tillsammans få de sucka och mumla i vår- och sommarnätterna, dåna i höststormarna och spraka och smälla i vinternätternas gröna norrskensköld.

Ja, tänkte vi, svenskar, på saker och ting, sådana de verkligen äro, så skulle vi inse, i vilket Jungfruland vi leva, och vilket jungfruligt och primitivt folk vi alltjämt äro, och då skulle vi inte söka skyla våra enkla, i grund och botten barnsliga och rörande själar med lapptäcken av de mest disparata kulturtrasor, det gör oss bara löjliga och, vad värre är, klenmodiga, och detta mitt i ett jätteland som vårt, där vi borde kunna växa upp till just glada, friska jättar.

Jag tänker, då jag säger detta, på fisketurerna i min barndom. Hemma på Vägnön.

Gubben far hade en s. k. kolibribåt, motsvarighet till vår tids motorbåtar. Gamla "Vesta"! Min ungdoms allt överskuggande kärlek. Det fanns en farbror, som hette "farbror Flagge", han hade en annan, men något mindre kolibri: "Argo". Namnen måla tiden. Knappast torde någon av de speceri- eller grosshandlare eller generalkonsuler, som nu susa fram i sina racer- eller som man säger på kusten: "racker"-båtar. komma på den idén att kalla en dylik farkost med ett namn från den klassiska antiken. Vad "farbror Flagge" fått för skolunderbyggnad vet jag inte, men gubben

Ensam i havel.

far hade lärt latin för ingen mindre än ff immercrantz, hade dessutom läst grekiska och t. o. m. hebreiska, ly Härnösands gymnasium var ju en prästutkläckningsanstalt, så att där tog man de klassiska studierna på blodigaste allvar. På gamla dagar satt gubben och läste Cicero och Seneca som motgift mot livets pest, och det gick som att tugga småbröd. När jag visade honom mitt latinska översättningsprov i studenten, läste han det som en notis i "Härnösands Posten". Och kunde påvisa, att jag gjort en ordentlig groda, vilket inte speciellt tjusade mig men ingav mig vederbörlig respekt för gymnasiets klassiska traditioner.

Jag minns vårarna, då "Vesta" kommit i sjön och gubben skulle ut till landet och inspektera jordbruket, lagårn, stall, hönshus, svingård, fårkättar, trädgård, drivbänkar etc. och då rättarn skulle svara för sitt fögderi.

Be gubben att då få följa med lönade inte. Det var att bruka list, d. v. s. vara i hans omedelbara närhet, bevaka

honom, söka, ehuru utan ett ord, att dra hans uppmärksamhet till sig och dessutom att inte genom sin klädsel väcka hans misstänksamhet. Såg22 I.

han, att man klätt sig för utflykt, var det hela kylt, han var självständig till det yttersta, initiativet skulle vara hans och ingen annans. Jag kan minnas solröda våraftnar, då jag kvart efter kvart kunde balansera efter vissa linjer på stora salsmattan med andan i halsen — kunde jag följa dem så och så många gånger utan att missa, betydde det, att jag den aftonen skulle få följa med honom i "Vesta" ut till Vägnön.

Och fick man följa! Ja. då var himlen öppen!

']ärker'\ husets dövstumme trotjänare och gubbens allt i allo, skötte maskinen, gubben rodret. På träkajen nere i hamnen, doftande av vårreparationens färska tjära, stodo pojkar i hög, alla med brinnande ögon, jag smög in i den lilla salongen, dels därför att jag hade dåligt samvete över att ha det så bra, och dels för att inte någon försigkommen kamrat skulle ropa och be att få följa med, vilket jag visste, att jag aldrig skulle lyckas utverka eller ens ifrågasätta. Det fanns respekt i det här landet på clen tiden.

Men hela hamnen doftade av de vårspacklade eller nymålade älvbåtarna, vilkas sidor blänkte vitt i aftonsolen och speglades som vita och röda ormar i hamnens oljiga vatten, luften stack av röken från Beckhuset på Kronholmen, där beck kokades till de kölhalade barkskeppen, briggarna och skonarna vid Varvet intill, hela stån var nere på kajen och promenerade, och utåt vattnet på Norra Sundet svävade den fina, lätt blånande röken från alla eldarna på motsatta stränder, där bönderna brände ris efter vintern.

Vi gjorde loss, maskinen, som förmådde driva "Vesta" med 6 knops fart, satte i gång, och så bar det i väg, stån låg och lyste och skimrade i rosenluft bakom oss, framför oss var det vårgröna stränder och bondgårdar och sjöbodar, och så, när vi rundat Udden och passerat Djupsand och sista udden, dök sommarstället upp, hjärtat stannade i bröstet — var allting sig likt?

Ja, ja, ja!

Där var bryggan, under vilken abborrarna och mörtarna och stundom en smal gäddsnipa stodo, där var sjöbodarna, där sädes-ärlorna bodde och svalorna hade sina lerbon, där var liljekonvalje-

hammarn, och där slingrade sig vägen upp, där låg Anderssons hemman, det rök ur vinterstugans skorsten, där bodde Strömans och farbror August Cederlund på sommarnöje, där ovan var Anderssons häbbre, och så... så kom grinden till vårt: den höga rönnen till höger, jättekornhässjan, och, bakom den, stora logen till vänster och mitt emellan dem de två skärvita boningshusen, med clen jättehöga flaggstången vid mangårdsbyggnadens knut, och så bakom skymtade häbbret, bryggstun, smedjan, fårhuset, lagårn och som bakgrund skogen, där jag en gång gått på jakt efter björn med blusen full av stora stenar alt döda honom med och en tunnbröds-kaka som proviant.

Som ett skott i land och i väg på inspektion. Allt var kvar, allt var på sin plats, jag klättrade upp högst på kornhässjan, ställde mig rak lång där uppe och skådade ut över mitt rike, mitt och ingen annans, och där låg det: hela Älandsfjärden i vårkvällen, röd och stilla med de djupa, kolsvarta strandskuggorna, och så den skira, ljusblå rök, som alltid om kvällen svävade över skogen vid Ulvvik, man sade, att den kom från sjöar och tjärnar där bakom skogen.

Ja, så var det, då jag var barn och min Beatrice hette "Vesta".

Men "Vesta" var mer än så, hon var somrarnas centralfigur genom fisketurerna.

Dessa fisketurer voro på den tiden en helig tradition i Härnösand. Är 1839 hade stadens berömda sällskapsorden stiftats: "S:t Petri-orden", som ett litet intimt sällskap för fiske och utflykter. Några av stans herrar hade köpt eller arrenderat en holme uppe i "älven" d. v. s. Ångermanälven, bara ett par mil från stån, och den holmen hade

man döpt till Otaheiti, om det kunde ha varit till ära för illitterate rådmannen, sjökaptenen, skeppsredaren och butiks- samt grosshandlanden Jonas Peter Sjödin, gammal sjöinan och stans rikaste karl, en av sällskapets stöttepinnar. Det valen odödlig typ, som jag naggat lite i kanten under namn av rådman Sammel Edin.

Där uppe på Otaheiti, som låg i det s. k. Snettsundet, där, enligt Johan Nordlander, de ångermanländska vikingaflottorna samlades,22 I.

då de skulle ut på härjartåg neråt Europa, där hade nu de glada Härnösands-herrarna sina primitiva fester på den fisk de själva dragit upp, på potatis från Nora, vida berömd, på smör och tunnbröd och brännvin, och det var gubbar, som stodo i mantal.

Från den tiden levde fiskets traditioner kvar.

För gubben fars del gällde färderna den s. k. Norafjärden, just under de höga berg innanför Storfjärden, där "Stora Vreden" börjar. Där hade jag min barndoms paradis, lyckligt okunnig om, att jag befann mig i Rike-Mates och hans lika snåla hustrus bygder och sålunda trampade mark, som en dag genom Olle skulle bli klassisk.

Gubben far arrenderade fiskevattnet av en bonde, som jag bara minns under namnet "Nils Petter i Hållängeoch om honom visste jag bara, att ban var ogift och hade glasögon samt att han brukade leverera linnelärft till hemmet.

Men så mycket tydligare minns jag matsäcksskrinet ombord i "Vesta". Det var så stort ungefär som ett kålfat, av gulmålad bleckplåt och i två våningar samt indelat i en massa fyrkantiga rum kring en stor cirkel i mitten, som innehöll tunnpannkakor med åkerbärssylt. Sen var det kall stekt strömming, stekt ättik-strömming, köttbullar, biffar, hårdkokta ägg, uppskuret av olika slag. Men tunnpannkakorna och strömmingen voro huvudsak, vill säga laxen, laxen! Sen var det mjölk, som Nils Petter levererade, och Härnö pilsner och lilla pärlan och punsch och konjak.

Men så var det framför allt hela uppsättningen av fiskedon: spön av alla storlekar och modeller, långrevslådor en masse, lådor med mask, gäddrag. stångkrok, utterbräde. Nils Petter hade ryssjor och stakagård, där laxen togs.

Sällskapet, som brukade bestå, utom gubben far, av farbröderna Ströman, världens ivrigaste fiskare, egentligen prästpojke från Uppland, om jag inte missminner mig, och som efter några utan märkbart resultat i Uppsala tillbragta år hade hamnat som föreståndare för det s. k. Lysoljebolaget i Härnösand, alltid lite i upplysningslinjen i alla fall, en hjärtans man, sångare och allting, vidare

Vikingaflotta lämnar Ångermanland.

Cederlund, från Pite, bror till sin bror, den s. k. Stor-Johan, stans störste grosshandlare, leverantör till krigsmakten, vilket betydde pengar som gräs, själv kallades den här brodern för Lill-Agust och av Pelle Huss, som var ljushuvudet i stån, för "Styrman", därför att han icke lyckats ta styrmansexamen. Han var ett hjärta av guld och hade skrivit på åt alla stans ungherrar och åt alla andra på köpet samt ägde till sist den s. k. "Beckmans källare som jag kallat "Gubben Pastellbergers krog". Ja, så var det farbror Johan Lindeberg i banken, sällskapets muntrationsråd, "direktör" Strokirk, chef för länets "Kemiska station", arkitekt Thurdin, styv att blåsa flöjt och dessutom sångare, och sen var det tillfälligt attacherade.

Vi, pojkar, hade under veckan fått vända alla korusor, som funnos på Vägnön, mot den i sanning ringa lönen av 25 öre per22 I.

hundra mask, som till på köpet endast farbror Agust i sin godhet kom ihåg att betala, och vidare hade vi måst hjälpa Järker med att maska på långrevslådorna, Gud vet, hur många hundra krok, så det fanns, som alltid här i livet, också en dyster sida på saken.

Lördag eftermiddag vid 4-tiden kastade "Vesta" loss från Vägnö brygga, gick runt hela Vägnön och upp i älven, förbi Lungö och Lungö sund, längs Hemsön med dess anspråkslösa sommarstugor — där på stranden sutto andra farbröder och metade: lektorn i historia, "farbror" Carlgren, "Norris", adjunkt och lärare i latin, vilket passade utmärkt, ty hög, rak, ståtlig med slätrakat ansikte, brun som en gammal romare och med stora, soligt bistra, mörkbruna ögon liknade han en figur ur Cornelius Nepos.

Så bar det ut genom Snettsundet, förbi det klassiska Otaheiti, ut på och tvärs över Storfjärden, in i den s. k. Noraström, där inne hade man den underbara Norabygden: gröna holmar och smala sund, låga, gröna stränder, bevuxna med älskog, vajande gäddvassar, och det hela kringgärdat av höga, rödaktiga, nakna bergtoppar, det var Grönviks- eller, som det av folket uttalades, Grönschvikberget, även kallat Rödberget eller Rödåsen, vidare Lövviksberget m. fi., och det var rediga knölar om en 250—260 meters höjd. Från dem sluttade terrängen brant ner, och i sluttningarna lågo röda bondgårdar, alltsammans speglat i den närmast om en stor insjö påminnande Norafjärden. Här börjar den bergiga kustbygden mellan Storfjärden i söder och Ullångerfjärden i norr, vilken anses utgöra Ångermanlands vackraste kustparti.

Det var min ungdoms paradis, som skulle stängas för mig genom gubben fars ekonomiska fall 1895. Sen blev det att suga på ramarna och — längta! Och det var inte precis detsamma, fast jag måste säga, att det var en nog så nyttig skola — man skall inte ha det för bra här i världen, då får man inte visa, vad man duger till, så jag gillar ödet.

I Hållänge var man framme så där vid 6-tiden, och det blev omedelbart att ro ut långrevarna, sen att sätta stångkrogj sen satte sig några med metspö vid abborrgrunden, farbror Ströman gav sig i väg med utterbrädan, gubben far rodde gäddrag, och i strån-SUNDSVALL- HUDIKSVALL 237

Från Norafjarden, Ångermanland.

den, nere vid vattnet, där det porlade och smackade bland småstenarna och i sandbottnen, refflad som en gom, gjorde Järker upp den heliga lägerelden under alarnas gröna valv, en bländvit duk breddes ut på det korta, tata gräset, matsäcksskrinet ställdes fram och öppnades, det dukades med silver, glas och porslin, kaffepannan puttrade och doftade, farbröderna kommo från sina olika revir, långsamt roende i den dagsljusa sommarkvällen, som redan började övergå i lika dagsljus sommarnatt, och i doften, så förtrollande som i en av Coopers bästa urskogsskildringar, från den pyrande eldens lätta rök sjöngo farbröderna, stående, med högt lyftade, immiga glas till helan och halvan, och det åts och dracks och sjöngs, mest de klassiska studentsångerna, och sen blev det historier och skämt, och så i säng, vi barn fingo sova uppe hos Nils Petter i en kammare, som var vit och högtidlig av sommarnattsljus, på grova, styva, svala linnelakan, det stod enris i den vitkritade öppna spisen och doftade skog och sommarnattsmystik, och man gled in och bort i sömnen som en liten gädda i en skym-22 I.

mande vass och blev orörlig stannande där, tills solen var uppe och fåglarna väckte en med sitt gälla morgonkvitter.

Och när man då skyndade ut, var allting glittrande dagg och dofter av varm jord och blommor och hö och skog och vatten, av kafferök och hettande timmerväggar, och om uddarna, längs vassarna såg man farbröderna glida fram i båtarna och vittja långrevarna. Det blev frukostmiddag och ut på sjön igen, gubbarna sutto som frimärken på abborrgrunden. Och så, när det blev afton, drogos långrevarna upp, stångkrokarna vindades hem, fångsten räknades och fördelades rättvist, och så bar det tillbaka hem till Vägnön, där gästerna stannade över natten för att på måndagsmorgonen följa passbåten in till stån och arbetet.

Och vilka oförgätliga minnen kunde inte dessa fisketurer efterlämna! T. ex. när farbror Thurdin, vilken som arkitekt och skicklig tecknare naturligtvis måste vara artist med '"ädla och harmoniska rörelser", för att citera ett av Albert Engströms älsklingsuttryck, en gång skulle slunga ut metreven i en elegant båge och gjorde det med en sådan omvispning i världsalltet, att kroken stannade i näsan på Järker.

Men det hade man inte tid att låta hejda sig av, Järker slog ifrån sig med båda händer och bölade sitt dövstumma:
— Bäh-bäh-bäh!

Tog sin slidkniv, skar av tafsen, fäste en ny tafs på artistens rev och fortsatte sitt arbete hela söndan, med kroken i näsan, eldade mot aftonen upp "Vesta", körde den hem till Vägnön, ordnade med långrevslådor, maskburkar, metspön, matsäcksskrin, med allt, kort sagt, och sov sedan gott, med kroken i näsan, för att äntligen på måndagsmorgonen följa "herrarna" till stån, där gubben far tog honom upp till doktorn, som fick befria honom från kroken, varefter ban åkte tillbaka till Vägnön och sitt ordinarie arbete, som om ingenting hänt. Undra på, att Järker var hela stans favorit och kelgris.

Det där tycker jag är liv, som passar in precis till den jungfruliga naturen här uppe, det var enkel och naturlig livsglädje, fram-

kallad av samlivet med denna natur, det var ett sunt liv i urgamla traditioners raka linje, och så tycker jag, att man skall leva i vårt land, som är skapat för friskhet, frihet och glädje.

§ 4. Till Höllik

kl. 1.10 e. m.

Från Höllik kl. 4.17 e. m., från kajen.

Kl. 4.20 e. m. under fart.

En statsägd hamn, men själva hamnen är för liten och ligger knappt bra till. Som målerisk sak utomordentlig, med den låga sandhalsen mellan udden och fastlandet mot havet. Verkar Danmark eller tyska Nordsjökusten — fast här komma ju granitberg in som ram i stället för sand.

§ 5. Kl. 7 e. m. Till Kråkün

kl. 5.20 e. m.

§ 6. Kl. 8,35 e. m.

Intressantaste hamnen

hittills. Jag var senast här 1933 eller något sånt, och sen dess ha stora förändringar skett. Båthus ha tillbyggts, bostadsförbättringar ha utförts, husen ha målats och putsats upp, och nu är hamnen prydligare än någon annan vi besökt. Närmast kommer väl Try-sunda uppe i Ångermanland.

Här har jag nu haft ett ingående samtal med fiskeriinstruktör Skoglund, far till Skoglund uppe i Umeå, och fått översikter och synpunkter. Jag har varit inne i en liten fin stuga, där man fått 400 kr. i förbättringsbidrag. Modern där, en klarögd, klarhyad, grann kvinna, berättade, att hennes föräldrar varit statare under ett gods här neråt kusten. Bostaden var ett stockhus, utan tapeter, vitrappat på insidan, med öppen spis och "sandbänkar" d. v. s. sand, som skjutits upp mot ytterväggarna för att hindra drag.

— Men nu! Nu skulle Lubbe Nordström se. sade Skoglund, nu är det små fina, vita hus. Det är annat!

Här verkar folket ljust, öppet, vaket, och i strömmingsfiske är ju Hälsingland föregångsland.

Vilka båtar! Vilka båthus! Båtarna, byggda på galvaniserade stålspant, äro stora som små kostrar, med bastant stäv och täta, massiva bord, väl utlagda sidor och ordentlig ruff med britsar för tre man. Elektriskt ljus. Stävrulle.

Men i alla fall! Att ligga ute i dessa båtar i höststormarna!

— Och dom går gladeligen ut, sade Skoglund, då det blåser 15—20 sekundmeter.

Båthusen äro som små kyrkor, säkert större till kubik än kapellet här uppe i backen, och från dem leder dörr in

till en farstu, matt-belagd, som i sin tur leder in i kokhuset. Man bor här ute, om man har barn, till dess skolan börjar, annars in i november. Så det är en mellanform mellan sommar- och vinterhamn.

Kusten här vid Hudiksvall är lika monumental som i Ångermanland men icke så majestätisk. Det är inte samma höga och dominerande bergkäglor ända ut i havet utan höga blånande massiv i horisonten inåt landet. Men vattnen äro vida och perspektiven hisnande.

§ 7. Kl. 11.50 e. m.

Till det norrländska måleriets historia.

Stått i med intervjuer och speciellt ritning. Gjort, jag tror, 8 skisser i dag, 2 från Kuggörarna, 3 från havet och Höllik och 3 härifrån.

Här är verkligen måleriskt. Hudiksvallsmålaren Gösla Bohm har byggt sig en trevlig stuga här — fanns ej, såvitt jag minns, då jag var här sist — och han lär säga, att han aldrig behöver gå utanför denna plats för att få motiv. Jag förstår honom och avundas honom. Jag får bara rita, så det brinner i fingertopparna för att hinna med bilder, som ska ge läsaren en föreställning om deSUNDSVALL- HUDIKSVALL

platser, jag skriver om. Utarbetning kan det aldrig bli tal om, och just när jag glott mig in i en plats genom att rita, så att jag skulle kunna göra något riktigt, börjar motorn surra, och det bär vidare. Har för övrigt också sin tjusning.

Men jag kan aldrig upphöra förvåna mig över, att vi ha så få norrländska målare. Om man ser tillbaka i tiden, är det väl först Höckert med sina Lapplandstavlor, sen kommer Johan Tirén, och sen ha vi Anton Genberg för Jämtland och Carl Johansson för Ångermanland, båda utmärkta, var och en i sin art. Ja, så har man ju tidigare sådan turistkonst som t. ex. den Palm på sin tid presterade, och det var ofta vackra saker, men inte gav det den norrländska landskapssjälen. Hittills är det väl egentligen bara Helmer Osslund och Leander Engström, som på allvar brottats med och delvis lyckats lösa det kniviga problemet. Deras begränsning är, att de fastnat för det arktiskt ödsliga och människotomt monumentala i Lapplandsnaturen och överflyttat denna syn alltför ensidigt på de bebyggda kustlandskapen, då de målat dem. Det har i praktiken inneburit ett kringgående av problemets svårigheter och en för deras efterföljare farlig stereotypering av synen på Norrland, liksom det innebär vådan av, att uppfattningen av Norrland som ödeland grävs allt djupare in i övriga Sveriges medvetande och därmed i icke oväsentlig grad bidrar till den både felaktiga och farliga synen på Norrland som en kulturlös koloni, vilken man kan behandla hur som helst, en uppfattning, som ju vi norrlänningar av den nya tiden satt in så mycket arbete på att söka utrota till såväl Norrlands som, i samma stund, hela Sveriges bästa.

Leander Engström var under sina sista år på väg att övervinna denna begränsning, han hade redan gjort en del saker från Medelpad, som pekade mot en mjukare och mer trogen framställning av motiv, vilka visade förut icke på samma sätt berörda sidor av det norrländska kulturlivet. Men annars är det nog bara Carl Johansson, som rört vid kulturvärdena i Norrland. Han har i ofta strålande men försynta bilder visat glimtar från gamla nerlagda, minnesrika bruk, han har gett den urgamla bondebebyggelsens poesi, han har fått fram stämningen över de snart försvinnande,

för Norrlandskusten så ytterligt typiska fisklägena, och även städerna äro med i hans galleri.

Numera har en del norrländska målare börjat framträda, som slagit in på den linjen, och till dem hör just Bohm för Hudiksvalls räkning, jag har sett flera bra saker av honom.

Men när jag tänker en trettio—trettiofem år tillbaka i tiden! Aj, aj! Jag behöver bara tänka på t. ex. Oscar Lycke och Carl Brandt.

Den förre var född i Sundsvall, fadern var skräddare och flyttade senare över till Härnösand, där han arbetade hos Runeborg, stans storskräddare vid sekelskiftet. Gubben Lycke var en god yrkesman, jag minns, att han sydde mig en kostym år 1903, som jag var mycket förtjust i. För resten var han ett original, en liten gubbe, som snusade kraftigt och var lika kraftigt frispråkig, som hantverkarna voro på den tiden.

Sonen var en suptupp och "konstnär" utå helsike, d. v. s. hög och en speciellt Guds utvalde, följaktligen odräglig men icke desto mindre i allt detta en duktig karl. Det var minsann ingen sine-kur att klara existensen i Norrland på den tiden som "artist". Det var ungefär samma förståelse för konst som i vilda västern! Jag minns den första konstutställning jag såg i mitt liv. Det var Knut Ekvall, som utställde i Konsistoriesalen i Härnösand: enorma tavlor med fornnordiska motiv, tavlor från golv till tak, hela härligheten i omålade ramar av grova stockar — det betydde en symbol för urnordisk kraft, träet var billigt på den tiden, oljefärgen så mycket dyrare! Så var det salongsinteriörer i Makarts stil, damer stående i en dörröppning med tunga draperier, i sidenklänningar med släp över halva rummet och svalkande sig i denna mundering med solfjädrar, medan pompejanska vaser med påfågelsfjädrar prydde atenienner, konsoler och pelare. Jag blev rädd. Solen sken ute, det var en klar förhöstdag, jag gnodde ut och andades djupt. Men sen grubblade jag länge på dessa tavlor, om de voro bra eller inte, på den frågan fanns det ingen i skolan eller i stån, som kunde ge svar. Man lutade åt den åsikten, att det måtte vara nånting ändå, eftersom de voro så in i helsike stora. Och där stannade det!

Alltnog! Lycke lyckades sia igenom med sina bloddrypande solnedgångar och sina Ankarcrona-blå snöskuggor, till sist var han representerad i alla "fina" hem bredvid tidens annars skickligaste tavelfabrikör, som just var Brandt. Och han tjänade faktiskt ett fullt tillräckligt levebröd och försökte, sen han kommit på grön kvist, att fördjupa sig, så jag respekterar den mannen.

Detsamma kan jag säga om Brandt. Han började med de förfärligaste s. k. sotmålningar, av vilka det alltjämt finns tusentals i svängen runt om i Sverige. Det fanns faktiskt en tid, då man inte kunde komma in på ett hotell eller i ett hem, och det högt upp i bourgeoisien ändå, utan att stöta på en Brandt. Sen lade ban sig på pastell och uppnådde en helt enkelt fabulös skicklighet att göra hundratals tavlor så lika varandra, att man inte kunde skilja den ena från den andra. Antagligen låg det en klok beräkning bakom, alla ville ha just den tavlan, som någon bekant ägde eller hade berömt, som man kanske sett hos någon överordnad o. s. v. Slutligen tog han upp oljan och hann även på det området producera otroliga kvantiteter: jättedukar med fjäll- eller kustmotiv, exakta som fotografier och utan en gnutta liv. Det hänger prov både på Lyckes och Brandts industri i Stadshotellets matsal i Härnösand.

Jag kände för resten Brandt och var ganska mycket tillsammans med honom i just Härnösand, sommarn 1908. Han åt liksom jag på S:t Petri Logen. Han var en mycket hygglig, stilla och försynt karl, kring medellängd, kanarieblond med små prydliga mustascher, blå, inte oskarpa ögon och ett lätt och förtroendeingivande sätt. Han var stockholmare, och det viskades, att han tjänade 10,000 riksdaler om året på sina tavlor, vi, fattiga murvlar, betraktade honom med beundran och nästan fasa — men han bjöd aldrig, även om han själv blivit bjuden, man fick intrycket, att han var absolut en i varje ögonblick kallt beräknande affärsman, som han säkerligen också var, och därför hade han klarat sig.

En gång såg jag honom i arbete. Jag följde honom ut till Solum, min ungdoms idyll, Gud vet, om det inte var jag, som lockat honom dit genom att upplysa honom om, att där hade stans seglare sin22 I.

söndagshamn, varför det borde vara lätt för honom att få sälja motiv just från den platsen.

Vi foro alltså dit, det var en glödhet, stilla högsommardag, med molnfri himmel och inte en krusning på vattnet.

Han såg sig omkring.

— Var fan är havet? sa han.

Jag förde honom dit, och där låg det, utan horisont, bara ett diffust blåskärt skimmer.

— Det var ett djävla bondhav! sa han. Det får vi sätta lite sprätt på!

Han smällde upp en duk, efter någon halvtimme var den klar: en brant klippa, stormande hav och i vildaste sjönöd ett fartyg av en modell, som icke brukats på hundra år på denna kust, om den brukats någonsin!

— Så ska det se ut! sa Brandt och tillade: Nu tar vi fiskläget.

Vi marscherade dit, och han klatschade på några minuter upp en av stugorna, inte korrekt men i alla fall, och så på sandkullen intill satte han frodigt gräs och på gräset en fet och frodig, betande ko.

— Men här har aldrig nånsin funnits en ko, sa jag. Det finns inte bete för mer än på sin höjd tre, fyra getter på hela området.

— Det ger jag faen! sa han. Dorn vill ha kor!!

Det visade sig, att han visste, vad han talade om. Ett par är senare råkade jag komma på en natt-"vickning" till en av "farbröderna".

-—- Lubbe! Kom, ska du få se en stilig sak! sa han, förde mig in i ett annat rum, pekade med lysande ögon på väggen.

— Va! ? sa han.

Där hängde tavlorna.

— Det är, som man vore där! sa han.

Ja, i sanning: it's a long, long way to Tipperary, it's a long way to go.

Men så hade man också en uppfattning om konst, som Leander Engström, då ban började, fick pröva i fulla drag.

Vi voro samtida på "Sundsvalls Tidning" nov. 1903—mars 1905, han som bokhållare på kontoret, jag som medarbetare på redaktionen. Han betalade ofta ut min lön till mig, men jag anade aldrig under första tiden, att han sysslade på minsta sätt med konst, jag tyckte han var en rapp bokhållare och normal och riktig människa. Men så en dag ordnade Konstföreningen eller Konstnärsförbundet eller vem det nu var, en stor utställning av modern svensk konst i Stadshussalongen, och jag skrev en hel artikelserie om vad som där fanns.

Några dar senare blev jag uppvaktad på redaktionen av Leander, men han var inte ensam utan i sällskap med sin kamrat under studieåren, Hadar Jönsén, de frågade, med anledning av dessa artiklar, om jag ville titta pä och avge omdöme om en del teckningar och målningar, som de gjort. Naturligtvis. Och jag minns, att det var en rulle kolteckningar men ännu ingenting, som talade om, vad som en dag skulle bli, vilket icke hindrade, alt jag uppmanade dem på det livligaste att fortsätta, som de också gjorde.

Ett par år senare eller 1907 var jag på tillfälligt besök i Stockholm och bodde på gamla Rydberg, och vilka dyka upp där en morgon om inte Leander och Jönsén. Välbeställda elever vid Konstnärsförbundets elevskola. Och nu fick jag höra.

De hade fortsatt, men tidningens ekonomichef, som hade ett utpräglat färgsinne men tyvärr bara för färg på kortlapparna, hade kommit underfund med, att Leander målade, och förbjudit honom. Leander hade fortsatt, hade stigit upp vid 4-tiden om vårmorgnarna och gett sig av utom stån. Det upptäcktes, och den älsklige kortoxen förklarade då för honom, att, om det kom en dylik anmälan till, så skulle han omedelbart förlora sin plats.

— Nå, sa jag, och sen då?

Jo, Leander hade tagit mod till sig och lyckats på något vis komma i förbindelse med Richard Bergh, som blev förtjust i det han visade, och lyckades få prins Eugen intresserad, ja, sen var det inte svårt att få en bankdirektör

med på noterna som mecenat.

Sen lyckades jag, sommaren 1908, ordna en utställning åt de två gossarna i Härnösand och få den alltid hygglige Jolin Ekman på22 I.

Wäija, min gamle vän, att köpa, och så blev det Paris, och resten tillhör historien.

Det säger något om den norrländska konstens bistra början. Nu börjar den få fast mark under fötterna, men nu får man hoppas, att den inte stannar i fjällen, för det är bara Lappland, utan ger sig ut och på allvar tar itu med den både stora och tacksamma uppgiften att visa sörlänningarna, vad Norrland verkligen har för mångsidig karaktär. Det är, var jag nu närmast väntar på.

Tänk bara på vad jag lägger märke till här i denna hamn.

Folket här älskar den. De bo en del av året inne i Hudiksvall, men här lever deras själ, och just denna frånvaro under en del av året ger dem kärleken och blicken för hamnens skönhet.

Här har också varit livligare än i någon föregående hamn. Ungdom har varit ombord och hälsat på, friska, klarögda, rödkindade, helnyktra pojkar, framtidstyper, och ett rörande drag: när Skoglund kom hit, hade han med sig två förgätmigej kvistar och satte i Calles och mitt knapphål.

Björklövet i Barsviken, flaggan på kapellet i Norrfällsviken och på andra platser!

Det är det mänskliga. Men vad jag allra mest fäst mig vid just här, det är hembygdskärleken. Den har jag ej märkt längre norr ut. Väl att den finns där, men kärvare, ordlösare, här är man närmare det centrala Sverige.

Arthur Engberg besöker regelbundet sitt Hälsingland, och då skall han prompt hit. Då frågar han Skoglund:

— Har du surströmming?

Han steker abborre själv i glöd och gläds av hjärtat.

Nej, god natt! Det har blivit sent, Calle snarkar redan som en gris.

Jag vill bara tillägga en enda sak för att ge hela tankegången:

— Varför ska det på norrländska genretavlor bara förekomma renar, lappar, timmerhuggare och skogsflottare? Det finns mycket annat folk också i Norrland. Det finns grandiosa bondetyper alldeles som i övriga delar av Sverige, det finns fiskare, men dem får man inte se på tavlorna, det finns industrityper, det finns — tänk! —

överklass: präster, ämbetsmän, affärsmän, det finns sjöfolk av de mest skiftande kategorier, det finns allt det mångskiftande arbete, som dessa olika typer representera.

Tänk, om Norrlandsmålarna skulle göra något, som de aldrig tänkt på!

Tänk, om de skulle göra sig besväret att upptäcka Norrland! Och inte minst — norrlänningarna!

God natt! Nu är det bäst jag drar filten över huvut!

5 juni. Måndag.

§ 1. Kl. 11.30 f. m.

Vädret.

-|- 17° C. Bar. 764. Ingen eller svag vind. S. Efter regn i natt.

§ 2.

K rå kö klart!

Calle har gjort fint. Ny duk på bordet. Själv har han snobbat opp sig i snygg, blå segelrock. Båda äro vi rakade.

— Man måste vara snygg nån gång då och då för att inte alldeles glömma bort, hur det känns! säger han, och det är en högst typisk sjökänsla.

§ 3.

Porträtt.

Gjort ett snabbporträtt i akvarell av gamle fiskaren Johan Benett, 77 år. En gammal hedersman, som jag hade framme i en radiointervju, då jag gjorde "Norrland i stöpsleven" hösten 1937.

Det är en gammal, ursprungligen vallonsk släkt, jag förmodar frän något av de gamla bruken här i Hälsingland, som smälldes upp av bruksgubbar nere i mellansvenska bergslagen, då det började tryta träkol, så att kronan fruktade för skogsbeståndet och helt flott offrade Norrlandsböndernas eller -socknarnas skogar åt mellansvenska järnsmidet. Tack vare den manövern ha vi ganska22 I.

gott om gamla vallonsläkter i Norrland. Jag minns från Härnösandstrakten namn som: Gauffin, Pierrot, Godäng, Bodäng, de Bésche, de Ron m. fi. (Franskbetonade namn äro ofta flugiga för våra öron, jag har alltid hjärtligen glatt mig åt "le Duc d'0", hos S:t Simon!)

Det var för resten underbart att komma in i det utomordentligt prydliga och trivsamma Benettska hemmet i Hudiksvall, dit jag fördes av min ciceron, Hudiksvalls kulturkung, apotekare Sven Brun.

Apropå det, ja! Det är underligt ibland här i världen. För många år sen skrev jag på en fjorton dar ihop en liten följetong åt "Svenska Dagbladet" för att få respengar till Paris: "De tolv söndagarna." Nån gång, sen den kommit ut i bokhandeln, reste jag med tåg upp till Härnösand och Ädalen, och på tåget kom en herre av ovanligt distingerat och sympatiskt utseende och icke mindre sympatiskt sätt fram till mig, presenterade sig och började tala om boken i fråga, påpekande, att han var Hudiksvallsbo och att skildringen fullständigt täckte förhållandena även i Hudiksvall, vilket gladde mig då det visade, att den var riktig och sålunda hade historiskt värde.

Det var apotekare Brun.

Under kriget, sedan jag tidigare under en fem, sex år bedrivit ganska omfattande forskningar i gamla Norrlandspapper i olika offentliga och privata bibliotek och arkiv och då världskriget i själva verket gjort slut på förkrigslitteraturens berättigande, fick jag idén att starta en organiserad utforskning av speciellt den norrländska kustens historia och tillskrev då den kulturintresserade apotekaren, och vi började så smått diskutera per brev att bilda en "Norrlandskustens historiska förening".

Så blev jag bjuden som krigskorrespondent till England och drogs in i helt andra uppgifter, och planen förföll.

När så Radiotjänst på sensommarn 1937 vände sig till mig med begäran, att jag skulle göra ett radioreportage om det moderna Norrlands problem, ja, då vände jag mig helt naturligt i min tur till apotekare Brun, med vilken jag på alla de mellanliggande åren icke haft någon kontakt, och så kom det sig, att en åskhet dag i

slutet av augusti eller början av september 1937 befann jag mig med honom hos familjen Benett i Hudiksvalls fiskarstad, d. v. s. den del av staden, där de fiskare, som tillbringa somrarna ute i skären, alltså här på Kråkö, på Höllik och i andra hamnar, ha sin vinterbostad, och där forskade vi nu tillsammans i levande historia. Ja, det är märkvärdigt, man skall aldrig förtvivla, det själen verkligen vill, det kommer förr eller senare, himlens vägar äro sådana, det har jag gång på gång kunnat konstatera, och det gör en på ett alldeles särskilt sätt lugn.

Den dagen i det gamla fina Hudiksvall förnam jag som aldrig förr enheten i de norrländska kuststädernas karaktär. Tidigare hade jag genom gamle kapten Myra i Öregrund fått värdefulla skildringar av, hur deri

norrländska segelflottan, då den ännu levde i glans och härlighet, i stor utsträckning bemannades av sjöfolk från Roslagen. Så hade gubben Myra själv seglat i många år för Scharinarna i Umeå, andra hade seglat för konsul Schönning i Hudiksvall, åter andra för redare i Härnösand, Söderhamn och först och sist naturligtvis i den stora redarstaden Gävle. Mina studier i snusfirman Ljunglöfs kopieböcker, som ju sträckte sig från år 1820 och ända fram till 1915, då firman uppgick i Tobaksmonopolet, hade gett mig en levande bild av de norrländska handelshus, som drevo denna rederirörelse, där hade jag t. ex. Rettig i Gävle, Govenius i Luleå, sorgligt utmynnande i Härnösandsbanks-kraschen 1908, då hela det gamla Härnösand i ett enda drag sopades bort och stockholmarna övertogo stael och bank och hela rulljangsen, vidare konsul Edström i Sundsvall, som bildade Sundsvalls Enskilda tillsammans med gamle örnen A. O. Wallenberg, Sidenvall i Öregrund, i vars affärsböcker jag funnit, tack vare hedersmannen Karl Storm, värdefulla uppgifter om förbindelserna mellan Öregrunds borgare och de på en och samma gång smör-och planklevererande stor-bondhandlandena uppe i Ängermanälvens ådal, t. ex. gamle Johan Fahlén på Tjäll, Multrå, en mil söder om Sollefteå, min gamle vän John Ekmans på Wäija morfar, vilken grundade Dynäs-Wäija bolag (vars första aktietecknare bland sig räknade även gubben far), Frisk & Co. här i Hudiksvall m. fi.22 I.

Fahlén var gift med en dotter till gamle talmannen i bondeståndet Strindlund och hans son, Hugo Fahlén, som blev ledamot av första kammaren, hjälpte på sin tid en son i granngården: Pelle Molin. Han var vidare den, som berättade mig huvudparten av de Ådalshistorier, på vilka jag sedan byggde upp "Herrar".

Gamle konsul Edström i Sundsvall levde ännu under min tid som murvel i den staden, ja, bidrog till, att jag fick lite friare händer på tidningen. Jag var nämligen en svart och dyster novemberafton på hemväg från ett mormonmöte ute vid Sköns-mon, som jag sänts att referera och noga studera, då jag upptäckte, att flammor slogo upp från en stor villa i en park en bra bit ovan vägen. Jag i väg dit som ett skott, brandkårn hade just kommit, vill jag minnas, men jag gav mig in i huset, kom in i något, som närmast föreföll att vara ett vardagsrum, en lampa stod helt fridfullt och lyste på bordet vid en bekväm fåtölj, en uppslagen tidning låg intill, det såg på samma gång hemtrevligt ooh spöklikt ut som i en dröm, jag hörde brandsoldaterna på avstånd, ja, så vandrade jag för mig själv i lugn och ro igenom det brinnande huset, skyndade sen tillbaka till tidningen och skrev inte ett referat utan en "stämnings"-bit om hela härligheten, nånting om ett gammalt borgarhems försvinnande — vem ägaren var hade jag mycket dunkla föreställningar om, jag gick efter möblerna och byggde på dem och på den dystra höstkvällen, på den spöklika övergivenheten i huset, och vad hände?

Jo, ett par kvällar senare satt jag i stora Stadshussalongen som referent vid ett möte av något slag, salen var full av folk, och dä reser sig en gammal man, vithårig och allting, kommer fram till mig, jag reser mig naturligtvis i min ordning, undrande, vad som nu stod på, det hände nämligen under dessa socialt och politiskt upprörda tider här uppe i Norrland (längre söder ut var det först senare, genom storstrejken, som man kom underfund om, att det var revolution i landet, vi, norrlänningar hade då levt i den atmosfären sen tio år!), det hände, att man såsom tillhörande en radikal tidning fick vara med om ganska kraftiga opinionsuttryck från motståndarlägret, inte minst vid möten.

Här var det emellertid något helt annat, det var fråga om. Den gamle mannen var nämligen helt enkelt ägaren till den brand-härjade villan och ingen mindre än konsul Edström i egen person.

Vad han sade minns jag inte, men han tog min hand och tryckte den och tackade mig för skildringen, så talade han visst något om min familj och dess rötter i denna stad, men jag var på en gång så överraskad och generad, att jag inte kunde mer än buga mig lite grann och med värme återgälda hans vänliga handtryckning. Ja, sen var jag riktigt persona grata hos gamle "Klippan", min glade chef, ban beställde parhästar, ja, Gud, den tiden, den tiden, och så fick jag åka med honom genom stån upp till den förkolnade villan och skriva en artikel till, och sen utgick order till redaktionssekreteraren, att vad jag ville skriva om, det skulle jag också få skriva om.

Denne konsul Edström hade en bror, som var jägmästare, och honom träffade jag många år senare på Hågesta vid Sollefteå hos hans släkting, numera major Einar Edström, och då berättade den gamle mannen många dråpliga historier från forna tiders Sundsvall. Särskilt minns jag denna om Knut Wallenberg.

Gamle A. O. var ju ett antal år bosatt i Sundsvall, var borgare i staden och dess ombud vid riksdagen, alltså en högst framträdande person i samhället.

Så en dag hade fru Wallenberg kafferep för några av stans fruar, och då skulle lille Knut fram och hälsa på dem, men nix, han ville inte.

— Se så, Knut, sa mamman, hälsa nu snällt på tanterna!

Men då svarade den unge gentlemannen:

— Jag tycker inte, det är några tanter, jag tycker, det är några lortlollor!

Jo, jo, arten röjs hos de unga!

Allt det där och mycket mer svävade kring i min hjärna den dagen i Hudiksvall, då jag med apotekare Brun besökte det Benett-ska hemmet på fiskarstan.

Det var precis som fiskarstan hemma i Härnösand i min barndom. Ett par hopbyggda hus med träbro framför som en kom-22 I.

mandobrygga, och inomhus spår av mycket gammal bebyggelse, gammaldags kök med stor, hemtrevlig spismur, sjötavlor på väggarna, den där alldeles obeskrivliga stämningen i fiskare- och sjömanshem, propert i minsta detalj, ombonat och samtidigt, på något oförklarligt och obegripligt sätt, liksom fjärran, liksom med blå horisont över varje minsta sak, alldeles som horisontglans i blicken.

I högsätet tronade den då 75-årige gubben med barnen omkring sig, gumman ordnade i köket med kaffebrickan, det var som en scen ur Dickens, nånting av "Barkis" och "Pegotty".

Och nu har jag sett dessa samma människor här ute i deras sommarmiljö, jag satt inne i köket, medan de åto frukost, vi pratade om allt möjligt, och sen ritade jag gubben, som hade bråttom att komma från det overkliga, som var att måla och målas, till det verkliga, härliga livet, som var att snickra en lekstuga åt den lilla muntra sondottern..

Sannerligen, det var som en klassisk idyll. Jag tänker då närmast på de i sin enkelhet monumentala skildringarna i "Chez nous" av bondebefolkningens liv i södra Frankrike. Vad författaren heter kommer jag inte på, så här i en hast, det var en gammal högadlig typ i alla händelser, och han fick något gentilare pris för 15—16 år sen. Jag kommer för resten ihåg en sak i samband därmed.

Det var våren 1924, Einar och John Ekman och jag hade åkt ner till italienska rivieran och legat och solat oss i Santa Marghe-rita a mare, därifrån fortsatt till franska rivieran och legat i Nizza och Monte Carlo och voro en vacker morgon på väg därifrån till Marseille för att hinna förbi några trävarukonkurrenter till vissa franska köpare för viktiga affärsavslut, vilket också lyckades, när vi kommo hem, hade John hela årsproduktionen placerad.

På tåget mellan Monte Carlo och Marseille kom jag i samtal med en äldre distingerad fransk herre, som satt bredvid en staty-liknande engelsk biskop. Vi kommo in på frågan litteratur, och jag kom att nämna min beundran för — nu har jag namnet — för Joseph de Pesquidoux och hans serie skildringar från området mellan Bordeaux och Pyrenéerna.

— Ah! utropade min interlokutör förtjust. Pesquidoux! det är min granne. Och det liv han skildrar, det är Frankrike, det verkliga Frankrike. Inte Paris. Paris! Paris! Oh là là! Et les pou-poules de Paris!! Oh, là là!!! Det är

inte Frankrike. I Paris bo inga fransmän, där bo bara utlänningar, allt skrap, som världen kan bjuda. Nej, kom till oss, där ska ni få träffa det verkliga Frankrike. Jag skall berätta för min vän Pesquidoux, att ni läser "Chez nous" i Sverige, det skall göra honom glad, ty då vet han, att man i Sverige får lära något om det verkliga Frankrike.

På samma sätt skulle jag vilja säga, att det verkliga Sverige, det fick jag en glimt av i Kråkö och i Hudiksvalls fiskarstad.

Vilket Sverige får man se i Stockholm?

En motsvarighet till Paris?

Det finns nog.

Nu äro vi klara till gång. Skoglund gick redan tidigt i morse ner till Våtnäs, han skulle varsko om vår ankomst senare i dag.

§ 4. Kl. 12 m.

Haveri.

Vi glömde lätta ankaret, då vi satte i gång, och fingo ankarlinan i propellern. Calle, Jansson och två fiskare i eka med båtshakar, hålla på med det besvärliga jobbet att få klart.

Nu ska vi in till Hudiksvall för post, proviant och film, sen går färden vidare till Våtnäs, där jag skall ha lite upplysningar om båtbyggeriet här på kusten samt vad jag i övrigt kan uppsnappa.

Få se, om vi sedan — tack vare lugnt hav — kunna angöra Storjungfruns fyrplats. Sen skulle det bli — jag är oviss rörande Prästgrundet, som kommer före Storjungfrun — Ljusne, Gåsholrna och därefter Utvalnäs eller Bönan och så Gävle. Jag hade ursprungligen också tänkt Skutskär och Fågelsundet på norra Upplandskusten, men det ser jag är omöjligt. Gävle får bli slutpunkten med en visit hos Lübeck, landshövdingen.22 I.

Sjötyper!!

Vi äro ganska sjömansmässiga nu. Brunbrända med grovt skinn på händerna, sårskorpor efter tjyvnyp, brutna, smutsiga naglar. Så som man alltid blir av grovarbete. Mjukare i kroppen och böjligare dessutom.

Men så har jag min reumatism. Den sitter nu i vänstra knäet, som är maktlöst och gör svinaktigt ont vid minsta rörelse. Jag kan knappt gå och är nästan invalid. Jag måste söka en specialist vid hemkomsten, det här går inte längre, jag kan inte fortsätta år efter år på detta sätt, till sist kan det ju bli katastrof, så jag sitter där i klistret på allvar.

Epicondyliten är för ögonblicket bättre, så att vänstra armen är någorlunda brukbar, men vänstra tummen är så pass ur spelet, att jag t. ex. inte kan dra upp en flaska pilsner, tummen orkar inte gripa, och skulle detta gå över i högra handen, ja, då kan jag hälsa hem och inte vidare tänka på att hålla i penna eller pensel, och det vore ju ljusblått.

Dessa undersökningsresor ha så småningom tagit rätt ordentligt på gamla kroppkakan. Vänstra ögat skadat av solreflexer under 1930 års jordbruksresa liksom båda vadmusklerna genom bristning, vänstra örat stendövt, och hela vänstra sidan illa åtgången av reumatism: epicondylit, ischias, ledvärk.

Ålderdomen sticker upp masttopparna i horisonten. Men ännu ger jag mig inte.

För resten är det en flugig värld. Ju mer man arbetar och söker göra rätt för sig, desto mer straffas man! Hederligt folk tjänar aldrig pengar, snillena bli utskrattade, dumskallarna hyllas, de, som arbeta hårt, få till tack såna små trevliga ålderdomspensioner som kräfta, reumatism och njurlidande, socker och sirap och Fan och Hans mormor!

Läsarna tro, att Gud sitter med den här trevliga lilla världen i knäet och vyssar den som ett lindebarn, allsmäktig och fin som

smör — fast i sanningens namn måste sägas, att hela sällskapet inte alls handlar, som dom lär, för dom är rasande noga med all slags observans mot inte bara Mörksens Förste utan mot alla fördömda förstår, som finns, svinaktigt noga med att inte klä minsta skott för svagare makter, väl införsatta i, att käre Gud inte har mycket att säga till om i denna världen.

Nej, min totalism är det enda raka. Den vet, att det inte alls är Gud, som uppehåller den här världen, utan Djävulen, och att Gud är Djävulens dödsfiende, som trängt och tränger vidare in, bit för bit, i denna Djävulens mörka grotta och slåss på liv och död med Knölen i fråga, och därför stämmer denna världens formel, enligt dess syn, precis med den föreliggande verkligheten: X % Gud -f- y % Djävul = 100, och än så länge ställer sig procentsatsen ungefär så här: 1/2 % G. + 99^-2 % D.

Prosit, Neujahr!

§ 6.

Måsarna.

Det ligger ett böcklingrökeri här på udden. Runtom på klipporna sitta massor av måsar som vita blomtuvor. Det är vackert.

Nu äro vi klara.

Jag undrar, hur många gånger jag måste skifta glasögon under dagarnas lopp. Från de vanliga för närsynthet till skrivglasögonen och så till ritglasögonen.

Nu gå vi.

§ 7.

Från Kråkö.

KL 12.20 e. m.

Jo, pyttsan! Vi måste vända igen, Kråkö vill tydligen inte släppa oss, vi ha glömt fendern. KL 12.24 e. m.

Vi vända. KL 12.32 e. m.

Nu äro vi i väg igen.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

§ 3.

Kråkön

var utan gensägelse det snyggaste, bäst hållna fiskläget hittills. Alla gårdar, utom ett par, avsides liggande, som behövde förbättringsbidrag, voro nymålade i en varm röd färg med vita knut-bräden och vindbräden. Dessutom har man målat vissa fönsterramar på sjöbodskullarna liksom stolparna, som uppbära dessa skullar från bodsvalens brygga, i svart. Det ger allvar och värdighet, anknyter till urgamla traditioner och framhäver, understryker och höjer alla de andra ljusa och glada färgerna i bebyggelsen: stugornas röda och vita, det solglittrande vattnet, den ljusa skogsgrönskan, de vita måsarna — det är en artists syn i detta arrangemang, vem det nu kan vara, som ordnat det. Bra är det, det är huvudsaken, och det borde upptas i andra hamnar.

Det, som vidare är glädjande här, är, att man icke tillåtit någon kåkbebyggelse, inga brutna tak, inga spontade fantasikåkar. Den gamla rena stilen har bibehållits, och därmed har hamnen fått just den ädla och därmed trivsamma karaktär, som man på så många andra håll är i färd med att fördärva utan att förstå den skada man därmed åsamkar sig själv genom att ta bort just det, som orsakar trivseln.

Här är kapellet gulmålat, på alla andra ställen, som jag sett, är det rött, d. v. s. jag undrar, om inte kapellet i Marviksgrunnan på södra Ulvön är grått liksom bodar och kokhus.

§ 9. Kl. 1.20 e. m.

Mot Hudiksvall.

Vi stäva, dallrande av motorn, in mot gamla Hudik. Det fräser av vågtopparna, men vi ha vinden nästan platt akterlig. Jag sitter och går igenom teckningarna. På andra sidan bordet ligger Calle och tar igen sig. Han läser Bengt Dahlmans "En sjöman ser på världen", som är en stabil yrkesbok av en yrkesman och därför så värdefull.

Ja, det är verkligen också en typ, den gode Dahlman. Jag känner honom ju sen många Herrans år, han var på sin tid gift med Ruth Särenholm, syster till Abba och Pippi. Abba var det jag seglade med i Figge Ramströms "Yrhättan" till Ulvön sommarn 1903, han ansågs på den tiden som Härnösands bäste seglare och var en prima hedersman. Han dog som direktör i Tobaksmonopolet. Pippi och jag höllo ihop under min tidigare ungdom, han var en god kamrat men en komplett tokskalle, nu är han visst postmästare i Östersund och ägnar sig åt mat. Ruth tillhörde åtminstone delvis mitt flickgäng under gymnasiitiden, hon var egentligen en årsklass under, det var rasande noga med sånt i de åren.

Men Dahlman var son till en förmögen sågverksägare uppe i Sollefteå och ärvde sågen och drev den på sitt sätt, d. v. s. så att han blev av med hela härligheten. Han hade bl. a. anlagt en liten järnväg från huset ner till trädgården med lokomotiv och vagnar och alltsammans, och det tåget åkte ner med punschbrickan till gästernas utomordentliga glädje.

Och när han gjort slut på sitt paradis, var han inte den, som gav upp för det. Han var en första klassens jägare och sportsman, han hade fått trävarumannens vanliga utbildning på agentkontor i England, så han kände världen och fruktade den inte i minsta mån. Att bli bokhållare, sen han suttit som chef, roade honom inte, någon framtid på affärbanan såg han inte heller, för någon annan bana på landbacken hade han varken utbildning eller håg eller minsta anlag, nå . . . han var, som sagt, inte den, som ryggade för realiteten, han tog hyra och gick till sjöss, gjorde sina reglementerade år för om masten, tog sedan styrman i Härnösand, det var på den tiden jag lärde känna honom, tog sen, skulle jag åtminstone tro, skepparn, och sen han tyckte sig ha seglat nog, stannade ban i land och skrev denna bok, och — nu kommer det: reste sedan i egen person systematiskt genom Sverige och utbjöd sin bok och har på detta sätt faktiskt klarat sig. Då och då ringer han från någon avkrok, och, när jag minst anar det, dyker han plötsligt upp, alltid lika lugn och trygg.

Det tycker jag är bra gjort! Och boken är faktiskt en av de

bästa sjöböcker jag läst, absolut inte litteratur, redan det en ovärderlig förtjänst, och framför allt en skildring av arbetet till väders, som jag icke sett maken till.

— Eller vad säger du, Calle?

-— Den är faktiskt vådligt intressant, säger Calle.

Och Jansson, som redan läst den och som själv gjort oceanerna, sade, då han lämnade den tillbaka:

— Ja, jag har inte kunnat upptäcka något fel i den!

Det är mycket sagt av en fackman, det, i synnerhet om han är en rospigg. Ty de äro inga slösare, allra minst på erkännande, kunna de få in en anmärkning, så inte bruka de missa chansen! Kl. 1.27 e. m.

Jag går upp på däck för att orientera mig lite grann. Det första jag får se — om babord -— är, naturligtvis, ett nerlagt sågverk. Den gamla vita, fyrkantiga skorstenen ser till den grad dyster ut liksom den tomma brädgården, nu lik en sopbacke, där buskar börjat skjuta upp, och de lutande, sjunkande kajerna, alltsammans grått som ett

övergivet tattarläger under en lika tattar-grå himmel vid ett dito tattargrått hav.

Här ha millioner sågats in åt herrar, som flyttat söder ut, vilkas barn gift sig in i fattig högadel och nu åka Rolls Royce, Lincoln, Mercedes och andra dyra märken, umgås med skådespelerskor och artister, spela i Monte Carlo, dansa i Nizza och aldrig ha sett Norrland, som har gett dem alltsammans.

Själv har Norrland fått behålla lumpen, trasorna, fattigdomen och tattarlägren. Men i sanning, dessa, som lämnat, de voro och äro tattare, de verkliga tattarna, vilket inga frackar och storkors kunna skyla. SJÄTTE KAPITLET

Hudiksvall—Öregrund

5 juni. Måndag.

§ 10. Kl. 2.05 e. m.

Smör och poesi.

Hit efter en stilla färd. Ligga förtöjda i den trånga båthamnen vid kallbadhuset. Nyfikna åskådare som vanligt, men vi ska inte bli gamla här.

Det är en typisk bild av det verkliga Norrland, om jag säger, att här känner jag ingen. Jo, apotekar Brun, som jag visst tidigare omnämnt. Men annars ingen.

Under skoltiden hade vi, Härnösandsgymnasister, lite direkt förbindelse med Sundsvalliterna och även något med Östersundarna, men längre sträckte sig inte räjongen. Så fjärran lever man faktiskt från varandra i Norrland. Kanske ha kommunikationerna ändrat något numera. Men det ska inte vara mycket. Kl. 4 e. m.

Jag har varit uppe i stån ett tag.

Hudik har en fin bokhandel, det har man verkligen börjat få lite varstans i Norrland numera. Det finns två andra fina saker i den här staden också: en fågelsjö, stadens stolthet, och det med rätta, samt ett smör från kringliggande landsbygd, som söker sin like i landet.

Det är en av Sveriges finaste jordbruksbygder just här, vida dalgångar med de största och ståtligaste träbondgårdarna i Sverige och bönder som gammaldags odalkungar.

Smöret upptäckte jag på Radioresan i september 1937.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

Det var efter en tung, het dag. Jag satt ensam i Stadshotellets lilla musikpark, och det svalkade skönt, runtom under träden hade man anordnat liksom träbås, inte vidare vackert, det blev lite för mycket av kreatursmarknad över det hela, men det var nog rätt praktiskt, för hotellträdgården vetter mot öjspna hamnen, och sveper vinden in därifrån, så torde det kännas ganska svalt. Det var eklärerat i buskarna, det var ganska mycket folk, och det åts kräftor överallt, d. v. s. på ena sidan gången, för det var, som det ska: fint folk på ena sidan, de åto kräftor, busarna på den andra, de drucko pilsner och raglade mot träden, det hela en utomhusupplaga i större format av Arosenius' tavla: "Handelsresande ätande kräftor på gästgivargården."

Essvik, min inspelningstekniker den gången, kom och Jansson, chaufförn, och vi åto också kräftor. Det var då vi upptäckte det underbara smöret.

Men det hela påminde mig, inte minst genom musiken, om "Fridas visor", och det är, vad jag just nu närmast tänker på. Ty just nu, efter vad jag sett av kust och folk här i Hälsingland, tänker jag på en sak, som ofta kommit mig att undra.

Jag har visst tidigare sagt några ord om, att det är så lite målarkonst i Norrland — jag kommer inte så noga ihåg allt, vad jag så här i en brådhast slungar ner på dessa sidor — men sannerligen, om det inte är ändå besynnerligare med det norrländska litterära problemet.

Vad emellertid nu först och främst "Fridas visor" beträffar, så måste jag säga, inte bara, att jag aldrig kunnat dela

den allmänna entusiasmen för dem, utan att jag finner dem motbjudande i deras komplett odrägliga pigsentimentalitet, de ha alltid på mig verkat som Allers Familje-journal satt i Goodtemplarmusik. Författaren var uppenbarligen en fin människa, och han har gjort en bra sak: "Kriser och kransar", där han, ensam i vår litteratur, lyckats ge uttryck åt det äckel ända ner till själens botten, som en tidningsman slutligen känner efter många års av yrket möjliggjort glut-tande bakom det officiella samhällets kulisser. Det ger dödsångest, och det är det, han har skänkt ord.HUDI KS VALL—ÖREGRUN D

261

Jag är dock måhända inte riktigt omdömesgill, då det gäller poesi, jag har inte så vidare mycket intresse för den konstarten, i synnerhet inte i den sliskiga och effeminerade form, den numera utövas. Överhuvud är nog skönlitteratur som självändamål rätt främmande för mig. Jag läste naturligtvis som ung en massa både vers och prosa och trodde, att jag satte alltsammans högt, men det var ett självbedrägeri. Jag läste pliktskyldigast Strindberg och Heidenstam och Levertin och Fröding och Karlfeldt och allt vad de heta, men jag måste, om jag vill vara fullt ärlig, säga, att de aldrig betytt något verkligt för mig, och därför föllo de också snart nog av mig, då jag började komma på allvar ut i livets sjögång.

Det finns egentligen bara två svenska skalder, som på allvar betytt något för mig, och det är Runeberg och Rydberg. De ha gett mig känslornas värld och tankens och drömmens värld i den högsta renhet och klarhet, mer behöver jag inte. Särskilt har kanske Viktor Rydberg varit den inre rösten i mig, alltsen jag som skolpojke lärde känna honom.

Saken är väl den, att jag stannat kvar i den svenska filosofien från förra seklets början och mitt, jag har nog i stort sett min förankring hos salig Boström och Geijer. Den förres "Religionsfilosofi" och den senares "Föreläsningar över människans historia" ha en gång under svåra inre tider för mig hjälpt mig på benen, och jag brukar inte släppa en vän, som hjälpt mig.

Ja, gamle Boström, ja! Jag minns salig Hans Edfeldt i Uppsala, "den siste boströmianen", när jag talar om Boström. Det var under min korta Uppsalatid, jag skulle tro vid recentiorsfesten på nationen. Där voro ståtliga gubbar som Hjärne, som kikade snett och vint, och den alltid glade Axel Lundström, den kämpalike Högbom m. fi. ooh så bland dem då Edfeldt, som närmast liknade en gammal hedervärd hantverkare, kanske allra mest en skräddare eller en barberare. För att inte säga hattmakare.

Så kommer han fram till mig med punschglaset i hand, det var antagligen den förfärliga "Gefle"-punschen, som hade bara en god egenskap: att den för alltid botade min smak för denna dryck,22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

alltså, han kom fram, ställde sig framför mig och sade med sin gravlika stämma:

— Jag kan hälsa kandidaten från kandidatens farfar!

Där stod jag. Jag trodde, gubben var rubbad. Min farfar dog 1862, och det här var hösten 1901, alltså 39 år senare, och så stora tidrymder är man inte van att räkna med för vanliga privatpersoner, då man är nybakad student. Ja, han hade tydligen varit bjuden på middag i farföräldrahemmet någon gång i sin ungdom, eller nånting i den stilen. Hur som helst så är jag närmast Boströ-mian, och det är mycket av den varan i totalismen, vilket inte torde göra den lättbegripligare för vår tids människor eller omänniskor.

Men för att återgå till Norrlands litterära problem, så skulle jag först och främst vilja ha en exakt statistik över, hur många författare varje svenskt landskap bidragit till katalogen med genom tiderna. Jag misstänker då, att man skulle finna, att de norrländska landskapen skulle ligga ganska långt framme med hänsyn till teologi, därnäst i naturvetenskap, men vad "poesi" beträffar, bleve det klent. På det området är det väl egentligen bara Ångermanland, som har några nummer att uppvisa: Grafström, Sehlstedt, Pelle Molin och Olle Högberg. Vidare Iledenvind-Eriksson, Eyvind Johnson m. fi. Franzén kan man ju inte medräkna, och av moderna knappast Bertil Malmberg, han är visserligen född i Härnösand men flyttade till Stockholm redan i unga år. Så är det ju Birger

Sjödin, ja, herregud! En Per Hallström kan ju vara lustigt. Men 2, det är nästan l3/4 för mycket.

Bertil, vars mamma i tidernas morgon satt på gubben fars kontor, gjorde faktiskt en rolig sak i sin ungdom, mer värd än alla hans tillkrånglade verser. Det var i femman i Härnösands allmänna läroverk. Klassen hade fått till uppgift alt skriva om Eli Rhem, den amerikanske pojken, som räddade ett järnvägståg från att störta i djupet från en raserad bro, genom att rusa ut på banlinjen och vifta med en röd flagga.

Bertil skrev:

— Vem hade gett honom lov alt hindra ett så magnifikt skådespel ?HUDI KS VALL—ÖREGRUN D

Det höll på att bli relegation, det! Men blev med tiden bara Schillers estetik.

Vad jag emellertid, skämt å sido, fäster mig vid i det här sammanhanget, det är den egendomliga fördelningen av litterärt framträdande i Norrland. Varför är den norrländska litteraturen på detta sätt centraliserad huvudsakligen till Ångermanland? Beror det på den gamla bildningsmetropolen Härnösand? Men i dess gamla gymnasium funnos lärjungar från hela övre Norrland. Ligger förklaringen i landskapets skönhet och ädla struktur? Beror det på brukens och i allmänhet industriens anor i Ångermanälvens ådal? Kan man dra paralleller mellan Ångermanälven i Ångermanland, Klarälven i Värmland och Dalälven i Dalarna?

Det skulle vara intressant att få saken i alla händelser undersökt. Här kunde ju norrländska litteraturstuderande få ett tacksamt arbetsfält — men kanske det inte skulle roa profeterna och följaktligen inte ge betyg av vidare värde i konkurrensen om framtidsplatser, profeter äro ju lite bekväma av sig.

I alla händelser är det uppenbart, att Apollo, då han rest på Norrlandsrouten, av det gamla namnet "Norrlands Aten", förmodligen, dragits till Härnösand och därför tagit Härnösandsbåten, som inte anlöper vare sig Gävle, Söderhamn eller Hudiksvall, och vad Sundsvall beträffar, så behövde han bara se det för att fatta, att där hade han ingen framtid.

På det viset har hela nedre Norrland blivit litterärt lottlöst. För Hälsinglands del har man väl bara att notera Edvard Fredin, som är totalt bortglömd, i Gästrikland, ja, vem har man där? Fjalar Östergren, "signaturen", lite längre tillbaka token Lénström och sen...? Man kan ju förstås räkna Daniel Fallström till Gästrikland, han var ju född Gävlebo, men han blev ju den mest stockholmske stockholmare, som kan tänkas.

Ja, gamle Daniel! Det var verkligen en hederspumpa! Och Norrlandskynnet hade han. Han sjöng ut rakt på sak, precis som ban tänkte, jag minns en festlig historia i det sammanhanget från ett sammanträde i den famösa Pen/dubben. För många år sen. Vi sutto där — det var på den tid, då jag ännu trodde, att det var22 I.

någon allvarlig mening med hela härligheten, d. v. s. innan jag kommit underfund om, att det bara var ett Kindergarten till Svenska Akademien — vi sutto där alltså hela högen, som vanligt misstänksamt lurande på varandra, och den kvällen var Daniel med, jag skulle nästan tro för första gången. Han satt mellan Hjalmar Bergman och mig.

Så plötsligt börjar han berätta, att ban just läst "Landsorts-Bohëme", som redan var gammal då, och utgjuter sig i superlativer. Ställningen började bli något pinsam — det1 passade sig inte att säga sådana saker, framför allt inte att fälla några som helst omdömen om medlemmars arbete mer än möjligen i fjärilslätt nedsättande form. Det var spiritualitet, och tillhörde en klass för sig. Men Daniel bara vispade oförskräckt med sina mustascher och så, o, fasornas fasa, slår han Hjalmar Bergman på axeln och säger:

— Där, min kära Bergman, blir du liten!

Hjalmar Bergman och jag började naturligtvis dunka varann i ryggen för att camouflera detta oerhörda brott mot allt vad snille och smak hette, och Daniel lyste aldrig mer på det firmamentet.

Men jag hade ett vida intimare förhållande med hans förtjusande hustru, fru Anna Fallström.

En gång i världen fyllde Johan Nordling 50 år, och tilldragelsen firades med en subskriberad middag i Royals festvåning. "Idun" hade varit min första förläggare, genom Frithiof Hellberg, och jag hade i många år skrivit i bladet, var alltså gammal god vän med Johan.

Jaha, jag kommer till bordet och finner, att jag blivit placerad med fru Anna Fallström som dam. En behagligare bordsdam fick man leta efter.

Så säger hon och småler på sitt rara sätt, jag har faktiskt inget annat ord i det sammanhanget än rar, och säger:

— Jag kan berätta en sak för herr Nordström. Gissa vad!

— Det kan jag verkligen inte, sa jag.

— Jo, sa hon alltjämt småleende, jag har burit herr Nordström till dopet.

Det var verkligen ett återseende efter många år, men det måste sägas, att det gått oss bägge alldeles som en större föregångare: vi hade med åren blivit tämligen feta!

Jag frågade sedan gumman mor, som då ännu var i livet, hur det förhöll sig med saken.

—- Jo, sa hon, det var en flicka från Uppsala, och hon hette Larsson. Hon var husföreståndarinna hos oss. Hon var mycket söt på den tiden. Men jag tror inte, det var dig hon bar till dopet, jag tror, det var din tvillingbror Gustaf, som dog. Du bars nog till dopet av gamla tant Sliernström. Men jag vet inte riktigt säkert.

Och inte vet jag, ty nog har jag gott minne, men den tilldragelsen har tyvärr undgått mig.

Hur som helst, så är det besynnerligt, att det inte skall finnas någon litteratur på den här kusten, och jag kan bara hoppas, att man tar och undersöker orsakerna. Inte för att jag bryr mig så mycket om verser, men det kunde i alla fall vara roligt, och så behövs det för att få i övriga Sverige, att Norrland är fint, det går ju alltid lättast med verser, de ramla in i blodet i ungdomen, och sen sitta de i som beck för hela livet.

Nu ha vi Calle här. Han har varit uppe i stån.

§ 11.

Varför är det så feta människor i Hudiksvall?

— Det är fan, va dom är tjocka här i stån! säger han. I Härnösand var det den långnästa och smala tanttypen. Men här är dom tjocka.

Och kan du tänka dig, skyltdockorna här är avlagda gamla enar från Stockholm, fullkomliga monster! Men ölutkörarn höll på att stjälpa båten, medan du var i land, så tjock var han, och oppe i stån såg jag en mamma med dotter och dotterdotter — också monster! Dom fyllde hela gatan, ensamma, förstår du! Ensamma! Nej, man skulle vara här ett år och rycka opp dom djävlarna, för dorn har ingen bensinkärra här heller .. .

Calle är arg. Det där med bensinvagnen kan han inte komma över, så Hudikarna få väl stillatigande acceptera, att han såg snett på dem. Vad korpulensen beträffar, så står den kanske på något sätt i samband med det goda smöret. Om man tänker på t. ex. den förträfflige Arthur Engberg, så är det ju något välmående över honom, inte främmande för den ecklesiastika välmågan, med flotta citat och runda psalmer. Det är kanske det utmärkta Hälsingesmöret!

Tänk, vad det är nyttigt att resa, vilka nya synpunkter man får.

Ja, till och med Nathan Söderbloms livbejakande religion och ekumeniska rundfamn ha kanske, när allt kommer omkring, med det utmärkta Hälsingesmöret att göra, mer än man tror.

Och den förtjusande Delsbostintan, hennes glada humör och historier och solskensväsen — smör, smör!

Men hur är det då beställt med smöret i Delsbo?

Jag minns julen 1895 och nyåret 1896, dem tillbragte jag med min familj uppe i Ramsjö åt Delsbo till. Det var en svinkall tid. Om rnornarna sågo vi vargspår utanför förstutrappan, och jag beundrade hos länsmannen, som hette Pihlman, en enastående samling av daggar, boxhandskar, knivar, revolvrar och andra umgänges- och förnöjelseinstrument i Delsbomodell, som han dekorerat väggarna med i sitt arbetsrum. De sakerna minns jag mycket väl, men smöret minns jag däremot inte ett dugg av, så det kan inte ha varit så vidare.

Där ser man. Säg mig, vad du äter, och jag skall säga dig, vem du är.

Skaffom oss smör från Hudiksvall i hela Sverige!

§ 12.

Från Hudiksvall

kl. 6.04 e. m.

Hällregn!

Kl. 6.25 e. m.

Det var en åskskur! Horisonten var vit men har nu klarnat, och luften känns lättare och svalare, men tunga åskmoln med blå

bottnar ligga som flottor av himlens Dreadnoughtar runtom och hota.

Hudiksvall har en lång och djupt in i landet gående stadsfjärd, alldeles som Örnsköldsvik och Sundsvall, men här äro stränderna platta och sandiga i stor utsträckning samt här och där med stenar ute i vattnet. Hälsingenatur.

Jansson köpte en av Stockholmstidningarna, då han var i land. Jag tittade i den, vi ha inte sett tidningar på hela färden, och mindes xylografen Kalle Andersson i Grisslehamn, vad ban sade 1907, Albert brukar citera det så där ett par gånger om året — som allting annat, hans konst ligger ju i att kunna tugga om som ingen annan, på det viset kommer folk ihåg och beundrar, det blir "oförglömligt", ingen dålig metod, och spar en hel del på uppfinnings-tarmen.

Kalle Andersson alltså hade efter tretti år varit in till Stockholm och besökt kaféerna.

— Dom talade om precis samma saker som för tretti år sen! sa han.

Och återvände till Grisslehamn.

Man märker på resor som dessa, då man lever bland folket i veckor, hur föga det, som sysselsätter det lilla tunna kulturskiktet inom nationen, berör folkets liv i stort, och hur föga detta liv färgas av "världs"-händelserna. Det är väder och vind, strömmingens och laxens förekomst eller icke, sådd, regn och sol och dylikt, som bildar livet för dem. Visst påverkas det av teknik och uppfinningar, delvis, ehuru mycket litet, av konst och litteratur, ännu mycket mindre, stommen förblir densamma — så länge brödkampen måste kämpas. Sjöbodarna äro tusenåriga till sin historia, det dagliga livet landet runt har samma nedåtpekande rotdjup och bakåtrik-tade horisontperspektiv. Därför verkar en dagstidning som en mygga mot oändlighetens tunna klarhetsrymd.

Alltmer har denna rymd, icke minst genom mina studieresor och för övrigt genom mitt ensliga liv, blivit min egen livsrymd, den enda, i vilken jag trivs och känner mig leva verkligt.22 I.

§ 13. Kl. 7.30 e. m.

Väldiga fjärdar

ligga här mellan Hudiksvallslandet och havsbandet. Och steniga!! Det är bara ruskor, stänger och bojar överallt, man går som genom ett "tå", vilket betyder fägata, på landet.

Just nu runda vi släten tvärs inloppet till Kråkö, och då kommer jag ihåg, att jag resonerade i går afton med en fiskare om tumlarnas förekomst i dessa vatten. Jag sade, att jag trott mig se en under Bålsön just vid infarten till Kuggörarna.

— Ja, vi ha sett dom här! sa han. Det är fullt med tumlare i dom här vattnen.

Och han berättade, att en — eller om det var tre — varit inne i Kråkö hamn ända fram till bodarna, jag tror i fjol somras. Man hade försökt stänga dem i hamninloppet men kommit för sent.

Den här kusten med sina blåa berg påminner mig om Australia-kusten kring Sydney, ungefär vid Mount Itnlay.

Nu ha vi smult vatten. Det ha vi inte haft mycket av under resan. Mest har det varit sjö och slänggunga. Motsjö, grov som vid Järnäs klubb, eller låringssjö. Porslin har gått i kras, då Sjöberg riktigt varit i farten, och man har måst stuva ordentligt. Men skutan är bra.

Kl. 7.50 e. m.

Iggesunds höga skorsten står upp så vasst mot den gula kvällsrymden över de blå inlandsbergen, och röken ligger i ett milslångt gulbrunt streck söder ut.

Nu grönska strändernas alskogar i vattenkanten bland de \ita stenblocken, björkarna äro honungsgula, men granarna på klippskären stå tunna och genomskinliga som mystiska bröstkorgar med nakna, smala revben mot aftonrymden.

Här är inte mycket sjöfågel, bara lite grisslepar, som ligga och fiska under stenstränderna.

Ödsligt, stort, rofyllt. blankt, stilla för övrigt.

§ 14, Till Våtnäs

kl. 8.01 e. m.

§ 15. Kl. 11.25 e. m. Denna hamn

är en s. k. statshamn och påminner mest om Prästgrundet vid Söderhamn, Fågelsundet i Hållnäs innanför Björns fyr, på norra Upplandskusten, i synnerhet den senare.

Något så stenigt som detta fiskläge kan man knappt tänka sig. Kokhusen ligga inne bland stenblock, lika höga och stora som de själva, och i infartskanalen, på vars båda sidor en stor del av hamnen och de flesta sjöbodarna ligga, och som muddrats upp och bildar, vad man kan kalla den egentliga hamnen, just där ligger, i själva mynningen, på västra sidan, alldeles invid en sjöbod, ett jätteblock.

Sannerligen, min känsla av, att vårt kära Sverige alltjämt är jungfruligt land, den har jag kanske aldrig haft så levande som på den här kusten. Men den liksom kastar ljus långt ut över hela resten av kusten, så som jag känner och vid olika tillfällen befarit den, fast kanske aldrig under så intim kontakt med fiskrarna som denna gång — inte ens under Ulvötiden, då spelade de rätt mycket — ty den här gången ha de haft fullt förtroende för mig, och öppet och oförbehållsamt lagt sina bekymmer i mina knän, så att säga.

Hamnmästaren här, Bergqvist, har berättat mig, att det uppges vara Gävlefiskare, som först ska ha byggt hamnen, för århundraden sen, det finns en sten här utanför, som ännu kallas Gävlebo-sten, och man visar ett väldigt block på land, som bildar med marken under liksom ett slags grotta. Där skulle de första fiskrarna ha bott, ungefär som de första fiskrarna i Trysunda bodde i jordkulor, grävda in i kullen mot söder över nuvarande kokhusraden, som Linus Lundström visade mig, och även här kan man, enligt Bergqvist, se spår av "visten".

Jag vet inte någon, som fullt haft känsla för och lyckats förmedla åtminstone något av denna vår svenska arkaiska värld mitt i den vanliga omkring oss mer än Albert, men han har faktiskt gjort det. Jag medger, att jag ofta betraktat, vad han skrivit om detta, som en litterär pose, han är ju mitt upp i alltsammans en sån fördömd poseur, men här känner jag, att det är äkta, han har vridit sig under den uppenbarligen stundom nästan till ångest stegrade svårigheten, att icke säga omöjligheten, att med våra lätta vardagsord får fram just den förgångenhetens på en och samma gång försvunna och ändå absolut levande själ, som likt en dallring omger både natur och människor i dessa havsödemarker, fullständiga landskap och typer för en Cooper i vår tid, som hade den näsan. Den ende av de yngre, som skulle kunna tänkas nå dit, därför att han har något av indianskt i sitt hela hud- och nervsystem, är Sven Barlhel. Man förstår det, då man läser hans fullständigt ensamstående skildringar från skärgården utanför Stockholm.

Vacl som i det här sammanhanget inte är det minst anmärkningsvärda är den absoluta skillnaden mellan Ostkusten, åtminstone norr om Landsort, å ena sidan och Syd- och Västkusten å den andra. Det, som därvid först faller i ögonen, är naturligtvis bebyggelseformernas olikhet. På Syd- och Västkusten har man tydlig och klar samhällsbebyggelse, på Ostkusten förekommer den endast sporadiskt och i liten skala, vartill kommer, att Ostkusthamnarna i så stor utsträckning endast äro sommarhamnar. Det blir därmed något tillfälligt över Ostkusthamnarna, som ytterligare bidrar att förstärka intrycket av tidlöshet, av obefintlig historia.

Där ligger nog den avgörande skillnaden mellan de båda grupperna: Syd- och Västkusten verka gammal historia, Ostkusten saknar historia, men därmed har följt det egendomliga, att just av den anledningen verkar Ostkusten kvarlevande orörd forntid, ja, urtid, på ett sätt, som gör denna alltjämt direkt påtaglig.

När man kommer ut i dessa fisklägen, förflyttar man sig inte bara horisontalt utåt periferien i rummet, man förflyttar sig samtidigt

århundraden, ja, årtusenden radikalt tillbaka ner i tiden, men når ner till Sveriges och svenska folkets förhistoriska tid.

Det är helt enkelt det, jag från första mötet med dessa fisklägen, i Solums gestalt, under min ungdom har känt, men först i kväll, denna röda, blickstilla, myggsurrande, skira junikväll, medan måsar sväva ljudlöst med spejande ögon här över de stumma, grå bodarna, har jag kunnat fånga hemligheten i min hand och titta på den som på . .. ja, vad? Det har inget namn, som våra dagars svenska språk känner till.

Det är och förblir ordlöst — och kanske just därför starkare än något, som skulle acceptera att låta fånga sig i ett ord, där det skulle förtorka och dö.

6 juni. Tisdag.

§ 1. Kl. 12 m.

Vädret.

Sydlig vind, varmt, nästan kvavt.

§ 2.

Hälsingar.

Jag var uppe kl. 7 i morse och fortsatte på en teckning, jag börjat i går kväll, och ritade till kl. 10, varefter jag haft IV2 timmes intervju med Bergqvist. Det var en karl, det! Dessa hälsingar äro rappa, exakta, jag förstår, att de gå i täten för strömmingsfisket. Det ligger över dem samma storvulenhet som över deras bondgårdar, vilka på sina håll ha motsvarighet på kusten i väldiga sjöbodar, dock icke på den här kanten, och numera i de nya, väldiga båtarna.

Generösa äro de också. Vilja inte ha betalt för telefon eller för fisk.

•—- Det är så roligt, att ni kommer och hälsar på oss, så!

De förefalla vara Norrlands adelsfolk och påminna en hel del om dalkarlarna, inte minst i målet, som redan här börjar styra ut ur den vanliga Norrlandsdialektens kurs och gira åt bortom-norr-22 I.

ländsk tunga, bland annat då det gäller intonationer. Det finns ju också likhet, då det gäller hemslöjd o. dyl.

Det är ett gammalt stolt bonderike, det känner man i allting, forna storhetstiders "Helsingia Major". Jag har flera gånger här bland dessa Hälsingefiskare för min inre syn sett Gustav Vasa skymta till i minnesdiset på Delsbo vall. Jag har också tänkt på Salvéns utredning om Delsbovävnaden. Här finnas gamla och djupa rötter.

Emellertid, jag har fått så detaljerade upplysningar av Bergqvist, om själva arbetet, att jag icke behöver besöka Prästgrundet, som annars var meningen. Därtill kommer, att man inte flyter in i hamnen där med denna båt, det är för grunt, vi ligga för djupt.

Här hade man stått på utkik hela gårdagen från kl. 12 efter oss. Skoglund gick nämligen hit på morgonen från Kråkö och sa, att vi skulle komma vid l-tiden, men vi måste ju in till Hudiksvall. När vi kommo hit i 8-draget, hade man redan gått till sängs, men ett par, som ännu voro uppe, hade siktat en vit båt ute på fjärden, och Bergqvist som ett skott i kläderna, kom ut i eka och lotsade oss in i kanalen. Här är svåra passager, men sen man väl lärt sig leden, ligger den så klar som 2X2 = 4.

§ 3.

Svenska flaggans dag

i dag.

I morse, när jag satt och litade, hörde jag Bergqvist, som har sin stuga just här mitt över den kanske 15 meter breda kanalen, säga till sina småttingar i ljusgröna och ljusblå overalls:

— Det är Gustav i dag. Svenska flaggans dag.

Under sådana förhållanden och vid dessa enkla ord i ett fiskläge av omålade, gråa, låga hus bland väldiga, likaledes gråa stenblock, medan vattnet blänkte i den stilla kanalen, måsar skreko i luften och hela världen luktade rå fisk, kände jag, kanske för första gången, den verkliga, levande, betydelsefulla själen i svenska flaggans dag.

Jag har annars tre skarpt markerade minnen av svenska flaggan.

Det första från segerdagen i London den 11 november 1918. Det var en av de förskräckligaste dagarna i mitt liv. Dels av privata orsaker, dels av dagens allmänna stämning. Det var ingalunda som en jublande segerdag, nej, Gud skall veta, tvärtom.

I dagar hade man väntat på kanonskotten, som för Londonborna skulle tillkännage, att segern var vunnen efter de fyra helvetesåren, men framför allt att kriget var slut. Jag bodde på "Carlton" i hörnet av Haymarket och Pall Mall, mittemellan Trafalgar Square på ena sidan, Piccadilly Cirkus på den andra. Mitt i centrum av det myllrande London, med andra ord, jag hade bott där nära ett år, var gammal bekant med hotellpersonalen och med en hel del av gästerna. När jag var vid fronten, plockade jag suvenirer åt "the Hall Porter", en schweizare, åt Liftmannen, en riklig urtyp av gammal konservativ engelsman, åt Signor Ventura, som skötte Grillrummet, där jag i regel intog min sena middag och dagligen pratade med honom, han var italienare. Efter slaget vid Caporetto hade han på kvällen gråtande omfamnat mig, och snyftat:

— Oh, monsieur Nordström! Oh, monsieur Nordström! Mon fils, oü est-il, oü est-il? Est-ce quil est mört oü non?

Han pekade mot ett osynligt fjärran:

— Il est là-bas! C'est tout ce que je sais! Oh, monsieur Nordström! Je suis père, il est mon fils, et maintenant. .. je ne sais rien, rien, rien! Et mon pays, mon pauvre pays, notre chère Italie. Comment cette guerre va-t-elle finir? Oh, oh, je ne veux pas travailler . .. A quoi bon? A quoi bon???

Jag hade plockat upp några tyska bajonetter från slagfälten vid Somme, några murbruksbitar från det sönderskjutna Ypres. Vi, hotellets gäster, hadé gått om varandra i stora hallen som osaliga djur i väntan på den slutliga signalen, men aldrig kom den. En kväll rev någon bort mörkläggningspapperet från stora glasdörrarna in till den magnifika, guldglittrande matsalen, ingen brydde sig om det, inga tyska plan kunde längre komma, det viskades, att freden var klar. Just då kom admiral Sims, amerikanska flottans högste chef, lång, smärt, mager, vithårig, trippande nerför

trappan som en pojke, hotellets direktör, monsieur Dreyfus, gick fram till honom, vi samlades alla omkring dem, och jag hörde Sims säga:

— No. It lias been given out in Paris, and it's wrong. But it's only a matter of hours.

Det var kvällen den 10.

Den 11 kl. strax före 11 på förmiddan satt jag i skrivrummet och skrev brev, alldeles ensam, då från Haymarket, som dånade utan uppehåll likt en öronbedövande fors utanför fönstren, ett larm, ett vrål lyfte sig över bruset, och i detsamma börjar ett dovt kanondunder att höras, jag kastade papper och penna och skyndade ut på trottoaren, barhuvad, där stod före mig Hall-portern, Liftmannen, Dreyfus, herrarna på kontoret och i Receptionen, förutom gäster — den rinnande raden av bussar, den efterföljande med nosen i ryggen på den omedelbart föregående, voro svarta av människor, på taken viftande med miniatyr-Union-Jacks. Det var tydligt, att de alla haft dem i beredskap i fickorna. Och från alla väderstreck steg inom några minuter som en växande våg ända mot himlen av vrål, tjut, rop, sång, sirénvisslingar, dova kanonskott, och så fortsatte det i ett par dygn. "The Mall", alltså stora paradvägen upp till "Buckingham Palace", var svart av folk, en liten grabb hade lyckats praktisera sig upp på drottning Victorias jättestaty utanför grindarna till slottet och intagit en bekväm pose i hennes knä — under folkmassans jubel — vägen var garnerad från "The Admiralty" upp till slottet med tyska kanoner, flygmaskiner, tanks, kulsprutor, gevär etc., och över alltsammans föll ett grått, trist, likgiltigt, surmulet regn.

Jag tog en taxi, jag ville resa London runt och studera folkstämningen och även komma bort från mig själv. Bilen kunde avancera bara tum för tum, till synes vilda och galna flicksJynor med det upplösta håret flygande för blåsten och stripande i regnet, sprungo över busstaken, hoppade in i bilen, så att chauffören måste tillgripa engelska språkets grövsta ord för att få dem galltjutande på flykten.

Så kom jag slutligen till Hyde Park Corner, och hela den öppna platsen skimrade av nationalflaggor: Englands, de olika engelska besittningarnas, Frankrikes, de franska besittningarnas, alla de allierades, ja, praktiskt taget alla nationalflaggor i världen utom Centralmakternas. Även de neutralas voro alltså med. Jag såg den danska, norska, nya, lysande dukar — men den svenska, var välden? Saknades den?

Nej, där var den!

Jag såg bort, jag ville inte se den. Där hängde en våt trasa, grå och smutsig, färgen var borta, endast en svensk kunde, med bitterhet i själen, känna igen vår symbol.

Då svor jag i mitt hjärta, att, vad på mig ankom, skulle Sveriges flagga aldrig mer så framträda inför världen.

Det var den största skam jag känt i mitt liv.

Det var alltså första gången.

Så andra gången.

Det var nere i Lejonbukten på väg till Genua med en av Svenska Lloyds lastbåtar.

Vi hade haft det ökenhett under spanska sydkusten, men när vi girade nordvart, och i synnerhet då vi kommo under de isiga luftströmmarna uppifrån Alperna blev det slut på Medelhavets "vin-blå" färg för att tala med Homeros — jag tittade för övrigt efter och konstaterade just under spanska sydkusten i värmen, att där var Medelhavets vatten klart Bourgognefärgat, så det var väl Rourgogne, som gubben Homeros drack, fast han aldrig funnits, liksom inte heller Kristus eller ens Napoleon, det är fr. o. m. 1800-talet bara professorer som finns, och det märks inte, det är bara de obefintliga, som märkas — där uppe i de kalla vindarna blev Medelhavet blågrönt som Östersjön.

Och just där hände det.

Det var ingenting märkvärdigt. Jag stod uppe på bryggan hos skepparn, en alldeles osedvanligt sympatisk ung man, som övertagit båten i Kiel, kapten Andersson. Han fick för övrigt ett tragiskt slut. Det här var på hösten 1922, och han var stationerad på Medelhavsrouten, där han allt framgent fortsatte, tills en vacker

dag hans båt försvann med man och allt utan att lämna det minsta spår efter sig, i det förrädiska Adriatiska havet.

Alltnog, där stod jag nu på bryggan, det var vid 10-tiden på morgonen, som jag vill minnas det, och frisk blå nordlig. Havet låg tomt, bara en enda båt stack upp i horisonten. Andersson, som var en tystlåten man, undersökte den noga i kikaren och gav sedan order att hissa flagg. Jag tog min kikare och följde också den mötandes rörelser, vi närmade oss varandra mer och mer, och med ens ser jag på allting, att den mötande också är en svensk Lloydare, och när han kommit alldeles inpå, ser jag den blågula med rena klara smattrande färger som en rem på flaggspelet akter ut!

Det sa klang som i stål inom mig, och jag kunde inte hålla mig, jag vände mig till Andersson och sa, medan de två fartygen hälsade varann:

—- Den är vacker i alla fall!!

— Det är den, sa han, men den är opraktisk på sjön, den är svår att se. På sjön finns det inte maken till den danska.

Men jag drack den med ögonen, som om jag varit törstig, och något vackrare tyckte jag mig i det ögonblicket aldrig ha sett.

Londonskammen var avtvådd!

Så slutligen tredje och sista gången. I Stockholm.

Det var den 6 juni 1928. Jag hade legat utomlands sen föregående höst och var just hemkommen från Konstantinopel på väg till Öregrund.

Jag hade varit på Sturebadet och steg ut på den soliga Sturegatan, då jag ser alla människor stanna och blotta sina huvun, och vem kommer åkande och hälsande i sin tur om inte kungen. Jag fick också av mig hatten, och med ens var det, som om alla de smällande svenska flaggorna flutit samman i honom, Sverige var en enda person, det kom så hastigt, som flickan sa, att jag kippade efter andan.

Men det tyckte jag var en hemkomst!

Och nu! Här ute i detta steniga Våtnäs, då jag hörde Bergqvist lära sina pysar, att i dag var det Gustaf, och då är det svenska

flaggans dag — mötte mig den svenska flaggan ute i folkets hjärta som vapenmärket, under vilket det levde.

Ja, det vapenmärket tror jag man inte så lätt vrider ur våra händer, och mycket hade nu hänt sen London — Gudilov!!!

§ 4. Kl. 12.17 e. m.

Från Våtnäs

kl. 12.12 e. m.

Fiskrarna i blåa overalls viftade från alla bryggor.

— Hoppas, jag får tillfälle komma tillbaka! ropade jag till den viftande Bergqvist.

— Ja, hjärtligt välkommen! lyfte han handen, och så stucko vi ut ur hamngattet — och nu är slänggungan i full gång.

§ 5. Kl. 2.05 e. m.

Sjölunch

den första efter uppfärden. Hela tiden för övrigt ha vi ätit, då vi legat i hamn. Men hur mycket bättre det smakar så här, då den friska, lite kyliga sjöluften spolar in och man sitter och gungar och småhoppar. Motorn spinner jämnt (fast det hör man knappt), propellern surrar, sjön sjåsar, vågorna plaska, och så alla dessa obeskrivliga ljud, som höras i en båt under gång: suckanden, dall-randen, gnisslanden, visslanden, pratanden (som i en ödemarksskog).

Själen åker upp till ytan och ligger där och blänker som en sälskalle. Man tittar ut och ser -— som i dag, då det är disig luft —-kusten hägra och ständigt förändras.

Det känns faktiskt i dag, som då jag for i stiltje från San Francisco till Brisbane, bara med den skillnaden, att då sutto skepparn och jag nakna, bara i shorts, nu sitta Calle och jag, han i skinnväst, jag i sämskskinnsdito.

Lunchen i dag bestod av stångkorv och stekt potatis, nånting underbart. Till det hårt bröd av grovt slag, det ska det vara,22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

Hudiksvalls oöverträffade smör (hemma får man nöja sig med smörblandning, på sjön frågar steward inte efter, vad man kostar på sig!), snaps och Hudiksvalls pilsner. Sen en kopp kaffe.

Tänk! Jag, som sällan eller aldrig dricker pilsner hemma, här på sjön dricker jag det två gånger om dagen, och det smakar bra. Alldeles som under undersökningsresorna till lands. Men det är en väsentlig skillnad. I land åt jag kl. 8 på morgonen två ägg, smör och bröd, grape eller apelsin och drack till det en kopp te. Sen ingenting förrän kl. 7—9 på kvällen. Då blev det smörgåsbord, snaps, en rätt och pilsner. På det en whisky och soda efter kaffet.

Här, på morgonen: te och smörgås.

Lunch: som i dag, mest korv, ibland biff; snaps och pilsner; sen kaffe.

Middag kl. 9—10 e. m.: oftast färsk strömming; sik; en gång laxunge; en gång (Lörudden) harr. Snaps ooh pilsner. Kaffe. En whisky and soda.

Inte skulle den dieten gå, i land. Men knappt skulle det gå med annan matordning ombord. Sjön, rörelsen, det ständigt forcerade arbetet fordra det underlaget.

I Härnösand var jag i land en hel dag och var jagad av intervjuer. En kopp te och två ägg till lunch, jag skulle ej fått ner mera. Det var dessutom en varm dag.

Don efter person och mat efter miljö.

Kan vara av intresse en dag att veta den exakta matordningen ombord. Matfrågan är som i krig segerns A och O.

§ 6.

Planerna.

Vi stäva nu mot Ljusne, där jag skall söka få tag i ett par vidtalade arbetare. Sen hoppas vi kunna nå Gåsholrna i kväll. Därefter göra, om möjligt, Eggegrunds fyr, Utvalnäs och Gävle. Där vill jag ha tag i småindustrikonsulenten och dels en arbetare vid Bomhus, dels direktör Wilhelm Ekman vid Korsnäsverken. Jag skall höra, hur det står till med Lubeck, han har varit dålig. Jag

skulle gärna vilja resonera med honom, hedersmannen bland hedersmän.

Om allt ginge i lås, skulle vi kunna vara i Öregrund söndag eller helst lördag eftermiddag, kunna få andas ut efter ganska intensivt arbete och träffa våra fruar och höra, hur allting är hemma.

Vädret är grått och åskhotande.

§ 7. Kl. 2.40 e. m.

Regndropp

och stark hägring både längs kusten och utåt horisonten. Det ser ut, som om vi skulle gå fram över en stor fjärd med blånande, låg kust runt om. Och sten, sten, sten!

Vi ha just lämnat Prästgrundets karakteristiska skär bakom oss, med dess långa, låga, stennaggade västudde, prydd av några enstaka gran- och tallklumpar.

Om styrbord Marmaverkens höga rykande skorsten, och längre ner Wallvik.

Här ha vi nu inseglingsrännan till Söderhamn, och det är den enda av kuststäderna här i mellersta Norrland, vars hamn jag icke sett. D. v. s. jag har ju sett den skymta från tåget men inte mera heller. Härnösand, Sundsvall och Örnsköldsvik bilda trots inre motsättningar en samhörande grupp, men hur det är ställt med städerna här nere vet jag faktiskt ingenting om med bestämdhet. Jag har bara det allmänna intrycket, att Gävle tack vare sin storlek dominerar, mer eller mindre, hela denna kustremsa. Söderhamn är ju på sätt och vis den hårdast träffade av de norländska kuststäderna. Här har sågverksdöden gått illa fram, och staden har visst haft mycket bekymmersamt. För övrigt vet jag praktiskt taget ingenting om Söderhamn, jag vet inte, att jag känner någon enda människa härifrån mer än en, och han är eller var kanallots i Panama-kanalen och lotsade "Yngaren" på min världsomsegling 1931.

Ja, det var också en löjlig historia. Han hette Lindström och

22 I.

hade inte varit i Sverige sen 1888, talade bara engelska. Han frågade mig till råds om han skulle köpa Kreugerdebentures, jag svarade som sanningen var, att det begrep jag inte mer än en av kanalnegrerna, då jag aldrig befunnit mig i det läget att nödgas köpa aktier och på det viset ådra mig gråa hår i förtid.

— Alla papper på börsen sjunker, svarade han, utom Kreuger. Så jag funderar på att köpa.

Det var, vad man funderade på i Panamakanalen.

Hur han gjorde till sist, vet jag inte, men jag har ofta undrat, och jag tänkte på honom, då kraschen kom ett år senare, men kanske han skrev till Morgan eller till dennes ombud i Stockholm!!

Den gången, jag menar, då Kreuger stöp, blev jag för resten föremål för en lika sällsynt som gåtfull uppmärksamhet. Jag satt hemma en kväll i lugn och ro, då det ringer på telefonen. Jag svarar och får höra en gravlik röst, som säger:

— Det är från "Dagens Nyheter". Vi ska be att få meddela en nyhet, som kommer att beröra herr Nordström mycket djupt.

Gumman mor var krasslig och därför ständigt i mina tankar, så det flög genom mitt huvud:

— Djäklar! Nu ska man se, att gumman har trillat av pinn!

Fast samtidigt gjorde jag den snabba reflexionen, att det var

besynnerligt, att D. N. skulle vara den, som meddelade mig, men, tänkte jag lika snabbt:

— D. N. är då alltid så besynnerlig, så av den kan man vänta sig precis vad som helst. Utom förstås, tillade min tanke, en vänlighet. Men kanske vet och räknar dom med, att det kommer att göra mig ont.

— Nå, sa jag, vad är det?

-—- Vi tänkte, att herr Nordström, som spelat en så framträdande roll i det här sammanhanget, skulle vara intresserad ...

-— Nej, hör nu, sa jag, var vänlig och ut med språket. Vad är det egentligen frågan om? Är det verkligen Dagens Nyheter, eller är det någon mystifikation?

Då sade rösten:

— Ivar Kreuger har i dag på middan skjutit sig i Paris.

Då blev jag faktiskt arg, så jag sa rakt på sak:

— Va tusan angår det mig? Jag känner inte karln, har aldrig sett honom eller stått i förbindelse med honom och har aldrig i mitt liv ägt en aktie, vare sig hos honom eller någon annan.

— Jaså ... ja . . . Ja, vi tänkte, det skulle intressera herr Nordström!

— Ja, det gör jag, sa jag, det blir en trevlig historia, det här!

— Ja, det blir det! svarade rösten med stor och äkta tillfredsställelse.

Och det blev det.

Min framträdande roll grubblade jag en del på. Jag var och är alltjämt en stor beundrare av Ivar Kreuger, men jag hade som sagt aldrig haft det minsta med honom att göra. En enda gång såg det ut, som om vi skulle komma i kontakt. Det var nere i Konstantinopel, där han hade en hel del affärer, som sköttes dels av en schweizamerikanare, Hoffman, och dels av en svensk, Carl Gustaf Lewenhaupt, en ovanligt duktig och sällsynt sympatisk man.

En dag blevo han och jag kallade till gamle Gustaf Wallenberg, ministern, och just då var det rykten ute, att Kreuger skulle vara i faggorna, men det blev ingenting mer än middag och allmänt samtal. När vi på kvällen skilts från den — för övrigt alltid lika förtjusande och fantastiske — Wallenberg, tittade Lewenhaupt och jag på varann och begrepo inte ett dugg.

Några dagar senare blev jag emellertid åter uppkallad till gubben Wallenberg, och då sade han:

— Kreuger kommer!

Med stark tonvikt på "kommer".

— Och, tillade han, jag har här en promemoria åt honom, för att sätta honom in i mentaliteten här.

Om han lät mig läsa den eller inte, kommer jag inte längre ihåg, men han höll mig kvar länge, och det var uppenbart, att han hade stora planer. Men Kreuger kom aldrig.

Närmare än så hade jag aldrig varit den store finansmannen.

Men min roll i hans öde?

Den hade jag nog den gode litteräre uppfinnaren Sven Stolpe22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

att tacka för. Han är ju säkerligen den främste, vi haft på det området här i landet. Och med den här saken förhöll det sig på följande sätt.

Medan jag var ute på min världsomsegling, utspelades den näst sista akten i det stora Kreugerdramat, d. v. s. kampen för livet före fallet. Ungefär år 1925 hade man i svenska affärs- och bankkretsar börjat tro på det alltmer strålande världsnamnet, och 1928 var förtroendet fast. Jag minns, att jag just den våren hade ett samtal med ordföranden i Handelsbankens styrelse om saken, och jag minns, hur han sade:

— Fram till 1925 var ställningen osäker, men det året svängde det, och nu är den absolut säker.

1925 hade Kreuger, åtminstone enligt vad det efter kraschen uppgavs, börjat glida utför.

När jag fyllde 50 år 1932 och det skrevs en del om mig i tidningarna, var vännen Stolpe redaktör för den litterära tidskriften "Fronten", och där, skulle jag tro, det var, som han utnämnde mig till skapare av den s. k. "Kreuger-romantiken".

Jag blev ju lite häpen och tänkte:

— Potz tausend haben wir das allés gethan!

Nu fick jag genom D. N. klart för mig, att det hade jag alltså, och jag fick vara glad över, att man inte tvang en revolver även i min hand.

Ja, så går det till i denna flugiga värld.

Men för att återvända till kanallotsen Lindström från Söderhamn, så råkade han, genom mitt förvållande, måhända ut för obehag, vilket jag däremot inte gärna kan sägas ha orsakat Kreuger. Jag höll nämligen efter hemkomsten från världsomseglingen en serie föredrag i radio om resan och kom då bl. a. att omnämna den gode lotsen samt att nämna hans namn, härstamning och nuvarande verksamhet. Och vad händer? Jo, jag får ett brev från en person, som säger sig ha seglat skeppskamrat med L. och därvid i, jag tror, Genua ha lånat honom pengar, men därifrån hade L. rymt utan att sedan låta sig avhöra, och nu tackade fordringsägaren för adressen, han skulle klämma den försumlige

gäldenären — tack vare mig! Jag tänkte ined vemod på den stackars kanallotsen. Hade han nu först köpt Kreugerpapper, och jag tror, han tänkte realisera alla sina andra i det syftet, och förlorat allt han hade på dem, och så sen som påbröd fått ett gammalt krav från Sverige, då måtte Den Gröne vara i närheten, när han i fortsättningen talade om "The Old Country"!

Ja, det där är väl på ett ungefär, vad jag har mig bekant om Söderhamn, och det handlar ju mest om helt andra platser, att icke säga världsdelar, men det visar ju bara, att Söderhamn är en fin stad, eftersom det tydligen är en på detta sätt i själva Världsstadens liv aktivt deltagande del. Sela.

§ 8. Kl. 3.35 e. m.

På ingående.

Men nu till business!

Om babord Wallvik, rätt för ut Ljusne, om styrbord Ala.

Vattnet brunt igen som vid Örnsköldsvik och Husum, denna gång från Ljusnan.

I horisonten ha vi "Jungfrun" (Storjungfrun), längre söder ut Kusö och Kusö kalv.

Det har regnat lite. Horisonthägringen står kvar. Kusten sjunker definitivt ner som i kappsäck. Plattheten börjar.

§ 9.

Till Ljusne

kl. 4.08 e. m.

Från Ljusne: Kl. 5.48 e. m.

Efter en tids förfall under olämplig administration har industrien här nu kommit på fötter, men bostads- och hygieniska förhållanden äro ännu efterblivna som följd av det forna förfallet.

Snällt folk här. Verkar öppet och intelligent. Vad jag under denna resa sett av Hälsingefolket har gjort ett mycket gott intryck på mig. Det verkar vaknast i Norrland.

Nu gunga vi igen. På väg till Gåsholma.22 I.

§ 10. Kl. 6.10 e. m.

Mentalitetsf örä n d ring.

Arbetarna visa sig överallt respektera och beundra den driftige affärsmannen och duglige industriledaren. De ha lärt sig förstå. Det kunde de inte för ett kvarts sekel sedan — men då var det också mera gründertyper än industriledare i vår tids mening, som hade hand om industrien.

Arbetarna följa nu industriens skötsel med samma vaksamhet som aktieägarna och äro minst lika intresserade. Vidare ha de, genom senare decenniers erfarenheter, fått blicken öppnad för exportmarknadens faror och risker och hemmamarknadens betydelse. Överhuvudtaget har jag intryck av en långt mer djupgående förvandling av deras mentalitet, än politici, press, banker och bolag ana, mer djupgående än de ana själva, en förvandling, som pekar mot alldeles nya tider och förhållanden, ty 1800-talssocia-lismen har nu spelat ut sin roll, emedan den fyllt sin mission.

Vad skall komma?

Det får jag möjligen ingå på i boken — om tiden är mogen?

Nu för ögonblicket kan jag inte skriva mer. Sjön har vuxit upp, och vi ha hård sättning, vinden tycks ha skrotat över till SO.

§ 11. Kl. 7.05 e. m.

Kusö kalv.

Vi passera den nu i aftonsol och styra förbi mot Gåshällan och Gåsholma. Det är ändå stenigare än vid Våtnäs, och få se, om vi våga oss in.

Jag har fått det väsentliga av upplysningar om fisket men måste komplettera med upplysningar om Gästrikekusten för att ha hela Norrlandskusten klar. Jag kan ju få vid Utvalnäs eller Bönan men vill gärna ha Gåsholma.

— Vi försöker väl, får vi se! kommer Calle just in med cigarren i mun och säger på sitt alltid lika trygga och oberörda sätt. Annars är det en tjusig hamn här.HUDI KS VALL—ÖREGRUN D

Han pekar på en liten rundad grön alskogsvik här på västra sidan av "Kalven", en av de mest idylliska små hål på hela den här kusten, en direkt motsvarighet till Baggviken på östsidan av Mjältön uppe i Ångermanland, som också är alldeles rund, men där är det mest gran, här mera lövskog.

—- Ja, då försöker vi väl att krångla oss in till Gåsholma! säger Calle.

Kl. 7.17 e. m.

Haveri!! Motorn har stannat, vi ligga i dyningen och rulla. En fiskarbåt passerar just, ett pojkhuvud sticker upp ur ruffen och tycks sova, han ser ingenting, fast han inte är mer än 100 meter ifrån oss ... nu vaknade han och

hoppade till, han trodde väl, vi voro en undervattensbåt, som stuckit upp ur djupet. Gud, vad vi rulla!

Kl. 7.27 e. m.

Klart. Full fart. Kl. 7.50 e. m.

Ligga och hålla utanför Gåsholma. Kl. 8.03 e. m.

Ankrat upp inne i fjärden mittemot hamnen, fint nattkvarter, blankt vatten med ryssjor och skötkrok, gubbar i små ekor.

Hamnen ligger inbäddad i vårgrön älskog. Svenska flaggan uppe på svenska flaggans dag. I morgon få vi lots in i och genom hamnen ut. Då skall jag träffa Emil Vilund, som Skoglund rekommenderade i Kråkö.

Vi blevo inlotsade hit av två fiskare i en eka.

— Känner ni en fiskare, som heter Emil Vilund? frågade jag.

— Emil Vilund. Joo, det gör jag. Det är bror min. Han kan komma ut, om så önskas.

Samma tillmötesgående överallt. Enda plats, där man föreföll lite butter, var Höllik, särskilt en mager gubbe, lik Ludde Gentzel, som då flaggan skulle upp på lotsutkiken att hedra oss, sade surt:

— Flaggen? Ha det hänt nå särskilt i dag, då?

Men sen gav han dock upplysningar.22 I.

7 juni. Onsdag.

§ 1. Kl. 9.45 f. m.

Vädret.

Bar. 749. SO storm! 20—22 sek.-meter. I salongen +20 C. Sol.

§ 2.

Ankaret,

det lilla, uppfällbara draggade i går kväll, och vi måste sätta det stora, och tur var det. Månen i går kväll gick upp röd ur skogen i öster och blev sedan ullig, och vi undrade därför, om det skulle bli regn eller vind eller bådadera. Det blåste upp framåt morgonen. Klockan Vä 8, då jag var på däck. såg det dock inte så farligt ut. vädret var grått, men när jag purrades kl. 9, var det färdigt. Nu är bela denna lilla hamnfjärd fräsande vit och brun, och vågtopparna ryka som frömjöl för ilarna.

Vi torde icke kunna lätta utan få nog bli liggande här ett tag — det är just såna här naturens överrumplingar, jag hela tiden sökt undvika. Dock gör det inte så mycket, då jag nu närmar mig slutet och sålunda har det viktigaste inbärgat, annat skulle det ha varit på de tidigare stadierna.

Ja, här ligga vi inkorkade, och frågan är, om vi kan hålla oss kvar här med den väderrot, som nu är rådande, eller om vi kan komma att hotas av att bli uppkastade på land.

Ska vi lätta, kanske? I detta fördömda stenskravel, som vi äro fullkomligt obekanta med.

— Tullkuttern har gått igenom här på morgonen, rapporterar Jansson. Han stack ut genom det smala och stentaggiga sundet där borta, men han känner ju varje sten och är dessutom manöver-stark på ett helt annat sätt än vi.

Det är hett mitt i alltsammans, kvävande hett, på ett otäckt elakt och liksom hånskrattande sätt, vindilarna piska till med ömsom isdusch, ömsom glödhetta, luften står som ett ilsket blått

öga utan att blinka en sekund, glor bara på oss som på intränglingar, som ska bort till vad pris som helst. Jag känner till den där blicken, jag minns den bl. a. från orkanen mellan Sydney och Melbourne, då vi gingo med bara 500 tons i rummet, d. v. s. på lätten, och vi reste oss på sjöarna rätt upp och sen slogo ner med ett dån som av ett expresståg, som rusar in i en tunnel. Att pigga upp oss med hade vi en stor ångare, som stod långt inne i land bland sandbankarna, till synes fullkomligt orörd, den hade sjön sugit in mot stranden och sedan kavlat upp, längre och längre in i sanden. Det var, som om luften med sin orörliga, iskalla ormblick ville hypnotisera oss ett ögonblick, bara ett enda ögonblick, ur kursen för att få oss samma väg. Ibland på sjön får man på detta sätt en bestämd känsla av, att naturen är ett personligt väsen, som lurar på en och klart och medvetet vill en ont. Den känslan har jag många gånger haft ute på de stora vattnen men även i Bottenhavet och på Ålands hav, och nu har jag den, här.

Det är landvind. Vad bönderna ska förbanna! Hela denna vår har varit regnlös, och nu, då det borde ösa ner, blåser det torrvind i stället, jorden ryker väl till skogs eller till havs. Inte bättre är det för fiskrarna, strömmingen drivs från land utåt. I går morse hade man bara fått 20—30 kg. per båt i Våtnäs, berättade Bergqvist.

§ 3. Kl. 11.07 f. m.

Haveri.

— Nordström! Kom, får du se! Måsar, som slåss med en hök! ropar Calle från däck.

Jag upp.

— Det är ingen hök, det är en gjuse!

— Ja, han är för stor för en hök! säger Jansson.

Ett tiotal måsar singlade och veno runt den stora fågeln, som virvlade i den starka blåsten, vinglade, dök och steg, medan de ilskna måsarna höggo efter hans vingar.22 I.

Han hade haft en kamrat i sällskap, som virvlat bort neråt havsytan, nu kom även han upp, och med ens bredde båda ut vingarna och togo en vid, snabb, majestätisk stigning och försvunno suveränt och likgiltigt upp i de bländvita molnen.

När jag såg detta skådespel, mindes jag en isig men solig höstdag i Grisslehamn år 1907.

Albert och jag kommo ungefär vid l-tiden gående vägen från samhället bort mot ångbåtsbryggan, vi skulle antagligen ta en liten rundpromenad, fast det inte precis var Alberts förtjusning, och så ge oss upp till "yxlografen". Det var söndag och riktigt högmässotrist i luften. För det sitter ju faktiskt i en sen skoltiden, att det är något galet att vara ute under gudstjänsten, så man känner sig lumpig, vartill på den tiden stundom bidrog, att lördagen omärkligt blivit söndag med allt vad det innebar. Jag förmodar, att det var så den söndan. Vi sa inte mycket.

Jag tittar upp mot den isblå rymden, som verkade oändligt hög den dagen, något måtte ha oroat mig, fast jag ej kunnat medvetet notera, vad det var, och vad får jag se? Himlen full av väldiga fåglar, väl ett 30-tal och på låg höjd dessutom, så att man såg dem fullkomligt tydligt. Vi stannade alldeles slagna, vi förstodo till en början inte, vad det var. Men till sist enades vi om, att det var fiskgjusar.

De voro fullkomligt likgiltiga för allting under sig, svävade med långsamma vingslag i oordnad grupp med kurs närmast, som jag nu minns den, nord till ost, alltså utåt hav och skärgård. De hade ingen brådska, de lyste i det vassa höstsolskenet, ja, de föreföllo i sin vildgula färgskiftning nästan genomskinliga som ambra eller bärnsten, det kändes, som om man överrumplats av en fiende-spanartrupp och varit ovaksam, det var en blandning i känslan av skräck, skamsenhet och vild förtjusning och — avund. Så suveränt gledo de fram!

Samma suveränitet hade jag nu sett.

Och jag hade en annan gång sett en av dessa gossar i aktion. Det var på utsidan av Gräsön, inne i en vassvik, en solig sensorn-HUDI KS VALL—ÖREGRUN D

mardag. Vi kommo i motorbåt, jag står och tittar intensivt på det vildidylliska landskapet, där varje detalj är kärv men det hela på ett mystiskt sätt milt — då med ens något som en blixt noteras högt upp i höger synfält, och jag ser som en tunn vit strimma, som den trådsmala aningen efter en torped fast i vertikal- i stället för i horisontalplanet, och så ett nedslag i den blanka vattenytan, en skumkaskad, en paus, och så stiger ur vattnet ett par vingar, slår några slag, och en jättefågel lyfter och skruvar sig upp i solluften, jag ser gjusen, jag ser gäddan i dess klor, och den glider på samma högdraget likgiltiga sätt, som jag sett här i dag, bort över skären.

Jag förstår mer än väl naturreservatisterna, som vilja ha kvar all denna härlighet, den ger skärgård och hav dess själ, alldeles som nationalflaggan ger landet dess, men . .. ja, vi ska inte diskutera, och för resten måste jag nu berätta, vad som hänt oss här.

Vilund kom ut till oss mitt i stormen, och jag fick en bra intervju med honom på akterdäck. Men jag tyckte, han satt och tittade lite konstigt akter över, så pekade han och sa:

— Ni ha draggat! Vi kommer in på sten där!

Den lyste gul i vattnet bara ett par meter akter om oss. Jag ropade på Calle, som just var nere efter glas till en grogg, som Vilund skulle bjudas på.

Men nu blev det andra bullar av! Maskin i gång. Jansson hivade ankaret, det blåste knivar och gafflar och porslin i den heta luften, sjön stod vittoppig, vindstyrkan var väl uppe i 30 sekundmeter —då!!!

Då tittar jag akter ut och upptäcker . . .

— Jöllen har slitit sig!

— Djävlar!!!!!!!!!!!!!

Den drev ner mot stenblocken i stranden, vi kunde ingenting göra, förrän ankarsättningen var klar. Då rodde Vilund och Jansson i V:s eka efter jöllen, fånglinan hade sprungit.

Glastrallen på akterdäck hade blåst ur hakarna och slungats längst akter ut på däcket bland ankarkätting och trossar.

Så var äntligen allting klart, och nu resonerar Calle fiskarekonomi framme på bryggan med Vilund.

§ 4. Kl. 12 m.

Ankarskifte.

Nu går jöllen upp i sin dävert, starkare fånglina skall sättas i Vilunds eka, som vi ska ha på släp. och vi ska gå runt uddarna och in i fiskläget för att, då det mojnar eller bedarrar, sticka ut och fortsätta söder ut. Här är för osäkert, särskilt som vinden visar tendens att vrida på NV, som frestar mest, där vi ligga.

Vattnet är brungrönt, och topparna fräsa, den vitblå himlen är randad av skärvita och blåvita rader blåsmoln.

Kl. 12.05 e. m.

Motorn på frigång.

Kl. 12.12 e. m.

Jansson ropar och viftar från förpiken:

— Ankaret lätt!

Propellern i gång.

Vilund har skött spelspaken. Jansson halat hein, Calle har skött motorn. Jag — iakttagit från akterdäck, onyttig passagerare. Reumatismen, den fördömda reumatismen, som gjort mig till invalid.

Kl. 12.15 e. m.

I gång.

Kl. 12.35 e. m.

I hamn.

§ 5.

Stenrös ! ! !

Nog ha vi prövat sten på den här resan, men denna hamn är, åtminstone hittills, det värsta vi sett.

Vi ha nu gått runt Gåsholmarna innanför Gåsstens fyr och sedan mellan Synskäret och Gåsholmarna in hit i egentliga fiskläget. Vilken passage! Vi hade stenar runtom oss, stundom på en meter från båtsidan, överallt runtom oss stucko de upp och glänste i solen som sälskallar. Att gå in hit utan lots är otänkbart, men med Vilund vid rodret gingo vi för full fräs, fast det kokade runtom båten.

Själva hamnutloppet vetter söder ut mot Norrsundsfjärden eller, som fiskrarna säga, Iggödraget eller helt enkelt Draget.

Inne i land syns Norrsundets sulfatfabrik med den höga, mastiga skorstenen, Gud vet, om den inte är den kraftigaste längs hela Norrlandskusten.

Den väckte mig för övrigt i natt. D. v. s., då det blåste upp mot morgonen, västlig, drevs röken hit, och jag har aldrig känt maken. Den luktade vätesvavla eller kattskit, som är den mest obönhörliga, genomträngande stank, som finns, kväljande, fet, luden på något sätt, den blandade sig i drömmen och hindrade mig till sist att sova. Jag kunde inte begripa, vad det var, för samtidigt luktade det ruttet. Jag steg upp och slog ut salongsdörrarna och drog ifrån kappluckan. Då kom den tio gånger starkare, och när jag med ens upptäckte den gräddfärgade röken över skogen, då äntligen begrep jag!

Emellertid, hela Draget kokar för orkanen, vitt och brunt. Vi ska inte gå utan måste ligga här. Få se, om det mojnar i afton.

Rundningen medförde ännu ett haveri. Som vi kommo om första udden och fingo sjön på sidan, gjorde hon en överhalning, så att jag ett ögonblick trodde, hon skulle gå runt, bordet på akterdäck hoppade upp och dansade runt och omkull, slog rätt i glastrallen, som stod nersatt på däcket, knäckte och spräckte mahognyn och krossade ett glas, som flög ut i ett regn av småskärvor över däcket, ena stolen dansade efter, här nere i salongen regnade kikare, glasögon, böcker, papper ner från hyllorna, dock utan att skadas.

Skönt, att vi kommit hit. Här ligga vi förtöjda vid lastkajen i fullt lä, hon rör sig knappt, hamnen omger oss med idylliska, junigröna, brusande björkar kring ljusmålade gårdar i gult och grönt, gräset är friskt, blommor lysa, det verkar här inte fiskläge utan snarare välmående bondby, med frontespishus, stenmurar etc.

Vinden har mycket riktigt vridit på NV, och vi skulle fått ett helsike på andra sidan. Hade ankaret draggat och motorn inte ögonblickligen kommit i gång, hade vi helt enkelt blivit vrak. Så nånting att leka med var det sannerligen inte.

Ja, det var verkligen en rörlig morgon.

Nu susar potatisgrytan till ackompanjemang av sjasandet från havet, bruset i träna och vindilarnas dån, de slå

genom salongsdörrarna till pentryt, så papperen vifta här i loggboken, och friska upp den kvava och heta luften.

Vi få sill och potatis, Calle har varit upp till handelsboden, ty här finns sådan, och shoppat.

Tänk, sån tur, att Vilund kom ombord! Det var han, som klarade oss ur råttfällan. Vilken njutning att bevittna den verkliga yrkeskunskapen och yrkesskickligheten! Som ögonblickligen visar sig i ett bestämt tecken: rörelse-ekonomi. Den, som kan sin sak, använder aldrig en enda onödig rörelse, förbrukar aldrig ett uns mera kraft, än utförandet av den avsedda handlingen fordrar, och det skapar en bild av harmoni och skön rytm, som gör ett starkare intryck på själen än närapå något annat i livet.

Det var, vad Vilund visade oss i dag. Att se, hur han bara med en omärklig rörelse av ratten fick denna i alla fall ganska stora båt att ögonblickligen som ett levande väsen vinda sig fram mellan de silverblänkande och i kokande skum hotande grundstenarna runtom oss, det var ett skådespel, som kom själen att tyst prisa det mänskliga, här såg man det i dess rätta majestät.

Tänk, när stadsbor se dessa stilla, fåordiga, blyga, lite valhänta fiskare på gatorna eller i affärerna — då se de ner på dem och känna hela den enorma vidden av sin överlägsenhet! Då ha stadsborna fördel av sin yrkeskunskap. Men när de komma ut på sjön, då sitta de där som rädda höns, och då växa fiskrarna dem över huvut, då äro de i sin tur herrar. Om människor dömde varandra efter vars och ens sätt att framträda i sitt arbete, i sin yrkesmiljö, vilken ökning i den inbördes respekten skulle inte det medföra!

Nu ska jag rita.

§ 6. Kl. 7.24 e. m.

Inkorkade!

Här ligga vi!

Vi kunna inte komma ut, för stormen. Radion meddelade nyss, att det blåser och skall blåsa hård NV med fallande temperatur

över hela södra Norrlands kustland. Vi ha varit ute och tittat på Draget, om det kan vara möjligt att sticka ut senare, kanske i natt. Få se. Föga troligt.

Så ha vi varit hemma hos Vilund på kaffe, sen vi först sett den stora utsikten mot hela havet från hans strand.

Han hade kommit ombord och berättat, att det brann i Hille, det var skogseld mellan Hillebyn och Oppala. Ingenting hade dock gått åt i byn, men situationen för Gävle stad var så pass hotfull, att dess brandkår icke vågade sig ut från stån.

Jag såg den gräddfärgade röken över södra skogskanten här ifrån båten, och när vi med Vilund kommo ner till hans strand, välvde rökmassorna likt vita väldiga bubblor upp ur det fjärran tunna horisontband, som kusten där bildar, och vältrade skärbruna utåt havet.

Vilund bjöd på kaffe i sin stuga, och radion sattes på.

— Ja, radion, sade han, det är det bästa man kunnat hitta på för oss här ute på uddarna.

Vilket expressivt uttryck!

— Om långa höstkvällar, tänk, vad man kan sitta och ha det skönt. Och så mycket roligt man får höra. Man måste ju rakt skratta många gånger.

Men jag tänker på skogseldar, och då ser jag långt tillbaka.

Jag minns ganska väl min första skogseld, då var jag inte mer än 6 år, det var den berömda brandsommaren 1888, då det brann över hela Sverige. Då Sundsvall brann och Umeå, Essingen och Gud vet allt. På den tiden bodde vi ännu inte om somrarna på Vägnön utan i Finsvik, en bit därifrån.

Det var en gammal vitmålad, stor bondgård, den verkar i mitt minne närmast som en mindre herrgård, och Gud vet, om det inte på sin tid varit nånting i den stilen. Utomordentligt vackert låg den emellertid, på en grön kulle ovanför en liten svart sjö under ett högt, naket, rakt uppstående s. k. uvberg, med sjön rinnande ut i fjärden genom en liten porlande bäck, som slingrade sig genom grönt plattland, där förvridna alar bildade en romantisk22 I.

Uvberget. Finsvik vid Härnösand.

skog och där fiskarlappar brukade tälta om sommarn, jag kan än i dag i minnet känna den stickiga röken från kåtorna.

Den sommarn minns jag, att vi vid midsommartiden gästades av en släkting, en systerson till gubben far, Gustaf Hallgren, just den sommarn nybliven löjtnant och dessutom nyförlovad med den underbart vackra Jenny Ståhl, jag minns ännu hennes stora, blåa, stjärnskimrande ögon. Jag hade aldrig sett sådana ögon förut och knappast heller senare för resten. Ja, nu äro de båda för länge sen döda.

Gustaf Hallgren var alltså min kusin men så mycket äldre, att jag i honom såg en regelrätt "farbror", och en farbror, som fyllde mig med bottenlös beundran: han sköt med revolver!! Varje morgon sköt han till måls på ringad tavla, och inte bara han utan även Jenny Ståhl, och då beundrade jag henne allra mest.HUDI KS VALL—ÖREGRUN D

Minne av brandsommaren 1888,

Men så började skogseldarna, det var mot midsommar.

Hela rymden var skärbrun av brandrök, som stack i näsan, och soleil sken blek som en oblat i kopparvärlden. Hettan var liksom tyngre, och, egendomligt nog, det var liksom lägre under himlen.

Nu ser jag framför mig en vidsträckt skogssvedja med förtorkade tall- och granstammar, stora, vita, lavbevuxna stenblock och det hela rött av Epilobium. En smal slingrande stig rinner över denna öppna värld, och där ser jag gubben far i röd flanellfrack med stora glänsande mässingsknappar och en näsduk bunden om huvut, jag ser vidare Gustaf Hallgren men inte i uniform, och sen ser jag inte mer.

Nu efteråt vet jag åtminstone på ett ungefär, var det var. Skogen brann den sommarn på Strinningeii längs Ångermanälvens nedersta lopp, och det var alldeles intill Finsvik och Vägnön med för resten. Bort åt Strinningen-branden hade vi alltså varit. Eller så kan det22 I.

tänkas, att skogen antänts genom flygande gnistor närmare Finsvik.

Egendomligt nog har denna min första skogseld förmält sig med minnet av en annan händelse, som ägde rum fem eller sex år senare och som väckte allmän fasa och förstämning i och kring Härnösand, då den blev bekant. Det var, när en av stadens främste, rådman Westman, av gammal stadssläkt, omkom genom olyckshändelse.

Det var sommar den gången också, och vi bodde på Vägnön. Då kommer det ett ilbud från stån:

— Rådman Westman har blivit klämd till döds av en fallande stock, i dag på förmiddan. då han kom ut från rannsakning på Cellfängelset.

Fängelset höll på att repareras eller hade just reparerats, och man höll på att ta ner byggnadsställningarna. W. kom ut genom porten, då en stock dinglade ner, om den nu firades eller hur det var, alltnog, den träffade honom över bröstet, klämde honom mot stenväggen, han lyckades inte göra sig fri utan klämdes till döds.

Budet berättade, att rådmanskan Westman, en ståtlig dam, född Sparre, om jag ej misstar mig, var på kafferep hos fru Henriette Kempe på Fridhem, ett av Kemparnas sommarställen just vid inloppet till Härnösand med fri

utsikt uppåt älven och utåt havet. Stans synnerligen omtyckte präst, "pastor Lundström", ombads att bege sig dit ut och förbereda på det inträffade, och man visste redan, att när han kom och rådmanskan Westman fick se honom, så reste hon sig och sade:

— Det har hänt någonting!

— Ja, svarade pastor Lundström.

— Han är död, sade hon då.

Och enligt vad som berättades, skall pastor Lundström då ha tigit, för att sedan trösta henne.

Denna händelse ser jag nu i mitt minne mot bakgrund av brand-sommarn 1888, vilket är ett ganska intressant exempel på, hur minnet kombinerar efter sina egna lagar, om vilka vi föga veta.

En annan skogseld, som på mig gjorde ett starkt intryck, härjade sommarn 1906 några mil från Härnösand. Jag låg och seglade ute till havs, då jag över de avlägsna inlandsbergen såg liksom en vit i skärt och gult skiftande fjälltopp, vilken, såvitt jag visste, icke alls tillhörde den ordinarie kustförtoningen. Jag begrep så småningom, att det var skogseld och av ganska kraftiga dimensioner. Lade om rodret och satte, så fort jag kommit i land, i gång med telefonen från Västernorrlands Allehanda, där jag den sommarn medarbetade, och på eftermiddan åkte jag upp till brandplatsen på Stigsjö skogar, ett par mil från stån. Ja, det var också en färd. Jag hade lyckats få med förvaltarn från det sågverk, som ägde skogen. Han kom nerresande, och vi delade, nej, vi delade inte skjuts, vi hade var vår, men bara han visste, hur vi skulle åka.

Han var full som ett ägg och skvatt tokig. Så arg har jag sällan varit. Han skrek och sjöng i ett, och om han begränsat sig till det, men den hundra suggan hade hittat på ett extra nöje, han slog hatten av skjutsbonden, så att denne måste stanna hästen var tionde meter för att stiga av och plocka upp den. Karln var komplett galen, och det tog oss hela natten att komma fram.

Uppe på brandplatsen var det inte muntrare. Det var en kvadratmil skog, som brann, så det var inte precis småfisk, jag strövade över området och konstaterade, hur man högg upp väldiga brandgator men hur elden gnodde som blixtsnabba ekorrar från träd till träd, det behövdes mer folk. jag ner till byn, där gick man och glodde under lugg med händerna i byxfickorna, och när jag uppmanade dem att ge sig upp i skogen och hjälpa till, svarades:

— Näe! Det angå int oss, d'ä boläge, som åg om skogen, int vi. Låt skiten brinne. Va gör de oss?

Gubbarna uppe i skogen hade sagt:

— Det ä byborna, som ha tutta på, dom ä arg på bolåge.

Hur det var med den saken vet jag inte, men det var i alla händelser första gången, jag kom i personlig kontakt med det hemliga dramat i Norrlandsskogarna.

Ja, det var skogseldarna, det!

Lotsar och fiskare.

Jansson rapporterar, att han pratat med en fiskare, som berättat, att för en del år sen hade fiskrarna satt sina skötkrokar utanför stranden här ute, där lotsarna ha sitt laxfiske. Då tog lotsförman-nen lotsbåten, gick ut och bogserade ett par krokar, med linor, vakare, draggar och hela härligheten till sjöss, hotade sen att göra likadant med alla krokar, som lades där, men då svarade fiskrarna, att de skulle komma med länsman.

Det gick så långt till sist, att landshövdingen måste ut och medla.

Jag känner igen kriget från Ulvön. Fast här hade man gått mer hårdhänt till väga.

Men! Pressen, det fria folkets röst! Pressen, från högerns gråaste Gråkappa över de "frisinnades" skäraste Herr- och Dam-kåserikalsong till sossarnas Strutspress med huvut i busken och den av naturliga skäl något närsynta gumpen triumfatoriskt i luften???

Vad meddelar den om verkligheten?

Jag svarar som Tolstoy, då han tillfrågades, vad han tänkte om "kvinnan". Han svarade:

— Det skall jag svara på, då jag ligger i min kista, och då jag svarat, skall jag hastigt dra ner locket över mig.

§ 8.

Havssommar.

Vilund berättade, att man ringt från Kalvhararnas hamn strax söder om Storjungfrun och frågat, om det var Gåsholma, som brann. De hade sett röken och undrat. Kl. 8.15 e. m.

Gåsholma heter egentligen Gåsholmarna och bildar en liten arkipelag av holmar, med små insjöar och kanaler, holmarna förbundna av spänger och primitiva broar. Landhöjningen har gjort, att en hel del sjöbodar, som fordom användes, nu ligga uppe på

land vid uppgrundade vatten och kommit ur bruk. Men det gör det hela pittoreskt, ett litet rustikt, grönskande Venedig. Holmarna äro översållade med sten, som delvis byggts vid röjning till låga murar, och äro tätt bevuxna med lövskog: björk, al och massor av hägg och syren. Av blommor har jag i dag sett: Geranium silva-ticum, sommarens trognaste blomma, Alehemilla, Potentilla, Carum, Viola (palustris, däremot icke tricolor, som i stället prydde Lör-udden), Fragaria, Prunus padus. Det finns säkert en del andra, men dessa kantade den steniga stigen under lövvalven. Det var himmelskt att pressa en överrik häggkvist mot ansiktet och inandas doften. Det var svensk sommar i havsupplaga i dag.

Nu ser det stilla ut, två båtar ha stenat och stuckit ut om uddarna, och, när vi ätit, tänka vi pröva vår lycka. Dansa blir det, men vi hoppas klara saken. Värst blir det vid Trödjehällan, tjyv-hålet på den här kusten.

Till Bönan eller Utvalnäs räkna vi drygt 2 timmar.

Hela himmelskupan är molnren och som av glas, det är blåshimmel, men kanske håller det sig till mot morgonsidan.

§ 9. Kl. 10.02 e. m.

Klara till avfärd.

Middagen avslutad (ärtsoppa), luften stilla, lotsarna ha sagt, att sjön icke är NO utan NV eller N. Vi kunna alltså beräkna att icke få den på låringen utan platt, och i så fall kunna vi komma fram.

Calle har satt i gång motorn för att värma den, Jansson diskar, jag har stuvat i salongen, bordet på däck är hopfällt, elektriska ljuset tänt, och om ett ögonblick äro vi startklara.

Himlen fortfarande tunn och molnlös. Havet svartblått.

Nu få vi se!

Kl. 10.15 e. m. Loss från kajen.

Kl. 10.16 e. m. I gång, sakta maskin. Vi vända stäven i en halvcirkel utåt.

Kl. 10.17 e. m. Kursen inne. Sakta maskin.

Kl. 10.20 e. m. Maskin ökar. Bakom oss ligger hamnen svart under rödgul kvällshimmel. Dyningen börjar

förnimmas.

Kl. 10.22 e. m. Maskin ökar . .. full fart. Tvärs hålet ut till lots-stugan på Synskär. Norrsundet gnistrar fram som en varietéramp om styrbord.

Kl. 10.24 e. m. Synskärs södra udde tvärs babord, Calle blåser ur de två cylindrar, som krånglat. Någon dyning, men ännu ha vi ej havsjön på oss.

Kl. 10.27 e. m. Hamnen har smält in i den svarta kustkonturen. Båken på Gåssten och de två granarna på skäret utanför Synskär stå klart mot havsrymden, vattnet ligger slätt, men nu börjar dyningen sätta in på babords låring, Calle har hämtat klockan för att kunna kontrollera tiden, dyningen ökar.

Kl. 10.32 e. m. Ute på fritt vatten. Hittills svag dyning men tycks nu öka något. På babords låring. Det blir nog. Sikten god.

§ 10. Kl. 11.59 e. m.

Trödjehällan

tvärs. Efter en idealisk färd. Stundtals rätt grov men lång och framför allt så gott som platt akterlig dyning. Norra halvan av himlen är klar, södra betäckt, mjölkblå. Månen kom upp för cirka en halvtimme sen, vi trodde, då den först slickade sig genom horisontdiset, att det var en båt, som tagit eld. Det såg besynnerligt ut. Vi hade sett ljus där förut. Sedan blev hon som ett stycke trekantig melonskiva.

Nu pressar sjön in mellan kobbarna här, kommer på låringen, och vi rulla så pass, att det är lite svårt att skriva.

Kvällen har varit frisk, skulle ha varit det än mer, om vi haft motvind. Jag har måst dra på skinntröjan, för första gången på rätt länge. Vi ha suttit på akterdäck, Calle och jag, och pratat om diverse, inte minst om det egendomliga i, att lotsstyrelsen släcker småfyrarna på sommarn.

Jag minns en sommarnatt för några år sen, jag kom i motor söder ifrån och skulle till Sundsvall. Vi hade passerat Lörudden,

Den underliga synen vid Trödjehällan, Gästrikland.

men som ledfyrarna voro släckta, vågade vi inte snedda den kortare kursen direkt från Löran in till stån, då leden var full av grund och stenar. Vi hade alltså bara en sak att göra: fortsätta vidare, tills vi kommo in i skenet från Bremö havsfyr och hålla oss stött i, om det nu var, vit eller någon annan sektor. Den skulle följa oss ända in till inloppet, men det gjorde den inte utan skymdes ideligen bort. Natten var kulen och himlen molnig, vinden frisk och sikten dålig, därför att man inte kunde se ett dugg av kustens konfiguration, alltsammans var en enda svart vägg. Hade bara Draghällans ledfyr varit tänd, hade saken varit enkel, men nu kände man sig oviss, då Bremön, som ligger 3 mil till havs, sjönk undan. Gott och väl, kan svaras, men i samma ögonblick vi voro inne i rättvisande sektorn, hade vi ju klar kompasskurs fram, och det stämmer. Och det gick också all right, den gången. Men det finns också nånting, som heter dimma, och, som var och en, det minsta van viel sjön, vet, så behöver det inte alls vara dimma ens, det behöver bara vara lite ojämn luft, så är sikten kyld, och man står där. Man har vidare ström, avdrift etc., och då är det

inte så månljust att bara ha fått in sektorn eller kompasskurs, det är bara alltför stora risker att trots största vaksamhet åka ur kursen.

Så har man prickarna, speciellt de svarta slätarna. De äro ett fullständigt helvete, kort och gott. Det finns t. ex. en stång utanför Måsboda på Gräsön vid Öregrund. Om man kommer där på natten, som jag gjort många gånger, och skall ha fatt i den stången mot det svarta hemlandet, så är det praktiskt taget omöjligt! Och nu, på den här färden, hade vi ett litet helsike att få fatt i en slät norr om Bålsön vid inseglingen till Kuggörarna, och där är det

mest elaka vatten man kan ha, med vidsträckta bränningar och sten-skrammel. Ja, vi höllo på att göra av med ögonen på denna fördömda stång, Calle hängde i kikarn från kommandobryggan, jag från akterdäck, Jansson hängde ut halvvägs från båten, luften var mistig med regnstänk, sikten mjölig -— ja, till sist fick vi fast i uslingen, sen vi hade såsat fram för kvarts fart, Gud vet, hur länge, men hålla fart, då kursen är oklar, gör man egentligen inte, eller — så får man skylla sig själv! Den här gången gick det i alla fall bra.

Klart är, att för lotsarna räcker det med havsfyrarna, men för alla de smånavigatörer, som, speciellt under sommarn naturligtvis, svärma kring Sveriges kuster, och det är ju tusentals båtar, är det en stundom ganska allvarlig sak, att ledfyrarna skola vara släckta. Man räknar uppenbarligen inte med dem som sjöfarande, man har inte reflekterat över, hur oerhört sjösporten, tack vare motorn, utvecklats på senare år, och man föraktar tydligen på högre ort denna kategori. Men det är fel. Dessa sportsmän betyda en hel del inte bara för folkhälsan utan också som reserv och andra linje i händelse av krig, bortsett från, att de redan som en stor grupp svenska medborgare och i regel ganska stora skattebetalare ha rätt att fordra hänsyn för sina berättigade krav lika väl som andra kategorier.

Det skulle faktiskt vara intressant att höra Kungl. Lotsstyrelsens syn på den här frågan, och det inte minst intressanta skulle vara att få höra, vad ordinarie sjöfolket menar om det svenska ut-prickningssystemet.HUDIKSVALL -ÖREGRUND

.303

8 juni. Torsdag.

§ 1. Kl. 0.23 f. m.

Vädret.

Bar. 762. Temp. -j- 12 C. (approx.). Svag N vind. Klart i övre luftlagren, någon mist på vattnet, mjöligt.

§ 2.

Skärgård.

Här en annan historia!

Från Trödjehällan äro vi inomskärs. Dyningen nu praktiskt taget slut.

Men — och nu kommer det — massor av prickar, som inte stå i kortet!!

Varför??

Jo, säger Jansson, och han som gammal bogserbåtsskeppare på dessa vatten säger sig ha fullt tillräcklig kännedom i saken, jo, säger han alltså, därför att Gävle stad satt ut dem för att hjälpa sjöfarten men lotsverket har icke ritat in dem i kortet.

Vad är följden?

Jo, att en båt, som kommer här och icke vet detta och möter hela denna gärdsgård, som vi nu ha runt om oss, och inte finner den i kortet, han blir alldeles tokig och tror, att han kommit fel!

— Lotsplikt finns ju inte för oss, säger Jansson förgrymmad, men vi ska väl för tusan ha rätt att fordra i kortet, vad som finns i verkligheten.

§ 3.

Bönan.

Kl. 0.40 f. m.

Vi ligga nu innanför lotsarnas vågbrytare under fyren. Jansson har gått upp och frågat, om vi få ligga där, eller om det kanske är ordinarie plats för någon lotsbåt, som är ute och som kanske vid återkomsten driver bort oss, så att vi måste rusa ur sömnen.22 I.

Detta är ju likt Stockholms skärgård, här verkar rena äckliga Dalarö, inte alls det fria jungfruliga Norrland.

Nu är det slut med den fröjden!

Skönt att snart få komma härifrån. Det känns som ohyra.

Kl. 0.55 f. m.

Vi ge katten i lotsarna! De sova. Vi ta en vickning, det är + 8° C. på bryggan, -}- 12° C. här i salongen, antagligen + 6° C. ute, och rått och disigt.

§ 4. Kl. 10.35 f. m.

Vädret.

-f- 11° C. Bar. 758. Vinden förefaller NO, svag. En grå, kylig höstdag efter den kvava sommardagen i går.

§ 5.

Bönan.

Vi ligga vid lotsbryggan. Lotskuttern, den stora av järn med två master, heldäckad, kom in i natt och gick för en stund sen ut mot en ångare. Den är verkligen pampig, men så behövs det ordentliga doningar i Gävlebukten, som tillhör de besvärligaste och stormigaste områdena av svenska kusten.

Jag förstår för övrigt icke Gävlebornas kommunikationspolitik. Det stod förr i världen en strid mellan Göteborg, Stockholm och Gävle om införseln till Norrland, och Gävle var länge Norrlands stora importhamn, varom dess gamla ståtliga magasinsstad nere vid ån bär ett tydligt vittnesbörd. Men nu förfaller den, används till andra ändamål, och Göteborg har av Gävle fått överta landtrafiken, Stockholm har av staden fått överta sjötrafiken till Norrland.

Vad gör Gävle?

Jo, lägger ner millioner på att muddra upp Gavleåns utlopp, i stadens hamn, som ständigt på nytt slammar igen, och ävlas alt hålla vintersjöfart på staden, trots att en för vintersjöfart mer

olämplig hamn är svår att finna, på grund av att den blockeras av Gävlebuktens isar och skruvningar, som ingen vare sig is-skodd lastbåt eller ens isbrytare förmår övervinna.

Det enda i längden förnuftiga vore att lägga ett stickspår ner till Öregrund och göra det till stadens uthamn, där kan sjöfart hållas i gång året om, även under köld- och isförhållanden, som obönhörligt stänga sjöfarten på Gävle själv. Men en verklig hamn i Öregrund skulle innebära, att man kunde furnera hela norra Uppland, Bergslagen och Norrland på ett vida mer effektivt och ur fraktsynpunkt billigt sätt än vare sig från Göteborg, Stockholm eller Gävle, och att ge Öregrund den ställningen vill därför ingen av de tre städerna, och följden blir, typiskt för avundsjukans stamort på jorden: Sverige, att man fortsätter att sänka millioner i Gavleåns siam, och till yttermera visso kallar man detta en ny ekonomisk Gävleanda på lång sikt! Ja, ja, sikten är lång — över den tillfrusna Gävlebuktens isfält!!! Men må de döda begrava sina döda.

Nu jobbar Calle — i pyjamas — med ventilerna i motorn, jag har gjort mig startklar för stån, rakat mig, satt stärkkrage och slips och kavaj. Jag känner mig infångad.

Härifrån bär det till Gävle, och därifrån till —? Eggegrund? Björn? Fågelsundet? Örskär? Vi få se. Kl. 1.20 e. m.

Gjort en teckning av platsen. Ringt Lubeck. Han var kryare nu.

— I arbete. Åtminstone för halv maskin, sa han.

Vi kommo överens om, att jag skulle vara på hans ämbetsrum kl. 3 e. m., och då skulle konsulenten också vara

tillstädes.

Nu lunch. Sjön har ökat.

§ 6. Kl. 2 e. m.

Mot Gävle.

Motorn i gång, förtöjningen lossas.

Från Bönan kl. 2.03 e. m.

Stark rullning, då vi rundade udden. Nu inne i leden. Frisk SO. Akterlig vind. Rullningen slut.

Kl. 2.36 e. m.

Det utan jämförelse ståtligaste inloppet i Norrland och ett av de ståtligaste i Sverige. I fonden den platta staden med skog av kranar — förr i världen var det segelfartygens master, tackel och tåg, men nu är allt det borta, de väldiga lastkranarna ha kommit i stället och ge de moderna hamnarna deras säregna karaktär — om babord Karskärs jättekomplex, om styrbord villor som i Göteborgs skärgård, mötande Atlantångare och starka bogserare.

Vattnet är något brunt, från Dalälven och Gavleän, förmodar jag, men i dag, på grund av frisk bris och överdragen himmel, mest gråsvart, toppat av fräs och med långa vita skumränder hela vägen parallellt med båten — det är i själva verket nästan storm. Kl. 2.45 e. m.

Inne i Gävle hamn, inom vågbrytaren. Kl. 2.57 e. m.

Förtöjda akter om "Gerda", d. v. s. den gamla brigg, som man lagt i ån och förvandlat till något slags museum, ett slags "Freden", allting ska ju bli museum numera här i Sverige, det är som om man ansåg, att hela nationen bara består av fossiler! Har man rätt i det? Framtiden får visa.

§ 7. Kl. 6.45 e. m.

Gävle

är en pampig stad, och residenset är vackert. Vi voro båda uppe hos Lübeck, som gav en utmärkt exposé av undersökningarna angående utrationaliseringens följder. Sen visade han sessionssalen med raderna av landshövdingeporträtt i olja. För närvarande bygges nytt hus för länsstyrelsen mittöver ån. De praktfulla träden stodo som skyltvakter i residensparken, blomrabatterna lyste, och det hela verkade storslaget på oss, som kommo, rödbrända av sol och luft och i våra sjökläder, utifrån de fattiga fisklägena.

Ja, så ringde jag hem från Grand, och så gick jag ner hit, där

Från hamnen, Gävle, med briggen "Gerda".

jag har ritat. Det är svinkallt, -f- 9° C., ungar stimma på kajen, Jansson rensar gädda till middag, Calle ordnar med motorn, och min reumatism värker som besatt.

Av tidningarna, som jag ögnade i, medan jag väntade på telefonsamtalet, såg jag, att det varit orkan på Norrlandskusten, en tromb

i Sundsvallstrakten, som ryckt med sig stora flagor av naturen. Tur, att vi undkommo den! Hoppas, den inte ligger på lur och väntar oss ute i Gävlebukten.

§ 8. KL 6.53 e. m.

Från Gävle.

Vi äro loss och backa från kajen. Kl. 6.55 e. m.

Full fart ut.

Ungarna springa efter kajen, vifta och ropa:

-—- Ajö! Ajö! Ajö, farbror Ludvig!

Det är "Lort-Sverige". Jag har blivit något slags hela Sveriges apa efter den bokeli. Så här är det numera jämt och ständigt överallt.

— Ajö! viftar jag tillbaka.

§ 9.

Till Bönan

kl. 7.50 e. m.

Inte lotsbryggan den här gången utan inne i viken vid Restaurangen.

En vacker indianvik, ett sommargästsamhälle, uppvuxet ur ett gammalt fiskläge, som ännu har spår kvar i form av sjöbodar, till sommarvillor ombyggda fiskarstugor, fiskare och fiskarbåtar. Ty här bo alltjämt yrkesfiskare. Jag vet inte, vad det är, men det är något obeskrivligt olustigt över det hela. Kanske beror det på, att man hört berättas en hel del om platsen, som inte varit vidare sympatiskt.

Gävle tillhör nämligen från salig P. P. Waldenströms dagar de svenska "läsarstäderna", av typen Örebro, och det är lite konsti-fika städer, förmögna, med en rad smärre eller större industrier, massor av fabriksflickor och ett utomordentligt väl utvecklat horeri-system under läsarytan.

Mitt första intryck av Gävle fick jag i tidernas morgon av gubben far. Bland alla hans ungdomskrumbukter var också, att han

blivit less på skolan i Härnösand och kommit på den flugiga idén att ta plats som bokhandelsbiträde i Gävle. Men där var så fördubblat tråkigt, att det enda han kunde hitta på var att simma över ån — nånting i stil med gubben J. C. Kempes berömda simtur över Strömmen i Stockholm — varefter han kurerad återvände till Härnösand och snällt avlade sin studentexamen. På den tiden hade P. P. W. imte omvänt staden, så den hade väl ännu inte fått sin rätta karaktär.

Om den waldenströmska karaktären fick jag däremot besked, då jag exercerade beväring uppe på Trängen i Sollefteå som sjukvårdssoldat. Då hade jag två beväringskamrater från Gävle, en pojke ur industrikretsarna, en av de grannaste ynglingar jag sett i mitt liv, och en barberare, icke vacker men desto mera finnig och tokig. Han var precis så sprallig, som om han varit från Norrköping, och ban visste allting om Gävle.

Hans historier gåvo mig bilden av ett glatt Sodom och Gomorra, som levde under stans officiella yta av bibel, kapotthatt, läsar-kapell, gudsnådliga miner, nedslagna ögon och knäppta händer. Precis som det skall vara i en rik läsarstad. Gud vare all världens läsare nådig på yttersta dagen! Finns det en vidrigare folkefärd? Men han var en hedersprick.

Nånting av denna dubbelhet låg på ett mystiskt sätt i luften över Bönan, tyckte jag, då vi angjorde där.

§ 10. Kl. 8.10 e. m.

Arbetsprogrammet.

I och med besöket hos Liibeck är arbetsprogrammet i verkligheten genomfört, ty den präktige konsulenten skall besöka mig i Stockholm och då medföra alla uppgifter.

Det känns med ens, som när en maskin stannar och det blir tyst. Man ser upp och vet inte riktigt, var man är. Man är med ens i en ny värld. Man hör sin egen puls, får lite huvudvärk, känner, att man är sömnig, trött och vill sova från alltsammans.22 I.

Jag har inte hemsökt alla, som noterats för intervjuer. Dels har en del blivit onödiga, genom att jag fått tillräckliga upplysningar på annat håll, dels har en del varit bortresta eller upptagna, dels ha vi måst ta hänsyn till väder och vind och sjö och ej vågat risken att bli fastlåsta.

Jag har i alla fall tillräckligt material att realisera den förelagda planen. Jag har 136 tätskrivna sidor intervju -|- randanmärkningar till dem, som representera en 4—5 sidor. Så har jag denna dagbok, som nu är på sid. 383. Så har jag uppåt 60 teckningar och likaledes ett 60-tal fotografier, slutligen en hel del rapporter, som sänts mig från de olika platserna och vänta hemma. Detta har jag fått in på 18 arbetsdagar (d. v. s. denna dagbok går över alla de 26 dagar, färden nu varat). Jag kan icke vara direkt missnöjd. Kanske kunde jag ha legat i lite mera, men jag har varit ganska trött efter föregående arbete. Jag hoppas under alla omständigheter kunna ge en bild av vad det gäller.

§ 11.

Kallt.

Det är knappt -|- 8 C. Jag har kastat av den tunna stadsskjortan och sommarlågskorna, dragit på en av Grolls tjocka sjöskjortor och dito sjöskor, och nu fryser jag inte längre. Men reumatismen plågar förstås.

Calle klär om tältstolarna, vilkas tyg spruckit. Jansson ordnar med middan. Vi fundera på att möjligen kunna fortsätta senare i kväll, kanske till Fågelsundet, kanske till Karlholm. Jag vill vara så nära Öregrund som möjligt för att inte riskera bli fast för väder. Jag vill nämligen ha tid på mig att rita både Calle och Jansson och båten. Så skulle jag ha en intervju med den senare om bogsering. och så skulle jag vilja ha lite jämförelseupplysningar från Upplandskusten, kanske i Fågelsundet, kanske av den utomordentligt duktige fiskeriinstruktör ZeUergren i Öregrund.

§ 12.

Prickarna.

Jag frågade en mästerlots om prickarna på inseglingen hit. som vi inte kunnat hitta i kortet.

— Jo, sa han, dom finns nog i kortet, men dom syns inte i 1:100 000-delsskalan mer än i förstoringsglas. För 1:200 000-dels-skalan räknar man bara med havsfart, inte kustfart, och där behöver dom inte synas.

Sundsvall har i år fått lotskutter, liknande den här i Gävle, också byggd i Skåne eller på Västkusten men ännu något större.

Norrland instrumenteras steg för steg.

§ 13. Kl. 9.59 e. m.

Bönan hävdar sitt rykte!

Det besvärligaste vi haft under hela resan är här. En flock, såvitt vi kan förstå, skolflickor har kommit ner på bryggan, lagt sig på magen för att kunna titta in genom ventilerna, ha skrikit, tjutit och slutligen hoppat ombord för att få "tala" med oss, och nu bevakas vi av dessa fräcka honkycklingar, som om vi vore han-kycklingar.

Calle har gett sig i väg för att telefonera hem, och nu ha flickorna försvunnit. Han tycks ha dragit dem härifrån.

Radion är på, och jag väntar väderleksrapporten. Vi hoppas kunna ge oss i väg härifrån i kväll. Det har mojnat, och det är under sådana förhållanden tillrådligt att försöka komma fram i kväll, alldeles som vi gjorde i går kväll.

§ 14. Kl. 10.20 e. m.

Åska och snöbyar

ha i dag förekommit i Svealand, enligt radion nyss. Det är det, man känt i luften och alltjämt känner. Nu äro utsikterna för denna22 I.

Ankrade fiskebåtar, Lüvstabukten, norra Uppland. Vi passerade dem sista

natten.

del av kusten: NV kultje, frisk. Stormvarning från Arkösund till Hudiksvall.

Det är följaktligen säkrast att ge sig i väg ut ur detta så fort som möjligt och medan sjön är dräglig. Jansson och jag ha diskuterat saken och kommit till det resultatet, att det är bäst sätta kurs på Öregrund direkt för att ej bli fast vid Björn. Calle är uppe och telefonerar. Så fort han återkommer, ta vi skeppsråd.

Luften börjar bli tjock. Det kan bli snö. Kl. 10.43 e. ni.

Från Bönan. Kl. 10.52 e. ta.

Luften är grå och tjock, allt dryper av fukt, i horisonten står en låg dimbank, det är segt. Allt tyder på annalkande oväder.

— Det kommer! Det kommer! säger Jansson.

Björns fyrplats, då vi passerade den 9 juni 1939, kl. 1.35 f. m.

Dagens toppiga sjö är borta, det är lång N dyning som i går kväll.

Vi stäva mot Öregrund.

9 juni. Fredag.

§ 1. Kl. 3.25 f. m.

Vädret.

+ 7JC. ute, +8,5° C. inne i salongen. Bar. 756. NV frisk. Soligt men spridda moln.

§ 2.

I Grepen.

Vi passerade Björn kl. 1.35 f. m. och Grepens fyrskepp kl. 3.22 f. m.

Fastlandet ligger insvept i mist, luften är rå och fuktig, och det är genomisande kyligt. Besynnerligt, att, ju längre söder ut vi kommit, desto mer ha vi frusit. Nu äro vi klädda i skinntröjor med ylleamier om halsen och Calle i tjocka handskar. Jansson har vinterrock.

Det gick bra över Gävlebukten, alldeles som i går natt från Gås-holma till Bönan. Sjön växte upp vid Eggegrund, men sen mojnade den ur, och rundningen av Björn gick galant. Man lär sig på såna här resor, att man ska inte bry sig för mycket om vare sig radio eller allmänna varningar, spådomar, "gamla tecken" etc.,22 I.

man skall ge sig ut och titta efter, själv. Är det för omöjligt, är det inte värre, än att man får vända. De flesta människor äro ju fega, och det må vara, men de vilja à tout prix få alla omkring sig fega också, då först tycka de livet är värt att leva, för då behöva ynkryggarna inte skämmas, åtminstone inte ensamma, det är så skönt att skämmas ihop. då kan man rentav känna på sig, att man är inte alls feg, man är tvärtom nånting rasande fint, man är: FÖRNUFTIG!!!!

Jag kommer att tänka på en episod nere i Öregrund för en femton år sen. Det var en underbart vacker afton i slutet av juli. Det var så vackert, att gubben Bergenstjerna, Munter och jag beslöto ge oss ut på sjön i Munters båt, bara en liten tripp utåt uddarna för att få se riktigt fri horisont och komma från de odrägliga badgästerna, som gingo och skräpade i stån, med en oläst bok under armen och en tax efter sig.

Vi togo med oss lite groggvirke, ett par smörgåsar etc. och ankrade upp vid Valudden ungefär tvärs Djurstens fyr. Det var fullkomligt stilla, solen gick ner röd som en spelmark i de svaga dyningarna. Vi, d. v. s. Munter och jag, gingo i sjön och togo en liten simtur i det ljumma vattnet, sen åto vi alla tre i frid vår smörgås och sutto sen och pratade och berättade historier till groggen, medan solen sjönk ner mot horisonten. Gubben B:stjerna var en enastående berättare, och hans minnen från en nästan halv-sekellång tjänstgöring i tullverket, därav 8 år som tjänstförrättande generaldirektör, voro stor kulturhistoria. Inte sämre voro hans minnen från livet i Stockholms middagsätarkretsar, i Frimurarna. Stora Sällskapet, Arla Coldinu Orden och allt vad de hette, dessa ordnar, där intrigerna spinnas och det hemliga spelet bakom de s. k. stora händelserna i samhället machineras.

Ja, vilken berättare! Han besatt den berättarkonst, som utformades på de stora skådespelarnas tid, en Frippe, en Hillberg etc. och på de stora operasångarnas, d. v. s. på den tid, då diktion, då språkets vårdade och konstnärliga uttal var en ära, som alla eftersträvade, och då teatern var den skola, där man lärde den konsten. Då kunde stockholmarna tala, så det var en njutning att

lyssna till dem. Ocli det var inte bara diktionen, det var dessutom konsten att forma sina ord, speciellt repliken på ett koncist tillspetsat och kvickt sätt utan elakhet — nu sätter man likhetstecken mellan en råmande spydighet och "spiritualitet". De två förnämsta representanterna för detta nu alldeles försvunna Stockholm, som jag kan minnas, voro Hjulle Söderberg och Atina Branting. Försynta, klara, distinkta, kloka, maliciösa men måttfulla. I den skolan hade B:stjerna tränats, och han hade i sin art uppnått ett klart mästerskap. Nå!

Utan att vi till en början lagt märke därtill, hade moln börjat dra upp i horisonten, och det hade svalnat till, efter en stund mörknade det, började dra i luften, och jag, som varit med om ett par cykloner, anade, att nånting var i görningen, och varnade, men gubben, som var en fullkomligt oförvägen figur, gottlänning och allting, log med krökta läppar och sade:

-— När det susar i päronträdet, skall du gå ut och vara vid gott mod, ty Herren skall slå de midianiters här.

Men susningen i päronträdet gällde tydligen oss den här gången, ty på ett ögonblick hade vi cyklonen över oss. Hela rymden var svart liksom vattnet, och höga fräsande vågor reste sig över stäven. Münter till motorn, jag fram på backen och hivade hem, båten reste sig rätt upp som en tokig häst, jag fick ankarflyet upp till båtkanten och skrek genom tjutet och dånet till Münter:

— Klart!!

Men han, som tyckte, att jag skrek:

— Fast!!

Slog från motorn, och när han fick klart för sig, vad som hänt, och skulle sätta i gång motorn igen, slog den bakut, så att vevstaken klämde till honom mitt i ansiktet, med följd att han åkte ner i ett hörn, och bara att han kunde reda upp det slaget var ett storverk, men han sa inte ett knyst, jag skulle ha svimmat av, och den väldiga sjön drev oss med fart inåt de nakna svarta klipporna, som sprutade av sjöar och bränningar. Jag fick ut en åra för att söka klara oss från ett grund intill och lyckades få båten i någor-22 I.

lunda styrkurs, men vattnet hade bara på några minuter stigit så oerhört, att vi gledo över grundstenarna utan att tascha dem, och sen bar det vidare in mot klipporna, det såg ruffigt ut, men vad hände? Jo om en kluppudde visade sig en lugn vattenspegel, sjön log oss dit, det var bara att styra in med några årtag, och snart lågo vi

förtöjda i lä av udden, som vi en stund tidigare trott skola bli vår undergång, och hade spakvatten omkring oss, medan cyklonen tjöt över våra huvun och bränningarna sprutade vita skumkaskader runt udden.

Under hela detta förlopp hade gubben stått absolut lugn och oberörd framme vid ruffen, bakom vindrutan, med höger hand hållande sitt nästan tömda grogglas stadigt på rufftaket strax bakom rutan.

Han hade varit iförd sin s. k. "amiralsmössa", en skärmmössa ungefär av den modell, som skeppare bruka ha.

Den tog stormen.

Då satte Miinter på honom sin vita linnehatt.

Den tog stormen.

Och sen stod den nära 70-årige gubben med det förnämt vågiga vita håret fladdrande för himlens väder. Orörligt hållande fast groggen, som om den varit förbundsarken.

När vi slutligen fått en ända i land och kroken i sjön akter ut, och allt var i ordning, lyfte gubben grogglaset, förde det ut i luften, sade med oföränderlig ämbetsmannavärdighet:

— Gud är god — enligt uppgift!!

Och tömde glaset.

Vad blev följden av detta lilla äventyr?

Jo, gubben, som varit nere och dyster hela sommarn, blev som förvandlad! Han hade visat, att han kunnat klara hyskan än en gång i livet och stramade upp sig.

— Än lever den gamle örnen! sa ban och promenerade från den dagen på Öregrunds gator med rak rygg och glänsande ögon.

Så det är bara att ge sig ut i stormarna, "ty susar det i päronträdet, skall du vara vid gott mod"!

Men för att återgå till hur vi hade det den här sista biten avfärden, så är att säga, att jag har suttit på däck hela tiden och icke utan vemod sugit i mig resans sista havsmorgon och underbara soluppgång.

Det finns en liten stump av Heine, som följt mig genom hela livet och som jag alltjämt finner lika underbar. Det är inledningsdikten till andra cykeln av "Die Nordsee", de första raderna ur "Meergruss":

Thalatta! Thalatta! Sei mir gegrüsst, du ewiges Meer! Sei mir gegrüsst zehntausendmal! Aus jauchzendem Herzen! Wie einst dich begrüssten Zehntausend Griechenherzen, Unglückbekäinpfende, heimatverlangende, Weltberühmte Griechenherzen!

Den strofen har följt mig ända sen gymnasiståren, och den syns mig alltjämt lika ung, den bär evighet inom sig, jag vet ingen vers, som når högre, det är Homeros och hela Antikens havsmystik och samtidigt de nordiska havens dimmor och kyla, och aldrig har en blå havshorisont dukit upp för mitt öga, utan att jag tyst för mig själv skanderat dessa vågrytmer. Jag har mumlat dem ute på Atlanten, på Stilla havet, under Stevensons ljusblånande Samoa, på Medelhavet, på Nordsjön, på Skånes kust, på Bottenhavet och på Ålands hav, och nu kommo de så trofast som Odens korpar denna sista morgon och satte sig smeksamt och förtroendefullt, liksom för att i avskedets stund trösta mig, på mina axlar med sina varma fjädrar smekande min kind, och jag mumlade med läpparna, medan jag inte kunde hjälpa, att ögonen fylldes av tårar.

Ja, sen strök jag undan den daggen, som föll stilla över mig från det eviga i livet, och så kallade jag samman till en smörgås och en sup!

Det var livlig trafik bela natten. Lastbåtar och pråmsläp, urgamla "Norrland" på norrgående, "Ragne" eller "Regin" på södergående22 I.

passerade oss tvärs Örskär, ja, nog ha vi sett ett 20-tal båtar av olika slag.

Om en timme cirka kunna vi beräkna vara i Öregrund, och det skall bli skönt att stupa i säng, fast det är iskallt. Vi äro sömniga, så det förslår, och frusna.

Sista biten var värst!

§ 3.

Öregrund.

Kl. 4.30 f. m.

Gyllene sol genom isande storm, som nu äntligen kommer men för sent att nå och hindra oss. Vi ligga förtöjda vid brobänken, som vi lämnade för 25 dagar sedan. Världen liknar ett blått, glittrande isblock, ögonen svida, båten är kall som snö, Jansson har tagit sin sjösäck och gått hem, Calle och jag koja i den solupp-fyllda isande salongen.

Färden är slut! Öregrund.

9 juni (forts.). Fredag. 8 1. Kl. 11.53 f. m.

Idyll.

Här ligger nu Öregrund som en enda blommande vit syren i det sominarblå havet, de sandiga gatorna tindrande i solen, husen putsade, nätta och skinande och livstakten lika stilla och fridfull, som om varken politiska, ekonomiska eller meteorologiska stormar existerade.

Men vi voro kloka, som togo risken i går kväll att gå hit. I dag hade vi aldrig kunnat gå över Gävlebukten. Det fräser vitt utåt Djursten och hela horisonten är taggig, där bortom är det grov, brytande sjö, det förstår var och en, som vet lite om de sakerna.

Det var en lång och svinkall färd i natt, men när vi äntligen gjort fast, var det svårt att somna. Mellan 5 och 6 domnade jag i alla fall av och drömde, att jag balanserade på alla spänger i Gåsholma.

Halv 10 rejsade jag, packade min necessär, tog mina pyjamas och gick i land för att ta ett rum på hotellet, få ett bad och sova. Som jag, nästan raglande av trötthet, kom från brobänken, såg jag en dam vinka uppe vid Leujstadius', det var Vissen Munter, som kom emot mig:

— Nej, se, Ludvig!! Välkommen! Hur har du haft det? Gå och hälsa på Rudolf. Han är i "kajutan"!

Vi skakade hand, och jag fortsatte till hotellet. Där kommo Wallerstedt och fru Johansson och önskade välkommen.

— Men författarn kommer en dag för tidigt!

Jag hade från Gävle bett Gunsan ringa och beställa N:r 17 till i morgon eftermiddag.

— Ja, sa jag, vi måste ge oss tidigare av från Gävle än beräknat.

— Ja. jag ska försöka ordna! sa hon. Om en stund är N:r 18 klart. N:r 17 blir i morgon.

Så gick jag till Munter, som stod i skinnväst och glasögon och målade regntunnan. Jacobowsky, skotten, låg i solen och stekte sig, kom och hälsade.

Vi gingo in i kajutan, jag fick redogöra för färden, han berättade, att gubben B:stjerna varit dålig. Så kom August Svanström, skepparn, med abonnemangslista på den åländska segelsjöfartens historia, och så gingo han och jag, Munter återtog målningen, Svanström högg Lars Jansson nere i hamnen, och jag gick ombord.

Nu steker vår Jansson bacon, Calle klär sig, ban har ont i ett öga och knip i magen, och om ett ögonblick få vi frukost. Sen går jag i land.

§ 2. Kl. 8.50 e. m.

Avskedsiniddan ombord.

Efter lunoh ombord gick jag hit upp till hotellet och fick först och främst en grundlig dusch, snygghetsdusch med hett vatten, mycket tvål och hård borste. Vattnet blev grått: Lort-Lubbe i sin prydno! Sen i säng och sov, ehuru feberaktigt, en timme. Sedan telefoner, och så ner till båten, middag kl. 6 e. m.

Avskedsmiddag och festmiddag: till smörgåsbord en liten burk konsumsill, så biff och så bananer och sunmade russin. Till denna dessert bjöd Calle på ett glas sherry, "El Caballero". Han hade tittat på flaskan under resan flera gånger utan att säga ett ord, jag hade undrat, vad han menade. Nu sade han:

—- Fan, Nordström! Ska du inte bjuda på ett glas sherry?

— Bjuda!?

— Ja, bjuda, ja! Det är ju din flaska?

— Min???

— Din, ja!!! Jag kunde inte begripa, hur du fått reda på mitt märke?

—- Jag har ingen sherry med mig.

— Ingen!! Då är det ju min!!!!!!!!!!!!!

Slog sig för pannan.ÖREGRUND

323

Vår i Öregrund.

— Visst tusan!! Då har den legat i båten. Och jag har tänkt hela resan: det var en snål en! Ska han aldrig bjuda nån gång? Opp med glasen!!

Så blev det ett glas sherry, och så till kaffet ett glas Rivière-Gardrat, vid vilket Calle avtackade Jansson —

— Som varit en så prima gast, fast han egentligen var kapten och sålunda visat betydelsen, som Kant påpekat, av den metafysiska aperceptionens syntetiska enhet... Skål!!

Före middan hade jag packat in mina pinaler, och nu är allting här uppe i hotellrummet.

Det är stilla och svalt, fönstret är öppet mot den ljusa juni-kvällsluften, stån vilar i ett hav av vit och skär fruktblom — det är mer av det slaget än av syrener — gamla kyrkogården kring 1400-talskyrkan är som skulpterad i grönt glas, det är havsoändlighet och havsevighet över det hela, och i denna salighet skall jag nu somna, sen jag först ringt hem.22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

§ 1. Kl. 3.17 e. m. 11 juni" SÖndag"

Vädret.

4- 18° C. cirka NV svag. Mulet. Några regndroppar ha fallit. Kvavt och tryckande.

§ 2.

Fruarna

kommo i går afton vid Va 7-tiden. Gunsan körde. Dagen hade gått åt på målning och ritning. Jag gjorde först Janssons, sen Calles porträtt, och när jag kommer hem, skall jag göra mitt eget, så att trion är komplett.

Sen åto vi middag, varje par för sig, varefter Calle med fru voro inne här och tittade på hans porträtt, som lilla frun gillade.

Het och feberaktig natt, som alltid, då man kommer från sjön. I dag är Gunsan i Norrskedilca, jag har strosat lite med Münter, och meningen är, att Calles och vi ska äta middag ombord.

Sedan skjutsar 111ig Gunsan hem.

På onsdag skulle jag möta "Nuka Hiva" i Vaxholm, Calle med fru kör den till Stockholm. I Vaxholm går jag ombord. Calle har ordnat med pressen, jag är inte livad för spektaklet, men uppdragsgivarna vilja ha det så, de tro på sånt där gyckel, och då får man bära sitt kors.

Men sen kommer skrivbordet, och då är jag fri.

§ 3.

Här i Öregrund är ljuvligt. Om jag hade ett hus här och vi finge stanna!

Stockholm.

tf 1 1-1 r ™ 12 juni. Måndag.

§ 1. Kl. 5.30 e. m. J e

Vädret.

Varit cirka -f- 20° C. i dag. Bar. 746. Vinden upp och ner. Kvavt, hett, tryckande. En regnskvätt. Allting fuktigt och luften grå ånga. Blek sol.ÖREGRUND

325

§ 2. Stockholm

känns jolmigt. Det är som att ta på sig en svettig kostym, det klibbar. Men det är skönt att bo högst i huset och högst i stån. Det är lite rymdkänsla.

Nu ringde Calle från Öregrund. Jag åker ut med 10-båten på onsdag till Vaxholm, möter "Nuka Hiva" där kl. 11, och så avslutas färden officiellt med biten in till stån.

13 juni. Tisdag.

§ 1. Kl. 4.30 e. m. Vädret.

Samma grå och jolmiga Stockholmsväder.

§ 2. Ack,

denna reklamhumbug! Vilket liv måtte inte operasångare, aktörer och andra, beroende av reklam, ändå leva! Arma människor! Nu skulle jag resa ut med Vaxholmsbåten i morgon kl. 10 f. m. Men nu ringa tidningarna, speciellt två, de ska vara i Vaxholm i morgon bitti kl. 9 senast för att förekomma varandra. De ha ringt till Öregrund och tagit reda på, att "Nuka Hiva" lämnat. De kunna inte få förbindelse med henne ute på sjön. De ha ringt Gunsan, först här hemma och sen på kontoret — ingen vet, att jag är i Stockholm!

— Och här får jag sitta och vrålljuga! klagar hon. Det är inte roligt.

— Hela det moderna livet är tyvärr baserat på lögn, kära barn! tröstar jag henne. Det är den flugiga värld, vi leva i.

Klen tröst!

Och nu går det inte för sig, att jag kommer ut till Vaxholm,22 I.

LUDVIG NORDSTRÖM

då journalisterna äro där. Jag måste ju, i Herrans namn, vara ombord i "Nuka Hiva". Vad skall ske?

Jo, Fib skall ut och möta och håller på att anskaffa en motorbåt, så att vi kan starta härifrån i morgon bitti och nå utåt Träl-havet. Där kan jag gå ombord, så bildar Fibbåten eskort! Så embarkera journalisterna i Vaxholm, och så intervjuas det och fotograferas.

Och jag? Jo, jag ska dra på mig sjökläder och på detta sätt humbuga.

Vad skall det tjäna till? Blir boken bättre av allt detta tjavs? Har någon människa minsta nytta eller glädje av det? Inte ett spår!

Det enda blir, att mina fiender säga:

— Titta på den där Lubbe! Han vet inte, hur ban skall ordna för att få reklam.

Jag har i hela mitt liv aldrig bett en tidning om ett enda ords reklam, och inte har jag gjort det denna gång heller.

Men så här kan det bli!

§ 3.

I natt

äntligen fick jag sova gott. Och den vanliga uppsvälldheten, som alltid kommer efter sjö- och luftliv, börjar lägga sig. Kragen känns inte trång.

Jag har lagt upp bokens 20 kapitel med rubriker och sysslar nu med att fullborda mina skisser.

§ 4. Kl. 5.15 e. m.

Nytt arrangemang.

Öman i Fib ringde. Nu ska det ändras igen. De vilja främst ha morgontidningarna, speciellt Stockholms-Tidningen, och den är på jakt efter mig.

Fib skickar ut sin fotograf i morgon till Vaxholm, och denne får "viska" till Calle Möller, att han skall "skämta", att jag "försvunnit"!!! Vidare skall han ordna så, att "Nuka Hiva" kommer till Slussen så sent, att aftontidningarna inte hinna intervjua mig. Jag skall stå på lut för St. T. Ja, ja, vanitas vanitatum!

Och jag lyder som ett snällt barn. Ja, jag struntar i alltsammans. De anse, att det är nödvändigt, och då gör jag dem den tjänsten, men det hela är ju barnkammarmässigt!

Nu regnar det också. Jag slipper i alla fall åka, om det blir regn.

14 juni. Onsdag.

§ 1. Kl. 1.45 e. m. Vädret.

-f 20° C. Bar. 753. Gråvått. Kvavt.

§ 2.

Hur det blev till sist!

Fotografen var försvunnen och kunde alltså ej skickas till Vaxholm. Calle ringde Öman och sen mig. Aftonbladet hade, påpass-ligt som vanligt, mött redan på Trälhavet och följde med in till stån.

Jag var glad som en spelorre, för att jag slapp spela med i komedien, och gav mig helt lugnt ner till Slussen för att möta "Nuka Hiva" och hämta hem mina återstående pinaler.

Kl. 12.20 kom hon med fräs om bogen och lade till vid den gungande pontonbryggan, och det blev det vanliga: fotograferna fotograferade (Gud, vad pressen slösar med film!), journalisterna intervjuade, jag plockade med mig kikare, förstoringsglas och parallellinjal, viftade farväl åt Calle och Gittan, tog spårvagnen och åkte hein.22 I.

§ 3. Kl. 6.40 c. m.

Summa.

Vad är nu summan av hela denna färd?

Densamma, till att börja med, som av alla övriga, jag gjort under årens lopp. Tacksamhet. Jag är alltid lika tacksam varje gång, att det gått så bra. Att inte bilarna kullrat runt, att jag ej kolliderat, att jag orkat med, att människor varit hyggliga, att jag lyckats få in värdefullt material, och denna gång: att inte båten gått i kvav.

En sak, jag inte minst lagt märke till, är, att jag alltid haft tur med vädret. Jag minns jordbruksresan 1930. På hela färden knappt en enda regndag. Sen regnade det i mina spår, men var jag for fram, där lyste solen.

Så även denna gång. Endast i Umeå och en stund på vägen till Norrbyskären regnade det. Lite pjutt i Kuggörarna. Så kom en välgörande, kort regnskur, då vi lämnade Hudiksvall i kvalm. För övrigt solsken.

Det har också varit en stor sak att få se Norrlandskusten intimt som denna gång. Jag kände förut inte till några fisklägen mellan Fågelsundet i söder och Kråkö i norr. Norr om Kråkö var det förr bara Kuggörarna och Lörudden och därefter Prästhushamn, före Ulvön.

Nu har jag fyllt i bilden med Bönan och Gåsholma i Gästrikland, Våtnäs i Hälsingland, Skeppshamn i Medelpad, Barsviken och Svenskär i Ångermanland, söder om Härnön, Norrfällsviken norr därom, Järnäs i Västerbotten.

Bekantskapen med Hälsingefiskrarna räknar jag som det viktigaste från denna färd, det var verkligen karlar. Därmed intet ont sagt om de andra landskapen.

Det var något särskilt med hälsingarna i alla fall. Och en man som Skoglund i Kråkö, ja, ja, det var väl inte för inte, som Lubeck sa:

— Jag tyckte, han skulle ha Vasaorden, fast han egentligen inte tillhör den kategorien. Men en sån karl ska ha den och inte en medalj.

Tänk, om man skulle snurra lite på ordens- och medaljkaggen och ge lite ordnar till arbetare och fiskare, lite medaljer till majorer, byråchefer och disponenter! Hur skulle det verka!

Revolution förmodligen. Enda orsak till revolution, jag kan tänka mig i detta land.

Ja, kanske är det summan.

Vi ha ätit en idealmiddag på balkongen under markisen, omgivna av våra blommande pelargonier: fisk och grönsaker.

Den trygga hamnen är nådd, ankaret i botten, rårna brassade i fyrkant, inga sladdar ute, ankarlanterna satt.

Skepparn går in till sig, tar fram journalerna och sätter sig att skriva rapport till reddarn, den ende:

VÅR HERRE. LUDVIG NORDSTRÖM

Fyrskeppet...........9: 50

Landsortens problem . 6: 50

Stor-Norrland.........6: 75

En gammal Stockholms-

firmas historia . . . 15: — A.-B. Nord-Europas

Förenade Bönder . . 6: —

Världs-Sverge.........7:50

Jag reste ut som

svensk...............9:50

... och blev hell enkelt

människa...........9: 50

Vi. Festspel.........4: 75

William Kopsen ... 7:50

Pyramiden Sverge 6: 75

Sjörövare-final 4: 25

Planeten Markattan . . 6:50

Norrland i stöpsleven 4: 25

Sveriges guldkust ... 4: 25 Petter Svensk (Sveriges

guldkust II) 4:25

Petter Svensks historia:

1. Världsstaden 9: 75

2. Bröderna Persson i Sverge....... 7: 50

3. Bonjour-striden . . 7: 50

4. Firman Nordhammare gifter sig 7: 50

Roman:

Resan till Cythere................. 9: —

Noveller:

Fiskare...............1: 50

Bottenhavsfiskare ... 3: 75

Borgare.............3:75

Herrar...............3: 75

Idvller från Kungariket

Öbacka.............5:50

Tomas Lack..... 2:25

Öbacka-bor...... 8:75

Valda noveller. 6 delar 26: —

Historier....... 6: 75

Svenskar....... 7:50

På hemväg litt Öbacka 1:50

Essayer:

Lloyd George .... 1: 50 Nya himlar och en ny

jord................4: 25

Dödsfabriken..........4: 75

Sverge och världen 7: 50

Det okända Sverge . . 6: 75

Bolsjeviken Stockholm 2: 25

Vi, trä-folk..........0:25

På stället marsch —

uppbrott! 7:50

Svenska folkets framtid 1: 75

Finns det norrlänn:ar? 1: —

ALBERT BONNIERS FÖRLAG Pris 12: 50.